Ion Mitican

Strada Lăpușneanu de altădată

– plimbare nostalgică–

Vechi locuri și zidiri ieșene 5

editura Tehnopress

Vechi locuri și zidiri ieșene

Editura TEHNOPRESS
Str. Pinului nr. 1A
700109 Iaşi – România
Tel./fax : 0232 260092
E-mail : tehnopress@yahoo.com
www.tehnopress.ro

ISBN : 973-8377-04-8

Pentru sprijinul acordat la documentare, autorul mulţumeşte cu recunoştinţă : **acad. Constantin Ciopraga, Prof. Aurica Ichim - conservatorul Muzeului Unirii, cercetătorului Neculai Ursu, cercetătorului Sorin Iftimi, Prof. Alexandru Dan Todiraş, Prof. Remus Zăstroiu, Prof. Finica Cristea, colegului Constantin Ostap, cît şi personalului Bibliotecii Mihai Eminescu şi aceluia al Filialei Iaşi a Arhivelor Naţionale.**

Ion Mitican

Strada Lăpuşneanu de altădată

– plimbare nostalgică –

editura
Tehnopress
IAŞI

Ion Mitican s-a născut la 11 aprilie 1931 în comuna Dăneşti judeţul Vaslui, într-o familie de ţărani. După absolvirea şcolii primare din localitatea natală, a urmat cursurile *Liceului Naţional* din Iaşi, între anii 1942-1944 şi 1948-1950. Între 1944-1948, din cauza refugiului şcolii ieşene, a studiat la *Liceul Mihail Kogălniceanu* din Vaslui. În 1954 a absolvit Facultatea de Electrotehnică a Institutului Politehnic „*Gheorghe Asachi*" din Iaşi. S-a angajat la E.A.C.S. (Uzina electrică) din Vaslui pentru a putea realiza electrificarea satului său natal, prin mijloace locale, cu o microcentrală, aşa cum îşi propusese din timpul studiilor. La sfârşitul lunii august 1955 a reuşit să obţină şi un aparat de proiecţie cinematografică pentru Căminul Cultural şi să realizeze o reţea de radioficare, pentru consătenii lui, lipsiţi pe atunci de radioreceptoare. Din toamna anului 1955 începe să lucreze la Întreprinderea de instalaţii CFR din Iaşi. După 1960 s-a ocupat de telecomunicaţii în Regionala CFR Iaşi. A devenit şef al Biroului Telecomunicaţii şi profesor de Telegrafie şi Radiocomunicaţii la Grupul şcolar CFR. Impresionat de unele accidente feroviare grave datorate lipsei unor comunicaţii între impiegaţi şi mecanicii de locomotivă, care circulau exclusiv pe baza semnalelor din parcurs şi care erau puţin vizibile pe vreme rea, propune, experimentează şi introduce – nu fără greutăţi – sistemul de radiotelefonie cu trenurile în mers, mai întâi în Regionala CFR Iaşi (1972-1973), apoi extins în toată ţara. Pentru documentarea şi instruirea personalului în domeniul acestor instalaţii, a scris şi publicat lucrări de radiocomunicaţii. Iniţiază şi supravegherea video la barierele CFR, pentru creşterea siguranţei. Împreună cu alţi colegi înfiinţează, în 1966, primului Club de turism pentru tineret din ţară, de după război.

În paralel cu activitatea profesională, Ion Mitican şi-a dedicat timpul liber studierii istoriei Iaşului : a cercetat prin ziare vechi şi documente din Arhivele Statului şi din biblioteci şi a scos la iveală amănunte interesante despre viaţa oraşului, ca şi despre personalităţile care au locuit în acest oraş. În perioada anilor '80 – epoca „modernizării" Iaşului –, suţine o rubrică săptămânală, intitulată *„Vechi locuri şi zidiri ieşene"*, la ziarul „Flacăra Iaşului", militând pentru cunoaşterea şi conservarea patrimoniului istoric şi cultural al oraşului. În acelaşi scop, publică articole evocatoare în revistele „Cronica" şi „Convorbiri literare". Prima lucrare istorico-literară, *„Un veac prin Gara Iaşi",* a apărut la Editura „*Sport Turism*" din Bucureşti (1983).

După ieşirea la pensie, în anul 1994, îşi păstrează spiritul dinamic şi inovator : organizează şi predă cursuri de utilizare a calculatoarelor la Clubul CFR Iaşi ; desfăşoară o susţinută activitate publicistică editând revista „Pagini Feroviare" şi prin ample articole la ziarele „Monitorul", „Opinia", „Lumina" şi „Curierul de Iaşi" ; realizează interesante şi documentate emisiuni tv dedicate Iaşului ; publică numeroase volume, îmbinând cu măiestrie harul de povestitor cu tenacitatea cercetătorului de arhive ; este prezent în spaţiul virtual cu blogurile „*Mitican romblog*" şi „*Mitican weblog"*, precum şi în cel real mergând sprinten, întodeauna pe jos, pe străzile pe care le evocă cu atâta tandreţe, cercetându-le tainele.

O listă a lucrărilor publicate este prezentată la sfârşitul acestui volum.

Editorul

Păşind pe strada Lăpuşneanu

... O prefață pentru o nouă carte scrisă de Ion Mitican, acest cronicar contemporan al Iașului , mi s-a părut, în primul moment, ușoară. Trăiesc aici de șaptezeci de ani . Am fost martorul atîtor evenimente și întîmplări de neuitat. Din noiembrie 1933, cînd, venind din Ardeal, student la Universitate, am făcut cunoștință cu *Teiul sfînt* din Grădina Copou, care avea atunci o coroană impresionantă, viața mea s-a contopit în spațiul de boem al acestui oraș. Am cunoscut aici pe maeștrii mei de neuitat: Garabet Ibrăileanu, M. Sadoveanu, Iorgu Iordan și George Călinescu.

Mă plimb, uneori, pe strada Lăpușneanu și o văd cum era atunci, cu o cofetărie celebră și cu cea mai bună croitorie din Iași, dar mai ales, cu librării și anticării cum nu se puteau întîlni prin alte părți. Îl văd pe Ionel Teodoreanu grăbit, aproape fugind pe mijlocul străzii, ca să nu-l oprească cineva din mersul lui. Îl văd și pe George Mihail Zamfirescu, discutînd cu Păstorel.

De la o firmă de încadrat tablouri, plasată cam pe locul unde se găsește astăzi anticariatul lui Dumitru Grumăzescu și funcționase mai înainte anticariatul *lui Kuperman*, am cumpărat patru volume din "*Convorbiri literare*" cu primele poezii ale lui Eminescu, apărute în revista "*Junimii*": *Venere și madonă, Epigonii*, povestirea *Făt Frumos din lacrimă* și notița referitoare la serbarea de la *Putna*, toate în anul al IV-lea al revistei (1870-1871*).* Tot de la Kuperman am cumpărat primul volum de nuvele de Ion Slavici*, Novele din popor,* apărut în anul 1881 la editura *SOCE*C, unde avea să apară doi ani mai tîrziu și volumul de *Poezii* al lui Eminescu.

Au funcționat pe strada Lăpușnenu, mai multe anticariate, atît înainte, cît și după al doilea război mondial, de la care am cumpărat o serie de cărți rare, printre ele frumoasa ediție a poeziilor lui Alecsandri, apărută în patru volume, în anul 1875. La intrarea în grădina restaurantului *Iașul,* care depindea de hotelul Traian, față în față cu cinematograful Trianon, își avea instalat anticariatul prietenul neuitat al studenților, George Pînzaru, pe care l-am evocat într-un medalion (*Studii și portrete*, vol. II, Iași, 2003).

Pe strada Lăpușneanu a existat vestitul local Muțu Podgoreanu, din care putea fi văzut, ieșind adesea, Păstorel Teodoreanu. În acest local frecventat de cei mai cunoscuți scriitori ai vremii se găsea, după cum ne spune Mihail Sadoveanu, cel mai bun vin din Iași: "*Ne-am întîlnit a doua zi sara la Muțu Podgoreanu. Unii ieșeni își mai aduc poate aminte de această crîșmă modestă de pe strada Lăpușneanu. O fleică bună la grătar se putea consuma și în altă parte în bătrîna capitală a Moldovei, însă vin mai bun decît la Muțu nu se putea găsi nicăeri.*" (*Fantazii răsăritene*, 1946).

Mai jos, la celălalt capăt al străzii Lăpușneanu, într-o sală a hotelului Traian se întîlneau regulat șahiștii din Iași, fapt relatat și de Mihai Sadoveanu în volumul *Soarele în baltă* sau *Aventurile șahului*, apărut în anul 1933.

Cartea de față reface, pe bază de documente și de fotografii, întreaga stradă Lăpușneanu cu tot ce a fost semnificativ și vrednic de știut. Ea se încadrează într-o bibliografie bogată și extrem de instructivă, începînd cu *monografia Orașul Iași*, a lui N. A. Bogdan și frumosul volum *Orașul Amintirilor* de Eugen Herovanu, pînă la cronicarii din vremea noastră. Cunoașterea străzii în toată intimitatea ei și prezentarea într-o formă deosebită, într-un stil cuceritor, fac din volumul lui Ion Mitican o carte pe care citind-o, nu te mai poți despărți de ea. Parcurgînd această *Cale a Victoriei* a Iașului, te oprești cu autorul în fața fiecărei clădiri în care au avut loc momente deosebite de istorie și de cultură. Iată Muzeul Unirii unde s-a adăpostit regele Ferdinand, în timpul războiului cînd Iașul devenise capitală a țării. Pe atunci, în anul 1918, a murit scriitorul Barbu Delavrancea – înmormîntat la Eternitate. I s-a făcut prohodul cu slujba de pomenire în biserica Banu din strada Lăpușneanu. Cuvîntînd, profund îndurerat, profesorul Ion Petrovici a încheiat spunînd: "*Noapte bună, nene Barbule".*

Iată farmacia Konya de la intersecția străzilor Lăpușneanu și Brătianu, iată cofetăriile Georges și Tuffli. Mergînd spre capăt, lăsăm în stînga Dom Polski – casa culturii poloneze – iar în dreapta băcănia Smirnov. După Dom Polski urma, tot pe stînga,

clădirea în care a funcționat, mai tîrziu, restaurantul lui Muțu Podgoreanu, de care a vorbit Sadoveanu.

În sfîrșit, tocmai sus, la colțul dinspre Păcurari al străzii Lăpușneanu, ne oprim la librăria-anticariat a fraților Șaraga, citind poate cel mai frumos capitol din această carte. Istoria acestei librării de care au beneficiat atîția ieșeni este scrisă cu inima, parcă.

Elias Șaraga a tipărit cărți, a editat cărți poștale ilustrate cu vederi din Iași, a bătut medalii inspirate din istoria neamului, a popularizat în ediții ieftine literatura noastră și numeroase opere din literatura universală. A colaborat cu unii dintre marii cărturari ai vremii, precum A. D. Xenopol, prin grija căruia au apărut trei ediții din *Poeziile* lui Mihai Eminescu (1893, 1894 și 1895), toate prefațate de el. Dar, mai presus de toate, Șaraga a făcut donații importante de cărți unor instituții, precum Academia, ca și unora dintre cititorii care treceau zilnic prin librăria lui. Prin anii '30 tocmai își pregătea lichidarea. Era în vremea aceea cel mai însemnat anticariat din Iași, de unde mi-am procurat marele volum de *Poezii populare* al lui G. Dem. Teodorescu, apărut în anul 1885. Nu spun că l-am cumpărat fiindcă de fapt, a fost mai mult o donație. Bătrînul anticar a observat că la fiecare vizită a mea acolo, mă îndreptam spre un anume raft pe care se găsea cartea pe care doream s-o am, dar n-o puteam cumpăra din moment ce prețul ei era exact o mie de lei, mai mult decît bursa mea pe o lună, care nu depășea 700 de lei, costul cantinei și al căminului. Bătrînul, însă, mă urmărea în continuare; observase că aveam o carte rezervată și m-a întrebat despre ce e vorba.

– Nu vă pot spune că nu am o mie de lei, ca s-o pot cumpăra...

– Dă-mi un preț simbolic, să ți-o dau ca amintire.

Și am obținut-o doar cu o sută de lei.

Ion Mitican are meritul de a fi realizat cea mai frumoasă evocare a străzii și a unui mare iubitor și sprijinitor al literaturii noastre naționale. Iubirii lui pentru limba și literatura română, pentru istoria noastră, i s-a răspuns cu iubire.

În cartea lui, Ion Mitican nu urmărește numai dezgroparea unor comori considerate pierdute; ea este în același timp o

pledoarie pentru reconstruirea frumoasei străzi de altădată. Să urăm succes acestei inițiative și să oferim mîna necesară de ajutor pe care o merită nu numai autorul, susținătorii ideii, ci și trecutul cetății cu care ne-am identificat, trăind aici. Îndemnul respectiv ne vine nu numai din amintirile proprii ci și din paginile de literatură și de istorie dedicate Iașului.

Gavril Istrate

25 noiembrie 2004

Cîteva cuvinte

Turismul a devenit în zilele noastre o preocupare mondială, cu mari implicații culturale și economice. Slujește ca mijloc de apropiere între popoare și contribuie din plin, la educația tinerei generații, mai puțin supusă canoanelor scolastice. Reprezentînd o însemnată sursă de venituri și contribuind la îmbogățirea așezărilor umane, este susținut cu deosebită atenție, de edilii Europei. Din acest motiv marile orașe occidentale, satele și chiar cătunele îndepărtate, caută și găsesc mijloace de atragere a vizitatorilor de pe peste mări și țări. Se repară și se rezidesc monumentele istorice, se reabiliteză vestigiile, vechile clădiri și străzi capătă patină centenară, se amenajează spații de cazare pentru toate pretențiile și pungile, se pun în evidență curiozitățile locale și se trezesc din adormire frumoasele obiceiuri ale străbunilor.

Presimțind parcă aceste timpuri, strămoșii ne-au lăsat un Iași cochet și bogat în monumente, ctitorii, străzi și locuri cu mare rezonanță istorico-culturală (peste 400), nu pe degeaba numit, cîndva, de străini: *“micul Paris”* ori *“Florența României*”. Bombele războiului însă și graba modernizării din anii trecuți, l-au văduvit de vechiul și prețiosul centru istoric, cu frumoasele sale străzi, înguste și calde, pe care fiecare zidire avea însemnătate, o poveste, o legendă și nenumărate dragi amintiri legate de existența înaintașilor. Era o comoară istorică și de arhitectură, un splendid *“muzeu în aer liber* “ al Moldovei, al României și al Europei - datorită legăturilor sale internaționale - cum îl socotea profesorul Nicolae Iorga. Lipseau doar plăcile marmorate, de marcare, în fața cărora călătorii lumii – turiștii - se opresc, citesc cu atenție, fotografiază și învață în cîteva minute istoria cetăților. Acei care ajung la noi și pentru care șirurile de blocuri anoste n-au nici o relevanță, cînd li se prezintă valoroasele ctitorii medievale, întreabă adesea, nedumeriți*: Dar unde-s vechile străzi comerciale, unde-i centrul de odinioară*?

Socotind că un oraș cultural cu tradiții de peste șase sute de ani, cum este Iașul, nu poate fi lipsit de dragile sale amintiri și podoabe, iar edilii mai bogați ai viitorului nu vor ezita să le

rezidească pe acele deosebite și să redea aspectul istoric vechilor străzi, așa cum se procedează în toată Europa, unde războiul a provocat de asemeni pierderi regretate și prefaceri nedorite, ideea preocupă astăzi pe mulți dintre noi.

Reabilitarea străzii Lăpușneanu fiind în atenția Primăriei și a mai multor instituții culturale (Muzeul Unirii, Muzeul Literaturii Române, Casa Pogor, Galeriile Anticariat și Asociația *Alexandru Lăpușneanu*, înființată în aprilie 2003), cum poate unii nu-i înțeleg sensul, am alcătuit acest volumaș "*manifest*". Îl închinăm dragilor noștri musafiri, concetățenilor, arhitecților, proiectanților, constructorilor și tuturor celor care iubesc Iașul și vor să-i cunoască trăirile. Evocă povestea *Străzii Amintirilor* sau a *Veseliei,* cum era numită cîndva fosta Stradă Lăpușneanu, *"alfa și omega Iașilor"*, pe care vă invităm la o plimbare romantică și nostalgică: *"de la Jockey - Club la Ermacov"*.

Însoțiți-ne, și nu o să vă pară rău! Veți întîlni imagini inedite și personaje pitorești de mult trecute în lumea uitării.

I. Pornim din Drumul Hîrlăului

...Şi oprim la casa postelnicului Alecu Beldiman

Nu era cale mai simandicoasă și nici mai preumblată în tîrgul Ieșilor de la sfîrșitul veacului *nouă,* decît partea de sus a fostei Ulițe Mari, trecută pe numele domnitorului Alexandru Lăpușneanu (pe la 1866), dar numită adesea și Strada Veseliei. Prin anii l870 - l900, aici fulgerau cele mai ochioase magazii (magazine), de marșandărie și lipscănărie, vestite locante, neîntrecute croitorii și luxoase pantofării pentru dame - unde calapoadele erau turnate în gips, după "*scumpele piciorușe*"ale onoratelor cliente, spre adînca plăcere a tinerilor meșteri, fericiți să povestească apoi toată viața cum au mîngîiat călcîiele cine știe cărei vestită cucoană a Ieșilor. Drăgălite de patroni iscusiți și antreprenori, mereu pe ghimpi, din cauza concurenței turbate, multe nu suferea comparații, motiv pentru care aveau să intre în istorie și doar simpla lor pomenire stîrnește și acum unor

Răspîntia străzilor Copou, Păcurari și Lăpușneanu. La stînga casa Beldiman

străbunici, nenumărate reverii ori nostalgice aduceri aminte. "*Iașul avea atunci înfățișare de oraș occidental: viață luxoasă, localuri de distracție,vitrine bogate, prăvălii de bun gust - majoritatea franțuzești* "(Dr.N.Leon, A*mintiri*), multe înșirate pe cea mai populară stradă a urbei: Lăpușneanu...

Chiar în colțul de unde porneau, întins, Păcurarii (cu numărul 2) și se ridica pieptiș ulița Podul Verde (botezată în 1866 Carol), cam pe locul din coasta apusnică și din fața Casei Studenților, de astăzi, trona palatul Elencu Sturza-Păstrăvanu, construit pe fostele heiuri ale bisericii Sf. Neculai din Deal sau Sf. Neculai cel Sărac, luate de nazirul poștelor (administratorul), polcovnicul Manolache Balș, epitropul bisericii - pe care o și refăcuse după cutremurul din 1803. Locașul, înălțat în marginea tîrgului de atunci, păzea Drumul Hîrlăului (cum se numea odinioară Ulița Păcurarilor), prelungit cu Drumul Sării (Ulița din Afară), care trecea prin strada de azi, Conta, tăia ograda Spitalului Sf. Spiridon și urmînd mersul uliței bisericii Sf.Teodori ajungea în Sărărie.

Cam pe făgașul străzii Lăpușneanu cotigea, înainte de 1800, o uliță zisă Sîrbească - croită între Ulița Goliei (azi Cuza -Vodă) și Podul Hagioaei (acum Bulevardul Independenței), trecînd pe lîngă biserica Mitocul Maicilor - și alta, numită Ulița Lipscanilor - în prelungire, pînă la Sfîntul Neculai Săracul. Numele li se trăgea de la neamul și ocupația trăitorilor, aciuați pe heiurile povîrnite și mereu zdrelite, de rîpa dinspre Soare Apune, zisă Galbenă, pentru malurile sale lutoase, peste care se aruncau apele pîraielor tulburi și gunoaiele tîrgului.

Drumul spre așezarea satului Muntenimea de Sus - aflat cam pe locul Univesității de azi și prins în cartierul Copou - se șupurise printre marginile țintirimului bisericii Sf. Voievozi (înlocuită apoi de Sfînta Paraschiva - Prapadoamna) și ale țintirimului bisericii Sf. Neculai (C. Cihodaru, *Istoria orașului Iași).* Îl croiseră locuitorii satului pomenit, ca o scurtătură către tîrg, dornici să taie ocolișul vechiului lor șleau (al Botoșanilor), mînat odinioară prin strada Lascăr Catargiu și prin satul de atunci, Muntenimea de Mijloc.

Astfel, se năștea Ulița cea nouă, la început povîrnită, mărginită de vii, lutării și livezi, de unde și numele Podul Verde - după

Harta Iașului din secolul XVII

îndreptare, netezire și podire cu lungi loazbe de stejar. Unită cu Ulița Sîrbească și aceea Boierească (dinspre Curtea Domnească), alcătuiau apoi faimoasa Uliță Mare, întinsă pe vremea domnitorului Mihail Sturza de sub zidul Curții și pînă oleacă mai sus de poarta Grădinii Publice, plantată pe așezătura dealului, unde se rînduise și o rohatcă. Lărgită și, pe ici pe colo, îndreptată și răscroită, prin 1845, o parte se pava cu calupuri de lemn, apoi cu piatră, înlocuită și ea prin 1852 cu granit de Tarcău. Înființîndu-se primăriile, în martie 1864 și botezîndu-se fostele ulițe și hudițe (1866), capătului din deal al Uliței Mari i se da numele regelui Carol I, iar porțiunii din mijloc pe al domnitorului Alexandru Lăpușneanu - ca recunoștință pentru aducerea și statornicirea capitalei pe malul Bahluiului, bogatul rîu de altădată, cu pește, mori și ape limpezi, izvorîte din codrii Hîrlăului. Se lăsa neschimbată numirea părții de jos (Strada Mare), dintre hanul lui Petrea Bacalu și Curtea

Domnească pînă la marea sărbătoare a dezvelirii statuii lui Ștefan cel Mare (5 iunie 1883), cînd și aceasta se înfrupta din faima eroului, luîndu-i numele.

Căsoaia lui Manolache Balș fiind zidită cu blagoslovirea Mitropoliei (1804), polcovnicul trebuia să plătească bisericii vreo 350 lei, bezmen, pe an. Pămîntul cu o cîrciumă, o băcănie din piatră - ruinate - și împrejmuirea de 116 stînjeni, avea de vecini poarta bisericii, podul (ulița) Păcurarilor, podul Copoului, locul vornicului Grigore Ghica, locul lui Dumitrache Balș și țintirimul.

Autorul planurilor clădirii se considera tînărul învățat Gh.Asachi, întors în 1804 de la Lemberg, unde își făcuse studiile (1796 - 1804) și luase doctoratul în Filosofie și diploma de inginer și arhitect - doar la 17 ani. Chiar dacă mai încoace, unii se îndoiau, socotindu-l prea crud pentru asemenea lucrare, n-aveau ce face, căci așa mărturisea săvîrșitorul în a sa *Notiție biografică: ”Întorcîndu-mă la Iași, după planul meu s-au construit casele principesei Elena Sturza-Păstrăvanu”.* Potrivit unui act hotarnic (găsit de cercetătorul Neculai Ursu), pe la 20 iunie 1807, cînd acesta se întocmea, zidirea avea alura păstrată pînă la demolare.

De la polcovnic, întreaga așezare mărginită de ziduri și înzestrată cu cișmea, trecea drept zestre fiicei sale, Ecaterina, căsătorită cu Iordache Filipescu, iar de la ei prin cumpărare, in 22 noiemvrie 1812, venea banului Alecu Beldiman. El o stăpînea și prin 1819 cînd inginerul Bayardi întocmea planul orașului, marcînd locul cu numele fostului ban - devenit postelnicul Beldiman. Era autorul de mai tîrziu al *Jalnicei Tragedii* - epopoeea cu 4000 de versuri în care sunt descrise pătimirile Iașilor pe vremea răscoalei grecești, numită Eteria (1821). Urmărind luptătorii pentru eliberarea Eladei ienicerii au trecut prin sabie și foc capitala Moldovei.

Mai departe gospodăria o stăpinea biv-vel postelnicul Vasile Beldiman - fiul lui Alecu -, de sub mîna căruia, prin martie 1839, trecea la boierul Lupu Balș.

Potrivit științei lui Vasile Panopol, locul ar fi fost cumpărat de Elena (Ilinca) Costandachi, a doua consoartă a poetului Beldiman - și fiica boierului Gheorghe Costandachi însoțit cu Maria, sora domnitorului Mihail Racoviță, răpită și siluită de Vasile Ceaurul, pe vremea năvalei în capitală a căpitanului Ferenț (1717). Nevasta de mai înainte a lui Beldiman fusese tot o Ileană: sora poetului Costache Conachi. Pe la 1845, locul îl stăpînea Elena Sturza, fata marelui logofăt Iordache Catargiu, măritată mai întîi cu Iorgu Ghica și apoi cu beizadea Gheorghe Sturza, fiul domnitorului Ioniță Sturza. Casa avea două rînduri, șapte odăi și două saloane. Vîndute la mezat, pentru achitarea zestrei de 6000 de galbeni fiicei sale, Eufrosina, căsătorită cu aga Teodor Paladi, le-a cumpărat avocatul Vasile Sculy, care a tranformat odăile parterului, cu ferestre mici și gratii, în prăvălii luminoase.

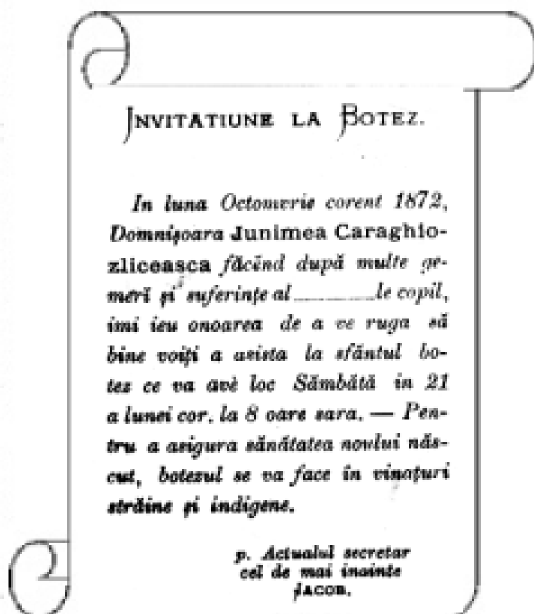

Aici, în calea voiajorilor, dintre Țara de Sus și aceea de Jos, prin octombrie 1867 se instalase cu mare zarvă noul *Otel d'Angleterre*, pus la cale de Iosif Holștein, fost, după el administrator la vechiul *Otel Binder* - de mai la vale - sau numai chelner, după anunțul parșiv pe care Christian Virtu Pester, moștenitorul și conservatorul ultimului, îl dăduse gazetelor, pentru a ști clientela cu cine are de-a face. Neatins cîtuși de puțin de probozeala fostului stăpîn, tînărul s-a așezat bine-*merci* în saloanele sturzești și-n gospodăria cu grajduri, șuri și

o grădină cochetă “*pentru preumblarea*” vizitatorilor, înjumătățind mușteriii *Binderului* și momind și pe alți negustori, să-i urmeze pilda, deschizînd dugheni. În grădina umbroasă a noului otel, oaspeții ascultau fanfara militară dirijată de capelmaistrul Emil Lehr (și de elevul său, micul copil de trupă, I. Ivanovici, viitorul autor al celebrului vals *Valurile Dunării*) sau de compozitorul George Scheletti.

Astfel, nu peste mult timp, vechea uliță mărginașă cu grădini și case de dîrvală, viețuite de locantieri, șufari,coropcari ori slujbași domnești și oploșite sub acoperișuri de șindrilă putrezită deasupra cărora se înălțau, ici - colo, doar vreo două mari căsoaie boierești, începea să devină o prea frumoasă stradă comercială a tîrgului, cu clădiri înalte și fațade “*evropienești*”, ca la Cracovia,Viena, Berlin sau Paris, pe unde umblaseră stăpînii lor. Majoritatea erau străini, unii pașaportari sau sudiți - păstrători ai cetățeniei țărilor de proveniență, mai ales Austria - veniți în Moldova pentru a-și rostui dumicatul ori să înjghebe vr-un cîștig. Datorită iscusinței și feluritelor îndeletniciri ale noilor locatari, pe la 1873 strada ajunsese cea mai veselă și atrăgătoare cale a Iașilor. *“Cochetă și pitorească, avînd magazii, oteluri, cofetării și grădini de vară, pitite în umbra bătrînilor nuci și a vechilor palate, fosta Uliță Sîrbească clocotea de viață și chema la petrecere pe toți acei fără de griji și iertați de păcate. Pe caldarîmul ei lucios, după asfaltare de primarul Neculai Gane, foia necontenit junețea tîrgului, privind vitrinele noilor magazine, pline de noutăți ori bulucindu-se curioasă, la porțile celor vreo cinci grădini cu scene pentru spectacolele anunțate prin afișe uriașe, viu colorate”. (Cu Mihai Eminescu și Ion Creangă prin Tîrgul Ieșilor).* Devenise strada *“poporului”* - locul de întîlnire și plimbare a fiilor și fiicelor mahalalelor și apoi al întregii tinereți, Copoul, rămînînd celor bogați, cu trăpași, surugii și luxoase echipaje, iar partea de jos a Uliței Mari vechilor negustori, închinătorilor Mitropoliei sau Trei Ierarhilor și miilor de împricinați ai celor vreo cinci tribunale din fosta Curte Domnească, prefăcută în Palat Administrativ și apoi în Palat de Justiție.

Participăm la un banchet junimist

JNVITATIUNE LA BOTEZ.

In luna Octomvrie corent 1872, Domnişoara Junimea Caraghiozliceasca *făcînd după multe gemeri şi suferinţe al _______ le copil, îmi ieu onoarea de a ve ruga să bine voiţi a asista la sfântul botez ce va avè loc Sâmbătă în 21 a lunei cor. la 8 oare sara. — Pentru a asigura sănătatea noului născut, botezul se va face în vinoţuri străine şi indigene.*

p. Actualul secretar
cel de mai înainte
Jacob.

Într-o seară, din toamna anului 1872 (21 octombrie), în fosta locuință a bardului Beldiman se petrecea Aniversarea cu tradiționalul banchet anual al Societății literare *Junimea*. Le organizase Titu Maiorescu, în persoană. Participau vreo 22 de junimiști, partea veselă susținînd-o criticul, secondat de Vasile Pogor și Iacob Negruzzi. Poftirea trimisă prin poștă avea titlul insinuant: ”*Invitație la Botez* “ și un conținut nu prea academic. Venind falimentul hotelului (prin l873), saloanele de la etaj primeau cu chirie faimosul *Jockey-Club*, iar la parter se deschidea un luxos restaurant. Aici, în anul l876, junimiștii găzduiau celebra Aniversare din 24 octombrie “*una din cele mai vesele*”, după spusele cronicarului Iacob Negruzzi,(*Amintiri de la Junimea*). “*Căzută dela putere, huiduită, dată judecății etc...*”, Junimea voia să se mîngîie de nenorocirile sale. Hașdeu o păcălise cu acrostihul *La noi..(e putred mărul)*, publicat în revista “*Convorbiri literare*”, poetul bucovinean D. Petrino îi arunca insulte prin gazete, iar guvernul conservator al lui Lascăr Catargiu demisionase (în aprilie 1876), locul luîndu-l unul liberal. Drept consecință, junimiștii participanți fuseseră măturați din posturile publice, unor foști miniștri chiar pregătindu-li-se dosare de judecată (Petru Mavrogheni, Titu Maiorescu, N. Cretzulescu, P.P. Carp, Teodor Rosetti). Părăsiseră, de asemeni, funcțiile: Samson Bodnărescu, Vasile Burlă, Neculai

Gane, Vasile Pogor, cît și poetul Mihai Eminescu - suprimat din postul de revizor școlar și lăsat fără mijloace de trai. Sub influența acestui eveniment se ticluise și invitația la sărbătorire:

"Deși paraponisiți / Si din guvern izgoniți,
Junimiștii numeroși / Se adună toți voioși,
Pentru a l3-a oară / La a lor aniversară.
Vin amice așa dar, / Să ne treacă acest pahar,
Iară pofta ți-o trimit : / Tot eu, cel obișnuit .."

(Iacob Negruzzi*)*

Decepționat de pierderea rangului de ministru al Instrucțiunii și în jenă financiară, cum nota, la 18/30 octombrie (*"nici un venit de la advocatură*"), Titu Maiorescu a rămas acasă, manifestîndu-și prezența la festin doar printr-o telegramă, semnată laolată cu alți încă patru "*ostracizați*":

"*București, 24 oct,76. Cinci pahare în sănătatea Junimei spre întinderea și îmbunătățirea rasei paraponisiților: Teodor (*Rosetti*), Nicolae (*Burghele*), Teodor* (Nica*), Ioan (*Strat*), Titus (*Maiorescu*).*"

Mai puțin loviți de scîrbă, benchetuitorii luați cu vinul de viață lungă, cotnăresc și cu snoave pipărate, i-au ticluit, pe dată, un răspuns:

"Junimea paraponisită / Si țeapăn chefăluită,
La a ei aniversară / Pentru a treisprezecea oară,
Trimite urări frățești / Surorii din București.
Rosetti, Culianu, Gane / Trei Negruțești, Verusi,
Naum, Vîrgolici, Carp, / Eminescu, Burlă, Melic
Roiu, Ianov / Caracuda, of! of! Of! "

Veselia era nebună, în zadar scutura cu rîvnă talanga Vasile Pogor, ca să cuvînteze oratorii. Unii citeau scrisorele satirice, alții spuneau snoave și mai toți ciocneau paharele cu vin vechi roznovănesc, anume adus din hrubele Cotnarilor. Chiar și poetul Mihai Eminescu, de felul lui retras și "*tăcut*", ciocnea și se îmbrățișa cu un "*junimist nou*", necunoscut, căruia îi spunea:"*Poate să te cheme Brandraburgă, poți chiar să n-ai nici un nume, tot prieten îmi ești: să bem*!" Intrînd în competiție cu Iacob Negruzi, care sfichiuise pe toți foștii mahări: miniștri și directori junimiști, trimiși la "*plimbare"* cu tam-tam de noii dregători guvernamentali, poetul a rostit și el o satiră:

"Era odat - abia-i un an / Cînd Tit era puternic,
Și VAU,VAU,VAU cel șarlatan / Era smerit, cucernic.
Dar ah! acum sărmanul Tit / La Văcărești el e menit
O! jerum, jerum, jerum, / O! Quae mutatio rerum!

Și-atunci cînd mare Tit era / Slăvită caracudă
La Trei -Sfetite conăcea, / Lipsită de orice trudă.
Sărmana caracudă acum, / Cu traista calicește-n drum
O! Jerum, jerum, jerum / O! Quae mutatio rerum!"

(VAU era porecla istoricului V.A.Ureche, director în minister și potrivnicul junimiștilor).

Nelipsit de la bairam, Ion Creangă a citit, în hazul general *Povestea lui Ionică cel prost poreclit Irimiea (c*are se prefăcuse că nu știe să facă dragoste și a prostit pe un consătean să-și pună nevasta, să-i arate*).* Cum nota pe ultima pagină, parascovenia, fără perdea, era "*scrisă de Ion - Vîntură-Țară, în Iași, la 22 octombrie1876 și dedicată cărăcudei din Junimea îmbătrînită în zile rele, la prilejul aniversării a treisprezecea, numărul dracului"*. Locanta o ținea francezul Henry Launay, mare maestru al banchetelor "*a la Lucullus",* ajutat de soția sa, neîntrecută în arta culinară. Prezenți, adesea, la marile mese servite distinșilor oaspeți ai Iașilor, în l889 cei doi soți participau și la Expoziția Universală din Paris, culegînd laude pentru bucatele românești cu care s-ar fi înfruptat chiar președintele Franței.

Micul palat sturzesc, cum era numit, se închiriase societății *Jockei-Club* (1875), la Iași existînd curse de cai, periodice, încă din 1851, cu mult înaintea Bucureștiului (1875). De Sărbători și în zilele Carnavalului, saloanele fostului hotel găzduiau mari petreceri și tradiționalele baluri ale Reuniunii Femeilor Române. Invitată la cel din 14 ianuarie 1884, participa și Veronica Micle, văduvă după moartea soțului, profesorul Ștefan Micle (1879). Retrasă pe un scaun, fosta animatoare a societății pentru educarea fetelor sărace, privea nostalgică perechile zburînd pe aripile valsului. Era necăjită că nu putea să-și ajute fiica, pe Valeria, talentată muziciană. Terminase studiile la Pensionatul Normal ieșean și nu avea bani să le continuie la București sau în altă parte. Luînd cunoștință de ofurile ei, Elena Mîrzescu, președinta

Jockey-Club

societății și Ecaterina Lepădatu, vicepreședinta, îi promiteau să intervină la Minister pentru un ajutor material. Publicînd cronica balului, gazeta "*Curierul Foaia...*"din 18/30 ianuarie 1884 susținea propunerea referistelor.

Ne întîlnim cu jocheiştii

Jockey (Jochei) - Clubul sau *Societatea de Încurajare pentru Îmbunătățirea Rasei de Cai*, inițiată pe la l862, cu statute și sprijinul domnitorului Alexandru I. Cuza și oficial recunoscută de stat în 1875, era o instituție însemnată. În jurul ei gravitau membrii marilor familii boierești cît și proprietarii de cai, participanți la cursele organizate pe Hipodromul Iașilor, încă din vremea domnitorului Mihai Sturza. Prin Anaforaua nr. 51 din 1841, acesta încuviințase înființarea de"*hipodromii*" la Iași, Galați și Folticeni. Pe la 1847 prințul Suțu publicase și o cărțulie despre "*hipodromii*", organizînd concursuri pînă prin 1857, cînd în puține locuri din Europa se țineau. În odăile de la etaj, ale clubului, cu marea sală de scrimă și saloane pentru jocuri

de cărți și lungi taifasuri bătrînești - unde se ajungea prin spatelele clădirii, urcînd cîteva trepte pe sub o boltă de trandafiri agățători -, se ticluiau încrucișări și schimburi de cai și se hotărau marile curse anuale, cunoscute și în Austro-Ungaria, Polonia, Rusia. De acolo soseau concurenți, negustori și spectatori, întîlnirile sărbătorindu-se cu o "*mare petrecere parisiană"* și o bună scuturătură de galbeni, napoleoni, zloți, ruble și florini, la ruleta clubului, nu prea deosebită de cele franțuzești, de vreme ce și localul, prin l885, purta firma: *Maison Jockey - Club grande restaurant de Paris.* Participarea era numeroasă căci nici premiile nu păreau de lepădat. Potrivit revistei ieșene *"Belșugul"*, pentru alergările din l4 și 21 iunie l905 se pusese la bătaie premiul "*Copou"*de l400 lei, "*Cristești-Țutora"*de 3000 lei, "*Jockey -Club*"de 5000 lei și încă altele asemănătoare.

Pe luciul parchetului sălii de arme, înconjurată cu lungi canapele roșii, - "*mîncate de molii*" - și împodobită "*cu panoplii, alternînd cu oglinzi în rame aurite și picturi sportive*" (*La Medeleni*), lîngă portrete, plastroane și spadele unor jocheiști renumiți, zvîcneau floretele ofițerilor și potrivnicilor civili. Împungeau văzduhul, între flambări și flancări, precedate de strigăte precipitate: *"Touché!!! En garde!!"* urmate de lovituri metalice seci. Aici își făcea antrenamentele și Olguța, eroina *Medelenilor* lui Ionel Teodoreanu, avîndu-l ca profesor pe colonelul *Barbă -Roșie,* de la care învățase și arta echitației. Sfidînd tradiția sălii duelgiilor curajoși, - rezervată bărbaților și singura scutită de fumul trabucelor, țigărilor ori al havanelor - adversara colonelului îmbrăcată în "*pantaloni de scrimă bărbătești, pieptar și mască bombată*", mînuia cu dexteritate floreta, atacînd în stilul italian ori francez, încît părea un cavaler războinic venit din lumea medievală, de unde și porecla *d'Artagnanette*, cu care o dezmierdau amicii. Alături, într-un salon plin de fum, juca cărți ori la ruletă părintele ei Iorgu Deleanu.

La anumite sărbători, marea sală pentru scrimă era ocupată de cîteva zeci de luptători în zale și armuri aurite, înviind turniruri și scene de asalt, tabere cu lupte cavalerești, emoționînd privitorii scufundați în adîncimea fotoliilor

purtătoare de semne heraldice. Unul, respectat cu sfințenie, aparținea cuconului Costăchel Boian - eroul romanului *Iubim* de Octav Dessila -, înverșunat spadasin în tinerețe, ce constata la bătrînețe, înainte de ultimul război, că "*Tinerilor de astăzi nu le mai place scrima, ruginind spadele și floretele așteptîndu-i.*"

Pentru reconfortare și discuții, lupătorii aveau la parter o locantă elegantă, unde se auzeau toate graiurile europene și se discutau cele mai felurite subiecte. Acolo, pășeau, la început, doar musafirii cu blazon, papion și guler alb, purtători de mare ținută. Pentru ceilalți era grădina de afară, unde cîntau fanfarele sau orchestrele dirijate de talentatul muzician George Scheletti (*"Curierul de Iassi"*, 27 iulie 1877)

Cunoaştem pe vestitul "*nobil*" ieşean: "*baronul de Vax*"...

Pășind pisicește printre "*fericiții*"oaspeți din local - fii și nepoți de boieri veliți ori prinți ruginiți, tînjitori după vremurile scuturilor medievale și titlurilor voievodale -, se strecura, cu jobenul în mînă, și voievodul țiganilor, *baronul de Vax*: *"un țigănaș mărunțel*" (Aurel Leon *Landoul cu blazon*). Scund și pricăjit, purta un fular alb aruncat neglijent peste umeri,*"ghete de lac, ghetre, mănuși albe, trandafir alb la butoniera smochingului și monoclu cu șnur lat"*- ca *"faimosul șnur al prințului de Șagan"*. (Cezar Petrescu, *La Paradis General*). Oferind flori și făcînd plecăciuni curtenitoare: "*Măria - voastră nu doriți?"(La Medeleni)* se oprea lîngă fiecare masă. Neobosit și guraliv, vechiul baron din anii "30", fiul unui lustragiu de unde și particula de Vax - ca și urmașul său de prin anii '50 ai veacului trecut - colinda de obicei străzile, cofetăriile și restaurantele centrale. Ducînd "*poșta*" între consumatori, îmbiia cu insistență bărbații din Lăpușneanu să-și trateze prietena - "*franțuzoaica*" - cu flori și

să-i ușureze coșul, împodobit cu beculețe colorate de lanternă (seara) și dichisit ca o grădiniță: *"Flori mirositoare pentru duduci costisitoare! Cumpărați, cumpărați, domni galanți și cavaleri berbanți. Baronul de Vax vă poruncește să fiți galanți și eleganți, dacă vreți să fiți berbanți!"* Cînd nu avea succes își încheia pledoaria, zicîndu-și cu cu tristețe: "*aiurea*", semn că spusele au fost o glumă, ca și titlul de noblețe luat pentru a face plăcere bătrînilor "*cuconi*" și "*conași*", necăjiți de tot mai încetățenitul apelativ: "*Domnule*".

Schimbînd ofertele după sezon și sursele aprovizionării, mai vindea și alune (sau miez de nucă prăjită și chiar verde - adus în borcane cu apă, prin anul 1950), cît și ilustrate deochiate, pe sub masă - comerț mănos pe atunci, datorită îmbrăcămintei lungi a femeilor. Iarna umbla și cu ursul, începînd turneul tot de la "*Clubul jockeilor",* numit uneori și "*Clubul trăpașilor"*- din cauza calăreților în costume fistichii -, iar alteori "*Clubul ruginiților"*sau al "*reumatismului si astmei*" (Octav Dessila, *Iubim)*, din cauza înfocaților suporteri, bătrîni, la ștaif și trei ace. Pensionari, unii din vechea protipendadă, alții foști politicieni de toate culorile, tăifăsuiau, criticau, făceau și desfăceau guvernele, punînd rămășaguri și molfăînd țigarete de chihlimbar ori sorbind o cafeluță, în grădina oleandrilor. Făcîndu-le plăcerea să rămînă în mijlocul tinereții care curgea în "*valuri-valuri"* pe caldarîmul lustruit de încălțări al străzii, cofetarul înzestra vara trotuarul din fața locantei cu cîteva duzine de oleandri în ciubere. Prin pîlnia cît un trombon a unui gramafon izbucnea năvalnic valsul "*Die Schone blaue Donnau*"(*Dunărea albastră*) sau concurentul său: "*Valurile Dunării*."

Ca orice impresar respectabil, *baronul de Vax* - locatar pe malul Bahluiului, într-o bîjgluță, din strada Morilor nr.16, unde avea nevastă și copil - își pregătea și vestea spectacolul cu cîtva timp mai înainte, ținînd lumea în "*suspens"* pînă în ultima zi, cînd dezlega toate tainele, ca la începutul anului 1902 (de 1 ianuarie):

"D-ra Marița și baronul de Vax. Renumitul baron de Vax, Michel Popazo face cunoscut onor Public că începînd din astă seară, ca în toți anii, va umbla cu ursul său poreclit d-ra Marița. Veritabilul baron promite că în anul acesta, ca în toți anii,va distra publicul cu zicerile sale cele mai minunate și hazlii cu

care se va produce eleganta Marița. Baronul va cînta anul acesta două cîntece inedite care după făgăduința sa promit a desfăta publicul într-un chip neobișnuit. Anunțăm că baronul va debuta azi la 5, la cunoscuta cofetărie Tuffli, furnizorul Curții Regale. Multă lume i-a dat întîlnire pentru a vedea jocul neîntrecutei ursoaice" (În blană aflîndu-se soția sau feciorul).

Reclama, bine plătită gazetelor, era cu tîlc, slujind atît ursarul cît și cofetăria, care la Crăciun și Sfîntul Vasile veghea capătul străzii, pustie și uitată, cu toată poleiala și bogăția vitrinelor și galantarelor pline de peisaje montane, castele, palate și păduri verzi din creme, șocolată, fistic, glazuri și bomboane.

Sărbătorind cuminței, ieșenii, în papuci și halat, stăteau de obicei acasă, pe lîngă ursoaicele sobelor, trezind din clipoceală focul, probozind cu cleștele bîrfitorii din tăciuni, cetind evlavioși într-un ceaslov despre "*Nașterea Domnului"* sau jucînd *Tabinet* și *Concina pe furate* cu consoarta, pînă cînd ațipeau, moleșiți de căldură și tic-tacul pendulului ce bătea cadența sforăiturilor motanului tolănit în cotruță. Doar ursul mai scotea la bătaia Crivățului pe bătrînii rămași în pustietatea vechilor căsoaie princiare ori cu blazoane de boieri veliți, singuri cu gîndurile și amintirile copilăriei, cînd obiceiurile de iarnă erau bucurii emoționante. Și, unul cîte unul, își îmbrăcau paltonul cu gulerul impozant dintr-o vulpe sau un lup năpîrlit, trăgeau pe cap căciula răsfrîntă și cu bastonul în mînă, tipa - tipa, porneau pe oglinzile străzilor de cleștar să vadă pe *D-ra Marița* - neprihănita ursulică în joben și crinolină - tovarășa de dans și giumbușlucuri a "*Baronului faraonilor".* Ascuns, într-un cojoc mițos,"*ursarul*" bătea o tamburină și cînta versuri deșucheate, cu aluzii șfichiuitoare la adresa "*Măriilor*" timpului :

"*Hopai hop! Hopai hop! / Să aveți parte de noroc*
Și impozite de loc, / Căci la fisc îi ca la foc...
Nu e una, nu e două două, / Ci șaptezeci și nouă,
Pavoazate, parfumate, / Gata de-a fi «încasate»"

Ieșind vorba că directorul finanțelor, cam crai, "*încasa*" și "*impozite amoroase*", în locul celor bănești, cuvenite statului, la ușa lui "*păzeau*" cîrduri de cucoane, venite să-și scape soțiorii de cele datorii...

Ascultînd versurile ursarului, uneori cam triviale, bătrîneii torturați de spaima dăjdiilor necruțătoare pentru curțile lor părăginite și luați în răspăr pe la ghișeele publice, rîdeau cu poftă și mare satisfacție. Ce alta puteau să mai facă? Blazoanele nu țineau loc de pitaci, iar cu sus-pușii vremii n-aveau cum se pune. Imediat i-ar fi pîndit un proces de insultă sau de calomnie - deschis și din oficiu, de vr-un "*păzitor al ordinei publice*", dintre sutele de avocați care foiau pe holurile instituțiilor ca la tribunale, doritori să prindă norocul de un picior și ceva de lucru. Radioul și televiziunea încă nu apăruseră, plăcile gramafonului hîrîiau de atîta umblătură, iar la teatru se țineau balurile mascate, pentru cei tineri.

Fiind o figură originală a fostului Iași, despre "*baron*" au scris mai multe condeie, între care și al cunoscutului caricaturist ieșean, Godell, retras în Israel, de unde a trimis, prin intermediul editurii Sirius, o frumoasă și veselă carte (*Viața de caricaturist*...). Din ea am împrumutat figura eroului, creionată de contemporanul său.

... În locanta *"confiserului"* Richard Tuffli...

Cînd cu ursul, cînd cu Jienii, Tuffli reușea să-și smonească clienții și-n seara de după Sfîntul Vasile, cînd tot omul se odihnea, trudit de zbuciumul Ajunului sau petrecerea la vreun patron. Prin restul anului n-avea grija asta. Gemea cofetăria de mușterii, tratați cu delicioasele "*capodopere"*din șocolată, frișcă, zahar, mirodenii și făină *"șapte zerouri"*, iar noaptea, după spectacolele Teatrului, îmbiați cu gustări : "*Sandwich - Tee - Room*". Cofetăria, bine garnisită și cu băuturi fine și ceaiuri fierbinți, devenise și staniștea patinatorilor, în ea adunîndu-se, seara, înghețați bocnă, zeci de iubitori ai datului pe gheață cu patinele, după trei - patru ore de zbînțuială, la patinoarul înjghebat iarna, undeva prin fața Gării.

Sportul acesta ajunsese marea atracție și bucurie a iernilor. Îl inițiaseră funcționarii austrieci ai Gării, croind cu membrii *Clubului Patinorilor*, un ghețuș lucios pe o bucată din mlaștina

Cofetăria Richard Tuffli (Colecția D. Grumăzescu)

Bahluiului, îndată ce dădea gerul. Evenimentul îl notase “*Noul Curier Român* “, din 24 decembrie 1871: “*Lîngă palatul drumului de feru, alăturea cu șinele nemișcătoare, se întinde o minunată lespede de ghiață... pe care balansează nisce feți frumoși cu lacrimi degerate* și *sboară pe luciu mai repede decît cu drumul de feru*”. Aici careva dintre meșterii ce veneau de la Viena, cu felurite drăcovenii, aducea pe la 1873 și un “*soare electric”* (o lampă cu arc voltaic alimentată de un dinam). Noutatea o dădea *Clubul Patinorilor* prin gazeta “*Curierul de Iasii”*, scriind că duminică 28 ianuarie 1873, avea loc “*o cursă pe ghiață”* cu “*Iluminațiune brilantă, de la 7 oare înainte”* și “*un soare elctric, focuri bengale, focuri de magneziu și făclii”.* Participau “*două bande muzicale*”: a Regimentului Roșiorilor și a Regimentului de Infanterie.

Serile acelea erau fascinante. Fanfarele cîntau pe un postament, perechile de bărbați și duduci, încălțate cu ciubotele și patine, alunecau ca niște fantasme, în turniruri, valsînd pe luciul gheții, iar privitorii, veniți ca la spectacol, se încălzeau ciocnind cănuțele cu vin fiert sau ceai aromat și se ospătau

înfulecînd delicioase baclavale. Asemenea serbări cu jocuri de lumini, artificii, muzică și multă veselie, prinzînd tradiții se ticluiau iarna mai în fiecare duminică, pînă la ultimul război, mutîndu-se doar locul de la Vamă și Uzina Tramvaielor, prin fața Teatrului și la Strandul din spatele Palatului Administrativ, - după deschidere (1929). Prin 1887-1888, Societatea patinorilor, numită *Patinul*, își avea sediul chiar la cofetăria lui Tuffli.

O vreme asociatul lui Georges, celălalt maestru în bomboneturi al străzii Lăpușneanu, la l septembrie l885 Tuffli îi lăsase acestuia vechiul local din vale și se mutase la *Jockey - Club* pentru a ferici ieșenii cu încă o cofetărie de elită, *"elvețiană"* (*"Noua revistă"*, 4/16 septembrie 1885). O anunțase în toate limbile la modă pe atunci (română, idiș, rusă, germană, armeană și franceză - știute sau măcar "*îngăimate*" de mulți dintre tîrgoveții timpului): "*Confiserie Richard Tuffli a Iassy. Je porte a la connaissance de l'honorable Public qu'a partir de 1-er septembre, j'ouvrirai une Confiserie a Jochey Club, maison Sculy, et je prie l'honorable Public de Iassy et de la Province de vouloir bien m'honorer comme d'habitude de ses commandes que j'executerai promptement et aux prix connu".* Bogată și elegantă, avea să fie multă vreme locul de popas obligatoriu pentru toți voiajorii prin tîrgul Ieșilor.

Lîngă mesele rotund*e,"subțiri la talie și umflate mai jos - din cauza crinolinelor - cu cortele cu mîner înalt și dantelușe, cu pălării încărcate cu fructe și străpunse de ace lungi, de-a curmezișul, și cu voaluri răsucite pînă de-asupra nasuluiu* ", afară vara, se instalau și cucoanele tîrgului. Cu "*mănuși lungi pînă la cot, în sus, și-n jos pînă la jumătatea degetelor*" mîncau înghețată, "*ținînd degetul cel mic în sus și lipăind ușor ca pisicile*", stîrnind pofta trecătorilor între care și a puștiului Ionel Teodoreanu - *Cocuță* -, povestitorul scenei (*Masa Umbrelor - Castanul de aur*) Pofta era mare căci înghețata se făcea din fragi, smeură, lămîe, portocale și trandafiri, cu arome îmbietoare.

Munca, neostenită, a talentatului cofetar era răsplătită de la 1 ianuarie 189o și cu brevetul de furnizor al Curții Regale ("*Curierul Foaia..."*,17/29 ianuarie 1890).

Murind ctitorul (l898), cofetăria rămînea o amintire duioasă în paginile literare, deși nici urmașii săi precum: Vlădescu (l929), Zamfirescu (l932), Stinică (după război), nu puțin suflet iroseau ca să-i mențină faima, unii păstrîndu-i și vechea firmă, precum Gustav A. Ulrich, prin l910.

Zidirea sturzească, intrată în stăpînirea *Creditului Urban* (1900 - 1910), drept gaj pentru împrumuturile acordate lui Vasile Sculy, fusese cumpărată de jocheiști.

În preajma ultimului război la parter - unde funcționase și cazinoul Bursa al lui S. Gafencu (mai 1882) - se instala restaurantul *Corso* cu Jazz (“*Noutatea*”, decembrie 1937), aducînd din alte părți numele căii veselelor plimbări. La inaugurare era cea mai elegantă locantă a Iașilor. Potrivit tot lui Octav Dessila, spre prînz lucra cu toate cele trei uși ale intrării “*în continuă deschidere și închidere*”. Oricine trecea pe la orele amiezii, prin dreptul localului intra și de avea gîndul să rămînă și de nu-l avea. “*Cucoanele mondene ale tîrgului* “ la acea oră erau prezente. Discutau despre filme, spectacole și mode, spuneau cancanuri și puneau la cale ghidușii pe seama bărbaților. Nu după mult timp la *Corso,* într-un sfert de oră, se puteau vedea “*toate frumusețele Iașului”*, fapt ce avea să-i aducă pierzania, căci unele și-o vindeau - prin mijlocirea chelnerilor - stricînd faima localului. Socotit ”*tractir*”, mai tîrziu avea să fie ocolit de lumea cea bună...

Situarea numai potrivită a clădirii, la întîlnirea străzilor Lăpușneanu, Copou, Păcurari, Conta și Elisabeta, ce alcătuiau mica piață de la Jockey-Club, îi dădea un vad strașnic. Prin dreptul ei se perindau seara “*nesfîrșitele coloane ale tinereții*”. Megeau pe strada Lăpușneanu ca într-o defilare a “*lumii noi* “

prin fața “*lumii vechi*”, ieșită în balconul de sus al clădirii. Tot pe aici, dimineața și la prînz, treceau stolurile de școlărițe gureșe, “*cu bascul ștrengărește aplecat pe o parte*”cît și tăcutele eleve ale *Căminului fiicelor de militari* - situat oleacă mai sus, unde-i *Palatul copiilor* -, multe orfane și triste în *“pelerine monahale*”

Aflăm şi cum s-a prăpădit “*Tezaurul*”, pornind de la Tuffli

Societatea jocheiștilor dispărînd după anul 1945 - zestrea marilor proprietăți și hergheliile fiind decimate de război - încăperile cofetăriei se ocupau de Librăria *“Cartea rusă”*, etajul revenind pentru *ARLUS* (Asociația Română pentru Legăturile cu Uniunea Sovietică) și bogata ei bibliotecă cu tipărituri de la Moscova, în limba română, rusă și franceză, puțin cunoscute pînă atunci. Librăria mai funcționase la Palatul Cuza.

Precum se întîmplă adesea prin jocul istoriei, soarta dorise parcă să facă o anume legătură... Pe vremea războiului, în toamna anului 1917, odăile fostei cofetării găzduiau tinerii revoluționari ai armatei ruse din gara Socola - între care sosise, din Petrograd, și renumitul militant bolșevic Roșal, fostul cuceritor al fortăreței Kronstadt. De la ei, un prieten al profesorului Nicolae Iorga afla că se punea la cale arestarea generalului Scerbacev, comandantul armatei ruse (rămas credincios vechiului regim, țarist) și-i transmitea vestea. “*Trecînd pe lîngă cofetăria Tuffli, devenită cartier general rusesc, unde se puteau vedea pe fereastră soldați trîntiți, așa îmbrăcați cum erau, pe canapelele și sofalele sfîșiate de pinteni, a văzut lumină și a auzit zgomot de discuții... Intrînd s-a găsit în fața bolșevicilor de la Socola, încurajați de schimbarea care dăduse, la Petrograd, puterea în mîna tovarășilor Lenin și Troțki*”. Noul venit, declarîndu-li-se adept, “*a fost poftit să ia loc și din discuțiile care continuară a putut afla că e vorba ca a doua zi, la cutare ceas, un grup militar condus de șeful băieților acelora să se prezinte la Copou în casa generalului Scerbacev, șeful suprem al frontului ruso-român, Rumcerod, pentru a-l aresta...*”Auzind despre ce era vorba profesorul Iorga îl trimitea

la primul ministru Ionel Brătianu și astfel, cum avea să noteze în amintirile sale: *“Seara, bolșevicii, cari pătrunseseră în reședința generalului gata să tragă, au întîlnit pe vînătorii colonelului (*român*) Rasoviceanu, cari iau desarmat. În aceeași noapte, un camion s-a oprit la casa mea, chemînd la serviciu comandat pe fiul meu Petru, sublocotenent în același regiment al lui Rasoviceanu. Întorcîndu-se a doua zi seara am aflat de la dînsul că a găsit în camion pe șeful bolșevic, el însuși, care nu era altul decit faimosul student Roșal și pe amanta lui o studentă, ambii celebrități ale propagandei comuniste. I-a dus la marginile Iașului și și-a urmat instrucțiile de a li împiedeca orice comunicație.*

Mai tîrziu am aflat că un ordin fals al Diviziei românești i-a dat în mîna adversarilor lor monarhiști, cari i-au împușcat, în marginea drumului.” (Nicolae Iorga).

Întîmplarea se petrecea în seara zilei de 8/21 decembrie 1917, evenimentele succedîndu-se apoi rapid: o ședință de guvern precipitată, în toiul nopții, acasă la primul ministru liberal, Ionel Brătianu, unde Take Ionescu ministrul conservator-democrat demisiona, considerînd atacarea rușilor - alături de care se luptase împotriva invadatorilor germano-austro-ungari, ca “*un act catastrofal*”; luarea cu asalt, dimineața, a taberei revoluționare din Socola și dezarmarea ocupanților; lupte cu trupele ruse trecute de partea Revoluției, la Galați, Pașcani, Spătărești, Mihăileni - pentru retragerea lor din țară - și în final: protestul guvernului din Petrograd. La 26 ianuarie 1918, după intrarea unor trupe române în Basarabia (pentru paza depozitelor militare) - chemate de conducerea Republicii Moldovenești formată după revoluție - și ciocnirile cu unități ruse de acolo, guvernul sovietic înceta colaborarea cu România, țara rămînînd izolată de aliați, singură în fața ocupanților Munteniei, Olteniei și capitalei. O radiogramă semnată de Troțki, adjunctul lui Lenin, informa că relațiile sunt rupte, tezaurul României nu mai putea fi obținut de “*oligarhia română*”, urmînd a fi conservat și remis în “*mîinile poporului român*”. Totodată generalul Scerbacev era demis și declarat dușman al poporului rus. Semnatarul, Lev Davidovici Bronștein, cu pseudonimul revoluționar Lev (Leu) Troțki, cunoștea bine România și Iașii, în

timpul Războiului Balcanic (1912 - 1913), fiind corespondent de front al unei publicații din Kiev. Cu acest prilej publicase mai multe pagini despre România și viața ei social - politică, susținînd că "*toate cele trei partide românești sunt umbrite de spiritul lui Cațavencu și al lui Farfuridi*". Asociind piesa lui Caragiale, *O scrisoare pierdută* cu *Revizorul* lui Gogol, transmitea cititorilor gazetei "*Kievskaia Misl*"și o anecdotă bucureșteană, iscată pe seama autorului spumoasei comedii. După înscrierea lui Caragiale în Partidul Conservator Democrat, condus de Tache Ionescu, pentru care ținea discursuri laudative prin tîrguri, rivalul său politic, P.P.Carp, conservator junimist, întîlnindu-l i-ar fi zis : "- *Mi-a fost dat să trăiesc să te văd pe tine, Caragiale, în rolul lui Cațavencu.*

- Ce vorbești - a răspus fără să clipească marele Caragiale-, Eu sunt Cațavencu? Nu.. Glumești! Cațavencu este respectabilul meu șef, Tache Ionescu. Eu sunt doar Farfuridi..."(L.Troțki, România și Războiul Balcanic). Marxist convins, Troțki avea păreri detestestabile despre politicieni, socotind că Balcanii se pot liniști numai într-o confederație a tuturor popoarelor din zonă - idee preluată de Stalin și încercată după 1945.

Altă notă, din partea administrației bolșevice de la Odessa, condusă de doctorul Cristian Racovschi, militant socialist și cetățean bulgaro - român (închis pînă la 1 mai 1917 la Iași), cerea, în numele Sovietului Comisarilor din Petrograd, evacuarea Basarabiei, extrădarea generalului Scerbacev și a asasinilor "*tovarășului Roșal*".

De aceea bătrînii ieșeni (precum profesorul George Băileanu, strașnic știutor al vechiului Iași), cînd treceau pe lînga casa cucoanei Elencu spuneau: "*Iaca locul de unde a început supărarea cu guvernul sovietic și moartea Tezaurului! Dacă nu era întîmplarea cu Roșal, poate că, alta ar fi fost istoria!"* La Iași se înființase un Partid al Muncii din dizidenții liberali (dr. Lupu, Iunian, Ioanid, Trancu - Iași). Conduși de Georges Diamandy erau dispuși să ducă tratative cu tabăra din Socola pentru o înțelegere, așa cum se procedase și în timpul verii, oprindu-se o presupusă lovitură antiregală. Cum susțineau aderenții noului partid, la început și conducerea din Petrograd se arătase conciliantă, permițînd continuarea aprovizionării frontului

românesc. Aproape de Crăciun, după Revoluția din Octombrie colonelul canadian Joe Boyle reușise chiar să aducă la Iași, cu un vagon special, cîteva milioane de lei în bancnote și - potrivit mărturiilor sale - unele dintre bijuteriile reginei Maria, ridicate din seifurile Kremlinului - unde fusese dus tezaurul României, de frica eventualei ocupații germane. Primul transport cu valorile Băncii Naționale în vreo 2140 casete și bijuteriile reginei Maria în 7 casete - aduse din București în clădirea Vamei Iași - plecase prin februarie 1917, la sfatul reprezentanților puterilor aliate, iar al doilea transport în 15 august, pe vremea marilor lupte da la Mărășești. Înnebuniți de zvonuri, guvernanții, neîncrezători în tăria ostașilor români, se așteptau la spargerea frontului de ofensiva celebrului general Mackensen. *"În gara Iași era «mare fierbere». Pe o linie de garaj se aflau «20 de vagoane încărcate cu bijuterii, bani și alte valori ale Casei de Depuneri», cu locomotiva sub presiune. Încă nu plecau fiindcă «la fiecare ceas veneau ordine și contraordine. Toata lumea își pierduse capul», iar la directorul Casei de Depuneri care dormea în vagoane, ca să le păzească, soseau cu intervenții de ultima oră diferite personalități aducînd valize, pachete, lăzi cu bijuterii, blănuri, tablouri, bani și tot ce aveau mai scump fiecare. «Nici nu era timp de făcut vreun inventar sau de dat chitanță. Lucrurile se aruncau pur și simplu în vagoane, fiecare rugînd directorul să accepte coletul pe încredere, fără nici o formaliate. Numai să-l ia cu dînsul. Singura condiție care se implora era ca trenul să plece imediat spre a nu fi capturat de nemți»*" (I.M. *Iași, Gara Amintirilor*). Odată cu el se duceau uriașele comori ale mănăstirilor și bisericilor românești, adunate la Mitropolie: splendide icoane, vechi evanghelii îmbrăcate în aur și argint, mitre, cruci și cîrje de aur, veșminte împodobite cu diamante, mărgăritare și safire, nenumărate cărți, tablouri, manuscrise și cronici strămoșesti.

Prin anii '50, unii cunoscători ai întîmplării se gîndeau la așezarea unei plăci pe clădire, în amintirea trecerii lui Roșal, socotit erou al Revoluției Sovietice. Ideea apăruse, fiindcă pe atunci o parte din tezaurul artistic cu 1350 tablouri, 36533 monede și medalii, 150 icoane vechi, 50 candele, cruci și pocale

de aur și faimoasa *Cloșcă cu puii de aur*, fusese înapoiată prin hotărîrea guvernului sovietic din 11 iunie 1956. Unele lăzi cu arhive reveniseră mai înainte, iar tezaurul valutar al Băncii Naționale - după financiarii ruși - se presupunea compensat prin ajutorul militar și marile depozite ale armatei ruse, rămase pe teritoriul românesc. Unul uriaș cu sute de vagoane de muniții se afla în gara Socola. Din el, o parte săreau în aer la 10 mai 1918, provocînd un puternic cutemur de pămînt și sute de victime.

Plănuindu-se croirea unei piețe largi, la răscrucea celor patru străzi, pentru îmbunătățirea circulației mașinilor - se accepta nimicirea cochetului palat, pe care foștii locatari, evacuați în pripă, lăsaseră firma librăriei Cartea Rusă. Sfărîmate, străvechile ziduri erau îngropate pe șesul Bahluiului, în fața viitorului CUG, unde se înființase marele cimitir al *Iașului romantic*.

Vechea clădire cu firma Cartea Rusă (Colecția: D. Grumăzescu)

Din 12 februarie 1960 începea construcția Casei Tineretului, după proiectul arhitectului Ilie Costinescu. Se termina exact peste doi ani, inaugurarea săvîrșindu-se la începutul lunii februarie 1962. Săpăturile scoțînd la iveală un străvechi mormînt acoperit cu plăci de piatră și o cruce metalică, din fostul cimitir al Bisericii Sfîntul Neculai cel Sărac - demolată și ea prin anul 1914, din lipsa banilor pentru reparații -, profesorul

Gh. Ungureanu, directorul Arhivelor de Stat, presupunea că aparținuse vestitului erou Nicoară Potcoavă*.

Casa de Cultură a Studenților în vechiul peisaj
(Colecția: Prof. Alexandru Todiraș)

Clădirile de vizavi, rezistau încă și-n iunie 1967, înscriindu-se în vechiul peisaj cu *Casa Tineretului*, insolita "*zidire comunistă*", cum îi ziceau unii, ciudoși pentru dărîmarea Jockeiului, deși admirau marea sală de spectacole și încăperile luminoase pentru cercurile tehnice. Lipsea doar luneta pe care un astronom amator o instalase vis-a vis în *Turnul Lunaticilor*, din casa rotundă de pe colț, plimbînd noaptea tinerii îndrăgostiți pe lună și prin spațiile siderale, iar după zvoniști trăgînd cu coada ochilor ce se întîmpla prin locuințele Copoului.

Lipseau, de asemeni, micile locante în care studenții multor generații găseau hrană și înțelegere pecuniară. La capătul lor, către Păcurari, se găsea redacția gazetei "*Liberalul*", unde lucrau publiciștii N.A Bogdan, Emanoil Manoliu și I.N.Roman (director), vizitați adesea de prietenul lor, poetul Mihai Eminescu. Era în anii celei de a doua șederi la Iași (1884-1886), cînd sufletul i se tulbura. Mînca la "*cucoana Maria*", birtășița studenților din mica locantă de alături. Alt prieten, comisarul Dioghenide de la Circumscripția Păcurari (aflată în fața bisericii Sfînta Paraschiva), îl găzduia pînă își revenea, cartiruindu-l într-o odăiță cu o veche canapea.

Cam pe locul unde strada Lăpușneanu făcea un cot, coborînd iute la vale, sub numărul 2, funcționa renumita *Cofetărie Comercială* - venită de vizavi, de la numărul 5 - "*cu cele mai gustoase și proaspete plăcinte, mereu scoase din cuptoare*" și strudele cu mere, "*delicioase și ieftine*", numai potrivite pentru

---

* Cum își amintea fostul șef de șantier, inginerul Zilberman Norbert, la o discuție, în ziua de duminică, 30 iunie 2002

buzunarele goale ale studenților. Prin anul 1898 era slujită de ambițiosul cofetar și franzelar George Klein - participant la Expoziția Universală din Paris -, iar prin 1926 de macedoneanul Gheorghe Iani. Înaintea lor, acolo făcuse faimă magazia de "*lampistărie și alămărie Gayda*", de tavanul căreia atîrnau felurite lămpi și candelabre strălucitoare - unele aurite -, sub care se înălțau pădure de sfeșnice, tricheluri și lămpi uriașe, ca un felinar de stradă, cu picior înalt, din schijă, cu hogeag de 24 sau de 36 focuri și abajururi din majolică cît niște cupole de biserică pravoslavnică.

Introducîndu-se curentul electric, importanța îi scădea și apoi iubitul magazin al străbunicilor dispărea odată cu acei care îi trecuseră pragul. Urmașii lor foloseau becuri cumpărate din prăvăliile de electricale, ivite mai la vale.

Găsim editorul ilustratei *"Teiul lui Eminescu"*...

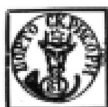
Alături, în același imobil cu numărul 2, pe strada Lăpușneanu (și numărul 1 în Păcurari), făcea ultima haltă ieșeană, între anii 1903 - 1932, și vestita librărie a fraților Șaraga (Elias și Samoil), trecută, la urmă, pe numele Fanny Șaraga (soția). Purta numele: "*Librăria Școalelor și Antiquaria AUTORII ROMÂNI, succesoarea Librăriei Frații Șaraga*"- "*Depozit permanent al editurilor din țară și din străinătate, Librărie germană și franceză, Editură de cărți poștale ilustrate, Editură de medalii.*"

Înființată mai întîi ca anticărie într-o boltă din casele comerciale, cu un rînd - Pașcanu (aflate odinioară pe locul bustului lui Dimitrie Cantemir), se transforma prin 1877 în librărie - anticărie, inițiind și colecționarea vechilor timbre moldovenești, cu capul de zimbru. Noua activitate o anunța "*Curierul Foaia*... din 10 iunie 1877: "*Timbre poștale, usate și neusate pentru colecțiuni sunt de vendare la Frații Șragăr* (vechiul nume)*, în librăria - antiquară din strada Băncii nr.7*". Pe atunci, prin 1886, strada se numea Golia și avea numărul 50. Mutată un timp, către colț, apoi pe strada Ștefan cel Mare 28, și-n Piața Uniri, la urmă se stabilise pe Lăpușneanu. Din 1884 devenind editură - *Librăria Școalelor* - începuse a tipări

cărți școlare, procurînd vreo 40 de titluri școlilor primare și vreo 45 gimnaziilor. Pentru a înlesni cunoașterea scriitorilor români și accesul tinerilor la izvoarele culturii, prin 1893 a înființat *Colecția de 1 leu* tipărind vreo 70 de titluri, cu prețul fix de un leu, deși cărtile altor edituri se vindeau cu cîțiva lei. A urmat apoi *Biblioteca de 25 bani*, editoare a vreo 23 de cărți cu apariție săptămînală, de la 1septembrie 1895. (În același an apărea *Biblioteca pentru Toți,* la București). Multe dintre cărțile scoase la Iași dăruindu-le școlilor din provinciile românești, înstrăinate, *Istoria Românilor* de A.D.Xenopol a trimis-o pînă și soldaților români din armata austro-ungare și rusă. La inaugurarea statuii cărturarului Gh. Asachi (14 octombrie 1890), editura îi tipărise *Autobiografia* în 5000 de exemplare, scriind pe ea: *“Se împărțește gratuit”.*

Sub egida librăriei s-au înființat primele chioșcuri de ziare, s-au bătut medalii aniversare, s-au tipărit ilustrate cu vreo sută de imagini ieșene, în albume sau în colecții și s-a înzestrat Academia Română cu sumedenie de hrisoave și rare documente istorice, cumpărate de la foștii stăpîni. Editura celor doi frați și apoi numai a lui Elias, după pierderea lui Samoil (1906), a tipărit volumele lui Ion Creangă: *Povești (1890)* și *Amintiri din copilărie* (1892), îngrijite de A.D.Xenopol. Ultimul, avînd ilustrații de Teodor Buicliu, lucrările fotografice s-au executat în atelierul parizian Fernique. Din 1893 tipărea, în 3 ediții, Poeziile (complete) ale lui Mihai Eminescu, pentru ultima ediție, reușind să găsească chiar manuscrisele poetului, trimise pentru publicare în “*Convorbiri literare*”. Le păstrase, la Herța, un fost culegător la *Tipografia Națională*, unde apărea revista.

FRAȚII SARAGA
LIBRARI-ANTIQUARI
IAȘI
oferă 2500 Lei
pentru o marcă poștală de 81 parale ce a circulat în Moldova în anul 1858 conform acestui model

Pentru mărcile de 27, 54, 108 parale tot din această emisiune plătim de la 150 până la 600 lei.
Oferim prețuri mai mari dacă mărcile sunt bine conservate și aplicate pe scrisorile lor.
Cumpărăm și plătim cele mai bune prețuri pentru mărcile de 3, 6, 40 și 80 parale, asemenea și pentru acele de Cuza, Carol din anii 1865—72.
Mai cumpărăm Medalii istorice și de expozițiuni românești, Monezi, Sigile, (Stampile vechi) Hrisoave, Documente pe hârtie sau pergament cărți vechi, tablouri ect. într'un cuvînt ori și ce antichități numai relative la Romania.
Ofertele să se adreseze numai la,
Librăria frații Șaraga Iași
anexînduse și o carte poștală pentru respuns.

Poetul vizitase adesea mica librărie din bolțile Pașcanu, iar ca gazetar, în prima ședere la Iași (1874-1877), condamnase

modul neprincipial prin care tipograful Teodor Codrescu rezolvase niște neînțelegeri cu cei doi frați anticari ("*Curierul de Iassi*", 29 septembrie 1876). Reîntors, pentru convalescență (1884-1886), după boală, uneori se oprea în dreptul vitrinei, să-și privească volumul cu poezii tipărit la București. Odată,copleșit de tristețe și suferință,"*a intrat in prăvălie și luînd o carte, a început să-i rupă foile..*" (Rudolf Suțu).

Tot Librăria *Șaraga* editase și volumele lui I.L.Caragiale: *Teatru* și *Schițe*.

Spre a se face față cerințelor de imprimare, editorul preluase tipografia lui Gh. Asachi și a lui Teodor Codrescu, dezvoltînd marele stabiliment de arte grafice *Miron Costin,* din strada Golia 54 - cea mai modernă tipografie din Moldova, de atunci, dotată cu motor și lumină electrică (mari noutăți prin anul 1898).

Primul război mondial aducînd la Iași capitala României (noiembrie 1916 - noiembrie 1918), modesta librărie din capătul străzii Lăpușneanu devenise "*un punct de întîlnire al intelectualilor*" din toată țara (bucureșteni, olteni, munteni, ardeleni, bucovineni, basarabeni). Printre iluștrii oaspeți, venea după cărți și *vecina*, regina Maria, locatară a palatului cantacuzinesc din Copou - unde-i acum *Palatul copiilor*.

Înduplecat de familie, într-o zi, bătrînul Elias, rămas singur la Iași, accepta să se mute în capitală, "*lîngă băieții săi*" (Eugen Herovanu), părăsind scaunul pe care se odihnea, seara, în fața ușii, muncit de gîndurile bătrîneții. La 1 aprilie 1932 ziarelele anunțau închiderea librăriei. Era chiar în Z*iua Internațională a Cărții*. O fostă cumpărătoare (E. Marghita) marca momentul scriind: *„Tocmai azi în Ziua Cărții prea puțin sărbătorită la noi în țară, ziarele ieșene publică știrea... Acest anunț evocă dintr-odată copilăria, și adolescența pentru orice moldovean, pentru care slova tipărită înseamnă cît de puțin în viață. Pentru acela a cărui existență e strîns legată de lumea tiparului, librăria din colțul străzii Lăpușneanu e ceva mai mult decît o icoană fugară. Ea înseamnă despărțirea de un librar care era aproape un părinte pentru clientela lui. În colțul din strada Lăpușneanu se va instala probabil o bodegă... Librăria Șaraga nu va mai exista - dar va rămîne o pioasă amintire în inimile și în mințile tuturor care*

și-au îmbogățit spiritul în lumea cărților patronată de un bunic cu suflet de adolescent.”

Erau anii zilelor grele, lungite de foame, cu mii de oameni rămași fără de lucru și cîrduri de femei, multe mame nevoite să *“iasă”* pe străzi, pentru a-și hrăni copiii; cu trei curbe de sacrificiu, care reduceau salariile și așa mici. Viața culturală, strivită de sărăcie, se destrămase în cortegiul de nevoi, nemulțumiri, greve și tulburări dureroase...

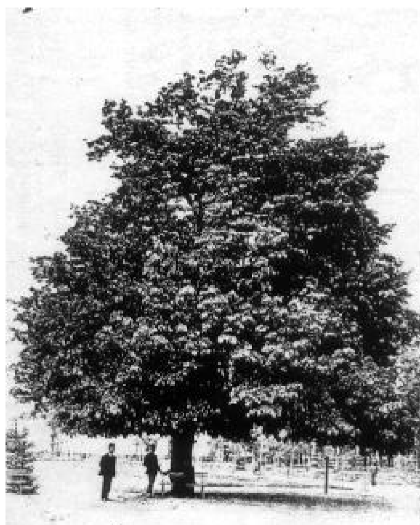
Pornind spre capitală, “*decanul librarilor*” din România - cum îl numea o gazetă - ducea cu dînsul durerea vrăjmășiilor ivite din sărăcie dar și dorul Iașilor, unde se născuse și năzuia să se întoarcă, în Grădina Păcii (Cimitirul Evreiesc), de pe dealul Păcurarilor. Acolo unde o mînă pioasă, peste cîțiva ani, avea să sape într-o piatră aspră, cuvintele: “*Elias Șaraga, librar, editor, anticar, născut la Iași în septembrie 1859 și decedat la București în 2 decembrie 1939”.* Anunțînd înhumarea, *Opinia*” din 5 decembrie 1939 îi aducea un scurt omagiu, amintindu-i lucrările și faptul că începuse editarea cărților la vremea cînd această treabă însemna o adevărată ”*jertfă”* pecuniară. Primise drept recompensă decorațiile: *Serviciul Credincios* și *Meritul Cultural.* Ultimele cărți ale librăriei în lichidare, se vindeau și prin anul 1934 cu ștampila de despărțire (își amintește profesorul Gavril Istrate). Ca amintire a uitatei librării - aproape de ultimul sediu, aflat cam în fața Casei de Cultură a Studenților - în rafturile Bibliotecii Universitare Centrale de la poalele Copoului, se găsesc unele cărți cu vechea sa emblemă și cîteva imagini ale fostului Iași. Alte ilustrate sunt prin colecțiile cartofiliștilor. Una, deosebită și marcată cu ștampila Poștei din 30 iunie 1914, are pe o față inscripția:*Teiul lui Eminescu din Grădina Copou*, iar pe alta o notă, scrisă caligrafic: “*În amintirea Aniversării de 25 ani de la moartea lui Eminescu, marele nostru geniu, al cărui admirator și încurajator am fost și eu, editînd printre cei dintîi operele lui. Elias Șaraga”.* Se tipărise în iunie 1914, cu prilejul comemorării celor 25 de ani de la plecarea în neant a

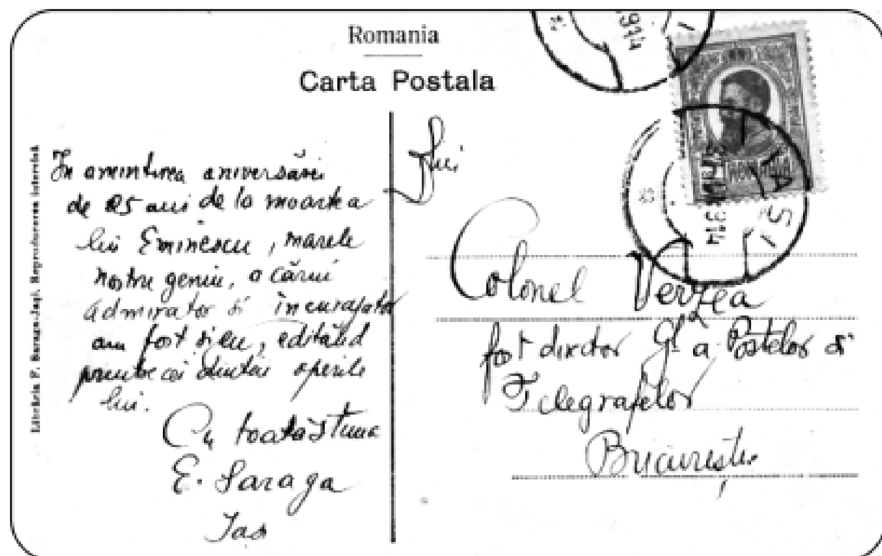
Luceafărului (iunie 1889) și reprezintă azi un document important pentru istoria literară, ce autentifică *sfînta legătură* dintre poet și dragul tei al Copoului - socotită adesea un mit ieșean și pusă la îndoială de unii literați. Mai înainte, în anul 1909, cu prilejul ceremoniilor de la aniversarea celor 20 de ani, Librăria editase o medalie comemorativă avînd "*pe avers chipul poetului, iar pe revers o ramură de laur, o harfă*", și un fragment din poezia *La Steaua,* semnificativ pentru soarta tragică a poetului:

"Icoana stelei ce-a murit, încet pe cer se suie.

Era pe cînd nu s-a zărit, azi o vedem și nu e."

Teiul lui Eminescu din Grădina Copou

Romania

Carta Postala

Libraria F. Saraga-Iaşi. Reproducerea interzisă.

În amintirea aniversării de 25 ani de la moartea lui Eminescu, marele nostru geniu, a cărui admiratori și încurajatori am fost și eu, editând printre cei dintâi operile lui.

Cu toată stima
E. Saraga
Iași

Dlui
Colonel Verzea
fost director Gl al Poștelor și Telegrafelor
București

La stînga era Librăria Șaraga și la dreapta cofetăria Tuffli

Elias Șaraga împreună cu surugiul lui Cuza-Vodă

Tot coborînd, întîlnim şi pe unul dintre editorii primelor ilustrate colorate ieşene

Dincolo de alte cîteva dugheni, puțin știute, în preajma ultimului război, la numărul 4, se așezase cu mult "*vino încoace*"faimoasa bodegă a lui Muțu Podgoreanu, "*înseninînd*", zilele întunecate ale tîrgoveților din anii cumplitelor dureri. Deși n-avea vechime căpătase rapid vad, împlinind orice poftă de băuturi locale ori străine - rărite de război- cu cele vreo cîteva duzini de soiuri românești, aduse din toate podgoriile și dosite în tainițele catacombelor de sub prăvălie și strada bortelită mai ceva ca un mușuroi de furnici. Slujită de vreo doi "*vinologi*" talentați și niciodată "*treji*", nu-i era greu să înnobileze mesele abia geluite, cu licori "*îngerești*", nemaivăzute

și nemaiîntîlnite, ad-hoc botezate și pe loc "*preparate*" prin "*amestecuri divine în crama subterană*", cum bîrfeau clienții "*consacrați*", sorbindu-le aroma cu gura și nasul, pe nerăsuflate. La vremea aceea "*în hrubele adînci, suprapuse pe cîteva rînduri, spre toate punctele cardinale, pentru ca și vinurile să împrumute anumite calități, se ascundeau uriașe comori viticole și trebăluiau pe întrecute meșteri butnari, răzăluind, întărind și tocmind poloboace, butii și zăcători. Vinari pricepuți, amestecau soiuri, prefăcînd uneori și cea mai proastă poșircă în « nectar dumnezeiesc». La nevoie, cînd prin roada viilor dădea iama: piatra, mana sau gerul, acolo sub pămînt departe de ochii bănuitori ai musafirilor - potrivit lui Sandu Teleajen, mare cunoscător al Iașului subteran - chiar și apa limpede din Ciric sau din Timișești «clătită prin butoaie, vînturată cu ceva talaj de lemn de stejar» de mîna unui«dregător de vinuri dreptcredincios» ca «apa de la Nunta Cana-Galileei în vin blagoslovit se preschimba.»*" (*La Pavilion*). Spre orașul celor șapte coline curgeau, necontenit, licori amețitoare, de la nenumăratele cepuri și canele ascunse în cramele dealurilor Copou, Moara de Vînt, Chetrărie, Valea Adîncă, Galata, iar cînd acestea secau, soseau în ajutor convoaie de care purtînd ca niște moaște mii de butelci cu împărtășanie împărătească, din dealul Cătălinei...

Imediat după Podgoreanu urmau casele înalte, cu parter și două caturi, numite Valter (nr.6), la etajul cărora a funcționat atelierul meșterului croitor franțuz Carol Valter (1880), a locuit un timp istoricul A.D. Xenopol, dar și profesorul Neculai Leon, renumit pentru vizita sa voluntară pe lumea cealaltă, de unde s-a întors, ca să scrie o carte. La parter, în rînd cu celebrele magazii franțuzești de mobile, galanterie, parfumerie: *Poiteven* și *Darmet* (1880), se instalase nu mai puțin renumita *Librăria D. P. Ornștein*. Deși activitatea i-a încetat de mult, numele îi persistă peste veac, fiind editoarea, prin l900, a unor gingașe ilustrate - cu imagini desenate și colorate - ce încîntă și astăzi ochii privitorilor și tulbură liniștea cartofiliștilor poftitori să le aibă în colecțiile de rarități. Bunăoară"*Suvenir din Iași -Universitatea".*

Sosise aici de la numărul 2 unde își anunța adresa din iulie 1897 ("*Opinia*"). Existînd și prin 1927 aprovizionase cu trompete de hîrtie trupa pictorului boem Ion Ion, din romanul *Turnul Milenei* al lui Ionel Teodoreanu, pornită la o plimbare triumfală pe strada tuturor libertăților: Lăpușneanu.

Vadul îl întemeiase Haifler - librarul de înaintea lui Ornștein - care atrăsese clientela prin reclame cu anunțul incitant: "*La librăria Haifler se leagă toate cărțile, în mod gratuit*". Lumea venea buluc. Și cu adevărat, înainte de a înmîna clienților cărțile cumpărate, librarul le împacheta elegant și le lega cu sfoară, spunînd, zîmbitor: "*Vedeți că m-am ținut de cuvînt. V-am legat cărțile, cu sfoară, în mod cu totul gratuit*". Deși aceștia se așteptau la niște lucrări de cartonaj și o legătorie artistică, primeau gluma cu voioșie și-l vizitau în continuare. Alții veneau să se vadă în oglinzile "*schimonositoare*" (concave și convexe), puse în pereții librăriei pentru ademenirea curioșilor și care, vrînd- nevrînd, cumpărau măcar un creion sau o peniță. Tot el procura și reviste germane, ducîndu-le abonaților acasă, fiind socotit primul colportor (vînzător ambulant de acest gen), în Iași. (Rudolf Suțu, *Despre librarii și librăriile vechi din Iași*).

Toate fiind trecătoare, deasupra acelorași vitrine, lărgite și preschim-bate, la dorința stăpînilor vremelnici, se întindea, peste vreo 30 de ani (prin l934), firma noii librării *Cartea Românească* (condusă de Mina Ornștein și Vasile Lăzărescu), furnizoarea între-gului arsenal de scule pentru învățat, desenat și scris, înclusiv renumitele mașini Remington și toate cele trebuitore meseriei de dactilografă - visul domnișoarelor anilor premergători războiului. Alte librării, trecătoare, s-au numit Hachette și *Moldova*. Preluată de CNR în 1940, cladirea se repartiza CFR-ului pentru Secția a III-a de Poduri CFR. După 1944, aici funcționa o cantină, un comitet PCR cu rol ceferist, urmat puțin timp de Serviciul Pașapoartelor, motiv pentru care prin anii '50 clădirea era asaltată de mulțimea candidaților la emigrare. Prinși de vîntul plecărilor în Palestina, foștii negustori - rămași fără prăvăliile naționalizate -, numeroșii finanțiști și avocați - lipsiți de cabinetele și procesele pămîntului cooperativizat (și înlocuite cu împăciuirile de la primăriile sătești) -, ba chiar și unii dintre intelectualii propovăduitori ai noului regim, umpleau străzile cu măsuțe - puse în fața locuințelor - pe care înșirau: cărți, haine, lenjerie, perne, plapume, oale, tacîmuri și felurite blide și tarhaturi, scoase la vînzare, pentru banii de drum. Văzîndu-i pe foștii dregători și activiști politici cu"*casele*" pe mese, acei rămași glumeau zicind: "*Săracii, după ce ne- au adus fericirea, acum pleacă!"**

*Scriitorul Marius Mircu în cartea *Ana Pauker și epoca ei* avea să explice aderența "*în majoritate*" a intelectualilor evrei, "*la ideile socialismului: Victoria Uniunii Sovietice impotrriva Germaniei hitleriste a însemnat pentru evrei salvarea vieții lor. Și în plus se spera că vor dispare inechitățile sociale...*" *("Minimum",Tel Aviv,* februarie 2002*)*

Socotind că unii dintre candidații la emigrație se lăsau luați de curent, adesea pe lîngă foștii tribuni de la *“coada pașapoartelor”* se opreau diferiți trecători, să potolească elanul plecărilor - socotit și dăunător intereselor naționale. Intrînd în vorbă, le spuneau să nu plece, căci aici le este locul: *“Și cu muncă și răbdare, împreună, vom reface orașul, vom zidi case, școli, spitale, fabrici, uzine și vor fi locuri de lucru și de învățătură pentru toți copiii. Se vor alunga nedreptățile, săracia, bolile, mizeria, incultura, analfabetismul, dușmănia dintre semeni și grija chinuitoare a zilei de mîine!”* Erau fostele lor precepte, însușite cu cinste și credință de mulți ieșeni.

Nici despărțirea de foștii colegi de muncă, a candidaților la emigrație, nu era chiar simplă. Pentru a scăpa de ferchezuiala așteptată la depunerea carnetului de partid, în ședințele organizațiilor de bază anume convocate, unii se justificau spunînd că “*merg să întărească Partidul Comunist din Israel și să ajute la dărmarea capitalismului, din interior.”*

II. Trecem pe lîngă un şir de locante şi prăvălii, cu ecouri “literare”

La Respect General

Vecină, în umbra casei faimosului croitor Valter, către sud, la numărul 8, se pitise cîrciumioara lui Moise Zingher, inventatorul “*fleicii naționale pour sang”* sau al “*primei fleici române*”- cum se lăuda în gazeta “*Opinia* “(25 mai 1897) - și al formulei de primire a clienților : “*Vă salut cu Respect General.*” De unde și firma *La Respect General*, încercată prin l896-1897 (“*Evenimentul*”, 16 noiembrie 1896), lîngă Teatrul National - pe strada Căpitan Păun (azi Agata Bîrsescu) nr 18 - și transferată apoi într-o *“căsuță gălbuie”* pe ulița promenadelor (nr.8, cam în dreptul Străzii de Sus, azi Bulevardul Independenței). De aici își împrumuta titlul - *„după multă documentatre, cu un pahar de vin rubiniu în față”* - scriitorul Cezar Petrescu pentru

romanul ieșean *La Paradis General*, cu ceva inspirație și din grădina numită *Pavilion* - aflată aproape, prin Păcurari. L-a scris în chilia părintelui Sîngiorgian de la mănăstirea Neamț. Busuiocul de *“culoare cristalină”* al lui Zingher inspira pe oamenii politici, pe scriitori, studenți și pe actori, - care-și învățau rolul cu o ulcică în față, așteptînd nerăbdători faimoasa fleică a locantei și renumitul cașcaval la capac. Se simțeau în mediul lor, căci pe lîngă vechea firmă locantierul mai atîrnase una, de conjunctură: “*La umbra lui Hamlet”* (Rudolf Suțu, *La respect general*).

Aglomerație La Respect General

În prăvălia lui Moișe frecventată de boema Iașilor poposeau, într-un amurg de mai, Mihail Sadoveanu și un amic: coborînd din Copou “*cu ochii fierbinți de entuziasm*”, căci văzuseră *”către asfințit, în pîcle viorii, silueta bătrînului Ceahlău.”* Era pe la începutul secolului trecut și însoțeau pe Alexandre Lebrun un călător franțuz, care făcea înconjorul lumii pe jos. Îl întîlniseră în capătul străzii Lăpușneanu, căutînd un loc pentru masă si odihnă. Aflat la îndemînă, intrau la *Respect General.* O tînără evreică de vreo 16 ani “*tocmai aprindea lampa atîrnată de tavan*

și sticlele cu băuturi colorate luciră în geamuri. Cum se dădu jos de pe scaun și ne întîmpină, ochii ei mari și minunați se ațintiră asupra franțuzului c-un fulger de veselie. Trecu după tejghea își mîngîie cu degetele fine părul ondulat și făcînd cu mijlocul și cu capul cîteva grații, căci se știa frumoasă" întrebă clienții ce doresc și apoi a servit musafirul, politicoasă, cu "*puțin pește, c-o bucată de brînză, c-o felie de pîine și c-un pahar de vin*".

Pe cînd îl servea, fata vorbea cu el franțuzeste "*repede*", uimindu-l căci la Iași mai toți cei întîlniți vorbeau franceza, spre deosebire de alți europeni, precum nemții, care nu o știau și a parcurs Germania și Austria, foarte greu. (M. Sadoveanu, *Prieteni)*. Altădată, vizitînd locanta, ca să guste un pahar de vin vechi, niște jurnaliști străini, hoinari prin Moldova, careva și-a dat cu părerea, în franceză : "*Vinul e fain, dar cred că ovreicuța de după tejghea, nu-i prea spălată*". Imediat primea riposta pe limba lui : "*Nu sunt ovreicuță, ci romăncă, de religie mozaică, iar despre spălat, priviți!*" Rapid și-a sumes fusta, punîndu-i sub ochi picioarele albe și cabrate ca la o artistă. Întorcîndu-se, zîmbind și către neamțul, care-l aprobase, sorbind tacticos luleaua, i-a zis și acestuia, în germană : "*Eu v-am arătat pe ale mele și ar fi drept, să le arate și Dumnealui, ca să vă convingeți, care-s mai curate..!!.*" Scena a fost nemaipomenită, iar rîsetul nestăvilit. Musafirii nu se mai îndurau să plece, fiecare dorind să tăifăsuiască cu frumoasa fată de la tejghea, vorbitoare a cîteva limbi străine. Vinul ei devenise o licoare fermecată, de care nu se mai săturau, comandînd ulcior după ulcior.

Clienți nelipsiți la vremea cînd se descărca un butoi cu vin proaspăt erau și poetul Mihai Codreanu cu amicul său, Ioniță Fîntînaru. Cînd n-aveau bani pentru plata consumației - și asta se întîmpla des - notau datoria, cu cretă, pe o ușă, în vederea socotelii mult așteptată...de locantier. Odată, într-o toamnă, privind prin geam, spre curte, Fîntînaru observă că se descărca un butoi mare cu vin și-l intrebă pe Codreanu : "*Da pe aista cînd l-om mai bea, măi Mihai?*" Tacticos sonetistul i-a răspuns: *"Cu răbdare și... puțină cretă, îl dovedim pînă la urmă." (*Radu Constantinescu, *Temă cu variațiuni*). Creditul lor era nelimitat deși pe un perete trona afișul "c*lasic*", scris cu litere de-o

șchioapă: *“Cui îi dai pe datorie, / Nu-l mai vezi în prăvălie. Pierzi averi, ba chiar și bani / Și mai capeți și dușmani.*“

Datorită formulei de adresare, locantierul era poreclit și *Respect general*. *“Amatorii de grătar și vinuri bune îl cunoșteau cu toții. Dar nu oricine putea fi consumatorul lui. Clientul trebuia sa fie «apreciat, considerat și stimat». Altfel nu-l primea și spunea: «Eu sunt Respect general. La mine nu vine oricine» și nu venea oricine. Dar cine venea făcea parte din familie și plata era lucru secundar...*”, scria un contemporan (gazetarul doctor Blumenfeld).

Rezistînd și cumplitelor zile ale Primului Război Mondial a hrănit miile de refugiați cu fasole, crupe și mirozna cîtorva bucăți de cîrnați doar vînturați prin oale, iar cînd nu mai găsea nici o boabă le dădea ceai cu mămăligă friptă. Prin 1918, locanta se transforma în magazin de băuturi spirtoase și bar. Mai la urmă, în locul faimoasei cîrciumioare apărea pentru o vreme, magazinul Radio-Telefunken al inginerului Gh. Iritz (1938), plecat și el apoi, în strada Academiei.

La Panii Moldovei

Dincolo de așezarea *Respectului* se ținea țăpoi, pînă prin 1977, - cînd a fost demolată - o veche zidire cu pereți de cetate, groși de aproape un metru, cu beciuri adînci și suprapuse,cu vreo cinci apartamente la etaj, înșirate de-a-lungul unui cerdac și vreo patru prăvălii boltite jos, de-a dreapta și de-a stînga bolții de intrare în curtea mare cît o arie sau ograda unui han - dacă nu a și fost, cîndva. Unul de sus îl ocupa familia coaforului Andrei Burțev*. Avea atelierul la parter. Alt apartament, dinspre stradă adăpostea birourile Comunității poloneze, de unde și numele casei: *Dom Polski.* În sala mare cu tribună și steagul alb și roșu al Poloniei lîngă tricolorul românesc, se țineau conferințe, serbări și se înfruntau seara, la un șah și o cafea, urmașii

* A cărui fiice, doamna Violeta Folescu și doamna Carmen Dinescu, ne-au pus la dispoziție unele fotografii și- și aminteau cum prin 1959 se demola magazinul Smirnovilor, folosit drept sală de ședințe a Sindicatului Corpului Didactic.

Strada Lăpușneanu în anii '30

"*panilor*", zburătăciți prin Moldova după împărțirea țării lor și rămași aici chiar și după eliberarea din 1918, fiind prea bătrîni să-și mai caute rosturile, acasă. Bunicii lor se răsculaseră mai întîi în anul 1830 și apoi din nou la 22/23 ianuarie 1863. Învinși de armata ocupanților austrieci și ruși, mulți dintre luptători și-au găsit scăparea în Moldova, bucurîndu-se de bunăvoința tacită a domnitorului Alexandru Ioan Cuza. Înțelegător, tolerase și tranzitul, în grupuri mici, al voluntarilor plecați din Istanbul, pentru lupte, în Polonia, acceptînd organizările lor discrete, pentru a nu stîrni furia Rusiei și a Austriei, care îi supravegheau purtările. La Iași trăia un grup mare de emigranți, avînd în frunte pe doctorii Otremba și Gluck. Dintre ei doctorul Gluck - medicul personal al domnitorului – era numit reprezentantul Comitetului Național Polonez din România și al principelui Czartoryscki - conducătorul polonilor din exil - (iulie 1863). Pentru a fi în preajma lui Cuza și la București a fost mutat de la spitalul ieșean al Eforiei, la Spitalul Brîncovenesc și numit director al Serviciului sanitar din capitală.

Săraci și fără nici un venit, mulți dintre foștii luptători emigranți - tineri studenți - erau nevoiți să trăiască în condiții precare, lipsiți de locuințe și adesea de hrană. Spre a fi ajutați, la Iași se formase un Comitet de sprijin, condus de Vasile Alecsandri, cerîndu-se

și concursul Domniei pentru numirea în servicii. Unii deschideau ateliere (precum ceasornicarul Iulius Peszynski de la numărul 7 al străzii), alții mergeau pe șantierele drumului de fier ce se întindea între Lemberg-Cernăuți-Suceava-Pașcani-Iași (ca funcționari și ingineri ai Gării Iași), dar pe toți îi măcina dorul de "*acasă*". Mai practic, un fost picolo, debarasor, chelner, plin de idei, deschisese la parterul casei o cîrciumioară cu firma *La Panii Moldovei*. Bucătărea mîncăruri poloneze și biftecuri, cu tot felul de mirodenii - pe care ieșenii atunci cînd le vedeau în farfurie, crude, ca niște movile de carne tocată, pentru piftele, întorceau capul și cereau să fie prăjite, necăjind preparatorul. Tot el cînta la mandolină melodii triste, poloneze, povestea cu pasiune

Acasă. Folclor cracovian

despre frumoasa lui țară - părăsită luptînd, la 19 ani - și cînd afla că vr-un client mergea acolo îl povățuia ca un ghid desăvîrșit. De aceea locanta ajunsese, cu timpul, un fel de agenție de voiaj poloneză, în care poposeau conaționalii, voiajorii, dar mișunau și agenții secreți străini, curioși să știe "*ce se mai macină la*

moara panilor". Mulți ieșeni intrau doar să privească zecile de tablouri cu peisaje fermecătoare - păduri întunecate, coline misterioase și lacuri cristaline -, așezate ca la expoziție, pe toți pereții, în jurul poetului Adam Mickiewicz, romancierului Henrik Sienkiewicz și cuvîntul "*ACASĂ*". Alții veneau să bea o bună bere brună și s-asculte mazurci, polci, romanțe și duioasele cîntece ale tarafului. Alcătuit din vîrstnici: profesori, doctori, ingineri și alți intelectuali proscriși, care se adunau seara în jurul pianului, să plîngă pe coardele viorilor dorul nestins de meleagurile natale, dădea o notă duioasă străzii Amintirilor...*

---

* Printre luptătorii exilați se aflase și un fost student, a cărui existență devenea publică prin 1904. Nevoit să-și piardă numele, trăia cu unul de împrumut, departe de Iași, în satul Dănești din ținutul Vaslui. Ajutat de ieșeni, fusese mai întîi primit secretar la o moșie, lîngă Codăești, în satul Ghergheleu (proprietatea unchiului domnitorului) și apoi mutat în satul răzășesc de peste deal și căsătorit cu o tînără țărancă, văduvă. Deși se adaptase la viața patriarhală, rurală, își păstra religia catolică și-și boteza fiicele cu numele surorilor rămase în Polonia (Iosefina și Eleonora). Se ocupa cu agricultura și albinăritul, prefăcînd în știubeie uriașele sălcii găunoase de pe șesuri, citea cărți și gazete franceze, germane și rusești și urmărea necontenit, evenimetele din țara lui. Impresionat de un articol publicat de profesorul Nicolae Iorga, la 17 mai 1904 îi scria: " *Illustrissime Domine*! *Articolul D-voastră intitulat« Nebunul din Varșovia» m-a mișcat pînă la lacrimi! Sunt polonez stabilit în România de 4o de ani. Sunt pribegit, în această ospitalieră țară, fiindcă mi-am făcut datoria către Patria mea, participînd în revoluția din 1863 și 4. Ca polonez vin repectuos, a vă arăta mulțămirea pentru simpatia către nenorocita Polonie. Toți istoricii moderni recunosc că desmembrarea Patriei mele este cea mai mare crimă politică. Dumnnezeu să vă binecuvînteze, să aveți zile multe și fericite, căci cel ce apară pe asupriți merită protecțiunea cerească! «Qui bien fera, bien trouvera»! Primiti profunde respectele mele. Grigore Kalinovici, Agricultor mic din comuna Dănești - Vaslui." (I.E.Torouțiu, Studii și documente literare, vol X).* Semna Grigore Kalinovici, dar probabil de drept, se numea Iosif Kalinovschi ori Malinovschi sau cine știe cum, căci secretul l-a luat cu el în mormînt (1910). Nu povestea nimic și doar iarna la sfinții Trei Ierarhi (Vasile Grigore și Ioan), cînd casa i se umplea de țăranii veniți să-l firitisească pe bunul lor prieten și sfetnic "*cuconul Grigore*", care îi ajuta la apărarea răzeșiilor jinduite de arenadași, seara zicea soției frîntă de muncă și primiri: "*Iartă-mă soro, pentru oboseala ce ți-o pricinuiesc căci singur mi-am făcut-o, luîndu-mi acest nume!"* Atunci cînd venea la Iași să întîlnească foștii colegi și prieteni cărora le ducea dorul, exilat în satul dintre dealuri, cumpăra și cîte o carte sau un tablou - o copie -, pe care îl atîrna în odaia lui. Cele mai multe aveau imagini cracoviene și erau așezate sub cuvîntul nostalgic: "*ACASĂ"*, gravat pe o bandă curmezișă din lemn de tei.

Numărul emigranților creștea, după ocuparea Poloniei de germani, în septembrie 1939, mulți dintre ei trăind zile neliniștite, fiindcă și țara gazdă intrase în sfera Reichului. În 1950, o parte se repatriau, iar după 1957 Dom Polski se desființa.

La Moş Berl

Pe sub balconul unei case mai mici cu numărul 10/12, lipită de casa poloneză stăpînită de Iohan și de Iulia Kapucinschi - și de urmașii lor -, cobora către Rîpa Galbenă, stradela Gh. Lascăr, croită cam în dreptul Străzii de Sus, în zona numereleor 14 și 16, prin unele exproprieri (1906), pentru a scurta coborîșul dinspre Sărărie, către Esplanadă și Gară. Tot aici se zbătea într-o neostenită activitate vestitul"*Paul Petit, Coifeur Parfumeur, Strada Lapușneanu No.10, în fața hotelului Binder*" anunțînd, prin 11/23 decembrie 1887 că: "*Se grăbește a aduce la cunoștința onorabilei sale clientele c-au reînnoit și sporit personalul lucrătorilor săi, aducînd de la Paris și Viena doi coifeuri, pentru Doamne și domni, care au făcut operări, ca primi lucrători în cele mai mari case din zisele orașe." ("Curierul Foaia Intereselor Generale"*)

Peste străduță venea o casă impozantă cu dughene călătoare, la fiecare soroc de primenire a chiriașilor: Sf. Gheorghe - 23 aprilie și Sf. Dumitru - 26 octombrie. Statornică a rămas un timp sinagoga Beth Sloim de la fostul număr 18 ce avea prin 1908 adresă nouă în strada Lascăr nr 3. Nu rezista nici ea prea mult căci pămîntul de sub strada Lăpușneanu era ca un șvaițer imens, străpuns de pivnițe boltite peste alte pivnițe, adînci și cotite, care uneori se prăbușeau, trăgînd în ele acareturile de deasupra.

Următoarele bolți, de la numerele vechi 20 și 22 /24, cu hrubele pe două rînduri, întortochiate sub stradă - alcătuind un alt oraș, subteran - aparțineau Depozitului de vinuri al lui David Bercu Finkelstein, numit între prieteni moș Berl. În odăile sale cu veșnic miros de tămîioasă și buchet de busuioc, pășeau la ceasul amurgurilor "*tîrzii de odinioară.. umbrele* lui E*minescu, Creangă și Caragiale".* Stăpînul era *"omul manierat care știa să-și atragă pe cei mai de seamă ieșeni"* (Rudolf Suțu). Clădirea

cu etaj, "*situată pe strada Lăpușneanu, numele din vechi Sîrbească, înscrisă la Nr.641,* " fusese cumpărată în octombrie 1873 pentru "*1750 de galbeni zimțați*". Proprietarul o avea și el din 1854. Aparținuse lui Costache Cananău și deținea o vastă rețea de pivnițe, pe sub străzile Lăpușneanu, Lascăr și casele vecine (A.N. - Filiala Iași, Dosar 58/20/24). Prin odăile ei întunecate, trecătorii zăreau într-un colț, pe Mihai Eminescu, singuratec (1874 - 1877), însemnînd visător, cu creionul, versuri "*pe fășii de hîrtie, înguste, pe care le avea gata tăiate în buzunare și apoi le arunca pe sub masă cînd nu-i plăcea ce a scris,*" iar mai tîrziu, (prin 1896 -1908), pe I. L.Caragiale, scriind de zor articole. (Rudolf Suțu, *Iașii de odinioară*).

Negustor omenos, stimat de scriitori, moșul găzduia sub bolțile locantei sale întrunirile "*vesele*" ale junimiștilor, "*în frunte cu Iacob Negruzzi și Gh Panu*", iar în clădirea din colțul ulițelor Golia (Cuza Vodă) și Vasile Alecsandri (ocupată pînă recent de ADAS), ținea tiparnița *Junimii.* Caselor acestora, lăsa o amintire vrednică și "*Revista Fotografică - jurnal ilustrat pentru fotografie*", a cărui dintîi număr se ivea la 31 ianuarie 1901, dîndu- și adresa, pe strada Lăpușneanu nr.22 etajul I. Cu apariție lunară, din aprilie, devenea organul *Societății Amatorilor de fotografie din Iași*, în care activa profesorul Dragomir Hurmuzescu - autorul primei radiografii a unei mîini (1893) - cît și profesorul V. Buțureanu, cu magistrații I.Corjescu și Alexandru Lepădatu. Tehnica fotografică era cunoscută la Iași din primile sale începuturi. Doar la cîteva săptămîni după ce francezul Dagere inventase transpunereea imaginilor pe tăblițe argintate "*Albina Românească*" a lui Gh. Asachi anunța vestea (la 16 februarie 1839). În anul următor, Academia Mihăileană făcea și ea probe asemănătoare. Peste un an fiind înzestrată cu aparate și Școala de Arte și Meserii (1841), aceasta deschidea primul atelier de fotografiat pentru public, la Iași. Apărînd și calotipia - realizarea negativelor pe hîrtie sensibilizată și apoi copiate, logofătul Constantin Sturza-Șcheianul îmbrățișa noua metodă, lăsînd posterității un pachet cu prețioase fotografii între care se află și figura lui Barbu Lăutaru. Pe la 1851, Ioan și

Nestor Heck deschizînd la capătul de sus al străzii Lăpușneanu un atelier fotografic, acesta rămînea prin zonă vreo 40 de ani.

Adăpostit în aceleași case cu bolți, la numărul 24, din Lăpușneanu, magazinul *România Muzicală* avea să producă și el bucurii, aducînd melomanilor cele mai noi instrumente și aparate muzicale din lume, cu pîlnie cît un trombon și discuri din ebonită sau din tablă subțire oțelită (Gramafoane, Simfonioane), menite să înlocuiască cilindrele de ceară, folosite de bătrînul fonograf.

Alături, la numărul 26, unde funcționa tipografia *Trecerea Munților Carpați* sau *Trecerea Carpaților (1927),* se tipărea prima revistă de avangardă, ieșeană: "*Prospect*".* Ocupa locul din 1897 al Agenției teatrale, furnizoarea biletelor pentru spectacole, dar și a reviselor "*La Confection*", "*La Grande Toilette des Dames"*, după care se îmbrăcau cucoanele tîrgului, cînd mergeau la sindrofii ("*Opinia*", 25 mai 1897). Folosind telegraful mica agenție procura bilete de teatru (cît și de tren) chiar și doritorilor de spectacole vieneze, berlineze sau parisiene.

La Cozma - unde a apărut cîntecul *Ce te legeni codrule...*

Vizavi de Ornștein, cam pe locul trotuarului blocului Express de astăzi, chiar la colț cu strada Conta (fostă Sfîntul Neculai și apoi Engels), la numărul 1, exista prin 1886 *Librăria muzicală Cosma* - editoarea operelor compozitorilor ieșeni.

Trecînd pe Lăpușneanu, în fața micii ei vitrine se oprea uneori și Mihai Eminescu, cercetînd teancul partiturilor tipărite. Urma să apară și poezia *Ce te legeni codrule*, pusă pe muzică de George Scheletti și potrivit unui martor, poetului îi plăcea s-o asculte.

Cum scria Rudolf Suțu, proprietarul librăriei era un ardelean de "*caracter vesel și foarte îndatoritor*", motiv pentru care avea și o clientelă bună. Cu toate eforturile, cîștigurile librăriei erau mici și prin 1892 a trebuit să tragă obloanele, ducîndu-se la Ploiești, pentru a începe alt comerț, mai bănos. Melomanii se mutau de la numărul 1 ceva mai jos, la numărul 7, unde pe la

*Semnalată de profesorul Victor Macarie

începutul verii din anul 1897, își anunța prezența *Magazinul Conservatorului*, condus de Solomon Kaufman (“*Opinia*”, 8 iunie 1897). Vecin, la numărul 5, se instalase tînărul cofetar George Klein - cu brutăria în ulița Podul vechi (Costache Negri)

Intrarea străzii Lăpușneanu dinspre Copou (la stînga Librăria Cosma - 1, iar la dreapta Librăria Șaraga - 2)

nr 37/39 -, lansînd prin 1879 celebrele sale *“franzoale”,* iar peste cîțiva ani sumedenie de bomboane, șocolate (Suchard, Maestrani, Marquis), torturi “*fantastice*”, cozonaci, babe, chifle cu mac și nucă, pesmeți de cozonac, fel de fel de prăjituri și nemaipomenitele *“Crafle imperiale*”*(“Curierul de luni”, 1894).*

La Smirnov şi *La Academia Liberă...*

Pășind cîțiva metri către vale, într-o casă a lui Carol Konia cu numărul vechi 11 bis (apoi 13 /15) și etajul ocupat de Cercul didactic (1932-41), se întîlnea faimosul *Consum Ermacov*, întemeiat prin l871, pe Ulița de Sus, (cam pe lîngă Muzeul de Istorie Naturală), mutat în Lăpușneanu (duminică 8 decembrie

l874, potrivit “*Curierului de Iassi*”) și lăsat în 1903 *fraților Smirnov*, locatari pînă atunci peste drum în casa lui Valter, de la numărul 6. Timp de jumătate de secol nu a fost ieșean care să nu pășească măcar o dată în prăvălia Smirnovilor - ca și eroii romanului *La Paradis general* -, dacă nu să cumpere, cel puțin să miroase aerul aromat de cafeaua Martinica ce tocmai se

La dreapta Walter, la stînga Academia Liberă , sus Ermacov (1) și Smirnov (2)

prăjea, de citrice, bomboneturi, ceaiuri rusești și felurite condimente orientale ori delicatese pentru toate pungile clientelei poftită, adesea, prin poezioare ocazionale, ca acelea adresate femeilor, în preajma Paștelor din 2 aprilie 1906:

„Gospodină,gospodină, / Știu că îți trebuie făină,
Căci de mîine începi să faci / Pască, babe,cozonaci.
Dacă vrei gustoși să-ți iasă, / Cumpără făină aleasă,
De la Smirnov, din prăvălie / Cu cea mai bună garanție,.”

Fără să piardă din vedere copiii, le scria și lor :

“*Citind aceste rînduri / Să nu stați, pe gînduri,*
Ci spuneți: mamă, tată, / Vreau ou de ciocalată,
Dar numai din acele, / Legate cu cordele:
Albastre, roșii, mouve / De la frații Smirnov .”

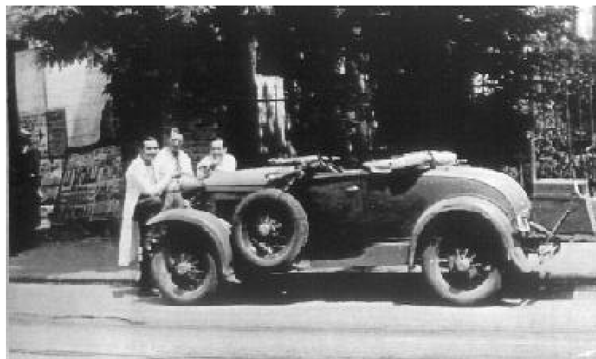
(*“Evenimentul”* 28 martie 1906*)*

Adepți convinși ai vegetalelor, aparținînd sectei scopiților, ca și Ioan Ermacov, șeful lor, înfruntau înverșunați măcelarii, grataragii și locantierii, îndemnînd tîrgoveții să consume cu plăcere - în loc de cărnuri greoaie - delicioasele conserve de legume *"Știrbei"* (1906), gătite cu oțet și ulei:

"Iubita mea este frumoasă, / Cu ochii vii plini de scîntei
Căci ea consumă la masă / Numai conservele «Știrbei»."

"Doctorul X este, se știe, / Apreciat cu mult temei
Căci celor slabi el nu prescrie / Decît conservele «Știrbei»"
("Evenimentul", 30 ianuarie 1906*)*

Între clienții obișnuiți ai Consumului era și scriitorul Ionel Teodoreanu și nu lipseau nici eroii săi din *La Medeleni* : domnul Iorgu Deleanu și fiica, Olguța, ca în seara cînd tocmai ieșiseră de la Jockey-Club. "*Sîmbăta însuflețise Iașul, mai ales strada Lăpușneanu: treceau parfumuri violente și mătăsuri colorate intens ca acadelele din borcane*". Zăriți "*de peste drum, de la Respect general",* vechiul prieten Prahu le ieșea înainte lăsînd *"murăturile usturoiate, pastrama de gîscă și vinațul acrișor al lui Moise Zingher..."* pentru a gusta o țuică la Smirnov, servită în *odaia aperetivelor* - a doua după prăvălie -, unde tronau cîteva galantare cu gustări, icre negre, păstrămuri, mușchiuleț și cele mai delicioase cașcavaluri. După umplerea unui paner cu sticle și felurite pachete de bunătăți, Olguța și tatăl ei au plecat cu trăsura spre casă: "*Trotuarul străzii Carol era atît de plin de pietonii sîmbetei încît părea funicular urcînd spre Copou".* Cum povestea scriitorul, în neuitatele sale amintiri, din prăvălia lui Smirnov își umplea trăsura cu portocale, smochine și roșcove, părintele său, avocatul Osvald Teodoreanu

În față la Smirnov și mașinile se opreau

atunci cînd vizita pe micii săi feciori : Păstorel, Ionel și Puiuțu, exilați în Zlataust, la bunica.

Stăpîni absoluți ai răspîntiei, în care rari rivali făceau purici, Smirnovii și apoi urmașul P. Pogor (după 1922), rămîneau fără concurenți pînă începea să-și facă loc prăvălioara cu "*coloniale și vinuri alese*", așezată alături în coasta lor, la numarul 11, de băcanul Samoil.

Activă și atrăgătoare, prin 1935 - 1936 i se simțea, din plin, prezența cu mare dijmuială în clientelă, căci Sami - cum îl dezmierdau musafirii casei - pe lîngă licorile dumnezeiești, dibuite prin beciurile Cotnarilor, Socolei și Uricanilor, avea și ceea ce nu-i trecuse prin minte lui Andrei și Adrian Smirnov: *O Academie*. Cu membri titulari și destui candidați, aceasta se așezase temeinic în odăița din fundul băcăniei, afișînd pe ușă firmulița albastră cu litere aurite: *ACADEMIA LIBERĂ* (în vogă prin anii 1937-1939).

Rezervată spiritelor și schimbului de idei spontane, la un pahar de vorbă, întrunea în jurul meselor de brad, pe mulți dintre foștii clienți ai Smirnovilor, animatorii artelor și literaturii, dispuși să încrucișeze floretele cu marii spadasini Mihai Codreanu - președinte și Păstorel Teodoreanu, rivalul său la portofoliu. Locanta, frecventată de scriitorii viețiști (de la *"Viața Românească"*), de epigramistul Valentin Bude, profesorul Constantin Georgescu, de pictorii Jean Cosmovici, Corneliu Baba, Nicolae Tonitza (care prin iunie 1936 își dădea aici și adresa: *la vremea aperitivului),* înlocuia Bolta Rece a junimiștilor, mutată din strada Rece, pe strada Arcu, spre gară și apoi căzută în uitare.

Demolate prin 1959, lanțul clădirilor celor două băcănii vestite se înlocuiau cu blocul Express, construit de ICCF Iași prin 1960, dar dat în exploatare abia prin noiembrie 1961. Urma să-l viziteze primul ministru Gheorghe Gheorghiu-Dej, cu ocazia deplasării la Iași din 20 - 22 septembrie 1961. Condus mai întîi la blocul Gulliver din capul străpungerii străzii Ștefan cel Mare, nu se arăta prea mulțumit de mărimea

încăperilor zicînd că la pușcăria unde a stat, odăile erau mai largi. Speriați, de alte probozeli și de eventuale consecințe, edilii nu i-au mai arătat Expressul, lucrat de ceferiști cu mult sîrg - ca model al noilor construcții - și după plecarea musafirului dădeau cheile fericiților locatari trecuți pe listele Sfatului.*

La Binder, unde I.L.Caragiale şi-a prezentat, în premieră, *O noapte furtunoasă...*

Imediat, după Smirnov și o curticică, peste acoperișul unor incinte negustorești, la colțul Străzii de Sus (numită I.C.Brătianu, apoi Dimitrov, iar acum Independenței), se zărea ca și astăzi, careul zidirilor bătrînului han *Binde*r (de care s-a lipit Expressul), prefăcut apoi în strașnic *"otel",* cu bere Pilsen, bucătărie vieneză și cel mai bogat salon de citire a gazetelor "*evropienești".* Apăruse prin anii '50 ai veacului Unirii cînd Iosef Ciolcin Binder, meșter butnar pe la 1845, adus ca profesor la Școala de Arte și Meserii, luînd pilda faimosului locantier Conrad Regensburg patronul ospătăriei San Petersburg, - imortalizată de Mihail Kogălniceanu prin *Fiziologia Provincialului în Iași* (1844) - punea pe picioare un han fălos, în calea poștalioanelor, dinspre Țara de Sus, și aceea de Jos ori dinspre împărăția austriecească și cealaltă rusească.

Firma bătută în stîlpul cu felinar înfățișa un impozant poștalion - semn că la *Binde*r se afla locul voiajorilor poposiți în capitală. Odăile îi erau largi și înzestrate cu mobilier de mahon, crivaturi și oglinzi venețiene, șurile năpădite de cupeuri și rădvane, iar pe lîngă ieslele grajdurilor se înșirau cîrduri de cai, de toate neamurile, tăifăsuind în graiul lor cu gurile pline de fîn, sforăind și clătinînd capetele, plini de mulțămire.

Luxul și bogăția hanului atrăgea pe cei mai simandicoși călători și însemnați dregători ai curților din Viena, Varșovia, Kiev și Sant Petersburg, trecători prin Iași și poposiți aici, înainte de a urma șleaurile către București, Istanbul, Sofia, Atena, Belgrad ori de acolo înapoi. Adesea numele lor putea fi citit în rubrica "*călătorilor sosiți* "din gazetele locale.

* Între care se afla și inginerul ceferist Gh. Popovici, povestitorul întîmplării.

Fostul Han Binder (Foto: I. Mitican - 1980)

Binderul avînd în cafenea și cel mai bogat salon de citire a jurnalelor străine, fotoliile îi erau veșnic pline de studenți, profesori și bancheri. Bucuroși să afle ce mai este prin lume și cum se prețeluiesc galbenii, răsfoiau cu frenezie ultimile numere sosite de la Paris,Viena sau Berlin își împărtășeau gălăgioși veștile și sorbeau, pe îndelete, cafelele. Uneori, printre ei se afla și poetul Mihai Eminescu, gazetar la"*Curierul de Iassi" (1876-1877),* doritor să culeagă știri din foile europene, pentru rubricile: *Revista Externă, Diverse* și articolele de politică internațională.

Gazdă a tinerilor unioniști, sosiți din toate ținuturile Moldovei, în zilele lui ianuarie 1859 răsuna de cîntecele și uralele cu care erau întîmpinați deputații munteni veniți să aducă actul alegerii domnitorului Alexandru Ioan Cuza la București și cartiruiți la marele "*otel Binder*". Evenimentul se sărbătorea în seara de 28 ianuarie, cu un mare banchet dat în cinstea delegaților. Mii de ieșeni asaltaseră cerdacurile, ograda și străzile din jur, curioși să-i vadă pe "*frații munteni* ", să le strîngă mîinile și să strige împreună: *Trăiască Principatele Unite! Trăiască România!*

La *Binder* se instala primul Birou tehnic feroviar al Iașilor, aici poposind inginerii Iulian Zaharievici, E. Kalcovski și meșterii căii ferate Lemberg-Suceava-Pașcani-Iași (14 iunie 1868), pentru a începe lucrările Gării și ale drumului ce avea să lege capitala Moldovei de Viena și întreaga Europă, la 1 iunie 1870 - cu doi ani înaintea Bucureștilor.

Luîndu-le exemplul, tot aici își așeza Centrul tehnic (1872) și antreprenorul Grigore Heliad, cu cîțiva tineri ingineri români, hotărîți să construiască linia ferată Iași-Ungheni - prima cale ferată realizată de români, în principate, cu mijloace proprii și exploatată de stat, celelalte linii fiind concesionate de societăți străine. Din acest motiv, prin 1984, cîțiva feroviari inimoși doreau să bată într-un perete,o placă de amintire, spre neuitare, că aici au fost birourile celui dintîi constructor de căi ferate românești.

Odăile restaurantului, de la parterul hotelului, adăposteau cîteva dintre cele mai însemnate Aniversări ale Junimii. Neuitată rămînea însă aceea de la jumătatea lunii noiembrie 1878. Participînd și inițiatorul societății *Junimea,* criticul Titu Maiorescu nota în jurnalul său: *"Sîmbătă 11/23 noiembrie 1878, plecat cu Eminescu, Caragiali, Slavici și Olănescu la Iași, la a 15-a Aniversare a Junimii (cei dintîi 3 pe socoteala mea). Duminecă 12/24, sărbătorit această Aniversare (eu cu grozave dureri de gît și catar). Slavici a citit Gura Satului, Caragiale via lui comedie O noapte furtunoasă de la no.9, apoi o humorească de tînărul Beldiman. Apoi banchet, ca de obicei, pînă pe la ora 4 dimineața.. La ora 3 ¼ cu aceiași domni îndărăt și marți ora 10 dimineața sosit iarăși aici.."*

În restaurantul Binderului, în duminica aceea, se jucase un important act al teatrului românesc. Tînărul dramaturg și-a făcut întîia apariție la *Junimea* și a prezentat, pentru prima oară în public, spumoasa lui comedie *O noapte furtunoasă,* citită cu cîteva ore mai înainte, în locuința lui Iacob Negruzzi. A interpretat-o, jucînd toate rolurile, ca într-un adevărat spectacol, cu atîta succes, încît ascultătorii - cum scria Iacob Negruzzi - *"s-au tăvălit cu toții de rîs"*, iar potrivit altui martor, din cauza rîsetelor și a veseliei, chelnerii restaurantului, furați de replici, se împiedecau și cădeau grămadă cu tăvile pline de pahare și farfurii, provocînd pagubă locantierului. Subiectul era pe atunci de mare actualitate, parcă luat și din viața Iașilor, unde în cele cîteva ceasuri libere de duminica și în zilele de sărbătoare, cîte un *"jupîn Dumitrachi (Titircă")* și *"Chiriac tejghetarul* ", șmotruiau la *"icserciț"*, stîrpea bărbătească din tîrg (intelectuală), înscrisă obligatoriu în companiile legiunii a

XIII-a de *Gardă Civică*. Fusese înfiinţată prin martie 1866 - drept *Gardă Orăşănească* - şi întărită pe vremea războiului din 1877, pentru paza ordinii şi patrularea străzilor. Chiar şi Titu Maiorescu fusese somat de cîteva ori să se prezinte la compania ieşeană, deşi trăia la Bucureşti (scrisoarea din 10/22 octombrie 1877). Doritor să scape de şmotruială, autorul comediei se lăsase vămuit de Guţă Cotoi, superiorul gardiştilor din Mahalaua Armenească a Ploieştilor - unde locuia - plătindu-i cîte un galben, pentru scutire de "*icserciţ*" (*Baioneta intelegentă*)...

Cum nici nu visase tînărul dramaturg, ultima replică a fost întîmpinată cu un trăsnet de aplauze şi o adevărată canonadă de artilerie şi puşcoaie... *Binderul* fiind "*Le seul depot pour toute la Roumanie du fameux Champagne Cocritza*") - numele unui viticultor ieşean - ("*Curierul de Iassi*", 4 ianuarie 1876) - se luase obiceiul insolit, dar avantajos locantierului, ca ultimul cuvînt al conferenţiarilor, întruniţi pentru felurite sindrofiii, în marea sală a restaurantului, să fie subliniat cu bubuitul zecilor de sticle de şampanie, odată destupate de"*întreg auditorul*", pentru cinstirea oratorului. Ca la marile festivităţi naţionale, onorate de tunuri... După aşa o primire şi o plimbare prin vestitele hrube medievale, cu vinuri "*cămăşuite*", ştiute de amicul Mihai Eminescu, vechi cunoscător al tîrgului, nu se mai mira nimeni că dramaturgul prindea dragoste de Eşi. Aici urma să prezinte şi *O scrisoare pierdută* (la *Hotelul Traian*) cît şi *Cuconul Leonida faţă cu reacţiunea* (la *Hotelul Europa)*, făcînd şi gazetărie. Printr-o misivă trimisă poetului ieşean Rodion, mărtusisea acest sentiment.

Tot *La Binder,* ascultînd "*vraja*" *Luceafărului* nemuritor

Sîmbătă 14/26 noiembrie 1881 avea loc a XVIII-a Aniversare, tot la Binder ("*Curierul Foaia*", 15/27 noiembrie 1881). Nu lipsea nici Titu Maiorescu, invitat şi la o şedinţă politică a conservatorilor, în locuinţa senatorului Drossu, din josul străzii Lăpuşneanu. Hotelul era animat, iar prin odăi adia parfumul fin al celebrei actriţe Sarah Bernardt, de la Comedia franceză. Sosise cu vreo 30 de însoţitori, nenumărate bagaje,

decoruri și celebrul pat cu danteluțe al eroinei din *La dame aux Camelias* de A. Dumas. În zilele de 9, 10 și 11 noiembrie dăduse spectacole pe scena Teatrului din Copou, aducînd Iașilor o fărîmă din viața artistică a marelui Paris. Venea dinspre Lemberg și mergea la Odessa.

Deși avusese neînțelegeri cu administratorul ziarului "*Curierul* ", pentru taxele anunțurilor publicitare, socotite prea mari, actrița ducea cu ea, spre Moscova și Petersburg, amintirea Iașului - unde dăduse trei spectacole, călduros primite, față de numai două la Odessa.

Restaurantului Binder îi revenea și a 19 - a aniversare, ținută duminică 7/19 noiembrie 1882. Criticul aducea, pentru sărbătorire, capodopera eminesciană *Luceafărul*, pe care poetul o prezentase Junimii bucureștene, în octombrie, unele fragmente fiind și știute. Sala se umpluse iarăși de lume. Junimiștii ascultau, transfigurați, versurile, încercînd să-i deslușească înțelesurile, izvorîte după unii, din dragostea poetului pentru Veronica Micle, tulburată de *"crailicul"* amicului I. L. Caragiale. Autorul nu venise la Aniversare.

Răspîndite, în tîrg și copiate de la unul la altul, pînă la tipărire, versurile rămîneau apoi ca un talisman sau o *vrajă*, ce se șoptea cu gingășie iubitelor, de tinerii ieșeni. Unele catrene se caligrafiau cu slove aurite în carnetele de amintiri ale școlărițelor:

" Cobori în jos luceafar blînd,/ Alunecînd pe-o rază,
Pătrunde-n casă și în gînd / Și viața-mi luminează".

Orașul fiind vizitat de trupe artistice europene, cu actrițe și primadone celebre, aveau și ele prilejul să le audă, rostite, pe sub ferestrele hotelurilor, la serenadele studenților înamorați:

"A fost odată ca-n povești,/ A fost ca niciodată,
Din rude mari împărătești, / O prea frumoasă fată.
Și era una la părinți/ Și mîndră-n toate cele,
Cum e fecioara între sfinți / Și luna între stele..."

Aici se petrecea și a XX-a Aniversare, sărbătorită două zile: sîmbată și duminică, 26 si 27 octombrie 1883, cu "*deosebită pompă*", cum scria N. Gane și încă odată în zilele de 5 și 6 ianuarie 1884. Maiorescu venise direct de la Viena în 5 ianuarie.

Era iarnă la Binder (Foto: I. Mitican)

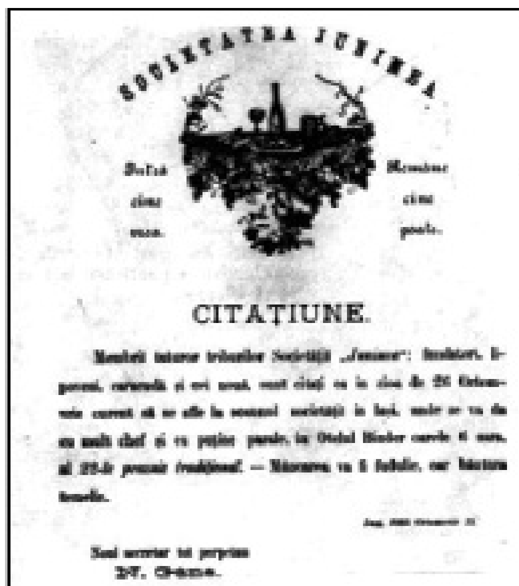
Participau vreo 47 de junimiști, dar lipsea poetul Mihai Eminescu, plecat pentru tratament la Viena, cît și bunul său prieten, Ion Creangă, bolnav acasă. Deși nu se afla de față, din aceleași motive, își manifestase prezența și "*neastîmpăratul Faust*", recte Bogdan P. Hașdeu, rivalul de pe vremuri al junimiștilor. Scuzîndu-se că nu putuse participa la întîlnire, le adresase călduroase urări și versurile prietenești :

„Răscoaptă, ani de douăzeci / Și-o zi pe an nebună,
Căci vrea să fie jună-n veci ; / Măcar o zi, dar jună.
Bînd la Cotnar, mîncînd pilav, / Croind la anecdote..
Veniam și eu, dar sum bolnav, / Regret că nu se poate...
Strîngere de mînă cordială, 3 ianuarie 1884".

Deschizîndu-se noul hotel Traian, junimiștii îl încercau joi 25 octombrie 1884, cînd aduceau de la București și *Scrisoarea pierdută,* pachet cu autorul ei: I.L.Caragiele. Socotind că era mai bună vechea gazdă, pentru banchetul (al XXII - lea), din 26 octombrie / 7 noiembrie 1885, se întorceau la Binder. Constatau însă, că tot mai puțini junimiști răspundeau la talanga lui Vasile Pogor și invitației amicale trimisă de Neculai Gane, după mutarea "*Convorbirilor*"și a lui Iacob Negruzzi la București.

Participau Titu Maiorescu, Iacob Negruzzi, Vasile Pogor, Petre Carp, Miron Pompiliu, Ion Creangă, V. A. Ureche și îngîndurat, poetul Mihai Eminescu, Banchetul a fost vesel. S-au prezentat păpuși *“de Vicleim”,* iar Pogor a spus poezii “*rușinoase*”.

Sosind și vremea celei de a XXIII-a Aniversări se sărbătorea și aceasta, în același local, dar era tristă. Lipseau, pentru totdeauna, Vasile Conta, I. Melic și Al. Lambrior, iar în ziua de vineri 7 noiembrie 1886, dimineața, cînd la Iași sosea pentru banchet Titu Maiorescu, poetul Mihai Eminescu, grav bolnav și neliniștit, era condus spre Mănăstirea Neamțului, pentru tratament. Cu o zi mai înainte, la cererea prim-procurorului orașului, fusese examinat de comisia medicilor Iuliano și Bogdan întrunită la Circumscripția de poliție Păcurari, din capătul de sus al străzii Lăpușneanu, unde se afla. Întocmind procesul verbal din 6 noiembrie 1886, subscri-au că “*este neapărata nevoie de a fi internat în o casă specială...”.* Condus la gară de cîțiva prieteni, - parcurgea pentru ultima oară partea de sus a străzii Lăpușneanu, mergînd apoi prin Banu, către Arcul Academiei.* “*Era frig și umezeală de toamna tîrzie.*” Ajungînd micul convoi în dreptul Arcului s-a întîlnit cu profesorul Vasile Burlă. “*Văzînd cît de nepotrivite erau hainele poetului îmbrăcat «într-un pardesiu subțire, vechiu și hărtănit», profesorul înlăcrimat și-a scos iute paltonul, punîndu-l pe umerii necăjitului său prieten, care-l privea cu ochi străini, de pe alte tărîmuri*” (*Cu Mihai Eminescu și Ion Creangă prin tîrgul Ieșilor).*

SOCIETATEA JUNIMEA

CITAȚIUNE.

* Pe atunci nu exista străpungerea străzii Banu și nici Esplanada de la Rîpa Galbenă

Strada care îl cunoscuse tînăr și visător, prin anii 1874-1876, cercetîndu-i cu ochii strălucitori vitrinele și afișele multicolore anunțînd spectacolele celor vreo 5-6 locante cu grădini, îl intilnise în ultimi ani (1884-1886), trist și îngîndurat, cu privirile stinse, parcurgînd-o”*singur*” (Dan*,”Opinia*”, 6 iunie 1936). Plăcîndu-i cafeaua și compania prietenilor ardeleni, Miron Pompiliu și Ioan Paul, poetul intra cîteodată cu ei și-n cofetăria lui Iosiff Ballo, așezată pe rînd cu librarul Cosma.** Mai des însă căuta spițăria lui Konya pentru hapuri și tincturi de oblojit rănile picioarelor. Despre acele zile avea să scrie Gh. Popa Radul: “*Se plimba foarte des pe Lăpușneanu, apucînd în Păcurari pînă la capătul asfaltului, la răspîntia, unde cobora din Păcurari, strada Ciușmeaua Pacurari” (O amintire din viața lui Eminescu* în “*Arhiva”, Iași,1900)* Se lăsa mînat de nostalgicile doruri și duioasele aduceri aminte. Nu departe, în Păcurari, după biserica Sf. Paraschiva, alături de casele familiei P. Carp, într-o clădire cu odăițe singulare pentru chiriași, locuia Veronica Micle. Venise acolo prin septembrie 1884, lăsînd altora mai bogați căsuța ei cu cerdac, fîntînă și flori, de pe strada Butu (N.Gane).

Considerat local de elită al Iașilor și după 1900, la *Hotelul Binder* erau găzduiți mulți dintre universitarii Europei, sosiți pentru Jubilieul Universității ieșene din septembrie 1911, în cinstea lor dîndu-se un bogat banchet.

Ctitorul, Iosef Ciolcin Binder, care îi dăduse numele, se pierduse din 1867 lăsînd hotelul fostului său coleg de profesorat la Școala de Arte, lui Christian Wirt Peister (Pester). De la acesta, prin mezat (1868), a trecut sub stăpînirea diferiților locantieri, pînă în preajma ultimului război cînd fostul han adăpostea Școala de Subingineri, iar apoi Institutului de proiectări ISPOTA.

Rămas nefolosit, prin anii ’50, betonat și armat, se transforma în locuință, cele vreo 25 de camere repartizîndu-se unor norocoși, din listele fără sfîrșit cu oameni fără acoperiș. La stradă, într-o vilă cochetă a fostului doctor Apter, sosea de la Palatul Culturii, în găzduire, *Editura Junimea (1974),* rămînînd locatară doar pînă cînd se pregătea demolarea străzii (1987) și era trimisă în Casa Roznovanu, iar de acolo la Filarmonică și apoi pe Copou...

** Reparîndu-și locuința la 20 octombrie 1870 Ballo ceruse aprobarea Primăriei s-o acopere cu draniță, semn că strada mai păstra vechile case.

Scos din anonimatul uitării și prezentat publicului de autorul acestor pagini, cu articolul *Hanul Binder (Unirii)*, publicat de gazeta "*Flacăra Iașului*" în zilele cînd "*se curăța*" capătul străzii Dimitrov (23 aprilie 1989), după acel din 9 decembrie 1984, localul avea să reziste. Rămînea însă singur, în peisajul dezolant al vecinătăților pustii, văduvite de vechile zidiri dintre Piața Sf. Spiridon și blocul Express. Tîrziu, încoace, pe un perete i se instala o placă purtînd inscripția : *În această cladire - monument istoric, a fost hotelul Binder unde au avut loc parte din banchetele Junimii (Maiorescu, Eminescu¸ Creangă, Cargiale, Slavici etc). Buna Vestire 1998... M.L.R.* "Ascunsă, sub sigla *Muzeul Literaturii Romîne,* se afla inițiativa poetului Lucian Vasiliu, directorul Muzeului și a profesorul Constantin Liviu Rusu, adjunctul.

La Fortuna - spiţeria internaţională

Traversînd Strada de Sus - azi Bulevardul Independenței -, pe care urca tramvaiul spre Copou și Păcurari, parcurgînd și partea din nord a străzii Lăpușneanu, chiar pe colț, la fostul număr 15-17, cam pe trotuarul din fața palatului cel nou al Telefoanelor, se înălța, încă din anul l879, vestita spițerie *La Fortuna* - cu hrisov din 1839. Înlocuia fosta farmacie *Steaua polară* și aparținea chimiștilor Samoil și Carol Konya, renumiți farmaciști, cercetători, susținători ai apelor minerale din Moldova (Slănic, Breazu, Strunga) și inventatori de medicamente premiate la expozițiile internaționale. Renumita lor *Dentalină* - pulbere vegetală pentru dinți - cît și *Esența pentru gură,* primiseră medalia de aur la Viena (1883), și de bronz la Paris ("*Curierul*", 4/16 octombrie 1889), urmînd să mai obțină alta, de argint, la Paris, în 1890. Numele farmaciei fiind astfel cunoscut peste granițe, de la Iași plecau felurite doctorii și batalioane de sticle fumurii cu apa medicinală, pentru ficat, descoperită de aceiași căutatori, în "*Fîntîna lui moș Hurghiș*", din dealul Breazu (1887). Cercetîndu-i calitățile, Samoil Konya publicase un articol în *Buletinul Societății Medicilor și Naturaliștilor*, nr 4 din 1890, făcînd-o cunoscută în toată Europa.

Cerîndu-i-se peste granițe și sarea, un cazan instalat pe muchia satului Tătăruș fierbea necontenit, cisterne cu apă.

Membru activ al Juriului Expoziției Universale din Paris (l889), Dr. Samoil Konya (născut în anul 1845 la Brașov și profeor la Universitate), fusese decorat cu Legiunea de Onoare franceză, pentru activitatea de promovare și susținere a produselor românești. Cu toate acestea comerțul nu prea mergea, căci

Farmacia fraților Konya

tîrgoveții traditionaliști evitau doftoriile. Spunînd în gînd descîntecul lui Păstorel, scris pentru crîșmele situate vizavi de cimitire și farmacii : "*Orice ai spune / Orice ai fi, / Mai bine aici / Decît vizavi*", treceau pușcă pe lîngă spițăria lui Konya și intrau veseli, peste drum la moș Berl.

Lovită și de o bombă, farmacia (de la vechiul număr 15/17 sau 32 cel nou), aflată prin 1929 la familia Grozea, s-a pierdut după ultimul război. Rămîneau întregi, pînă în 1989, clădirile în care au trăit, bătrînii farmaciști (cît și urmașul lor, Carol Konia-junior). Neobosiți, inventau mereu hapuri, prafuri și licori: de la *Apa Florilor pentru pelinci* - uitatele turte bătrînești însiropate și presărate cu miez de nucă - și pînă la cele mai tămăduitoare

doctorii ori căutate soluții pentru fotografii, fabricate în micile lor laboratoare (l871). Casele acestea se înșirau după farmacie, la numerele schimbate: 30, fost 19 (Carol Konya -senior); 28, fost 21 - casa cu Madone - (Samoil Konya) și 26, fost 23 (Carol Konya - junior), ultima clădire, mai modernă, avînd parter și doua etaje, față de celelalte cu numai un etaj.

Intrarea pe lîngă farmacie. (La stînga Fortuna, la dreapta Moș Berl)

Dr. Samoil Konya (Conia)

Proprietarii imobilelor fiind cunoscuți, casele purtau numele lor. Găsirea după numere era mai dificilă. Strada Lăpușneanu mărginind două despărțituri, în registrele Primăriei clădirile fără soț de pe partea Străzii de Sus apăreau pe fila 337 din Despărțitura a III -a, iar acele cu soț, dinspre Gară, pe fila 58 din Despărțitura a II-a.

Zidirea de la numărul 23 avînd trei localuri de prăvălie la parter, în cel din mijloc prin 1985-1987 se plasase un magazin Aprozar cu vitrinele năpădite de grîu verde și rafturile încărcate de trufandalele bogatelor sere ieșene (Dancu și Moara de Vînt). În toiul iernii vînzînd

roșii și castraveți la prețuri mici, acestea se cumpărau cu toptanul. Mai tîrziu, locul său îl lua magazinul IRIC, reprezentanța Abatorului, unde tîrgoveții găseau mezeluri, carne și diferite "*bunătăți* ", rărite prin alte prăvălii din cauza exportului masiv al neuitaților ani 1986-1989, pentru achitarea datoriilor către băncile străine. Dimineața și seara, cînd sosea marfa din Abator, localul era asaltat de clienți. Îngrijorați că nu vor mai întîlni degrabă produsele dorite, cumpărau cu hurta, batoane întregi de salam, kilograme de pastramă și role de tobă, pustiind rafturile*.

À la ville de Paris (Delpuech)

Coborînd, la numărul actual 24, (fost 25), ocupat acum de primul bloculeț al străzii (inaugurat în februarie 1960), se

Fostele magazine înlocuite acum de imobilul Romtelecom

* Prețurile fiind cam 30-60 de lei kilogramul și salariile în jur de 1500 de lei, magazinele alimentare erau veșnic brăcuite, iar frigiderele hapsînilor, burdușite. După demolarea clădirii, se muta la parterul blocului alăturat, unde a dăinuit, privatizat, pînă în toamna anului 2001, cînd s-a închis din lipsă de cumpăratori pentru mărfurile cu prețuri peste suta de mii la salariile de vreo 1,5 miloane și chiar mai puțin. De nevoie, unii dintre foștii cumpărători au devenit foarte "*cumpătați*", vegetarieni și chiar nostalgici, privind frigiderele, tot mai pustii cu fiecare an ce trece.

întîlnea odinioară casa D.D Mavrocordat (mai întîi E. Mavrocordat) - lovită de bombe chiar din primele zile ale ultimului război (1941) - în care poposeau, cu puțin sejour, elegante magazii de galanterie, parfumerie și pălării. Printre ele, pe vremea șederii la Iași a lui Mihai Eminescu, ființa un timp și bogatul magazin de pălării și jobene *A la Ville de Paris* (*Delpuech* sau *Delpueche*). Cînd avea bani îl vizita și poetul, pentru a-și alege una, sau măcar s-o chitească, plăcîndu-i să poarte un*"semijoben* ", iar la ocazii chiar "*jobenul eleganței*". Figura Veronicăi Micle îi lumina sufletul și-i stăpînea gîndurile, îndemnîndu-l să fie cît mai chipeș sau *"totdeauna «spelcuit»"* (Ion Slavici, *Eminescu - omul), în preajma ei* : la Teatru, la Bibliotecă, sau pe o bancă, așteptînd-o, în grădina Copou.

Peste ani, un contemporan avea să scrie : *"Alături de cofetăria George era marele și frumosul magazin al pălărierului francez Delpeche, care avea și o sucursală la Odessa. Cu ocaziunea proclamării regatului nostru Delpeche și-a pus o firmă la prăvălia sa, unde a scris: «chaque citoyen du royaume nouveau, va porter l'un de mes chapeau» și publicul rîzînd și făcînd haz intra în magazin și cumpăra pălării" (*Rudolf Suțu, *Iașii de Odinioară)*

Din patriotism, cucoanele tîrgului, întrunite în comitetele pentru ajutorarea ostașilor și a răniților, din Războiului

Independenței, părăsiseră moda capelelor străine *"Pompadour, Garde Française, Directorat"* și purtau, mîndre, pălăriile *"Dorobanțul"* și *"Mihai Bravul, cu pană de aur si cocardă tricoloră"* ("*Curierul de Iassi*", 27 ianuarie 1878). Se confecționau din lutru, castor sau din blănuri negre și brumarii "*Astrahan, Tobolsc, Tiflis, Buhara, Saratoff"*. De aici își cumpăra mai tîrziu și Veronica o pălărie *Directoire* anunțînd radioasă pe

Mihai Eminescu, înstrăinat la Bucureşti (1 iunie 1882). Bogaţia magazinului era adesea lăudată de gazete, precum "*Curierul Foaia*...", din 26 septembrie 1879: "*Magazinul Ville de Paris. De la deschiderea acelui magazin şi pînă astăzi d. Delpuech l-a înzestrat cu atîtea lucruri elegante şi trebuitoare toaletei ambelor sexe, încît ne-ar veni greu să descriem frumuseţea şi varietatea diverselor articole... Ceea ce surprinde mai ales pe numeroşii cumpărători care se întîlnesc în magazinul d-lui Delpuch, nu e atît fabulosul asortiment de pălării bărbăteşti începînd de la cele mai mici şi sfîrşind cu cele mai colosale; nu este nici varietatea formelor şi culorilor care satisfac orice fantezii; ce surprinde însă mai mult este persoana însuşi a d-lui Delpuech, care numai din o aruncătură de ochi ghiceşte nu numai măsura capului dar încă şi gustul şi chiar şi dispoziţiunea individuală a fiecăruie, pentru cutare sau cutare formă de pălărie... Dl. Delpuech voeşte să nu fie nici o deosebire între Iaşani şi Parisiani, cît priveşte toaleta capului....* "

La "Raiul lui Moş Crăciun"

Soarta a vrut ca din septembrie 1992 bloculeţul, cu numărul actual tot 24, anonim, fără nici un har, să devină *Locaş al Amintirilor fostului Iaşi şi al poetului Mihai Eminescu*, prin *Galeriile Anticariat,* deschise aici de vechiul colecţionar de "*antichităţi*" Dumitru Grumăzescu. În prăvălia sa, buchinistă, plină ochi, cu tot felul de lucruri, scule bătrîneşti şi obiecte înnobilate de anii trecuţi peste ele (tablouri, icoane, tipărituri, monede, timbre, ilustrate, medalii, săbii, aparate foto, maşini de călcat, patefoane, gramofoane...), răsare, aproape din fiecare colţ, o imagine, o revistă, o carte, o cadră sau o pagină care aminteşte de poet şi vieţuirea sa în oraşul Veronicăi, al "*Convorbirilor*" şi al *Junimii*. Păstrînd tradiţia ospitalităţii străzii de odinioară şi a gazdelor junimiste, încăperea Anticariatului - şi sediul *Academiei Libere"Păstorel*" (1978) - adăposteşte conferinţe, seminarii culturale, lansări de cărţi, cenacluri şi întîlniri între scriitori, muzicieni, pictori, epigramişti,

numismați, cartofiliști, filateliști și alți “*pasionați*”. Deși spațiul comercial, înconjurat de rafturi, este plin de obiecte valoroase, “N*egustorul de litere*”- cum i se mai zice -, îl oferă jovial, creînd adesea și momente de inspirație la un “*pahar de vorbă* “cu buchet de *Uricani, Bucium, Socola sau Breazu...*

Pe seama acestora, epigramistul George Petrone a ticluit și un catren, adresat poetului Mihai Eminescu, privitor, de la înălțimea unui tablou*:*

“Nu te supăra, Luceafăr blînd / Cînd pe sub chipu-ți trec, comete,
Atîția muritori de rînd / Și-atîția « muritori de sete»...”

Aluzie la cenacliștii nerăbdători,”*să înceapă odată*”, partea a doua a întîlnirii, oferită de gazdă.

Dînd farmec deosebit străzii, lipsită de animație, uneori aceste momente se petrec afară, în fața magazinului, unde se scoate o masă cu un pîlc de scaune și se încing discuții aprinse, la care participă și trecătorii doritori să cunoască pe contemporanii lor: “*condeierii - spadasini ai veacului informatic”*, scriitorii : Dumitru Vacariu, Horia Zilieru, Ion Arhip, George Petrone. Unii se opresc să facă o fotografie de amintire.

Cu ocazia unei asemenea întîlniri epigramistul le spusese:

“Vă fericesc confrați ai mei, / Gentili discreți și fără fumuri.
Sunteți chiar oameni de condei / De vreme ce-ați ajuns pe drumuri.”

Legîndu-și viața, de strada Lăpușneanu, unii dintre participanți sau vizitatori, au și locuința vizavi, la etajele blocului cu numărul 7 (Dumitru Vacariu, Horia Zilieru, Ioan Holban, Lucian Vasiliu, Constantin Popa, Alexandru Zub...).

Parcurgînd gangul strîmt și întunecos al vechii clădiri ce exista odinioară în partea din deal, se intra într-o curte spațioasă, mărginită de careul unor zidiri cu două sau trei etaje și mici cămăruțe comerciale, pentru închiriat, înșirate de-a lungul cerdacurilor suprapuse. Prin ele, pe balcoanele și scările lor năpădiseră, spre sfîrșitul veacului trecut (1890), prăvăliile marelui bazar *“La bunul gust* “ (fost *Bazarul Parisian adus dinstrada Golia*), cu un șirag de dughene pline de mărfuri “*populare* “, dibuite prin magaziile Europei și la prețuri atît de mici încît păreau “*pomană*” și pentru cei mai nevoiași cumpărători. Iarna, în preajma Sărbătorilor, aici era “*Raiul lui Moș Crăciun* “, iar culoarul întunecos

ducea spre o lume de basm, ca de pe alte tărîmuri. Modestele dughene spilcuite, împodobite și luminate sărbătorește, ca și curtea în care se muta o pădure de brazi, fremătau seara de lume. Zîmbitori, negustorii îmbrăcați în hainele lui “*moșu*”, întîmpinau pe micii clienți cu turtă dulce, alviță și batoane de halva turcească cu susan. Prin văzduh se hîrjoneau fulgii pufoși, ploile de rachete și artificii străfulgerau cerul și pretutindeni era veselie și se auzea: *La mulți ani, mai poftiți!! La mulți ani, să trăiți* !! *La mulți ani, mai veniți!!*

Întîlnire la Anticariat

Vizitînd Bazarul fermecat se înseninau și cei mai necăjiți trăitori, spre bucuria micilor negustori - în majoritate evrei - ce au însuflețit strada Lăpușneanu pînă în preajma ultimului război, cînd s-au risipit și nu s-au mai întors, dughenile din curte prefăcîndu-se în locuințe. Locatarii lor, ca și mulți alții, din odăițele sărace ale Iașului, îmbîcsite de aburul leșiilor, mirosul lămpilor cu gaz și fumul sobelor înfundate, preferau să doarmă vara afară, pe cerdac. Tîrziu, după ce înceta vuietul plimbarisirilor, unii dintre ocupanții odăilor din dos, fără cerdac, sufocați de nădușeala zilelor toride, ducînd un țolic și o pernă,

ieșeau în stradă și se culcau tăcuți pe trotuar, ca într-un elegant dormitor. Aceasta era mica lor plăcere, să doarmă jos, mîngîiați de zefirul nopții ce adia de-a lungul asfaltului încins, între Piața Unirii și răspîntia Jocheilor, ca pe un culoar, primenind aerul ogrăzilor strîmtorate de stivele cu lemne și latrinele cumplite. Uneori, somnul le era tulburat de zarva chefliilor ieșiți din crîșme cu gura mare sau de polițaiii ațîțați de gazete împotriva "*vagabonzilor*" care "*strică aspectul străzilor Iașului*", căci obiceiul era și prin alte locuri. Obișnuit, micii negustori și locatari săraci ai unei biete odăii din fundul dughenii, înghesuită de familia numeroasă, se aeriseau sîmbăta seara, scoțînd scaune în fața ușii "*magazinului*" și privind defilarea străzii...

La Georges - cofetăria duducilor şi duducuţelor

Ajungînd în fața casei de la numărul 22 actual (sau 27, în ordinea veche), unde se afla pînă după război o cofetărie, urmată de Agenția CFR și apoi de magazinul Gioconda, pe locul cărora din 1988 a rămas pustiul, pe la l880 seara, mai ales vara, se vedea mare îmbulzeală. Deschizînd ușa cu feronerii aurite de la intrarea odăii plină de mobilier alb ca spuma laptelui și oglinzi uriașe din cristal, pășeau pîlcuri de juni eleganți, cu jobenele în mînă, conducîndu-și partenerele - în rochii înfoiate, ori cu turnură -, spre mesele de marmură înconjurate de canapele stacojii. Alți fericiți, însoțiți de "*garconi*" cu tablalele încărcate de pahare și cupe, se îndreptau mîndri, către plutonul trăsurilor înșirate pînă dincolo de casele vecine: Mavrocordat ori Konya. Rămase în adîncimea pernelor moi, din cauza rochiilor Malacof, întinse pe cîte șapte cercuri rotate cît poloboacele sau a celor cu Turnură - ce împiedicau coborîrea și chiar intrarea pe ușa cofetăriei, prea strîmtă pentru bogata lor toaletă - duducuțe bosumflate, vînturau nerăbdătoare evantaile, înghițind în sec, numai gîndindu-se la înghețatele și prăjiturile *Cofetăriei Georges și Tuffli*, "*confiseri din Svițera* ". Sosiți pe malul Bahluiului, nu se mai știe prin ce împrejurare - dar în mod sigur pentru a se hrăni -, la 1 octombrie 1870 anunțau deschiderea în casele

Meyerhoffer peste drum de Cristina Strasshofer, a unei *confesării* cu *bomboane, fructe "fripte în zaharuri", caramele, torte și înghețate, ("Curierul de Iassi*")

Cofetăria *Georges* sau *Jorj,* cum îi ziceau, familiar, ieșenii după mutarea lui Tuffli la *Jockey-Club*, fiind singura permisă elevilor, duminica, încă de la prînz era asaltată de școlarii internatelor ce-și făceau apariția în uniforme strălucitoare cu bumbi auriți, lampasuri late la pantaloni și centiroane argintii. Așezîndu-se la mese, emoționați, trăgeau cu coada ochiului spre bătrînii cofetari, care socoteau că față de tinerii lor oaspeți aveau datoria "*mai înaltă decît să le vîndă prăjituri*" (N. Leon), să-i ajute în educație și cînd le observau stîngăcia, să-i dăscălească părintește cum să folosească tacîmurile și cum să se poarte cu partenerele lor, timide școlărițe, îmbujorate. Între vizitatoare găsindu-se uneori și Veronica Micle cu cele două fete, prin apropiere se zărea, desigur și poetul Mihai Eminescu, nerăbdător să-i prindă privirile și să o salute emoționat (1874-1877).

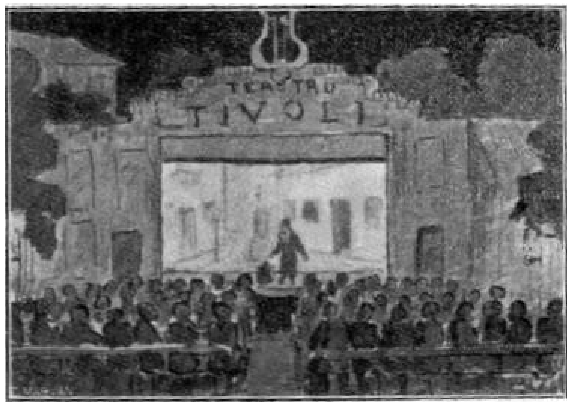
Firma Georges, devenită o celebritate a Iașului, avea să fie dusă mai departe sub mîna lui Anton Cuncic (l913) și a fiului său, Eugen, ultimii ei îngrijitori aparținînd familiei Stinică (1946).

La "otelul Paris", de unde a plecat la Paris, Hariclea Hartulari (Darclée)

Vizavi, mai sus, lîngă bogata florărie și semințărie a lui Gh. Zamfirescu și salonul coaforului Clătinos (celebru prin anii 189o), pe locul caselor tot Kapucinski - din fața grădinii Tivoli -, la numărul 26, unde pe la l923 visătorul șef al gării Iași, Grigore Ștefănescu înființase Tipografia *Trecerea Munților Carpați*, se ridica în anul 1936 "P*alatul Societății de Telefoane*" (potrivit autorizației din 29 aprile 1936). Îl construia arhitectul Kleper, angajat de Societatea Română de Telefoane. Locul celor 600 de telefoane manuale, existente pînă atunci în oraș se lua de vreo 5000 de telefoane, automate. Cu fast și veselia invitaților, inaugurarea noilor instalații se petrecuse în ziua de 22 decembrie 1936. Nu mai pomenea nimeni că pe aceste locuri

fusese “*vestita caretășie*” Kapucinschi, în curtea căreia se rînduiau, ca la o expoziție, cîteva mari remize, pline de carete, landouri, rădvanuri, briști, cabriolete și felurite vehicule cu patru sau două roți, elegante, strălucitoare și rîvnite de lumea bună a fostei capitale. Așa ca și sclipitorul magazin de sfeșnice și lămpi cu gaz de mai sus, uitat - după introducerea electricității - și marele depozit de trăsuri - unele importate, altele fabricate în vestitele căretășii din Păcurari - fusese părăsit de foștii săi cumpărători, prinși, iute, de “*boala otomobilelor”,* ce avea să trimită în istorie și pe eleganții birjari ai Iașului de altădată. Supărați pentru ocuparea locului magazinelor sclipitoare din strada Veseliei de o instituție publică anostă, ieșenii priveau cu năduf zidirea cea nouă, cu toate că stăpînii aduceau adesea la parter mici expoziții de aparate și noutăți tehnico-electrice, atrăgătoare.

Strada Banu de atunci nu avea ieșire directă în Copou și făcea un cot spre Lăpușneanu. Înainte de a ajunge la capăt, venind din drumul Gării (strada Arcu), lăsa la stînga, spre Rîpa Galbenă, grădina *Teatrului de Vară Tivoli* cu scenă, restaurant, separeuri, muzică și petreceri fastuoase pentru acei cu bani mulți. Frecventată mai întîi de trupele de operă italiene - mereu prezente la Iași -, devenea cu timpul scena Teatrului internațional, aici oprindu-se, la dus și întors, formații din Franța, Austria, Italia, Polonia, Germania, pornite în turneu către marea Rusie, și de acolo altele călătorind spre Europa. Fără pretenții, jucau piese celebre pe scena luminată noaptea doar cu lumînari ieftine și fumegoase, de seu, căci artiștii veniți de la mii de kilometri erau la fel de săraci ca și cei localnici. Spectatorii înstăriți stăteau la mese, serviți de chelneri cu băuturi, gustări și prăjituri delicioase, la vederea cărora actorii de pe scenă

înghițeau în sec, căci adesea, după spectacole nu aveau nici banii de hotel sau de drum, spre alt oraș mai bogat. Un timp a administrat-o faimosul locantier Adolf Buch, "*magicianul*" care i-a dat avînt, transformind-o într-un loc de veselire, cultură muzicală și petrecere civilizată (1890).

Uitată sub scheletul hîit al unui portic, văduvit de geamuri, la capătul străduței Banului (nr.1), pe partea dreaptă, în fața ușii vechiului Palat al Telefoanelor, chiar pe colț cu Lăpușneanu, alături de fosta cofetărie Făget, a dăinuit pînă prin octombrie 1987, o ușă de intrare singuratecă. Aparținea caselor Constantiniu, zise apoi Irimescu și Rameder, (înlocuite acum de blocul cu nr.7), dar de fapt vechiului *Otel d'Europe*, numit apoi *Paris* sau "*răposatul Hillaire*", cum îi spunea Iacob Negruzzi, amintindu-și Aniversarea junimistă din 1870, sărbătorită la fostul hotel cu acest nume, instalat pe Ulița Mare (Cuza Vodă), cam vizavi de clădirea CEC de astăzi.

Aici era fostul Hotel D'Europe (Foto: I. Mitican)

În anul 1872, familia C.D. Constantiniu terminînd construirea caselor, "*în rînd cu Strasshoffer, pe locul sterp*"din colțul străzii Banu, de la Sf. Dumitru, celebrul hotelier Hillaire Agnes își muta *otelul* D'Europe în acest local, fapt pentru care acel vechi, din Ulița Mare se reboteza *Grande Hotel D'Europe ("Curierul de*

Iassi", 29 octombrie 1872). Încercînd mai multe locante, Aniversarea din 1877 junimiștii o sărbătoreau aici, la restaurantul hotelului redenumit *Paris* (22 octombrie 1877). Potrivit gazetei "*Curierul de Iassi*" din 23 octombrie 1877, participa și Titu Maiorescu. Îl așteptase și gazetarul Mihai Eminescu. Dăduse demisia de la foaia "*Curierul de Iassi*" și se pregătea să plece în redacția ziarului "*Timpul*" din București, unde îl chemase Ioan Slavici.

Abia ajuns la București, în ziua banchetului trimitea o telegramă nostalgică secretarului perpetuu, Iacob Negruzzi :

"Rog pe părintele Creangă / Ca să sune din talangă,
Din talanga cea de boi / Ca să auzim și noi
Doresc să petreceți bine / Să nu mă uitați pe mine".

O fi sunat sau nu părintele din talangă, e greu de aflat. Se știe însă că în toiul veseliei, Ion Creangă a spus altă parascovenie, pe "*ulița mare*", întitulată *Povestea poveștilor* - a unui țăran care a semănat porumb și păcătuind cu gura, pe strujeni a crescut alte... *daravele*. Datată "*Sîmbătă¸ 1877 Octombrie 22*" și 1878 Noemvrie 12 (Ion Creangă, *Opere,* ediția G. T. Kirileanu,1939), lăsa astfel amintirea prezenței sigure a povestitorului și în acest loc.

Pe atunci partea centrală a fostei Uliței Mari, numită Lăpușneanu, din 1866, se prefăcea intens, ocupată de tot mai multe "*magazii*" (magazine), zidite în lărgimea fostelor grădini, pe terenuri cumpărate cu galbeni buni și zimțați. Odată cu deschiderea hotelului, din toamna anului 1872, gazetele anunțau și turnarea a vreo 60 metri de asfalt, oleacă mai la vale, în fața Grădinii Primăriei. ("*Curierul de Iassi*", 29 octombrie 1872). Intrată în"*febra*" modernizării și asfaltării, în anul următor, strada avea să trăiască un coșmar, cu blesteme și boscorodeli la adresa primarului Neculai Gane, inițiatorul lucrărilor. Potrivit contractului încheiat cu societatea londoneză W.Callender (mai 1873), se aliniau, îndreptau și asfaltau toate ulițele centrale (vreo 200.000 metri pătrați). Drept consecință strada se săpa, unele trotuare se ridicau, altele se coborau, silind proprietarii să-și facă scări la intrarea prăvăliilor sau să coboare pardoselile. Balcoanele construite pe stîlpi groși de susținere, din sfînta precauție moldovenească (și rar văzute prin

alte părți, potrivit meșterilor străini), rămîneau fără ei - ca la casa lui Mihalache Cantacuzino, unde locuise Alexandru Ioan Cuza. Toamna treaba era gata. După o bună afumătură a caselor, cu cazanele lui Scaraoschi, în care fierbea smoala Iadului, Strada Mare, străzile Golia și Lăpușneanu erau netede și strălucitoare, la ploaie, ca oglinda, făcînd tîrgoveții să meargă tîrșiind picioarele, mamele să strige copiilor porniți spre școală:"*Atenție la asfalt*", iar birjarii să ocolească centrul, de frică să nu se "*dezghine*" caii. Ca să meargă de la Mitropolie la Palat, coborau prin Langa și Sfîntul Andrei, dublînd prețul.

La dreapta, pe colț, hotelul D'Europe unde a locuit Hariclea Hartulari (Ilustrată din 3 ianuarie 1908)

Într-un apartament al fostului Otel *D'Europe,* răsbotezat *Paris* (casele Irimescu), situat deasupra bolții de pe colț (cu numărul 28) - ocupată prin 1987 de *Cofetăria Făget* - și cu vedere spre terasa *Cofetăriei Georges*, de peste stradă, locuia de vreo trei ani talentata cîntăreață brăileancă Hariclea Hartulari, soția căpitanului Gheorghe (Iorgu) Hartulari de la Regimentul 7 Roșiori din Copou. Convinsă că trebuie să-și desăvîrșească studiile muzicale, efectuate la Conservatorul ieșean, într-o zi

din aprilie 1886, aduna puținele ei economii și pornea spre marele Paris. Ambițioasă, prin muncă titanică avea să ajungă inegalabila Hariclea Darclée, “*La Diva Ilustra*”, “*Privighitoarea Carpaților”,* care, la începutul lui decembrie 1888, debuta pe scena Operei Mari din Paris. Anunțînd evenimentul, Vasile Alecsandri, aflat acolo, scria unui amic din țară: “*Incă o stea română pe cerul artelor*”. Vestea o dădea și gazeta “*Curierul Foaia...”* sub titlul: *O planetă română* (4/18 decembrie 1888).

Au urmat marele teatre din Millano, Roma, Petersburg, Madrid, Rio de Janeiro, Montevideo, New York, Moscova. A cunoscut și a colaborat cu vestiții compozitori Verdi, Mascagni, Gomez, Giacomo Puccini - pentru care a și devenit Floria Tosca. Neuitînd orașul muzicii și al Conservatorului unde își cultivase talentul susținînd emoționante duete cu Margareta (Maria) Iamandi (Nouvina) - altă ieșeancă, celebritate europeană - sau cu talentata profesoară de pian Zoe Miclescu de la Conservatorul ieșean (ca la 15 aprilie 1884 în sala Palatului Roznovanu), de cîte ori sosea în țară se întorcea fericită la Iași. Gazetele îi vesteau sosirea precum “*Curierul* “din 1/13 septembrie 1889, care îi anunța prezența la Petersburg și la Odessa, de unde “*peste cîteva zile are a sosi la Iași”*. Joi 21 septembrie dădea un “*Mare Concert”* la *Teatrul Pastia*, unica sală de spectacole ieșeană, după arderea *Teatrului Național* din Copou, (17/18 februarie 1888). Fiind situată în curtea hotelului *România (fostul han Petrea Bacalu)*, lumea care nu a încăput în sală a rămas să-l asculte afară, prin ferestrele larg deschise, plătind locantierului cel mai original tip de bilet din lume: *“biletul de stat în ogradă”*.

Aici, în bătrînul tîrg, modest ca înfățișare față de metropolele lumii, își dorea liniștea ultimilor ani, nu departe de Cotnari unde avea o casă cu cerdac, grădină și o postată de vie. Și ce sărbătoare era în zilele ei muzicale, dăruite Iașului?!?! Hotelul era ascuns în păduri de brazi, camera -locuință se transforma în seră de plante tropicale, iar în stradă, la scară, o așteptau ovaționînd, studenții. Însoțind-o cu brațele pline de flori, se înhamau la trăsură, în locul cailor și o purtau cîntînd pe dragile lor străzi: Copou, Lăpușneanu, Ștefan cel Mare. Concertele Divei

la Iași nu aveau nevoie de prezentări. Ajungea doar un anunț ca acela din ianuarie 1896: "*Darclée la Iași*" publicat în "*Evenimentul* ". Entuziasmul cuprinsese orașul. Întîlnirea cu celebra interpretă fiind considerată o mare sărbătoare, tineretul "*a luat hotărîrea de a veni la teatru în ținută de gală. Spectacolul, opera și interpreta au fost sublime" (*Iulia D. Dinu, *Sunetul era lumină...)*

Sosită pentru o cură de struguri, petrecea o parte din toamna anului 1936 acasă, susținînd activitatea *Asociației pentru Propășirea Cotnarilor*, la care a subscris. Seara, "*privighetoarea Europei*", septuagenară (1860-1939), cînta la pian spre bucuria sătenilor ce o ascultau ca pe o zeitate.

III. Ne plimbăm pe Strada Muzicii

Unde magazinele erau săli muzicale, iar ulița lui Alexandru Lăpușneanu estradă de concerte

La fel de istorică, bătrîna zidire următoare (nr.30/ 18), de după hotel, proprietatea lui Ioan *Strasshoffer ("Curierul Foaia..."* 29 februarie, 1876), adăpostea prin anii l870 cea mai elegantă cafenea a tîrgului, *Cafe de Paris*, diriguită de Ernest Girardin, presupus frate cu scriitorul francez Emile de Girardin și el musafir al Iașilor. Cu vreo zece ani mai înainte, într-o

Partiturile Editurii N. Cosma din Lăpușneanu

boltă se găzduise *Biroul Centralu pentru Moldova* (*Ulița Mare, casa Strasshofer No.663*), a societății de asigurare *Azienda Assicuratrice din Triest*, oferind moldovenilor, în premieră, protecție contra incendiului, grindinei și accidentelor din viață (“*Progresul*”, 17 aprilie 21863).

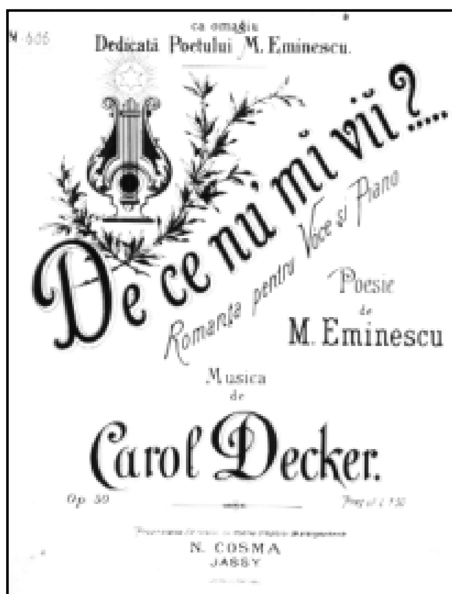
Vreme de peste o sută de ani sub bolțile tavanelor rotunjite a celor vreo trei prăvălii, ocupate înaintea dărmării (1987), de o Librărie, o unitate CEC, de un atelier fotografic și o Agenție teatrală -, au răsunat nenumărate piane, pianine și tot felul de cutii muzi-cale: aristoane, sim-fonioane, gramofoa-ne, patefoane și chiar primele magneto-foane (Tesla, prin anii 1970), încercate în cochetele magazine muzicale ce s-au perindat pe acolo. Unele aveau chiar mici cabine pentru ascultarea ultimelor melodii înregistrate pe discuri metalice, benzi de hîrtie, sau plăci de patefon, spre marea bucurie a tinerilor melomani și a muzicienilor ieșeni care își lansau compozițiile în magazinele străzii Lăpușneanu: Lehr, Humpel, pianista Kapucinska Renelt, Eduard Caudella, frații Cirillo, (bunăoară Antonio cu valsul “*Vis și realitate*”, octombrie 1889), E. Mezetti și chiar istoricul A. D. Xenopl autorul unui Sonet și a melodiei “*Unde ești*?” (“*Evenimentul*”, 22 decembrie 1898). Aici era prezent, cu toate că locuia la Botoșani, și Carol Decker, capelmaistrul Muzicii militare a Regimentului 16 Dorobanți și autorul a vreo 400 de melodii. Moartea sa, în ianuarie1908, provoca mare durere ieșenilor. Nu lipseau nici compozițiile lui George Enescu, ieșean în perioada războiului (1916-1918) și vizitator frecvent al magazinelor de instrumente muzicale.

Clădirea înaltă cu trei nivele (de la vechiul număr 32, lîngă biserica Banu) - care dispărea după cutremurul din martie l977 lăsînd locul gol pînă prin l988 cînd se construia noul sediu al Telefoanelor - păstrase amintirea lingvistului H. Tiktin (născut la Breslau în 185o și decedat la Berlin în 1936), autorul *Dicționarului româno-german* și al *Gramaticii limbii române*, redactor pentru partea literară al revistei ieșene *Arhiva*, profesor consacrat la Iași și apoi la Berlin, unde a predat cursuri de Limba Română la Universitate și a condus seminarul.

Colaborator prețios al dicționarului - cum mărturisea autorul, poetul Mihai Eminescu cunoscuse și vizitase, deseori, fosta casă a lui Petrache Mavrogheni - o vreme, *Hotel de Paris* - vîndută lui Christian Reinike prin 1847, iar de urmașii acestuia trecută chiriașului, Haymann Tiktin (l880) și apoi lui Emil Max (locatar în 1903). Reparată de M. Wachtel, proprietarul prin anul l907 al vechii zidiri, avea la parter cîteva prăvălii luxoase, printre care *Magazinul Conservatorului*, condus în timpul războiului și după primul război de doi întreprinzători frați cehi: Iosef și Mihail Brașcu (Blaska). Mai mult ca oriunde, în magazinul lor străluceau tot felul de instrumente muzicale: monumentalele piane cu coadă, contrabasuri, violoncele și alămuri, gramofoane, teancuri de plăci și partituri - unele din ediții proprii. În spate avea și un atelier de reparat instrumente muzicale, condus tot de un ceh. Fiind un basist recunoscut, primul activa și în orchestra alcătuită de George Enescu prin decembrie 1917. Cum povestește Radu T. Constantinescu, fostul director al Conservatorului ieșean, la îndemnul lui Brașcu *"în fiecare duminică dimineața"* mai mulți instrumentiști se strîngeau în magazin și cu "*lămpile aprinse și obloanele trase*", făceau *"muzică de cameră și de promenadă*" (*Temă cu variațiuni*). Această activitate continuă și după război, dar mai extinsă, căci în țară era mare sărăcie și amatorii de instrumente muzicale tot mai puțini. Mulți dintre tinerii instrumentiști se pierduseră pe fronturi. De aceea trebuiau formați alții. Pentru a-i atrage, în cuprinsul magazinului lui Iosef Brașcu din strada Lăpușneanu nr. 32, studenții puteau să-și exerseze temele, melomanii să încerce noile instrumente și partituri, duminica instrumentiștii orașului fiind chemați să concerteze. Se deschideau ușile și ferestrele astfel încît ascultătorii din stradă, unii așezați pe scaune aduse de acasă, ca într-o sală de concerte, să le poată auzi. Suitele lui Johann Sebastian Bach, Georg Friederich Haendel... fiind uneori însoțite de acompaniamentul clopotelor bisericii Banu, sunate de un talentat muzician, concertele aveau un farmec deosebit. Deseori se adunau atîția instrumentiști voluntari încît orchestra nu mai încăpea în magazin și ieșea pe trotuar, la adăpost rămînînd doar pianele și orga ce se auzeau

prin fereastră. În duminicile acelea, după amiaza, strada Lapușneanu devenea o uriașă estradă muzicală, pe care răsunau, *Suita apelor* și *Foc de artificii* ale lui Haendel dar și creațiile compozitorilor locali. Urcați pe un scaun erau prezentați publicului, să-i vadă și să-i aplaude sutele de plimbăreți, dispuși să asculte prezentări, biografii și scurte inițieri muzicale. Auzindu-le mereu, unii dintre ei, copilandri fără educație și orizont, crescuți în lumea sordidă a mahalalelor, simțeau că muzica le cucerește sufletul și începeau a o dori. Cu toții, muzicieni și ascultători trăiau clipe de mare bucurie îndemnînd compozitorii să dea la iveală alte melodii pentru tinerii ascultători, ce începeau a purta o chitară de gît, încîntînd partenerele cu mici serenade, cîntate din mers. Pentru a-i familiariza cu instrumentul rîvnit, Brașcu îi aduna sîmbata seara în ograda bisericii sau în fața magazinului, dîndu-le scurte lecții gratuite - pe care rivalii le socoteau reclamă, fiindcă “*elevii*” îi deveneau clienți...

Frumoasele melodii devenite populare, interpretate de orchestra unei grădini, se reluau adesea din gură în gură și întreaga coloană de la Tuffli și pînă la Ermacov le fredona. Cu timpul și cele încă două magazine muzicale de pe aceeași stradă (*Michelsohn* și *Chitara - 1926*), nu mai duceau lipsă de cumpărători avînd și ele mare dever la corzile pentru chitare, viori, cobze și mandoline. Apreciind inițiativele, George Enescu atunci cînd venea la Iași, vizita pe Brașcu și prefera o cameră la un hotel din Lăpușneanu, pe strada Muzicii.

Peste vreo 6 ani pierzindu-se inimosul lor inițiator, dragele concerte rămîneau o amintire în noianul tulbu-

rătoarelor trăiri ale străzii Lăpușneanu, magazinul devenind o simplă Agenție teatrală susținută de Mili Brașcu (1932). Mai păstrau specificul magazinele *Fotescu* la nr. 29 si *România Muzicală* la nr. 24 Aveau însă vad mai departe fotografii, menținîndu-și atelierele pentru a întipări chipurile miilor de plimbăreți. Inventariindu-le, un ghid de prin 1932, găsea aici vreo cinci ateliere: *Haberhauer, Gusti, Luvru, Paker și Regal*, cu care concura celebrul *Weiss* din Piața Unirii. Mai înainte, în anii de glorie ai lui Brașcu, funcționaseră vreo șase *: Foto Lux, Foto Regal, Sigmund Packer, Foto Rembrand, Launay și Nestor Heck* (Călăuza orașului Iași,1923)

Ascultăm cu autorul *Luceafărului* : *Ce te legeni codrule...*

Odăile parterului clădirii de la numărul 32, păstrau tradiția magazinelor muzicale de pe vremea cînd la Iași se afla poetul Mihai Eminescu. Cumplita suferință lăuntrică din a doua ședere ieșeană (1884-1886) și-o alina intrînd în magazinele muzicale din casa lui Tiktin, *La Cosma,* pe colțul străzii Lăpușneanu cu strada Sf. Neculai (Vasile Conta) ori în acele de pe strada Golia (Cuza Vodă). Despre o astfel de vizită își aducea aminte, mai tîrziu, muzicianul I. Kaufman - Galați: *“Eminescu venea zilnic la magazinul nostru de arte și muzică din Iași, Vorbea mult nemțește și veșnic despre poeții celebri germani.... Intr-o zi mă găsește făcînd corectura la o romanță, ce o trimesesem la Lipsca, la tipar. Se apropie și citește titlul «Yre » romanță, cuvinte de S. Dorian (pseudominul meu). Mă roagă să-i cînt melodia cu vioara pe cînd el cetea cuvintele. După ce am terminat îl intrebai : « Cum găsești poezia maestre?» Cu veșnicul lui surîs blînd, îmi răspunde : «Bună, da-da, bună.» și imediat adăugă în nemțește« Wo der Geist der Altmeister sich spuren lasst - muss es gut sein! » (Acolo unde transpiră spiritul maeștrilor clasici trebuie să fie bine). Mărturisesc astăzi că « Yre» era o reminiscență din Goethe...”*

“Era pe vremea cind apăruse «Ce te legeni codrule », pe muzica de nemuritorul George Scheletti. Mă aflam în magazinul nostru de arte și muzică din Iași unde marele poet venea zilnic.

(Magazinul a funcționat în casa Tiktin din strada Lăpușneanu, mai sus la numărul 7, cît și în strada Golia nr 42).. *Melancolic din fire, Eminescu vine spre mine ca niciodată, foarte voios și mă roagă să-i cînt din vioară «Ce te legeni codrule ». I l-am cîntat de mai multe ori de-a rîndul fără să-și dea vreo părere asupra muzicii. Într-una din zile, numai ce-l aud: «Ce bine m-a înțeles Skeletti, minunată poezie muzicală (eine prachtige musikalische Dichtkunst...).»” (C. Botez, Omagiu lui Mihai Eminescu,* Galați, 1909). Cîntecul era în vogă. Îl cîntau cu duioșie, bătrînilor, vioristul Gheorghe Borteanu și chitaristul Ionică Barbu, vestiții lăutari ai grădinilor de vară și-l fredonau melancolici mulți dintre acei care își găseau trăirile transcrise în nemuritoarele versuri:

“- *Ce te legeni codrule,/ Fără ploaie fără vînt,/ Cu crengile la pămînt?*
- De ce nu m-aș legăna,/ Dacă trece vremea mea!
Ziua scade, noptea crește / Și frunzișul mi-l rărește...”

În magazinul de instrumente muzicale găsea înțelegere și atunci cînd cumplita lui suferință îl smulgea din realitate *: “Într-o zi cînd boala i se agravase, îl văd intrînd busna și strigînd: “Rettung, sie wollen mich umbringen!” (Ajutor, vor să mă nimicească). În adevăr o mulțime de inși staționau în fața magazinului din strada Lăpușneanu și discutau cu aprindere cele întîmplate. Ce era?”* Bolnav fiind, *“avea mania de a apuca cucoanele de turnuri - era moda turnurilor cu toată partea lor de ridicol. Poetul făcea aceasta inconștient și ieșencile nu se supărau*

pe dînsul; evitau însă pe cît le era cu putință astfel de scene." Tocmai avusese loc un asemenea incident și soțul străin de oraș și indignat, alergase după poet, care s-a refugiat în magazin. *"După puține explicații străinul și-a cerut scuze"* (Corneliu Botez, *Omagiu...).* Înțelesese suferința poetului. Trasul cucoanelor de turnură sau ciocănitul cu cîrja în pernițele sau cartoanele ce le măreau partea dorsală erau practicate de mulți. Dorința bărbaților de a avea nevastă grasă, plină, pentru a face copii sănătoși, - căci ftizia făcea ravagii - le determina pe unele dintre ele să adopte moda creșterii volumului cu tot felul de anexe înșelătoare. Din acest motiv bărbații erau nemulțumiți și le necăjeau și ca să nu fie păcăliți cu cine știe ce *"făcătură"* înainte de cununie trimiteau nașa să inspecteze aleasa și s-o măsoare. Ziarele publicau adesea scandaluri ivite chiar în noaptea nunții, cînd mirele găsea în pat, în loc de o fată *"toloșcană"*, o biată *"slăbătură"*. Era și cerința rămasă pînă mai încoace : *"nevasta să fie grasă și frumoasă și devreme acasă"*. Spre deosebire de fetele de la țară, care lucrau în aer, la cîmp, acelea din orașe, stînd mai mult în casă la lucru de mînă, adesea se îmbolnăveau de ftizie (tuberculoză).

Pe atunci și carnea cea mai căutată în măcelării era aceea grasă.

Tot în clădirea lui Tiktin a strălucit, într-o vreme, și magazia *Hirsch și Finke* cu articole muzicale, și de papetărie, iar mai la urmă cu mobile de artă, elegante, cum sunt acele furnizate. pentru Teatrul Național (1896). Prin firmă se editau și partiturile muzicale, ale cîntăreților ieșeni, așteptate cu nerăbdare de duducuțe și încercate la pian, cu pîraie de lacrimi pe obraji, de mămuțele lor, duducile. Apariția era anunțată prin gazetele timpului, precum : *Le deux amoreux- valse pour piano, Elisabeth-valse, Hora Dima, Hora studenților, Marien -valse, Artemise valse,* de Iosif Iacobtsitz *sau Dorul -vals* de Scheletti ("*Apăratorul legii,*"28 august 1875, "*Curierul Foaia..*", 13 februarie 1875), *Illusion* de Jeanne Kapucinska Renelt ("*Curierul* Foaia..30 aprilie 1891)

Mare amatoare de muzică, Veronica Micle ca și alte duduci ale timpului, vizita mereu magazinul, încerca partiturile la

marele pian din mijlocul odăii și apoi fericită, zbura cu ele acasă abia așteptînd pe Mihai (Eminescu), să i le cînte, visătoare, la lumina unei lumînari, iar el transportat în văzduhul stelar, să le asculte cu bărbia într-o mînă. și țigara fumîndu-se singură... În fericitele zile din prima lui vietuire ieșeană (1874-1877)...

Cu prilejul cutremurului din anul 1977 - care a dat mînă liberă sistematizatorilor - se pierdea și căsuța joasă din coasta bisericii Banu, retrasă de la stradă și purtînd numărul vechi 34 (devenit apoi 22), unde fotograful Siegmund Packer, folosind plăci și pelicule Agfa, Lumier, Veraxs, Mimosa, Kodak, imortalizaase chipurile străbunicilor pe vremea cînd erau tineri (l910 - l928) și încrezători în viitorul nepoților. Executa fotografii tip *mignon*, mărci, cărți poștale și-n mărime naturală. Imobilul aparținea soților Frantz Martin Kiesser și Maria Kiesser. Îl cumparaseră prin iunie 1893, de la Constantin N. Drossu (urmașul fostului senator N. Drossu), ca și terenul alăturat cu numărul 36 /24, construind o clădire cu etaj după proiectul arhitectului Reinike (1895). Aici făcea vîlvă, pe la sfîrșitul anului l896, vechea *Hală de Bere*, unde cînta baritonul chitarist Ionică Barbu - urmașul lui Barbu Lautaru -: "*De-aș mai trage cît am tras / Eu de tine nu mă las*" sau "*Foaie verde de năut / Vin boierii la băut / Că n-au alta de făcut./....*" Berea țișnea spumoasă prin șirul canelelor, la gura cărora se ațineau însetații cu stacanele uscate și pitacul pregătit să-l vîre în "*drăcovenia nemțească*"(un automat), ce înghițea banii și vărsa o anume măsură. Printre ei trecea discret "*Mutul de la Hala de Bere*", un necajit, care-și cîștiga existența amintind berbanților înaintea plecării acasă, că au și neveste, pentru care le oferea flori. Pămîntul, primitor, adăpostise mai înainte, Grădina Cofetăriei Passini și restaurantul Buch cu fanfare și orchestre militare. Prin anii '30 clădirii i se zicea *Poșta Mică*, fiindcă găzduia o sucursală a Poștei.

Socotind vadul prielnic, la începutul lunii ianuarie 1943, într-o odaie friguroasă, deschidea un Atelier Foto și realiza splendide cadre ofițerul de aviație Gheorghe Chessler (1897-1982), renumit fotograf al Flotilei I de Informații a Aviației. Specializat în lucrări aeriene, luase din avion (de la 10-1500 m) imaginile Iașului acoperit de ape în iunie 1932 ("*Opinia*", 5 iulie 1832). Alcătuind un album, îl dăruia regelui Carol și fiului său Mihai, musafiri ai Iașilor, la 2 iulie. Tot Chessler furnizase editorilor de ilustrate vederi aeriene cu Palatulul Administrativ, Gara, Strada Ștefan cel Mare, Universitatea, Școala Normală și Piața Unirii, pe care colecționarii cartofiliști le admiră acum, cu duioșie, plîngînd dispariția centrului istoric. La cererea mitropolitului Nicodim fotografiase și mănăstirile din Moldova.

Pensionat din aviație, în anul 1942, s- a consacrat atelierului din strada Lăpușneanu, ținut pînă la refugiu (martie 1944). Preocuparile fotografice le moștenise de la tatăl său Max Chessler, fost ucenic al vestitului artist Carol Pop de Szathmary. O parte din bogatul său laborator se păstra pe strada Ion Creangă numărul 48, unde a trăit pînă în 21 ianuarie 1982 cînd teancurile de clișeie și plăci (de sticlă), cît și iubitele lui aparate cu picioroange rămîneau orfane. Se salvau doar vreo 150 de clișeie depuse la Arhivele de Stat ieșene, de fiul său Dușan Chessler - octombrie 1983 - la îndemnul autorului, care aflase de activitatea părintelui, dar ajunsese prea tîrziu.

...Şi-l auzim cîntînd la Baroţi

Ca și cum n-ar fi fost destule templele desfătării din ulița Veseliei, cofetarul I. Barothy (Baroți), deschidea și el, la 5 mai 1877, unul din restaurantele cele mai bune "*din cîte avem în Iași*"("*Curierul de Iassi*", 13 mai 1877), așezîndu-l pe la numărul 31, în bolțile joase de pe colțul trecătorii spre Strada de Sus (pe locul cărora s-a ridicat prin 1986 modernul Centru de Stomatologie Infantilă). Cutezanța îi era mare căci alături doar la cîțiva metri mai sus (nr. 27), se afla *Cofetăria Georges*.

Frecventat de boema Iașului, adesea îl căuta și poetul Mihai Eminescu. Despre o asemenea vizită din anii (1885 - 1886) povestește ziaristul și actorul Emanoil Manoliu, prieten al poetului : "*Luam obișnuit masa, ca abonat, la restaurantul Baroți, din strada Lăpușneanu, peste drum de casa Tiktin și de biserica Banu. Clientela restaurantului era mai ales compusă din profesori. Localul era un fel de loc de întîlnire al acestora, căci începînd de pe la 6 seara, chiar cei cari nu luau masa acolo, s-adunau, unul cîte unul, ca sa mai stea de vorbă,* la *un pahar de Uricani roș...*

La dreapta, berăria Elysée (fostă Bragadiru), în spate Baroți (cu firma Ifrim), iar la stînga casa Tiktin

Apoi începeau taclalele, cronica faptelor zilei și lungile discuții despre fel de fel de lucruri, care de care mai interesante. La șezătorile acestea unii nu dădeau greș aproape niciodată. Dintre aceștia era Petru Novleanu, Ion Creangă, pe atunci încă institutor, Petru V. Grigoriu, supranumit Budușcă.. Veneau mai rar Paicu, Vîrgolici și alții, iar de obiceiu mai tîrziu apărea Mihai

Eminescu, la al cărui «Bine v-am găsit» îi răspundeam cu toții plini de voie bună «Bine ai venit», lăsîndu-l să treacă la locul său de predilecție, lîngă una din ferestrele ce dădeau la stradă. Bătrînul Baroți venea cu grijă să-i ieie comanda și aproape îndată îi punea dinainte sfertul de roșior... După ce sorbea tracticos două-trei guri din pahar, Eminescu începea să-și spue impresiile din acea zi, despre lucrurile văzute ori auzite și din ce mai citise nou.. Din acestea mai ales, de foarte multe ori găsea prilej de discuții cu care atrăgea atenția și interesarea celorlalți. In felul acesta ședințele de la restaurantul Baroți deveneau interesante mai ales prin prezența lui Eminescu și prin felul deosebit cu care influiența discuția. Dacă cumva animația devenea mai pronunțată, cîntul numaidecît lua locul discuțiilor. Nu era cîntăreț nimeni dintre noi, dar în surdină - fiindcă eram cu localul spre stradă - mai toți ne puneam vocile la contribuție și cîntam totdeauna cîntece populare și vesele, căci Creangă îndeosebi era cu preferința lor. Eminescu cînta și el cu destul entuziasn chiar"... Uneori *"cînta Ce te legeni codrule și vocea lui de tenoraș secund vibra de o emoție caldă. El flutura din cap și pletele lui negre și mari se clătinau în un feliu de ritm pe umerii săi largi..." ("Orașul nostru",* nr.10, 1928*).*

Ducînd dorul amicilor, în 15 august 1885, cînd se afla la tratament în stațiunea Liman-Odessa, le scria prin Petru Novleanu *: "Salutări, multe companiei calomnioase de la Barothy, cuibul negru de suspiciuni asupra caracterului călugăresc al celui ce semnează cu toată afecțiunea.*

al tău M. Eminescu"(Opere, volumul XVI)

Despre acele momente își amintea și N. A. Bogdan, povestind: *"Uneori mă întîlneam cu Eminescu la birtul lui Baroți pe strada Lăpușneanu. El venea acolo singur-singurel și lua dejunul dus pe gînduri. De melancolic ce era părea posac și mohorît și numai prietenii săi adevărați, Creangă și Miron Pompiliu știau să-l mai însenineze". (Cîteva evocări eminesciene,"Adevărul", 17 iulie 1934)*

Vizităm Grădina Primăriei - a teatrelor şi a fanfarelor

Peste drum de ctitoria Banului, mai jos de noua Policlinică Stomatologică, vreme de vreo 40 de ani, pînă prin anul l903, unde-i acum Cinematograful Tineretului, existase faimoasa *Grădina Primăriei*, înființată pe vremea primarului Dimitrie Gusti (1865). Din îndemnul său, fostul cimitir părăsit al Bisericii Banu, trasnsformat în maidan năpădit de gunoaile carelor și căruțelor din vechiul medean (piața) Sf. Spiridon, se planta cu arbori și flori. Primăvara locul era de nerecunoscut, iar văzduhul înmiresmat de straturile cu flori, pe seama cărora răutăcioșii scoseseră vorba că le parfumează noaptea un om al primarului, numai ca grădina să fie fără seamăn. Știrea deschiderii o dădea"*Gazeta de Iassi* "din 15 iunie 1867, constatînd buna ei organizare, deși nu era prea mare. Lărgită prin cumpărarea locului hanului lui Gheorghe Coroi, din Ulița de Sus (1868) și înzestrată cu bănci, un chioșc pentru fanfara Gărzii Civice (1868) și cu o berărie, noua grădină devenea un loc atrăgător. Seara cîntînd și fanfara militară, pustiul bîntuia prin locantele Pieții Sfîntului Spiridon. Ieșenii cu mic cu mare, dădeau buzna la Grădină, se instalau pe bănci, tîștuiau hoardele de țînci și rezemați de speteze, ascultau interesați cîntecele pe care capel-maistrul le înfățișa cu explicații despre game, chei semne și alte "*istorii"* muzicale, spre necazul locantierilor, nedumeriți de unde apăruse noua pasiune a dragilor "*iubitori de săcărică*". Agoră pentru dezbateri publice și salon de expoziții ale pictorilor, fotografilor, sculptorilor, giuvaergiilor, țesătorilor și altor "*născocitori",* dimineața vuia de aprige discuții, încinse pe seama "*operelor*" înșirate prin copaci, pe bănci sau pe zaplazuri; după-amiaza răsuna de tromboanele fanfarelor - care cîntau "*un vals, un cadril și o uvertură*", iar noaptea clocotea de rîsetele tîrgoveților înghesuiți în fața scenei comedianților (înlocuită acum de cinematograful Tineretului). Doritori să aibă activitate și între stagiuni actorii Teatrului Național organizau, pe atunci, spectacole ușoare în grădinile de petrecere. Așa se întîmpla în

vara anului 1876 înfiinţîndu-se două teatre de vară: unul în Grădina *Chateau aux Fleurs* din uliţa Golia, iar altul în *Grădina Primăriei*. Primite cu plăcere de tîrgoveţi, le frecventau încîntaţi să petreacă cîteva ceasuri vesele pe seama farselor, comediilor şi vodevilurilor prezentate de cele două trupe ale Naţionalului ieşean conduse de actorii Alexandrescu şi Arceleanu.

Uneori, printre vizitatori se afla şi poetul Mihai Eminescu, cronicar artistic al gazetei "*Curierul de Iassi*". Asistînd la spectacolul din 24 august 1876 avea să scrie *: "Nu începuse a însera bine şi publicul venea în Grădina Primăriei spre a ocupa mai de timpuriu locuri, astfel că pe la 8 ½ ceasuri nu se mai găsea un singur bilet. Precum vedem Teatrul de vară este îmbrăţişat de publicul ieşean, drept care Alexandrescu îşi pune toată ştiinţa a-i satisface dorinţele, iar acesta în schimb a-i da tot concursul său".* În numărul ziarului din 3 septembrie consemna alt spectacol. Gazetarul apărea pe aleile grădinii nu numai la spectacolele trupei de teatru, dar şi pentru a întîlni muza vieţii sale, pe Veronica Micle, veche "*cercetătoare*", prin tîrg şi prin grădină, aşa cum mărturisea, în schiţa sa *Plimbare de Maiu în Iaşi* (2 mai 1872): *Începîndu de la 6 ore spre 7 sera, o lume veselă inundă cu valuri prin toate părţile; pe cutare stradă vedi o păreche de dame, cari departe de a fi lucsoase, - suntu însă foarte elegantu îmbrăcate... În grădina Primăriei, care înzestrată de o musică foarte bună, e frequentată totdeauna de o lume numeroasă dar amestecată, gustul şi eleganţa în îmbrăcăminte şi în maniere nu se poate bine distinge din cauza desimei. Plecîndu spre strada Copou, vedem unu lanţu de trăsuri, cari pe întrecute se îndreaptă spre şosea..."* Mai departe descria plimbarea cu trăsurile la grădinele Pesther şi Copou, remarcînd "*o trăsură cu o pereche, unde dama e bine voalată mai departe una cu pocletul ridicat"*

și suspinînd *: "doi fericiți se plimbă".* Încheia făcînd filozofia plimbărilor*: Și ce este alta viața aceasta, decît o o plimbare continuă, a căreia țintă este fericirea, care fiind pururea relativă, o tot căutăm și dorimu. Să ne plimbăm dar pînă ne este cu putință, căci adevăru e, că :*

În toată viața tainicu și dulce/
Prin lumi de visuri călătorim
Odată însă lîngă o cruce, /
Pentru vecie noi ne oprim!" Semnase: *Corina*

Povestind o nefericită întîmplare de dragoste, nuveleta *Rendez-vous* semnată tot de Corina, în gazeta, din februarie 1872 mărturisea că "*puține îubiri furișate prin Grădina Primariei scapă a nu fi observate de mine".* Pasiunea și-o marturisea și în scrisoarea din martie 1876, adresată prietenei Eugenia Frangolea din Gotha: "*fac zilnic o plimbare pe asfalt....de la Copou pînă la palat și înapoi, este ceea ce fac fără întrerupere cînd este vreme frumoasă".* Plimbarea pe Copou, Lăpușneanu și Ștefan cel Mare însemna o mîngîiere pentru Veronica, necăjită și înstrăinată după moartea soțului, Profesorul Ștefan Micle (august 1879) și mutarea poetului la București. Aflată pe traseu, în 17 ianuarie 1880, scria poetului că văzuse arzînd Palatul Curții Domnești.

Peste cîțiva ani ieșenii, adunați cu sutele în Grădină, prin pomi pe case și pe străzile din jur, ascultau vrăjiți valsul *Valurile Dunării* prezentat de fanfara condusă de căpitanul Ioan Ivanovici, fostul copil de trupă și elev al renumitului muzician ieșean Emil Lehr, cel care înființase fanfara Regimetului 2 Roșiori, favorita ieșenilor. *"Pe la patru după amiază Grădina Primăriei nu mai încăpea de lume... Spre surprinderea capelmaistrului, emoționat, odată cu fanfara, întreaga grădina a prins să murmure și apoi să cînte cu glas tare, valsul cel nou. Melodia reluată de ascultătorii rămași pe dinafară, pe strada*

Intrarea în fosta Grădină

Lăpușneanu, pe Strada de Sus, în balcoane, pe acoperișuri și-n copacii din jur, zbura tot mai departe, pe bătrînele ulițe, ducînd vestea frumosului vals al Dunării românești...”(Grădina Primăriei).

Cochetă, cu rondouri de flori și alei de castani, cînd mai îngrijită, cînd mai părăsită, după priceperea primarilor, se afla de multă vreme în ochii negustorilor și locantierilor ce se

„Coloseul Bragadiru”, de pa locul Grădinii Primăriei

înghesuiau spre noua zonă centrală a tîrgului, părăsind pe aceea din jurul Palatului domnesc (alcătuită odinioară din Ulița Mare, Podul Vechi (C. Negri), Sfînta Vineri (Anastasie Panu), Ulița de Jos și Gr. Ghica).

Începutul avea să-l facă, în vara anului 1905, patronul fabricii Bragadiru ridicînd la stradă, un fastuos local cofetărie - berărie *(„Coloseul Bragadiru”),* ca sucursală a fabricii sale. Deschis la 9 iulie 1906, după inaugurarea din ziua precedentă - cu “*aghiazmă și o gustare copioasă*”, pentru vreo 100 de invitați, plus orchestra celui mai mare muzicant al vremii: Ghiță Borteanu - localul de la numărul 33- 35 ascundea în spate și o grădină de vară, înzestrată cu scenă zidită și cabine. La intrare se înălța portalul elegant ornamentat.

Ilustrată editată de Dacia
(P. Iliescu și D. Grosu)

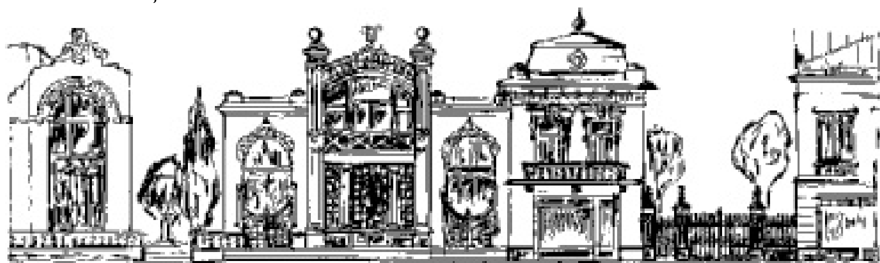
Spre lauda arhitectului Virgil Hălăceanu părintele lucrării, clădirea nu avea asemănare în oraș, rămînînd multă vreme o emblemă a străzii Lăpușneanu. Anunțînd evenimentul, încîntat, la 16 iulie trimisul gazetei “*Ecoul Moldovei* “avea să scrie : “*Coloseul Bragadiru din Iași putem spune că e unica clădire din țară prin stilul, decorațiunile frumoase, mobilierul elegant, înconjurat de o terasă admirabilă și o grădină ce promite să fie minunată*”.

Faima îi creștea și mai mult prin 1911, vara, cînd cineastul Jaques Leibovici proiecta în grădină filme, de la care într-o zi se aprindea ghereta aparatelor, (construită după aprobarea

Primăriei, pe baza cererii sale din 12/27 aprilie 1911). Spațiul fiind preluat apoi de Societataea Cultul Eroilor (1919) se deschidea aici cinematograful *Mircea*, dar în noaptea de 13/ 14 mai 1920 lua foc și acesta, tot de la cabina de proiecție, pălălăile întînzindu-se pînă la palatul Cuza, arzînd și mica librărie I. V. Ionescu. Pentru a se îndepărta focarul incendiilor - celuloidul filmelor - planurile refacerii prevedeau separarea celor trei clădiri: berăria, cinematograful și librăria.

Fiind adăpostită în locantă și redacția *Viața Românească,* cu tipografia *Dacia*, în care apărea revista, focul le provocase pierderi însemnate. Pentru revistă era al doilea foc după acel din ulița Golia produs în 1915. Aranjată la etaj, într-o sală mare, redacția avea o fereastră către trecătoarea Banu *"și intrarea pe din dos, pe o scară lungă și abruptă*", iar la mijloc legendara ei masă largă*, "cu fotolii și scaune de jur -împrejur* ", în care stăteau: Garabet Ibrăileanu, Mihai Sadoveanu, George Topîrceanu, frații Teodoreanu, M. Sevastos și celelalte umbre din cărțile amintirilor. Prin 1922 clădirea era refăcută, după alt incediu devastator din septembrie 1921, cînd redacția părăsea, definitiv, localul cu ghinion și se muta în casele lui Petre Carp din Păcurari 4, apoi în curtea Creditului Urban - unde locuia poetul Mihai Codreanu - și la urmă în strada Vasile Alecsandri nr. 12, la Tipografia Națională condusă de I.S. Ionescu. (M. Sevastos, *Amintiri de la Viața românească*).

Odată cu rezidirea clădirii, inginerul Mărculescu, noul constructor, ridica alături, pe locul intrării la Grădina Primăriei, un bloculeț în stil moldovenesc. Noua berărie se numea Astoria,

Plan de refacere a berăriei, a cinematografului Mircea și a librăriei Ionescu, după incendii (Colecția: Prof. Aurica Ichim, prelucrare Paul Zamfir)

dar nu a rezistat nici ea decît pînă în noaptea de 4 / 5 august 1926, cînd alt foc i-a pus capăt. Din nou se refăcea și devenea berăria Elysee (1927). Firma lui Bragadiru își găsise locul și norocul în Piața Unirii.

Șirul de incendii nimicitoare iscase zvonul că pămîntul este bîntuit de duhurile celor înmormîntați în vechiul cimitir (existent de prin 1743). Revoltate împotriva locantelor de perzanie, oploșite pe locul lor de îngropăciune, le dădeau foc.

Lupta pentru păstrarea cimitirului se ducea încă de pe timpul poetului Costache Conachi, avînd aici gropnița familiei. Înainte de Regulamentul Organic, biserica și gropnița erau la un loc, vechea ulița Sîrbească trecînd pe alături, spre biserica Mitocul Maicilor și biserica Sf. Ilie. Cu timpul croindu-se un drum direct prin cimitirul dezgrădit și puțin gospodărit, partea sa dinspre răsărit rămînea în pradă, la marginea ogrăzii spatarului Mihalache Pașcanu - abia așezat aici, prin cumpărătura așezării hatmanului Constantin Palade (1832). În timpul Regulamentului Organic - prima legiuire de organizare în stil european și conducere unitară a celor două principate, aplicată de la 1 ianuarie 1832 - generalul Kiseleff președintele Divanurilor (1829 -1834), luînd mai multe măsuri de îmbunătațire a vieții capitalei, cerea Obșteștei Adunări să înființeze piețe pentru alimente spre a nu se mai vinde, la întîmplare, pe ulițe. Cu acest prilej *Sfatul Munițipal* - instituția de administrare orășănească - înființat din 1832 și transformat în Eforie (din martie 1833), propunea, drept piață, locul cimitirului părăsit și îmburuienit, pe care se aruncau necurățenii. Ideea nu era displăcută nici familiei spătarului Cantacuzino, doritoare să scape de vecinătatea sinistră. Se opunea însă, aprig, logofătul și poetul Costachi Conachi - fost membru al Comisiei de alcătuire a Regulamentului - motivînd că aici îngropase pe tatăl său, Manolache Conachi (17 martie 1803), pe sora sa mai mare Catinca Obororășenița (1827), și pe soția sa, Smaranda - Zulnia (13 octombrie 1831), fosta soție a lui Petrache Negri (și mama lui Costache Negri), cu care se căsătorise după moartea soțului. Susținut și de episcopul Meletie, logofătul Conachi ales și epitrop, reușea să scape cimitirul de pacostea Pieții, juruind îngrijirea și zidirea la stradă a unor dugheni pentru folosul bisericii.

Decedînd, la 1 februarie 1849 - și odihnit o vreme lîngă Smaranda (Rudolf Suțu) - sarcina apărării cimitirului rămînea pe seama fiicei sale: Cocuța, căsătorită apoi cu prințul Neculai Vogoride (caimacamul din 1857). Neîmplinind dorința zidirii dughenilor promise, epitropii o reclamau generalului Budberg, comisarul Rusiei, numit peședintele Divanurilor Principatelor (1854). Ca să se mîntuie de bucluc Cocuța mutase osemintele familiei la Țigănești ("*Spicuitor în ogor vecin*", ianuarie 1920). Ieșind vorba, după război, că prin țintirim umblau noaptea stafiile, un locantier adus în pragul falimentului, de zvonuri, s-a pus la pîndă. Și într-adevăr, pe la miezul nopții, a văzut un cîrd de arătări îmbrăcate în alb și cu obrajii văruiți, jucînd țonțoroiul pe un fel de scenă înjghebată din mesele grădinii. Recunoscînd printre năluci pe angajații berăriei rivale, Luther, din Piața Unirii, le-a ieșit în cale cu toporul. Speriați, strigoii au luat-o la fugă. Deși s-a rîs, mult, de întîmplare, clientela n-a mai dat ghes și berăria devenea cinematograful Elysee (1929), Roxi (1933), Capitol (1940) și Tineretului după 1948, nume sub care există și astăzi părăsit, pe vechiul loc plin de istorie, revendicat de Epitropia bisericii Banu.

Din cauza deselor falimente, partea din spate a grădinii a rămas pustie pînă prin anul 1925, cînd Casa Asigurărilor Meseriașilor își propunea ridicarea unui dispensar medical. Primăria îi cedase locul, pe care arhitectul C. Ionescu începea să ridice Palatul Asigurărilor Sociale cu cabinete, laboratoare, centru radiologic și un mic spital la etaj. Scăpat de război și de sistematizări, adăpostește Policlinica Stomatologică din boltă (1926), la care spre lauda slujitorilor ei în haine albe, găsesc înțelegere și ajutor chiar și necăjiții fără bani, chinuiți de cumplite dureri dentare. Înainte de a trece prin boltă, în grădinița Policlinicii, dinspre strada Lăpușneanu, privirile trecătorilor întîlnesc un havuz din fontă, ruginit și oropsit, dar mai nimeni nu se oprește să-l admire. Prin anii 1970, îl cerceta, cu atenție, bătrînul profesor universitar Gheorghe Băileanu, erudit cunoscător al Iașilor, socotindu-l "*singurul martor a* uitatei *grădini* ". Cîndva, probabil, în bazin susura apa, mînată de pompa adusă de inginerului Mathias Niciman (1867).

Separat de viața cinematografului, bloculețul arhitectului Mărculescu primea mici magazine sezoniere și unele anticării. Printre acestea, chiar lîngă micul pasaj, spre curte, într-o odăiță unde-i acum un Xerox, după ultimul război apăruse anticăria cu numele Prometeu. O ținea Ștefan Lungu, un bărbat înalt și elegant, cunoscut în lumea studenților căci inițiase și oarecare *"activitate editorială"*, multiplicînd la mașina de scris și indigo, cursurile universitare căutate. Pereții prăvăliei, largă doar de vreo doi metri, erau căptușiți cu rafturi doldora de cărți la prețul unic: *un leu bucata*, indiferent de conținut și de mărime. O halbă de bere costa cam un leu și jumătate. Stabilise acest preț ca să nu fie sîcîit cu negocieri și întrerupt de la "*activitatea editorială*"- scrisul drăcesc, pe mașină. Fiindcă în odăiță clienții se înghesuiau ca la praznic, unii cocoțindu-se pe scări pînă în tavan, să vadă cărțile, afară la o masă învîrfonată de tipărituri oficia zîmbitor alt pasionat: George Pînzaru, "*călăuza munților*", editor de reviste umoristice - cu fratele său, poetul Costică Pînzaru - și el mare iubitor al cuvîntului scris. Ca un veritabil buchinist cutreiera cartierele, depista comorile de cărți ale podurilor bătrînești, smonea deținătorii să le valorifice și le punea la îndemîna bibliotecilor, elevilor și studenților.

Suplinind lipsa de manuale școlare din anii ultimului război și chiar pînă prin 1950, cînd au apărut manualele unice - distribuite gratuit - în vacanța mare vizita școlile, aduna cărțile absolvenților, le cosea cu dragoste și talent, pentru ca toamna

să bucure cu ele pe acei care le duceau dorul. Etern “*optimist*”, totdeauna cu surîsul pe buze și “*niciodată materialist*”, își practica îndeletnicirea într-un stil cu totul “*personal*”- cum avea să-l caracterizeze fostul său tovarăș de branșă (St. Lungu) -, celor nevoiași, ce nu se mai îndurau să se despartă de o carte dîndu-le-o pe datorie, cu încurajarea : “*Lasă c-ai să mi-o plătești mata cînd ai să ai parale!!*” În timpul războiului dăruise mii de cărți răniților din spitale, ducînd la patul lor, valize pline cu tipărituri, pentru alegere. Imediat după ultimul război, angajat la Biroul de Turism Sindical, înființat pe colțul străzilor Banu și Lăpușneanu - local ocupat mai tîrziu de cofetăria Făget -, umbla prin instituții și fabrici poftind tinerii la excursiile gratuite, în Munții Ceahlău sau Rarău cu transportul plătit de Consiliul Sindicatelor. Plecarea se făcea sîmbăta după amiază, din Gara Mare, unde la peron aștepta un tren sau măcar un vagon special cu organizatorul radios, pe scară. La urcare, fiecare turist primea - din partea Comisiei de Turism a Sindicatelor - o pungă cu hrană rece (ouă fierte, brînză, costiță, roșii, ardei și o sticlă de vin), urmînd ca la cabană să fie o masă caldă. Și ce necajit era cînd la Cîmpulung rămînea doar cu vreo douăzeci - treizeci de turiști, din cei vreo 100 urcați în Gara Iași!!! Unii “*șmecheri*”, veneau doar să ia pungile și coborau pe cealaltă ușă a vagonului, înaintea plecării. Alții cu treburi pe parcurs, profitau de ocazie și ramîneau pe la Pașcani, Dolhasca, Suceava și pe unde mai oprea trenul... Știind povestea, bădia George alunga norii ce -i întunecau fața, zîmbea iertător și pe cei rămași îi corcolea și-i îndestula ca pe copiii săi. Le culegea mure, zmeură, afine, îi iniția în tainele vegetației montane, învățîndu-i să cunoască hribii și bureții comestibili, ca la întors, să ducă acasă rucsacurile pline...

Neostenitul anticar și turist, George Pînzaru

Deși ajunsese octogenar, participa la concursuri de Orientare Turistică și antrena la excursii clase întregi de elevi, purtîndu-i pe cărările întortochiate ale Munților Ceahlău, Rodnei, Bucegi

sau Piatra Craiului, ca pe marile bulevarde. Seara le organiza focuri de tabără și concursuri, premiind cîștigătorii cu cărți turistice și dulciuri din rucsacul său, veșnic greu De aceea, cînd inima lui largă a încetat să mai bată, "*bădia George*", trecînd anonim în lumea umbrelor (16 septembrie 2000), mulți dintre cunoscuți au lacrimat, șoptind : *"S-a mai dus un « om» dintre marii noștri contemporani!!"*

Așa cum își amintea academicianul Constantin Ciopraga, în volumul *Caietele privitorului tăcut* și la o discuție, pe seama străzii Lapușneanu (26 iunie 2002), zona avea din vechime tradiția anticarilor. Mult timp în fața Grădinii Primăriei și apoi a cinematografului, au oficiat bătrînii buchiniști, așezîndu-și pe trotuar micile lor dulapuri cu cărți străvechi, în dreptul cărora se opreau cărturarii, studenții și eleviii, uitînd să mai plece. Printre ei își încercase norocul și anticarul Israel Cupperman, intrat în schimburi de cărți cu parteneri din străinătate, pentru a aduce la Iași tipărituri ieftine din marile centre europene (1923).

Prin 1946, peste drum de cinematograf existase librăria *Pygmalion* a lui Akerman, editoarea volumului *Manual de morală practică* de Tudor Arghezi.

IV. Parcurgem strada MARILOR UNIRI

Povestind despre o casă de demult

Depășind Grădina Primăriei, într-o mică gheretă a fostului palat domnesc (cu numărul 37), am fi găsit, prin anii 1923, *Librăria Românească I. V. Ionescu*, cu cărți poștale ilustrate și timbre. Ochiosul comerț cu ilustrate fiind cam păgubos, viața și-o ținea cu mărcuțe, librăria aflîndu-se la îndemîna celor încurcați în hățișurile societații *Creditul Urban*. Ca orice instituție bancară împrumuta bani, luînd drept ipotecă case și felurite imobile, după care apoi împricinații oftau, fără să le mai poată revedea, căzînd în sărăcie. Din această cauză, pe la începutul secolului trecut, majoritatea fostelor case boierești se aflau sub

stăpînirea Creditului. Chiar și sediul din strada Lăpușneanu și-l cumpărase tot pe seama unui împrumut făcut de urmașii Ecaterinei Ghica, fosta proprietară a casei lui Mihalache Cantacuzino - Pașcanu folosită ca Palat domnesc între anii 1859-1865.

Birourile Creditului instalîndu-se la etaj, marile săli ale parterului primeau bogate și elegante magazine precum librăria Maugush, un luxos magazin de bijuterii și librăria Ligii Culturale în anii ultimului război, cînd deasupra Liga deschisese un muzeu al Unirii, adunînd mărturii valoroase din vechile saloane boierești.

Clădirea aceasta avînd și ea o poveste lungă, pe larg descrisă în volumul *Palatul Marilor Uniri,* publicat de autor în anul 2000, merită a fi măcar parțial, cunoscută prin cîteva pagini...

Construită la începutul veacului trecut, într-o cuprinzătoare grădină, avea megieși la răsărit: locul Bisericii Cuvioasa

Casa spătarului Mihalache Cantacuzino-Pașcanu.

Paraschiva, la nord: țintirimul Bisericii Banu, la sud: acareturile Consulatului Rosienesc cu ulița ce cotigea pe lîngă el, spre Biserica Sf. Spiridin, iar la apus: Ulița Sîrbească în făgașul căreia s-a și pomenit după îndreptarea și lărgirea acesteea.

Exista prin anul 1819, cînd inginerul hotarnic Joseph Bayardi întocmea planul orașului Iași, dînsul fiind socotit și autorul

clădirii, între anii 1806–1808, pentru primul stăpîn, Costache Catargiu, mare logofăt pe vremea domnitorului Ioniță Sturza. De la acesta, trecea hatmanului Constantin (Constantinică) Palade.

Scoasă la mezat (30 octombrie 1831), pentru înzestrarea urmașilor minori, zidirea s-a cumpărat în 1832 de spătarul Mihalache Cantacuzino Pașcanu, plătind vreo 120.000 de lei..

Însurat cu Maria (Marghiolița) Ghica, fiica lui Dimitrie Ghica din Trifești îi lasă acesteia *“casele ce le are în Iași în Ulița Mare”* (prin testamentul din 22 august 1851), trecînd în cele veșnice la începutul anului 1857. Fiindcă nici viața Mariei Cantacuzino nu era fără sfîrșit, dăruia și ea averea celor două fete din prima sa căsătorie – altele neavînd – și anume Ecaterinei Plagino, căsătorită Ghica și Aglaiei Plagino, căsătorită Moruzzi.

Ultima dintre fete, renunțînd la case, prin împărțeala din 4 ianuarie 1866, toată așezarea trecea în seama Ecaterinei (sau Catrinei) Ghica (1867), măritată la 10 aprilie 1838, mamă a patru băieți și vădană după soțul Nicolae (Nicu) Ghica Comănești, care se sinucisese prin 1851, după un aprig joc de cărți ce-i pierduse moșia Comănești (de vreo 64.000 de fălci sau 94.000 de hectare).

Clădirile din Iași, rămase pustii - căci cucoana cea mare, spătăreasa, trăia mai mult la moșia din Ceplenița în altă hardughie, iar Catrina la Comănești - se închiriau, în ianuarie 1859, pentru a servi de reședință domnitorului Alexandru Ioan Cuza, fostul colonel și hatman al oastei Moldovei, fără domiciliu personal în capitală ...

Unde s-a înființat Societatea *Unirea*

Casa avea tradiții unioniste. Vorbind despre pregătirile pentru marele eveniment al Unirii, Nicolae Gane scrisese: *“Centrele noastre de întrunire și consfătuire erau în Iași la răposatul Mihalache Cantacuzin Pașcanu, în casele căruia s-a subscris actul solemn al Unirii, iar în județul Suceava, la monastirea Slatina, unde era egumen răposatul Calinic Miclescu, ales în urmă mitropolit primar al României”. (Amintiri din timpurile Unirei).*

Adunați în casa lui Pașcanu, se sfătuiau unioniștii, încă din anii domnitorului Grigore Ghica Vodă, aici ținîndu-se și întîlnirile tinerilor cărturari.

Una, de mare importanță, se petrecea la 30 mai / 11 iunie 1856, participînd vreo 170 de ieșeni de vază, *“pătrunși de necesitatea ca moldovenii să înțeleagă în acest moment despre adevăratele lor dorințe și nevoi”*. Între ei se aflau politicieni, boieri, negustori și cărturari precum: Vasile Alecsandri, Costache Negri, Mihail Kogălniceanu, D. Ralet, Grigore Cuza, Vasile Mălinescu, G. Sion, N. Ionescu, Sc. Pastia…

Cu toții, *“Mădulare de față ale societății”*, *găseau “de cuviință ca lucrările să se încredințeze unui comitet diriguitor”*, semnînd astfel actul înființării Comitetului Unirii (din 30 mai) sub titlul *“Jurnal”*, cu legămîntul : *“Unirea principatelor sub un Prinț străin, dintre familiile domnitoare în Europa, afară de dinastiile staturiloru megieșite”* și *“Statornicirea unei capitale noi în mijlocul ambelor țări”*.

(Colecția D. Grumăzescu)

A doua zi, *“Steaua Dunării”* marca evenimentul scriind: *“Ieri, s-au adunatu în casele D-sale Spat. Mihalache Cantacuzinu unu număru de persoane unite în ideea de a constitui o societate pentru lățirea încă mai multu a opiniei: că numai prin Unirea Domniiloru Moldovei și a Țării Românești, sub unu singuru domnitoriu stăpînu, se voru putea odată statornici aceste țări – surori spre binele viitoriu al tuturoru”.*

Cu toate că mutarea capitalei de la Iași stîrnise unele controverse, acțiunile se extindeau, atrăgînd tot mai mulți aderenți.

Nestăvilită, în anul următor, ideea Unirii devenise *un crez*, pornindu-se lupta înverșunată între susținătorii ei și conservatorii antiunioniști. Prin februarie 1857, se înființa Comitetul Electoral al Unirii, format din 10 membri. Pe scene se juca *"Păcală și Tîndală"*, dialogul politic între *"un june unionist"* și *"un bătrîn giubeliu"*, publicat de Vasile Alecsandri în *"Steaua Dunării"* (16 iunie 1856). Poezia *"Moldova în 1857"*, scrisă de același tribun se recita în toate saloanele intelectuale, strofa din mijloc fiind pe toate buzele:

"E scrisă-n ceruri sânta Unire / E scrisă-n inimă cu foc ceresc,
O! Românie! La a ta mărire / Lucrează brațul dumnezeiesc".

Ca ripostă, apăruse și poezia cu același titlu, ticluită de conservatorul Neculai Istrati -vecinul lui Mihalache Cantacuzin, din casa ce avea s-o cumpere mai tîrziu Neculai Drosu-, pentru a combate Unirea :

"Scumpă Moldovă! Ce dile grele, / Ce dile triste ai mai ajuns?
Toți veneticii vipere rele / Iar să te piardă, fățiș s-au pus.
Cu ghibăcie aprind junimea, / Fac manifeste – fac poezii,
Cu minciuni negre înșeală lumea / La viitorul de fantazii!
……………………………….. ……………………………
Nu suntem încă orbiți cu totul / Ca așa lesne să ne înșelăm,
Încît pe basme să ne dăm votul / Scumpă Moldovă să-nmormîntăm.
Sfătuim însă noi din durere / Păstrați Moldova, iubiți copii,
Fugiți de intrigi să nu vă-nșele / Ș-amar să plîngeți pe-ai voștri fii".

Susținînd lupta moldovenilor, la 3 / 15 martie 1857, se înființa la București *Comitetul Central al Unirii*, cu program asemănător acelui din Iași.

Prin mutarea în casele Pașcanu, domnitorul aducea o mulțumire Mariei Cantacuzino, femeie aplecată la durerile celor din jur, ce sprijinise cu distincție actele culturale și patriotice. Hulită de boierii conservatori la moartea bunului ei soț, doar de 67 de ani (1/13 ianuarie 1857), cînd toată așezarea cantacuzinească era în doliu și înlăcrimată, iar preoții îi slujeau priveghiul ultimelor ceasuri de acasă, antiunioniștii puseseră la cale un bal *"cu lume multă și lăutari"*, ce a ținut toată noaptea

Casa postelnicului Neculai Istrati (Foto: Paul Zamfir)

în casa de peste drum a postelnicului Neculai Istrati. (Radu Rosetti, *"Ce știu despre Unire"*). În timp *ce "toată societatea din Iași, fără distincție de clasă, era reunită pentru a plînge un partizan al Unirii"*, în casa vecină recent achiziționată, *"muzica militară cînta valsuri și contradansuri"*, își informa cititorii gazeta *"Steaua Dunării"*din 16 februarie 1857, care publica necrologul lui Mihalache Cantacuzino. Neomenia vecinului arăta și lipsa de recunoștință a acestuia pentru ajutorul primit de la defunct. Postelnicul, șef al partidei antiunioniste, fiind căsătorit cu fata lui Ionică Ciudin, fostul vechil al spătarului, cumpărase casa lui Iancu Cantacuzino, cu banii și ajutorul bunului boier Mihalache.

Deschizînd odăile *"primei reuniuni patriotice, care a avut loc la Iași în favoarea Unirii"*, cum scria gazeta, spătarul săvîrșise și unirea de sînge cu *"una din cele mai ilustre familii din Valachia, primul poet valach contemporan, Ioan (Iancu) Văcărescu, obținînd mîna fiicei lui Mihalache Cantacuzino"*, (Caterina, din prima sa căsătorie). Fiind oprite cuvîntările patriotice în biserică, n-a putut împiedica nimeni pe Dimitrie Ralet, fostul ministru al lui Grigore Ghica, să nu își ia adio, la mormînt, din partea *"asistenței numeroase și a familiei politice*

a defunctului". Pe tot drumul, l-a condus o mulțime imensă de oameni, (în trista zi de 3/15 ianuarie 1857), aducînd ultimul oamgiu omului care *"traversase viața fără reproșuri, rămînînd prieten constant al poporului în practicarea binelui și neobosit apărător al drepturilor țării".*

Nicolae Istrati, fost ministru în căimăcănia lui Teodor Balș și prieten cu consulul austriac Godel Lannoy, nu-i putuse ierta faptul că atunci cînd a scris broșura antiunionistă *"Despre puterea legislativă și privilegiile principatelor Moldo-Române"*– Iassy, Albina, 1856, devenită *Chestia dilei*, Mihalache Cantacuzino publica în *"Steaua Dunării"*din 3 / 15 iulie 1856 *cîteva întîmpinări asupra Chestiei dilei*, demontînd în 21 de puncte susținerile antipatriotice ale adversarului și apărînd Unirea fără nici o reținere.

Victoria unioniștilor și așezarea domnitorului vizavi de locuința sa îl sufocase și-l înverșunase și mai mult pe Neculai Istrati, retras la moșia sa din Rotopănești, unde întrunea amicii, punea la cale intervenții la puterile străine și ridicase chiar o statuie în ograda bisericii, reprezentînd Moldova îndurerată.

...S-a desăvîrşit Unirea principatelor

Casa Pașcanu, devenită Palat Domnesc, avea să găzduiască toate momentele înfăptuirii concrete a Marii Uniri, în încăperile sale înfiripînduse planurile unificării pas cu pas, mai întîi a vămilor, armatelor, legilor și, rînd pe rînd, toate celelalte. Aici, domnitorul visa marile înfăptuiri și trăia deziluziile neînțelegerilor dintre corifeii politici. *"Mutată în casa Ecaterinei Ghica – fiica Mariei Cantacuzino, (*de fapt a Mariei Cantacuzino pînă în 1867*), transformată provizoriu în reședință domnească, Elena Cuza trebui să primească aici înalta societate a celor două principate". (Lucia Borș).*

Aici soseau, la 29 ianuarie / 10 februarie 1859, delegații Munteniei (Clement - Episcopul Argeșului, Scarlat Crețulescu, Alexandru Florescu, Barbu Slătineanu, Costache A. Rosetti și Nicolae Opranu), aducînd domnitorului *Actul alegerii* sale și la

București, *Coroana Țării Românești* și *“inimile a două milioane și jumătate de români”.* Încîntați de întîmpinarea entuziastă a ieșenilor – *“cu zgomotoase manifestații unioniste”*, după consulul austriac Godel, antiunionist – și de întîlnirea cu principele, deputatul C. A. Rosetti avea să transmită prin telegraf la București: *“Domnul este întru totul sublim!”*. Pe lîngă primirea oficială, urmată de un banchet în marele hotel Binder - unde delegația era găzduită - se prevăzuse și o serată de gală, în noul Palat Domnesc (2 februarie).

Alexandru Ioan Cuza, în anul 1859

Din casa lui Mihalache Cantacuzino, pleca la 4 februarie 1859, emoționat, la prima întîlnire cu locuitorii Bucureștiului, care îl aleseseră fără să-l vadă, într-un sfînt impuls patriotic...

Întors acasă, la Iași, efectua conducerea celor două țări, făcînd naveta între capitale timp de trei ani și folosind telegraful ca mijloc principal de comunicare și desăvîrșire a Unirii. Instalația telegrafică Cernăuți – Iași, pusă în funcție încă din timpul domniei lui Grigore Ghica – la inaugurarea Biroului Central din Curtea Domnească, participînd chiar domnitorul (14 februarie 1855) – și extinsă pînă la Focșani și Galați, de unde printr-o altă linie s-a unit cu aceea dintre București – Brăila, înlesnise primelor gînduri de Unire să zboare pe firele sale și să se transforme apoi în chemări, îndemnuri, apeluri și acțiuni mobilizatoare.

Prea bine convins de importanța acestor comunicații, cu ele începea unificarea, numind în mai 1859 pe Cezar Librecht, fostul șef al Biroului telegrafic din Galați și apoi director al instalațiilor din Moldova, ca inspector general peste telegraful ambelor principate. Prin firele sale sosise la Iași, știrea

propunerii domnitorului Moldovei și pentru scaunul Țării Românești, încă înaintea desfășurării alegerii, stîrnind emoții printre dregătorii cancelariilor din vechea Curte Domnească. În tumultul acelor zile cu vești bune, dar și nenumărate rele, luni, 21 septembrie / 3 octombrie 1859, Alexandru Ioan Cuza primea la Iași firmanul de investitură, ca domnitor al Moldovei. Îl aducea colonelul turc Semih Bei, în cinstea căruia, seara, se dădea o masă intimă, fără festivități. Era prima oară cînd pentru asemenea act nu se plătea bacșiș. Imediat apoi, pleca și la București unde urma să-i fie prezentat și cel de investitură, ca domnitor separat, în Muntenia, - 26 septembrie / 8 octombrie 1859 – adus de colonelul Tahir, căci sultanul încă nu recunoștea Unirea.

Pe lîngă clipele de fericire în palatul lui Mihalache Pașcanu, alesul trăia și nenumăratele zile dureroase, ale deselor schimbări de guvern, datorită luptelor politicianiste reflectate în rîndul populației tot mai nemulțumite – mai ales din București. Între 24 ianuarie 1859 și 24 ianuarie 1862 urmau a se schimba vreo 20 de guverne (9 în Moldova și 11 în Muntenia), la căderea cărora domnitorul suferea cumplit, cu tot sufletul și nu-și găsea liniștea, zile și nopți de-a rîndul – cum spunea D. Bolintineanu –, pînă nu investea altul, plin de speranțe.

La vremea aceea, pe ferestrele clădirii, spuneau bătrînii, la etaj, se zărea adesea figura îngîndurată a domnitorului Al. I. Cuza, iar la parter barbișonul colonelului Pisoschi și monoclul agăi Alecu Beldiman, urmărind plimbarea duducilor (potrivit lui Rudolf Suțu),

În timpul deselor plecări la București sau prin țară, acasă rămînea doamna Elena Cuza, să-l suplinească. Spre a menține legătura cu populația, dînsa a stabilit la Palatul Domnesc - cum se numea de acum casa lui Mihalache Pașcanu – ore de audiențe și primire, în fiecare luni, dînd ascultare tuturor celor care doreau să-i vorbeas-că. Luase sub patronajul său școlile, potrivit Decretului Domnesc din 30 octombrie 1859, se ocupa de ajutorarea săracilor și de educarea copiilor în institute de binefacere. (*"Monitorul oficial"*, 1 decembrie 1859).

Modestă, doamna participa la recepții, baluri, uneori împreună cu soțul, cînd acesta era în Iași. Au petrecut Crăciunul

și Anul Nou împreună, primind la Palat urători din tot orașul, împărțind copiilor daruri și pitaci, fără a lipsi și de la mesele întinse în marele salon, pentru prietenii, miniștrii și înalții funcționari, veniți să-l felicite pe domnitor care, în ziua de Sf. Vasile, rînduia și o recepție oficială în Palatul Administrativ (*Curtea Veche).*

Amîndoi au sărbătorit prima Aniversare a Alegerii, participînd la spectacolul organizat de ofițerii garnizoanei și actorii ieșeni, pe scena Teatrului Național din Copou, în seara zilei de 5 ianuarie 1860. Sala, plină de public și oficiali, i-a întîmpinat cu însuflețire și căldură, cîntînd împreună cu fanfara și orchestra Imnul Național: *"Azi e zi de sărbătoare".* Pretutindeni străfulgerau focuri bengale și lumini. După spectacol au așteptat musafirii, artiștii și spectatorii invitați să viziteze cochetul Palat Domnesc, din fața bisericii Banu.

Ziua de 24 Ianuarie, urmînd s-o sărbătorească în cealaltă capitală, miercuri dimineața, 20 ianuarie, domnitorul a pornit la drum. *("Monitorul oficial",* 21 ianuarie 1860*).* La Iași rămînea Doamna.

Anunțată cu 101 lovituri de tun (la 5 ianuarie se trăseseră numai 21), slobozite în zori (ora 7), de pe esplanada Palatului Administrativ (Curtea Veche), din Iași, sărbătoarea dublei alegeri începea cu un Te–Deum la Mitropolie. Alături de membrii guvernului, consulii străini, ofițeri și credincioși, participa și doamna Elena. Stătea modestă lînga tronul domnesc, ascultînd în tăcere slujba. Era privită cu admirație de oficiali – pentru tăria ei – și cu dragoste de poporănii ce se înghesuiau s-o vadă.

După slujbă, *"Înălțimea Sa s-a dus la Palatul Său și acolo, încongiurată de Eks. Lor Domnii Miniștri, au primit felicitările unei mulțimi numeroase, ce avea în frunte pe Kliros, boierii, înalții ofițeri ai armei și înalții funcționari ai administrației"…* Mulțumindu-le, Elena Cuza a rostit o scurtă cuvîntare: *"Ziua de astăzi, Domnilor, în care România a redobîndit vechile ei drepturi, fiind pentru tot românul o zi de mare sărbătoare, mă simt prea norocită în lipsa Prea Înălțatului nostru Domn, a primi urările ce depuneți și a vă mulțămi în numele Înălțimii Sale. Deie Domnul A Tot Puternicul, ca factul săvîrșit în această mare zi să aducă bune și priincioase rezultate pentru întreagă țara*

noastră Română! ("Monitorul oficial", 25 ianuarie 1860). La ora 1 prezenta felicitările și Corpul Diplomatic.

Din inițiativa lui Mihail Kogălniceanu, pentru a se îndepărta orice umbră de separatism moldovenesc, începînd cu anul 1861,

se renunța și la sărbătorirea zilei de 5 ianuarie, considerîndu-se *"absorbită"*de 24 ianuarie. Spre a o întîmpina, principele sosea la București în 22 ianuarie. Rămăsese la Iași pînă în 19 ianuarie, fiindcă tocmai atunci căzuse guvernul și trebuia numit altul. Era o vreme cîinoasă. Pe drum, a înfruntat viscolul, haitele de lupi flămînzi și frigul necruțător, dar a mers înainte. După festivități se întorcea.

Semnînd o sumedenie de acte și decrete *"În domneasca noastră reședință, Iași",* primind rapoarte și transmițînd ordine grabnice prin același telegraf, ajungea în fericita zi de 11/23 decembrie 1861, cînd putea vesti populației ambelor țări acceptarea unificării și de către Înalta Poartă, prin Firmanul din 20 noiembrie / 2 decembrie 1861.

Cu toate că articolul nr. 1 al Firmanului vedea Unirea *"numai în timpul domniei lui Cuza"* și cerea menținerea frontierei între Moldova și Muntenia, domnitorul proclama *UNIREA DEFINITIVĂ A PRINCIPATELOR.*

Dînd *MAREA VESTE* – de mulți socotită încredibilă - pentru care trudise trei ani și scrisese nenumărate intervenții și memorii la marile puteri garante și prietene: Franța, Rusia, Anglia, Prusia, Sardinia și demontase intrigile ostile ale antiunioniștilor susținuți de Turcia și Austria, aplecat nopți de-a rîndul deasupra

biroului din Palatul Domnesc, semna *MARELE ACT DE LA IAȘI*, așezat la temelia țării pentru totdeauna:

"PROCLAMAȚIA ÎNĂLȚIMII SALE CĂTRE POPORUL ROMÂN: UNIREA ESTE ÎNDEPLINITĂ! NAȚIONALITATEA ROMÂNĂ ESTE ÎNTEMEIATĂ! Acest fact măreț, dorit de generațiunile trecute, aclamat de corpurile legiuitoare, chemat cu căldură de noi, s-au recunoscut de Înalta Poartă, de puterile garante și s-au înscris la datinile Națiilor. Dumnezeul părinților noștri a fost cu țara, a fost cu noi. El au întărit silințele noastre prin înțelepciunea poporului și au condus națiunea către falnic viitoriu. În zilele de 5 și 24 ianuarie ați depus toată a voastră încredere în alesul Nației, ați întrunit speranțele voastre într-un singur Domn. Alesul Vostru vă dă astăzi o singură Românie. Vă iubiți Patria, veți ști dar a o întări. Să trăiască România!

Alecsandru Ioan,

Iași, în 11 decembrie 1861.

Mai jos, subscriau cinci miniștri din Guvernul Moldovei (în frunte cu Alexandru Moruzzi) și 7 din Guvernul Munteniei (începînd cu Dimitrie Ghica). În aceeași zi, prin mesajul adresat Adunării Elective locale, rostea cuvintele care munceau de multă vreme cugetele multor ieșeni:

"...*Vă convoc, Domnilor, a vă întruni la București, împreună cu Adunarea țărei surori în ziua de 24 ianuarie viitoriu".*

...Dar s-a încheiat şi viaţa de capitală a Ieşilor

Ştirea era de însemnătate uriaşă pentru ţară, dar dureroasă multor moldoveni, căci însemna mutarea capitalei, motiv pentru care, spuneau unii, domnitorul a dorit s-o anunţe mai întîi din Iaşi, *"Leagănul Unirii"*şi apoi s-o confirme în primul Parlament al Principatelor Unite. Spiritul naţional şi dorinţa de Unire a tuturor românilor într-o singură ţară erau, însă, dominante.

Trecînd peste durerea sfîşîetoare a multor sute de funcţionari rămaşi fără serviciile guvernamentale, la aflarea veştii, *"tot oraşul a dat dovezile cele mai vii de bucurie a sa; toate uliţele erau iluminate, muzicile cîntau pretutindeni şi o mulţime de norodu înconjura Palatul principelui, căruia românii datorescu regeneraţia loru, naţională şi falnicul viitoru ce-i aşteaptă". ("Monitorul oficial",* 12 ianuarie1862*).*

Problema capitalei se discutase mult timp în Comisia Centrală de la Focşani şi, deşi unii considerau mai rezonabilă aşezarea ei pe malul Milcovului (în Focşani), cum se preconizase încă din 1856, s-a ales oraşul Bucureşti, socotind situarea sa în mijlocul viitoarei Românii. La această hotărîre contribuise şi dorinţa moldovenilor de a nu se stîrni şi valul antiunioniştilor munteni, opuşi schimbării capitalei.

Urmîndu-şi cursul, Unirea înainta, pas cu pas.. *"Monitorul oficial"* din 16 ianuarie 1862 publica Decretul domnitorului semnat la 14 ianuarie, prin care ministrul finanţelor şi cel al lucrărilor publice erau înştiinţaţi *că "merg cu noi la Bucureşti".* Pînă la mutarea definitivă, mai rămînînd la Iaşi unele cancelarii în locul miniştrilor se numeau, pentru *"un timp mărginit"* directori ministeriali. La Curtea Veche se ţinuse ultima şedinţă a Camerei Deputaţilor Moldovei, în care unii dintre participanţi nu s-au putut abţine să nu lăcrimeze, luînd cuvîntul şi să ceară domnului grijă pentru soarta Moldovei.

Adînc tulburat, luni - 15 ianuarie, alesul Iaşilor încheia istoria capitalei Moldovei, ieşind îngîndurat din Palatul din strada Lăpuşneanu şi păşind tăcut printre ostaşii de gardă, din toate

schimburile, veniți să-l petreacă. Urcîndu-se în poștalionul pe tălpici, cu care pleca spre București, unde era așteptat joi, 18 ianuarie, privea întristat ca și acei din jur coborîrea steagului de pe catargul reședinței domnești. Abia pornit, și pe casa lui Neculai Istrati de vizavi, se ridica un mare stindard al Moldovei, îndoliat cu o panglică neagră. Strofe mustrătoare din poezia *"Moldova în 1857",* adresată de Vasile Alecsandri conservatorilor antiunioniști, apăruseră pe toate zidurile, împotriva înfăptuitorilor Unirii, alături de afișele cu doliu ce blestemau pierderea capitalei și condamnarea pe vecie a Moldovei la sărăcie:

"Blestemul țării curînd să cadă / Pe capul vostru nelegiuit!
Blestem și ură!…Lumea să vadă / Cît rău în jur ați făptuit.

Fie-vă viața neagră, amară / Copii să n-aveți de sărutat!
Să n-aveți nume, să n-aveți țară / Aici, să n-aveți loc de-ngropat.

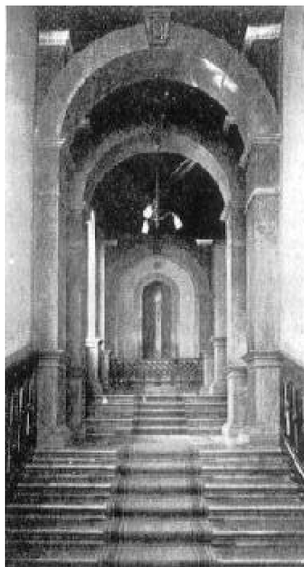
Și cînd pe calea de veșnicie / Veți pleca sarbezi, tremurători,
Pe fruntea voastră, moartea să scrie: / Dușmani ai țării! Cruzi trădători.

Cu toate smonirile și deziluziile inerente, populația Moldovei era înțelegătoare și reformele își urmau cursul firesc pentru unificarea țării și concentrarea puterii la București.

Palatul rămînea însă, locuință domnească...

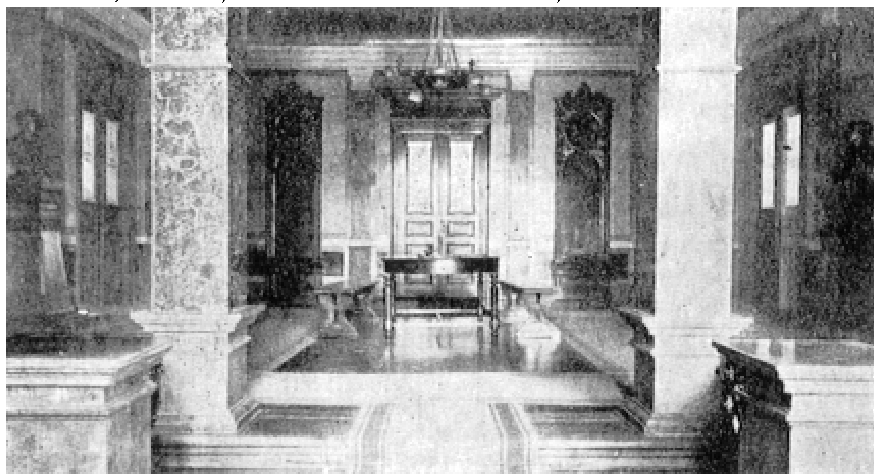
Pentru a menține legătura cu orașul tinereții, intrat de la 1 februarie 1862 în rîndul acelor *"de ținut"* (provinciale), domnul menținuse închiriată casa lui Mihalache Pașcanu, ca a doua reședință. Din cînd în cînd, el sau doamna Elena, urmau să-l locuiască. Așa avea să se întîmple în primăvara anului 1862, dînsul stînd aici vreo două săptămîni, marcate prin semnarea unui mare număr de acte și decrete (între 12 aprilie și 3 mai 1862), pe unele notînd: *"datu-s-au în Domneasca noastră reședință, în Iași"*.

Peste cîteva luni sosea și doamna Elena Cuza după o călătorie de aproape doi ani în Italia, Anglia, Scoția și lungul sejur la

Paris. În marginrea districtului (județului) Iași era întîmpinată de prefect și de mai mulți oficiali care au condus-o pînă la bariera Socola, unde se adunaseră grupuri de ieșeni, cu brațele pline de flori.

Împreună au parcurs drumul spre Palatul cantacuzinesc printre cîrdurile de tîrgoveți ieșiți în cale și lanțurile de soldați, înșirați pe marginea străzilor. Sosirea sa, în 20 august 1862, după vreo doi ani, provocase *“o adevărată serbare națională”.* La capăt, așteptau “*Preasfințitul locotenent de mitropolit*”, cu clerul, ministrul justiției, cavaleri și generali care au condus-o *“de la capul de jos al scării pînă la salonul cel mare… Scările Palatului ornate cu mii de ghivece și ghirlande de flori și florile împrăștiate pe jos, formau un pitoresc peisajiu, prin care a trecut Măria Sa Doamna pînă la apartamentele sale. După o retragere de 10 minute, s-au deschis ușile saloanelor și Măria sa a primit binecuvîntările Preasfințitului”* și omagiile celor prezenți. Seara, la ora 6, urma

Scara Biruințelor (în capul căreia domnitorul Alexandru Ioan Cuza a întîmpinat musafirii și pe trimișii puterilor europene)

o masă de gală, orașul *“tot iluminat”* răsunînd de cîntecele fanfarelor. Modestă, Doamna aștepta musafirii în capul *Scării Biruințelor,* cum se numea de acum, maestoasa scara din lemn de stejar lustruit, acoperită cu flori, pe care urcaseră trimișii Munteniei s-aducă Unirea, trimișii Turciei cu investitura primului domn al Principatelor Unite și consulii marilor puteri europene să felicite și să confirme marele act săvîrșit cu dîrzenie și mîndrie de poporul român.

Între 29 martie și 13 mai 1863, domnitorul efectuînd altă vizită în Moldova, Elena Cuza îl însoțea, ambii rămînînd cîteva zile și la Iași. Soseau în 7 aprilie la ora 7.15, seara, primiți cu mare bucurie la rohatca Păcurarilor. Vizitaseră castelul Ruginoasei, cumpărat cu un an mai înainte de la urmașii logofătului Costache Sturza, pentru a avea un loc de odihnă aproape de Iași.

Ca de obicei, din Păcurari trăgeau direct la Palatul din viitoarea stradă Lapușneanu, pe care se ridica iarăși steagul reședinței domnești. Oaspetele era fericit. Prima mare reformă, secularizarea averilor mănăstirești (trecerea acestora în proprietatea Statului), efectuată prin legea propusă de Mihail Kogălniceanu, votată de Cameră la 13 / 25 decembrie 1863 și promulgată la 17 / 29 decembrie, fusese primită cu entuziasm. Se stăvilea irosirea peste granițe a marilor valori culturale românești: podoabe bisericești, cărți. Se întorcea în proprietatea țării o cincime din pămîntul său folosit pînă atunci doar pentru îmbogățirea unor instituții religioase de peste hotare, cărora li se închinaseră de vechii domnitori averi uriașe, terenuri și locașuri de care acestea nu aveau nici o grijă, lăsîndu-le în paragină.

La Iași cei doi soți găseau clipele de liniște după care tînjeau în București, unde unii politicieni conservatori și liberali formaseră o coaliție potrivnică domniei (ianuarie/februarie).

Aflați la Ruginoasa pentru inaugurarea castelului, reparat sub supravegherea doamnei Elena, și sărbătorirea Paștelui, marți, 21 aprilie 1864, pe la ora 4 după-amiaza, Măriile lor, domnitorul și doamna soseau la Iași, salutați ca totdeauna, în rohatca Păcurarilor de un numeros public și de toate autoritățile.

Escortați de lăncieri și urmați de trăsurile oficialilor, erau apoi conduși pînă la Palatul Domnesc, unde musafirul a trecut

în revistă un batalion de infanterie, ce aștepta în ținută de gală, asistînd și la defilarea trupelor. A doua zi, primea aici autoritățile locale și pe toți acei doritori să-i vorbească. Era mîhnit că *"deși locuitorii din Iași, mai mult decît toți, au contribuit la săvîrșirea Unirii Principatelor…și au făcut mari sacrificii"*, Guvernul nu avea posibilități materiale să-i ajute, decît oferindu-le zece dintre moșiile confiscate, cu veniturile cărora să se gospodărească.

Toamna (9 septembrie), venind din nou la Ruginoasa au fost primiți cu recunoștință de sătenii ce-i înconjuraseră, să-i mulțumească domnitorului pentru pămîntul primit prin Legea Rurală din 14 / 26 august care *"făcea din trei milioane de clăcași, trei milioane de proprietari"*. După o odihnă de cîteva zile porneau iar spre Iași. Duceau în suflet emoția manifestațiilor de recunoștință cu care erau întîmpinați de țărani, la tot pasul. Pe tot drumul calea le era tăiată de locuitorii satelor, care doreau să-l vadă pe *"Mîntuitorul"* lor de neagra sărăcie și *"jugul umilinței stăpînului și al boierescului"*.

Marți, 15 septembrie 1864, la ora 3 după-amiaza, trăsura domnească, însoțită de o mică escortă, ajungea în bariera Păcurarilor. Îl așteptau, ca de obicei, autoritățile, prefectul, primarul și ieșenii. Coborînd din trăsură, întîmpinat cu bucurie, a ascultat cuvintele înecate de emoție ale primarului: *"Măria Ta. Cu pîine și sare se primesc Domnii, acesta-i obiceiul țărei, aceasta este și bogăția pămîntului nostru. Comuna Iașilor pe care ca Primariu am onoarea a o reprezenta Înălțimei Voastre,Vă urează bună sosire în mijlocul ei și roagă pe cel a Tot – Părinte să Vă întărească pe scaunul Domniei, ca bine să faceți țărei, ca bine să faceți Iașului. Să trăiți, Măria Voastră"! ("Progresul",* 17 septembrie, 1864).Ca răspuns, domnul a strigat: *"Trăiască orașul Iași"*. Gustînd din pîinea și sarea ce i s-au oferit, *"M. S. au făcut semnu reprezentanților Comunei să se ducă și la M. S. Doamna care era în trăsura din urmă"*. Ca totdeauna, dînsa nu voia să se afișeze și să beneficieze de onorurile soțului. *"M.S. Doamna a primitu, cu bunătatea sa obicinuită, pîrga orașului și a mulțumit cu grațiozitate"*.

Însoțiți de garda militară, au plecat spre Palatul lor. Ajungînd, *"M.S. s-a suit în apartamentele Sale de unde a ieșitu în balconul*

Palatului și de acolo a primitu defilarea trupelor în perfectă ținută marțială. M.S. Doamna, de asemeni, s-a arătat în balconu și salutările de bunăvenire s-au terminatu". ("Tribuna Română", 17 septembrie 1864). Vineri, pe 18 septembrie, domnitorul a primit la Palat vizita tuturor funcționarilor publici și bisericești pentru a discuta problemele zilei și a lămuri actele din 2 mai și 14 august, cerînd, cu toată tăria, aplicarea reformei împroprietăririi țăranilor. Ca *"un profesor de la catedră"*, a explicat reforma din punct de vedere istoric, economic, politic și juridic, arătînd că *"fără proprietate și fără popor nu poate fi o națiune"* și subliniind că *"numai de astăzi înainte, românul nu va mai fi ca o vită".* Încheind, le-a amintit ascultătorilor că, *"Iașul a fost Leagănul Unirei și a multor altor propășiri; Iașul are dreptul la recunoștința tuturor românilor".*

Venind iar la Ruginoasa, pentru cîteva clipe de liniște, în primăvara anului 1865,*"Măriile lor"* nu pierdeau prilejul de a vizita și Iașul, în drum spre Solești. Era pentru ultima oară, cînd fostul colonel mai vedea orașul copilăriei și al tinereții, care îi dăduse aripile măririi și-i sădise în cuget gîndurile marilor prefaceri. Peste pămîntul Moldovei fuseseră mari inun-dații și pretutindeni se întindea durerea.. Pe la 3 și jumătate, luni, 19 aprilie, domnitorul ajungea în bariera Păcurarilor. Îl așteptau primarul, prefectul, corpul negustorilor și *"un numeros public"* care îl aclamau, strigîndu-i numele. *"Strada Păcurari și Ulița Mare erau pline de privitori."* De la "*Penitenciarul central pînă la Palatul Domnescu se aflau trupele înșirate"*, Măria Sa *"fu primit în Palat de către toate autoritățile ecleziastice, civile și militare cu vii aclamații".* Venise singur,

doamna Elena călătorind separat și ajungînd mai tîrziu. Cu acest prilej, avea ocazia să vadă primul efect al Unirii. Iașul părea *“străin și pustiu, de parcă nu fusese niciodată capitala unei țări mîndre de trecutul ei. Era ca un oraș adormit, unde viața publică lipsea cu desăvîrșire, iar populația stătea închisă prin case, de parcă era mereu în stare de asediu. Societatea boierească se vînturase și se preschimbase în cîțiva ani, plecată prin străinătate sau la București...”*

Către sfîrșitul lunii iunie, adînc tulburat de intrigile ce se țeseau în jurul său, se retrăgea la Ruginoasa, unde în ziua de 30 semna mai multe decrete și ordonanțe. Era obosit și îngrijorat. Îl impresionase moartea mamei suferindă, ca și el, de astm. De aici, mergea pentru un tratament la Băile Ems, din Germania.

Rezolvînd în liniște unele treburi din țară, de la Ems a scris primului ministru, N. Crețulescu *“ca din toamna acelui an* (Sf.Dumitru), *să nu mai fie închiriată casa din Iași, care servea de reședință…fiind o cheltuială inutilă”.* Considera că *“pentru vizite, s-ar putea pregăti cîteva camere în Palatul Administrativ sau la vre una dintre mănăstiri”*.

Cererea avea și o justificare obiectivă. Proprietăreasa, Ecaterina Ghica, aflată mereu în conflict cu țăranii de pe moșiile Comăneștilor îl punea în situații dificile, profitînd de faptul că îi închiriase locuința. Astfel, la 1 august 1863, fiul ei, acuzat că a tras cu pușca în țărani a fost arestat de prefectul districtului Bacău, dar a trebuit să fie eliberat, la cererea domnitorului, după intervenția mamei. Supărat, prefectul și-a prezentat demisia, dînd motiv opiniei publice să-l implice și pe domnitor. Purtîndu-se rău cu țăranii, aceștia cereau să li se înapoieze pămînturile cuprinse de moșia cucoanei. Și conflictele continuau mereu, cu intervenții la București. Astfel, de la 26 octombrie 1865 se renunța la reședința domnească din Iași.

După anularea contractului și retragerea mobilierului folosit de domnitorul Unirii, Palatul din strada Lăpușneanu, numit de localnici și *Palatul Cuza* sau chiar *Palatul Unirii*, rămînea o vreme gol și pustiu, în folosința familiei Ecaterinei Ghica, căreia îi revenise prin împărțeala cu sora sa, Aglaia. (4 iunie 1866).

Pregătindu-l pentru cei patru băieți: Dimitrie, Eugen, Gheorghe și Nicolae – fata, Maria, măritîndu-se în București cu Alexandru Știrbei, fiu de domnitor – în anul 1870 proprietăreasa cerea Primăriei autorizație pentru reparații radicale. Obținînd-o, i se impunea să desființeze stîlpii de susținere ai balconului ce împiedicau circulația pe trotuar "*care s-a îngustat, deoarece s-a îndreptat strada*"- potrivit raportului inginerului A. Bogus către primar (8 octombrie 1870). Cu acest prilej, fațada clădirii căpăta altă înfățișare, cu motive pseudo-gotice și ornamente, la modă, cerdacul fiind reconstruit și marcat cu blazonul E.G. (Ecaterina Ghica), existent și astăzi. Prin 1875 se și extindea.

Rămași proprietari, din anul 1881, la 1 mai 1886 cei patru feciori și copiii defunctei surori, Maria Știrbei, ipotecau moștenirea pentru o sumă considerabilă, 240.000 de lei, faimoasei societăți bancare Creditul Urban, care înghițea, rînd pe rînd, multe dintre vechile așezări boierești, împovărate de datorii, impozite și împrumuturi, fără putință de returnare după mutarea capitalei la București. Creditul avea reședința în casele Coroi din strada Coroi (1881–1886).

Doar la o săptămînă o și vindeau aceleiași societăți de credit, prin actul autentificat la 7 mai 1886 de Tribunalul Iași – Secția a III-a. Noii stăpîni porneau și ei alte lucrări, dorind trasformarea sălilor parterului în spații comerciale și potrivirea etajului cu necesitățile birourilor bancare. Parterul îl închiriau pentru magazine simandicoase. Pentru a fi mai luminoase, între 1902-1904, cu prilejul altor lucrări,efectuate sub conducerea cunoscutului arhitect Julius Reinike ferestrele se lărgeau, înlocuindu-se bolțile cu *"traverse de fier dublu T"*. Dînd semne de bătrînețe și slăbire, după modificarea pereților interiori, prin 1910, se consolida și parterul cu *"grinzi verticale și orizontale"* de susținere a plafonului, renunțîndu-se la bolții. Se coborau și pardoselile la nivelul trotuarului*.

---

* Mai multe informații în lucrarea: *Palatul Cuza-Vodă din Iași. Proprietarii și restaurările sale în perioada 1827-1989* de profesor Aurica Ichim, în *Ioan Neculce - Buletinul de Istorie al Moldovei*, nr.47, vol. IV-VII (1998-2001)

Istoria ţinea să fie şi Palatul Marilor Uniri...

Șederea Creditului în Palatul Unirii înceta pentru o vreme, în decembrie 1916. Fiindcă la 23 noiembrie / 6 decembrie, în acel an, armatele germano-austro-ungare ocupau Bucureștii, autoritățile și Casa Regală s-au retras în Moldova - Iașii devenind capitala României îndoliate - cu Oltenia, Muntenia și Dobrogea pierdute. Orașul croit pentru vreo 100.000 de locuitori primea înțelegător, vreo 400.000 de musafiri, refugiați din teritoriile ocupate, împărțind împreună locuințele, pîinea amară a războiului, alimentele tot mai rare și durerea înfrîngerii.

Făcînd etape de ajustare, împreună cu Marele Cartier General la Buzău și Bîrlad, regele Ferdinand se apropia de Iași. Familia regală, cu regina Maria, primise casa Comandamentului de armată din Copou (azi Palatul Copiilor). Spațiul fiind insuficient pentru locuință și activitățile de conducere, regele preferase să stea la Comandamentul frontului, în Zorleni și Bîrlad, venind uneori la Iași. Pentru a se curma aceasta situație conducerea armatei a rechiziționat fostul palat locuit de Cuza-Vodă, așa cum se procedase și în alte sute de cazuri, punîndu-l la dispoziția Suveranului din ianuarie 1917, cu unele amenajări.

Readusă la viața domnească, clădirea din strada Lăpușneanu primea ca și odinioară miniștri, ofițeri superiori, consulii țărilor aliate (Rusia, Franța, Anglia, Belgia) cu alte chipuri și uniforme, cît și nenumărați emisari străini și delegați din ținuturile asediate de nevoi și de pe fronturile pline de durere, înfrîngeri și sînge. Aici se țineau Consilii de Coroană și ședințe de Stat Major, la care participa și tînărul principe Carol, viitorul rege Carol al II-lea.

Bătrîna zidire care auzise cuvîntul *UNIRE* încă de pe cînd era doar o șoaptă, la întrunirile tinerilor cărturari moldoveni, din anii 1856 – 1857 și apoi, ca un tunet, din gura domnitorului Alexandru Ioan Cuza avea să-l reaudă, deodată, în primăvara anului 1918… Sîmbătă, 31 martie / 13 aprilie, îl aducea delegația Sfatului Țării și a Guvernului din Chișinău, capitala Republicii Democrate Moldova, înființată după victoria Revoluției din

Regina Maria

Regele Ferdinand

25 octombrie / 7 noiembrie 1917 la Petrograd și proclamarea de Lenin a dreptului la autodeterminare al popoarelor din imperiul țarist. Venise să prezinte Suveranului României *"Actul Unirii"*, votat la Chișinău, în ziua de 27 martie / 9 aprilie, de Sfatul Țării cu o majoritate de 86 de voturi pentru, 3 contra și 36 de abțineri.

Era prima bucurie în șirul cumplitelor dureri, abătute asupra României cu trupul sfișiat. La ora 1, cînd sosea trenul cu delegații de peste Prut, gara și piața sa nu mai încăpeau de lume. Invitați pentru prînz în reședința regală (ora 13), după slujba din Catedrala Mitropolitană la care au participat alături de suverani aducătorii celei de-a II-a *UNIRI*, după aceea din 1859, înalții oaspeți Ion Inculeț și Pantelimon Halipa, președintele și vicepreședintele Sfatului Țării, cu Daniel Ciugureanu, primul ministru, trăiau momente de mare entuziasm.

Chemați în balconul Palatului, primeau mulțumirile și recunoștința miilor de ieșeni, bucureșteni și ardeleni, adunați în jurul străvechii zidiri, pe strada Lăpușneanu și-n Piața Unirii, cu ramuri de brad, flori și pancarte. Muzicile militare cîntau marșuri patriotice, străzile răsunau de urale și pretutindeni se

Balconul Marilor Uniri. Din el au vorbit ieșenilor domnitorul Al. I. Cuza și regele Ferdinand

întindeau horele Unirii. Coborînd din Palat, la ora 15, împreună cu principii Carol și Nicolae, principesele Elisabeta și Maria, se prindeau și ei laolaltă cu manifestanții, într-o uriașă horă frățească.

Sub același balcon, larg și luminos, ca și sufletul generos al Moldovei ce renunțase la capitală în favoarea marei năzuințe: Unirea, se petrecuseră și primele momente ale Unirii Ardealulului cu Patria mama, aduse de tinerii voluntari transilvăneni în neuitata zi de 7/20 iunie, cînd la ora 4 după amiază în Gară a sosit primul batalion de 1500 ardeleni și bucovineni, din lagărul de la Darnița - Kiev, înscriși voluntari pentru frontul românesc. A doua zi, dimineața, depuneau jurămîntul pe platoul de la Moara de Vînt, iar după masă participau la marea manifestație din Piața Unirii și din strada Lăpușneanu. Defilînd prin fața Palatului Unirii, tinerii ostași erau salutați cu emoție de regele Ferdinand, ieșit in balcon. Corul ostășesc cînta *Să trecem Carpații,* în timp ce miile de cetățeni, de pe trotuare, strigau într-un glas: "*Trăiască Ardealul!*"

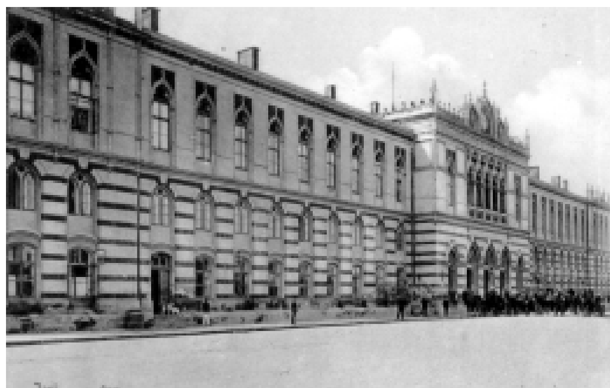
La Iași se aflau mai mulți dintre tribunii pămînturilor strămoșești de peste munți, în frunte cu poetul Octavian Goga. Aici sosea în noiembrie 1918 echipa celor cinci ardeleni trimiși cu scrisoarea lui Vaida Voievod, adresată lui I. I. Brătianu, prin care Consiliul Național al Românilor, cu sediile la Arad și Dej, cereau trecerea"*grabnică"* în Transilvania a trupelor românești pentru a apăra populația de samavolniciile șoviniste. Alt delegat, cu aceleași dorințe venea peste cîteva zile, iar la 18 noiembrie, chiar preotul N. Bălan, viitorul mitropolit al Sibiului cu căpitanul

N. Precup, ultimul zburînd încă o dată cu avionul de la Blaj (12/25 noiembrie), s-aducă cuvîntul Adunării Românilor, ce se întruneau la Alba Iulia (18 noiembrie / 1 decembrie), pentru a consfinți Unirea cea Mare a Ardealului cu Patria Mamă.

Vineri, 16 / 29 noiembrie, la ora 12.30, urcau solemni treptele spre cabinetul regelui Ferdinand, I.P.S.S. mitropolitul Bucovinei, Vasile Repta, Iancu Flondor - președintele Consiliului Național Român din Bucovina, Gh. Șandru - primarul Cernăuțiului, baronul Hurmuzachi, profesorul Ion Nistor și alți demnitari bucovineni. Veniseră dimineața, într-un tren special, întîmpinați cu lacrimi de neosteniții locuitori ai Iașului. Participaseră la slujba de la Mitropolie, se întîlniseră cu generalul Coandă, primul ministru, și cunoscuseră sufletul cald și primitor al Iașului și recunoștința fiilor săi ce alcătuiau, pe străzi, culuoare din trupurile lor înfrigurate și înfometate, după trei ani de război, lipsuri și urgie.

Aduceau cu ei Unirea Bucovinei, - *"Leagănul Moldovei în care dorm întemeietorii ei"* -,cu Patria, hotărîtă la Adunarea Consiliului Național din 15/28 noiembrie 1918, la Cernăuți. După primirea și înmînarea către suveran a documentului, urma un dejun regal în salonul fostului *Palat al Unirii*, devenit din ziua aceea al *Marilor Uniri*. Toate se petreceau, atunci, iute și fără zăbavă, căci armatele ocupante, învinse, părăsiseră Bucureștii, guvernul cu autoritățile centrale plecaseră, iar după prînz, la ora 16, pornea spre București și trenul special al primului ministru, în care luau loc și oaspeții bucovineni, împreună cu IPSS mitropolitul Moldovei și IPSS mitropolitul Chișinăului. Ziua următoare pleca și suveranul pentru a fi prezent la sărbătoarea eliberăriii și întoarcerii triumfale în capitala părăsită aproape trei ani – ce se petrecea duminică, 18 noiembrie. Seara, domnitorul trecea prin portița din fundul curții la biserica Mitocului – Sf. Paraschiva – să mulțumească Cerului pentru izbînda, aproape nesperată, în anul precedent. Acolo era locul său tainic de rugăciune și al înaintașului Alexandru Ioan Cuza (*"Opinia"*, 30 august 1936).

Sîmbătă 17 noiembrie, dimineața, pe o vreme înnegurată de ploaie mocănească, vremelnicii locatari ai Palatului din strada

Gara amintirilor

Lăpușneanu și din Copou, ieșeau emoționați din saloane și se urcau în automobilele trase la scară, pornind cu strîngeri de inimă spre gară. Îi așteptau mii de oameni. Primiți cu “*căldură*” și *“veșnicile urale”*ale locului, la ora 10.15 soseau, intrînd grăbiți în Sala de Recepții, pentru despărțirea protocolară de gazde. Mulțumindu-le, regina Maria mărturisea că iubește mult orașul Iași pentru suferințele trăite aici, alături de generoasa populație, declarînd că se va întoarce curînd. La ora 10.30, trenul se punea în mișcare, fanfarele cîntau, iar mulțimea de pe peroane lăcrima.

Începind cu această zi încetau, iarăși, atribuțiile Iașului drept capitală a țării (decembrie 1916 – noiembrie 1918) și se cobora drapelul de pe modestul Palat al străzii Lăpușneanu, lăsat însă la dispoziția familiei regale pînă prin aprilie 1919. Bătrînele ziduri între care se petrecuse încă o etapă glorioasă din istoria României, rămîneau din nou în tăcere. Golite de mobilele regale, marile odăi sunau iar a pustiu, pînă ce Societatea de Credit – mutată pentru 2 ani și 4 luni – în Palatul Braunștein din strada Cuza Vodă (unde-i acum filiala CEC), își relua reședința și își reinstala birourile în cuprinsul cărora aveau să se audă din nou suspinele datornicilor siliți adesea să-și părăsească casele sechestrate și vîndute la mezat, în contul împrumuturilor fără sorți de achitare. Nu ierta nici statul cu toate că se găsea în mare sărăcie. Adresîndu-se Comisiei Județene secția II-a se plîngea că la retragerea trupelor din Muntenia “*a fost silit fără a se face vreo formalitate, a evcua palatul în care avea instalate birourile sale, dimpreuna cu toti chiriașii din apartamentele de jos și dependințe pentru a se instala în el Cartierul regal și locuința regelui. Avînd în vedere că aceasta ocupație a început*

la 26 decembrie 1916 și a durat pînă la 23 aprilie 1919” și “*Creditul a fost lipsit timp de 2 ani și 4 luni de folosință*” pretindea mai multe despăgubiri concretizate la vreo 112.423 lei pe care Comisia le aprobă in 5 iulie 1920. Faptul că mii de oameni își pierduseră viața, casele, avuturile și copii fără să mai ceară ceva, pentru funcționarii bancari din Credit nu avea nici o importanță... Bogățiile se măresc fără sentimente.

...Acum Muzeul Unirii

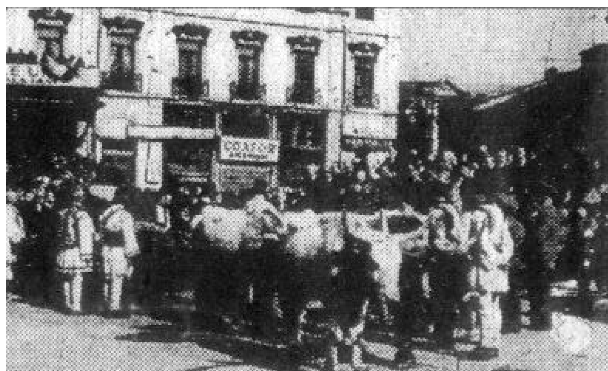
Mai lărgindu-se strada, în anul 1931, Creditul refăcea fațada clădirii, pe *“noua linie de aliniere”,* iar în spate, îi mai adăuga un corp. Istorica așezare scăpa de lacrimi și suspine abia în anul 1937, cînd Palatul lui Cuza cum se numea de

Palatul Unirii extins

poporăni – rămas fără o parte din grădina prin care “*se plimbau Cuza, regele și regina*”, vîndută de Credit pentru Teatrul Trianon (din 1928) - intra în proprietatea statului pentru neachitarea de faimoasa bancă a marilor sale datorii. Trecut Ministerului Cultelor și Artelor, acesta îl ceda, pentru 10 ani, în folosința Comisiei Monumentelor Istorice și a Ligii pentru Unitatea Culturală a Tuturor Românilor, condusă de profesorul Nicolae

Iorga, (Jurnalul Consiliului de miniștri nr 479 din martie 1938). La parterul clădirii se instala librăria *"Liga Culturală"* (1940), o tipografie, cît și Straja Țării, etajul fiind lăsat pentru o bibliotecă și Muzeul *Cuza Vodă,* în care *oficia,* ca director, Rudolf Suțu, alt iubitor și cunoscător al Iașului. Pasionat, căutase și adunase de la instituții și de la marile familii sumedenie de obiecte, tablouri și relicve din vremea Unirii. Spre marea sa durere, venind zilele amare ale refugiului din martie 1944, datorită apropierii frontului, multe se pierdeau. Printr-un decret semnat în noiembrie 1943, de conducătorul statului, clădirea revenise Primăriei. Altă hotărîre din 1946 o declara monument istoric. Era și timpul căci peste un an, în 20 aprilie 1947 ora 8 dimineața, sosea la Iași, cu trenul rapid, chiar "*Domnitorul Alexandru Ioan Cuza".* Strămutate la Curtea de Argeș, în zilele cumplite ale anului 1944,cînd Rugi-noasa intra în zona frontului, osemintele sale puse într-un sicriu de stejar se aduceau acasă. Le așteptau, "*cu adîncă evlavie"*, mii de ieșeni înșirați de la gară pînă la biserica Trei Ierarhi, unde aveau să–și găsească odihna. Ca și cum eroul ar fi fost în viață, sicriul purtat în strămoșescul car tras de două perechi de boi era întîmpinat cu emoție și ceremonii religioase în gară, manifestații oficiale în Piața Unirii - aproape de fosta locuință - și defilare militară la Trei Ierarhi, înaintea întrării în biserică.

Domnitorul Alexandru Ioan Cuza se întoarce acasă

După reparațiile din anii 1956 – 1958, zidirea catacuzinească devenea Muzeul Unirii, inaugurat festiv în ziua de 23 ianuarie 1959, cînd se împlinea un secol de la Unire și întreaga țară se pregătea pentru *Marea Sărbătoare*. Școlile și universitățile organizau simpozioane, teatrele prezentau spectacole cu *Povestea Unirii*, căminele culturale țineau conferințe, iar ziarele

prezentau pagini evocatoare. Iașul, în special, trăia zile febrile. Statuile făuritorilor Unirii: Mihail Kogalniceanu, Vasile Alecsandri și Al. I. Cuza se reparau și curățau, iar fostele lor case se grijeau și primeau plăci comemorative pregătite a fi dezvelite în ziua Sărbătorii, de față cu personalitățile și conducera administrativă a orașului. Îndepărtîndu-se schimbările comerciale ale timpurilor, frumoasele săli, largi și cuprinzătoare din vechiul palat, căpătau mobilier de epocă și prețioase relicve (oferite de alte muzee, instituții și persoane particulare). Slăbită la cutremurul din martie 1977, bătrîna zidire suporta unele reparații (1977-1979), intrînd în ample lucrări de consolidare după 1997*. Așteptîndu-se terminarea lor, uneori, printre schele, au loc mici serbări istorice, cu momente de aduceri aminte. Așa s-a întîmplat la 6 august 1998, cînd în marele salon de la parter, încă netencuit, s-a petrecut întîlnirea (inedită), a arhitecților restauratori și a muzeografilor din România.

S-a deschis Muzeul Unirii - 24 ianuarie 1959

---

* Executate de Societatea de Construcții IASICON – restauratoarea întregului Palat

Organizindu-se altă acțiune, la fel de bogată: Simpozionul *“Monumentul – tradiție și viitor”,* ținută în zilele de 8–11 septembrie 1999, restauratorii și păstrătorii comorilor istorice – muzeografi și custozi din toate centrele țării – vizitau și ei Palatul abia tencuit, trăind o scurtă întoarcere în timp, pe strada Lăpușneanu de odinioară. Spre surpriza și satisfacția oaspeților, în balconul clădirii - numit pe vremuri al Marilor Uniri - a ieșit Domnul Cuza Vodă – întruchipat de actorul Sergiu Tudose - și a adresat cîteva cuvinte mulțimei de privitori, rostind *Jurămîntul* din blagoslovita zi de 5 ianuarie 1859. Ca și în timpurile sale de glorie, pe stradă se plimbau duduci, duducuțe și cavaleri în straiele timpurilor trecute, iar o bătrînă flașnetă, încerca să-și amintească o melodie uitată. Guralivi, vînzătorii de gazete chemau trecătorii să răsfoiască vechiul jurnal *“Curierul de Iași”*– editat de poetul Mihai Eminescu prin anii 1876–1877 și reeditat cu prilejul Simpozionului*.

Oleacă mai sus, cealaltă gazdă, Galeriile Anticariat, înfățișau privitorilor o suită de vechi imagini ieșene, îmbiind musafirii să guste, după tradiția locului, o dulceață,o plăcintă, o cafea sau o bere, în amintirea străzii Lăpușneanu de altădată.

Plăcut impresionați, mulți dintre acei care au trăit aceste ceasuri aveau să dea dreptate cronicarului, spunînd: *“Slavă celor care nu uită faptele înaintașilor și fac din istorie un imbold de viață și prieteșug între oameni. Binecuvîntați fie-le pașii!”*

Reeditată, cu prilejul Simpozionului din anul 2000, acțiunea înlesnea musafirilor să cunoască farmecul străzii de odinioară în amurgul zilei de 19 octombrie. Încheind vizita monumentelor ce se aflau în curs de reparații, conduși de trei ghizi: profesorul Ioan Caproșu, profesorul Gheoghe Macarie și autorul, în amurg, oaspeții intrau prin capătul de sus al străzii Amintirilor. Parcurgînd pas cu pas strada anilor ‘3o, nostalgic evocată, la urmă poposeau pentru o “*vecernie*” în biserica Banului Zmuncilă. Slujind drept loc de închinare și mîngîiere a trăitorilor din fosta breaslă a “*calicilor*”- invalizilor din războaie -, Biserica Tuturor Sfinților dăruia sărmanilor, drumeților și celor aflați în nevoie, ajutor, hrană și adăpost. De Paște, de Crăciun, la hram

*Intrat în tradiția orașului, organizîndu-se în fiecare toamnă

și la alte zile însemnate, prilejuia și cîte un ospăț comun, pentru ca sărbătoarea să bucure toate inimile. Ținînd seamă de acest străvechi și de folos obicei, părintele Dumitru Merticaru cu arhitectul restaurator Ion Sasu și vrednicii enoriași ai bisericii, dorind ca și musafirii străzii Lăpușneanu - drumeți de pe alte meleaguri - să cunoască legendarul locaș (aflat în reparații), i-au poftit să-l viziteze. La sfîrșit îi aștepta un strămoșesc praznic cu mămăligi aurii, aburind pe întinsul fundurilor de lemn proaspăt cioplite, străchini cu sarmale în foi de viță ori de varză, pilafuri și plăcinte. Blagoslovite printr-o rugăciune, gustoasele bucate aveau să bucure sufletele participanților, din nou impresionați de obiceiurile fostei străzi Lăpușneanu, de organizarea inimosului paroh și a *"istoricilor"* ieșeni. Singurul regret era acela că, potrivit tradiției, la asemenea praznice se bea numai apă aghezmuită, din cofele rînduite în pridvor. Dispărea însă și acesta, căci la plecare, musafirii primiau cîte o ulcică cu îndemnul să treacă și pe la chelarul de afară, care le umplea cu apa de la Cana Galileei, adusă în niște ulcioare pîntecoase. Pentru mulți dintre invitați întîmplarea de la Banu părea ivită din lumea viselor deși localnicii îi asigurau că aceasta nu era prima "*ispravă*" a părintelui și a bravilor săi enoriași, susținătorii ospățului. Doritor să redea locașului (cel mai vechi locatar al străziii, de peste 300 de ani) importanța cuvenită și să devină pentru ieșeni un puternic și atrăgător centru de cultură și educație morală, după exemplul multor locașuri de cult europene, parohul adăpostise aici lansări de cărți, conferințe, expoziții de artă plastică, recitaluri de poezie și concerte religioase. La 6 mai 2002 avea să prilejuiască prezentarea, în biserica Banu, chiar și a unui spectacol de teatru inspirat din condiția umană a Mîntuitorului Iisus Hristos și realizat de actorii *Teatrului Luceafărul* după volumul de versuri al lui Dumitru Spătaru. Socotind că și subsolul bisericii poate fi pus la îndemîna educației își propune folosirea sa drept bibliotecă, muzeu și sală de conferințe... ("*Evenimentul*", 31 iulie 2002).

V. Cunoaştem alte vechi şi uitate locuri şi întîmplări

Pe Lăpuşneanu se înfiinţa Filarmonica Moldova

Privind partea opusă, vizavi de fosta reședință domnească, se observă, păstrat pînă astăzi - fostul palat al lui Neculai Istrati trecut în stăpînirea senatorului și ministrului N. Drosu - ridicat, după spusele bătrînilor ruginiți, dintre "*mujici*". Invidioși, hlizitorii povesteau că-și pornise averea în palatul boierilor cantacuzini, unde seara, pe mese se înșirau movilele de galbeni, ale jucătorilor de cărți. Ca fecior de casă, aducîndu-le cafele, dulcețuri și băuturi în pahare cu fundul lipicios, de acestea se prindea, "*întîmplător*", cîte o monedă, din grămezile fără izvod.

Mare "*iubitor*" al vechilor zidiri boierești, pe care le cumpăra de la mezat și le repara, cum făcuse prin 1877 cu casa lui Costin Catargiu din Copou ("*Curierul*" 20 noiembrie 1877), era și speranța junimiștilor bucureșteni. Cînd aceștia n-aveau cu ce plăti tipărirea gazetei "*Timpul*" ori leafa redactorului Mihai Eminescu - care continua "*a muri de foame*" în București, cum scria Titu Maiorescu lui Iacob Negruzzi, la 4 noiembrie 1877 - îi cereau ajutorul, știind că „*mujicul*" răspundea cu înțelegere.(A.Z. Pop, *Contribuții documentare la biografia lui Mihai Eminescu*). Fiind politician conservator și simpatizant al junimiștilor - prezenți în multe locuri ale străzii - adesea îl vizitau Lascăr Catargi și Titu Maiorescu, veniți la întrunirile electorale adăpostite în palatul său, din strada Lăpușneanu. Una dintre aceste întruniri avea să fie celebră, căci

Strada Lăpușneanu din anii '30

se întîmpla pe vreme cînd la București pornise o violentă campanie împotriva regelui Carol I - pe seama afacerii Strusberg - aducîndu-l în pragul abdicării. Socotind că este periclitată Unirea *“crescută în leagănul Iașului* “ și cu sacrificiul său de capitală, mai mulți politiceni ieșeni s-au întrunit în casa lui Drossu și au trimis o telegrama de atenționare a colegilor bucureșteni (25 ianuarie 1871). Semnau: Vasile Pogor, N. Drossu, Iacob Negruzzi, Grigore Sturza, N. Gane, Leon Negruzzi și alte personalități. Onorînd invitația lor și la îndemnul lui Lascăr Catargi, primul ministru, prințul Carol și soția, doamna Elisabeta, soseau în 12/24 aprilie 1871, la Iași. Primiți cu căldură și găzduiți în palatul Roznovanu, rămîneau aici două săptămîni, declarînd la plecare “*am luat acum din nou curagiul a lucra cu inimă și energie la frumoasa misiune ce Mi s-a încredințat”*

Mult timp după aceea, cînd la București atmosfera s-a calmat, conservatorii ieșeni aveau să-și amintească întîmplarea, mîndrindu-se că au contribuit la salvarea și păstrarea Unirii.

Ca în toată strada, și-n dughenile palatului lui Drossu (de la numărul vechi 4o, apoi 28 iar azi 7-9), reparat prin anii 1982 - 1983 pentru atelierele și magazinele artiștilor plastici, își găsiseră loc cîteva prăvălii celebre: *Magazinul Iașilor* (1914), Banca *Uniunea Română* (1922*), Leonida* (l928) cu automobile (în locul magaziei lui Hayec de hamuri), apoi *Marmorosch - Bank* (1929), cofetăria *Paris, Andronik* (1932) și cine mai știe ce locante și prăvălii sezoniere. Pe la 1874 adăpostise renumita cofetărie *Passini*, strămutată, după cîtva timp, mai sus (la numărul 36), unde ținea și grădină de teatru - pe terenul ocupat apoi de căminul Liceului Național (folosit prin 1985 pentru ateliere).

Colțul din vale al clădirii îl ocupa, din anul 1957, filiala ieșeană a societății de turism ONT Carpați*. Pînă atunci funcționase - ca Birou de primire - la peronul Gării Iași, unde întîmpina miile de turiști bucureșteni în trecere spre Uniunea Sovietică cu Trenurile Prieteniei. Excursiile costînd la vremea aceea, foarte puțin, turismul în țările socialiste era înfloritor, redus fiind doar acela spre țările apusene...

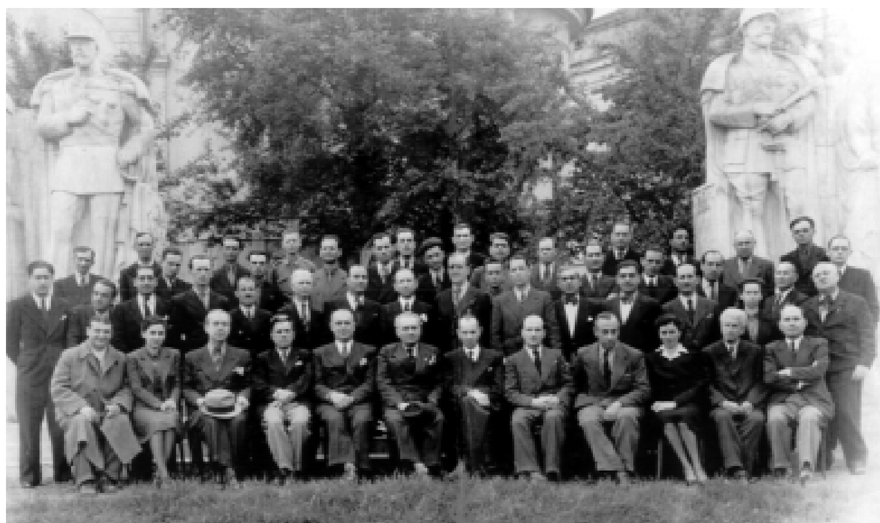
* Condusă intre 1957-1962 de Vasile Ioniță

Între casa rămasă Ortansei Drosu, văduva senatorului - (recăsătorită Racoviță), gazda multor sindrofii, concerte sau petreceri muzicale - și între casa Poștei Mici, la numărul vechi 38 sau 26 din 1936 (pe locul ocupat acum de Corso), se găsea zidirea cu două etaje și parter tot proprietate Drossu, vîndută în mai 1891 de Constantin N. Drosso - moștenitorul senatorului - lui Dimitrie D. Mavrocordat. Ocupată prin 1942, de Conservatorul de Muzică și Arte Dramatice - Academia de muzică o amenaja, în ea născîndu-se Filarmonica Moldova. La 16 octombrie 1939 muzicienii Iașului hotărîseră înființarea Societății Simfonice din Iași, organizînd concerte periodice. Deși condițiile vremii de război (1941-1945) nu erau favorabile pentru aprobarea organizării Filarmonicii ieșene, un raport adresat Consiliului de Miniștri, primind apostila "*Nu este momentul* " (la 13 noiembrie 1941), inițiatorii perseverau. Cu data de 1 iunie 1942, după alte intervenții, Ministerul tutelar accepta propunerea, prevăzîndu-se o subvenție pentru orchestra Filarmonică din Iași. Un act semnat - probabil cu nostalgie, în amintirea străzii Lăpușneanu -, Liviu Rebreanu, directorul general al Direcției Generale a Teatrelor, Operelor și Spectacolelor, aproba sala Teatrului Național pentru concerte: vineri seara, iar marți, miercuri, joi și vineri dimineața pentru repetiții.Peste o lună se încheia un proces-verbal istoric: *"Subsemnații, adunîndu-ne azi 8 iulie 1942, în localul Academiei de Muzică din Iași, strada Lăpușneanu nr.26 și luînd în deliberare adresa Ministerului Culturii Naționale, Cultelor și Artelor cu nr. 31457 din 6 iulie 1942 am hotărît, în calitate de membri fondatori, constituirea societății Filarmonica Moldova în Iași cu sediul provizoriu în strada Lapușneanu nr.26* " Subscriau 23 de personalități ale Iașului, preocupate de educarera tineretului. Autorul inițiativei era profesorul Radu Constantinescu numit și primul director al instituției, la 7 iunie 1942, odată cu A.Ciolan, numit dirijor permanent (Mihail Cozmei, *Filarmonica "Moldova" Iași*). Un cuvint hotărîtor avusese ministrul Ioan Petrovici, care sprijinise și înființarea la Iași a postului *Radio Moldova*. Concertul festiv de inaugurare, programat vineri 9 octombrie 1942, îl dirija maestrul George Enescu, mulțumit

de tînăra formație. Deși avusese puțin timp de pregătire, orchestra formată din profesorii Conservatorului și muzicienii talentați ai orașului, se ridica la nivelul acelor din Occident (“*Prutul*”, 7 octombrie1942). Datorită entuzi-asmului, muncii și perseverenței unor oameni inimoși, Iașul intrase în rîndul marilor centre muzicale. Spre durerea melomanilor, în vara anului 1944, imobilul abia amenajat prin lucrări costisitoare (cu o sală de 350 locuri,deschisă în 13 februarie 1944), a fost lovit de bombe și apoi demolat. Pe locul gol se instalau circuri și “*Orașul copiilor*”, numele cel nou al *“Raiului”* lui *Moș Crăciun”*, răsbotezat și el *Moș Gerilă* - pentru a fi drag tuturor copiilor, indiferent de religie, cum se spunea pe atunci.

Moș Gerilă peste drum de Muzeul Unirii, 1953

Filarmonica Moldova în anul 1943 (Colecția: Hristache Popescu)

Între puținele imagini ale orchestrei este aceea păstrată de profesorul emerit Hristache Popescu (1898 - 1982), flautist, solist al Orchestrei Simfonice din Cernăuți, al orchestrei Radiodifuziunii, și profesor la Conservatorul ieșean (1938 - 1949). Membru al Filarmonicii ieșene de la înființare, se fotografiase cu colegii in fața Galeriei Statuilor amplasată pînă la război în curtea bisericii Sf. Paraschiva din Păcurari și apoi mutată în grădina Casei Tineretului.

Precum se întîmplă, în casele bogate, după moartea fostului senator Drosu, marea avere rîvnită de toți moștenitorii, fusese împărțită cu tragere la sorți, toată tevatura încheindu-se prin februarie 1896. Astfel Constantin a primit cele două case de la numerele 36 și 38, Eugenia N. Drosu casele "*foste Mavrogheni*" și "*foste Costin Catargiu*", N. N. Drosu un mare capital, iar Alisa N. Drosu casele "*foste Istrate*"și cîteva moșii. În ultimele rămînea și soția, Ortansa Drosu. Dînsa le repara prin 1906, folosind ca plan o copie după acel din 1857 făcut de inginerul Fred Peytavin, pe care apărea și locuința lui Istrate.

Sfidînd istoria, în Grădina Palatului Domnesc se ridica un cinematograf

Închiriate, odăile de jos ale Creditului Urban primeau de asemeni, magazine moderne precum *Bourne* cu mașini de cusut (1904), *Michelson* cu piane - în rate -, *Librăria Liga Culturală* (1938), pe locul fostei *Librării Învățătorul Român* (din 1929) și tot felul de agenții ce înfătișau noutăți tehnice, precum primul pian construit la Iași, de Carol Gruchol, și expus în vitrina *Librării Maugsch*. ("*Ecoul Moldovei*", 13 ianuarie 1894). Ocupînd niște odăi din curte, aici locuia și poetul Mihai Codreanu.

Grădina Palatului Marilor Uniri, ce mai purta numărul 37, încăpută pe mîna bancherilor se micșora în februarie l928 ("*Opinia*", 31 martie), cînd antreprenorul Fr. Rechita, sfidînd istoria, pornea ridicarea cinematografului *Trianon* (*Republica*) - cu 1500 locuri, ventilație și încălzire centrală. Planurile erau semnate de arhitectul I.Schreiber, iar banii aparțineau doctorilor

Louis Mendel și Mihael Haimovici (ultimul devenit cineast după ce a observat că se țineau de el, scai, toate bolile pacienților). Creditul Urban, proprietarul fostului Palat domnesc, vînduse, fără milă, Societații Generale de Asigurări bucata din vale a grădinii, prin care pășise îngîndurat Cuza-Vodă, iar regele Ferdinand cultivase straturi cu legume (1917-1918), ca să dea impuls de viață concetățenilor, flămînziți din cauza războiului. Cumpărătorul, neprimind avizul Primăriei pentru construirea unui bloc înalt de locuințe - spre a nu "*umbri*" *Palatul Unirilor* - trecuse terenul doctorilor. La 29 mai 1928, cinefilii obțineau autorizația de construcție nr. 13911, iar la 13 februarie 1929 Marele Teatru - Cinematograf se și executase, proprietarii cerînd Serviciului Sanitar punerea la dispoziția publicului. Strada căpătase un nou imobil, cu numărul 37 bis și apoi 39.

Înaintea războiului, ignorîndu-se, deasemeni, istoria pe acel loc funcționase *Berăria La Cuza Vodă,* cu scenă de teatru, cabine și garderobă (în l904) și *Berăria Regală* cu *foro-plastic imperial* - proiecții - (în 1905) sau filmele lui Jaques Leibovici (în 1911). Cu toate păcatele, clădirea cinematografului era moderă pentru spectacole și adunări publice. Aici poposea, cu predilecție, Constantin Tănase cu trupa sa și țineau conferințe scriitorii și publiciștii.

Supus, ca toate din jur, vînturilor trecătoare peste țară, la inaugurare se numea *Trianon* și prezenta filme europene, multe franțuzești. Din toamna anului 1940 proiecta filme germane și italiene (numin-du-se scurt timp, *Ajutorul Legio-nar*), iar din 1944 devenind cinema-tograful *Maxim Gorki* aducea filme sovietice. Schimbîndu-se orientarea politică, după aprile 1964,se numea *Republica*, susținînd cinematografia romantică,

românească, pînă în 1990, cînd au dat năvală filmele cu împușcaturi, din studiourile americane.

Ocupînd și restul grădinii Creditului - chiar la mijlocul trecătorii proiectată între strada Lăpușneanu și strada de Sus, pe lîngă Palat- frații Max și Jaques Damascher zideau și ei un local nou, tot cu numărul 37, pentru gazeta "*Opinia*" (iulie l928 -februarie l929). Fără viață lungă, avea să fie șubrezit la ultimul război, Dumnezeu nelăsînd parcă să fie înghesuită vechea zidire cantacuzinească în care se săvîrșiseră atîtea mari fapte. Lipsit de persistență se dovedea și numele *Regele Ferdinand* atribuit străzii Lăpușneanu în anii războiului (A.N, Filiala Iași, dosar 337/39), ca și *Strada Republicii* din anii '50.

Dar dispărea Troidl din Wollzeille... de pe Lăpuşneanu

Ceva mai înainte se ocupase și ultima bucățică din faimoasa Grădină de vară (cu scenă), *Madamme Alexandre* aflată mai la vale de cinematograful Trianon și-n spatele său, într-o fostă livadă boierească cu vedere spre strada Lapușneanu și către vechea Uliță Rusescă (Unirii) - care lega odinioară, Ulița Mare (Lăpușneanu) cu Ulița de Sus, a Sfîntului Spiridon. O parte se situa cam pe locul parcării actuale, dintre cinematograf și cofetăria Amandina. A deschis-o Alexandra Sfetcovici, renumita confiseriță, care-și revendica meritul răcoririi ieșenilor cu apa gazoasă - Soda - încă din l867 și îndulcirea foștilor bonjuriști, deveniți mari bărbați de stat. La Crăciun, pe la 1870, vindea bomboane cu precizarea: *"din fabrica mea" ("Curierul de Iassi,* 20 decembrie 1870).

Împrumutînd niște galbeni, prin ianuarie l873 ridica și un local spațios, la stradă, compus din saloane mari la parter, vreo cinci vitrine și un șirag de odăi deasupra, pentru chiriași. Spectacolele, muzica, cafelele, bomboneturile și înghețatele celor mai talentați cofetari, strîngeau atîta lume în serile călduroase încît mesele locantei se revărsau pe trotuar și pe uliță, ajungînd pînă peste drum, în ograda Ruxandei Sturza, pe locul unde se ridica apoi hotelul Palace (1923) - aripa din anii '80 a hotelului Traian, devenit acum Hotel Astoria.

Potrivit amintirilor poetului Dimitrie Anghel seara "*în fața cofetariei celebre M-me Alexandre* " trăsurile stăteau pe două rînduri. Duducile și duducuțele, adică mămuțele și fecioarele lor, se întorceau de la plimbarea Copoului: "*Evantaiurile prind să bată, cavalerii se întrec care de care și băieții din prăvălie vin legănînd tablalale cu dulcețuri și cu inghetațe, slujind în trăsuri cucoanele, care săturate de luciu de lună și cîntec de lăutari și înviorate de aer curat mănîncă cu poftă, ținînd cu mănușatele lor mîni grațioase farfurioarele cu bunătățuri. Cavalerii își servesc favoritele și strecoară glume dulci, printre zaharicale. Singuri vizitii și lacheii de pe capre, stau gravi..." (*Dimitrie Anghel*, Fantome, 1911).* Tot aici poposea si eroina nuveletei *Rendez-vous* scrisă de Veronica Micle.

Venit acasă, pe scena de la Madame Alexandre apărea într-un turneu și marele actor Matei Millo, jucînd magistral în două piese, total deosebite : *Un poet romantic* și *Cucoana Chirița la Paris* (18 august 1877). Cu acest prilej mărturisise dorința de a rămîne, pentru totdeauna, la Iași ("*Curierul de Iassi*", 21 august 1877). Din ianuarie 1896 cofetăria se transformase în *Caffe Chantant*, pe scena ei poposind "*D-l și D-na Riget de la varieteul «Eldorado» din Paris*", potrivit *"Curierului"* din 4 ianuarie 1896.

Comerțul cu zaharicale și cafele, însoțit de fanfare și trupe actoricești atrăgea și pe mulți tineri studioși, simpatizanți ai Clubului Studențesc, înființat în martie 1875 și mutat aici, din *Hotelul Rusia* (1 mai 1876). Cofetăria devenise *Troidl din Wollzeille* - celebra cafenea vieneză a studenților români - cu multă atracție. Mesele elegantei cofetării la care soseau, pe adresa Clubului, vreo 36 de publicații, adunau laolaltă studenți și profesori, actori și gazetari - membri din oficiu ai clubului -. Dintre ei nu lipsea nici poetul Mihai Eminescu de vreme ce gazeta "*Curierul de Iassi* ", din 6 aprilie l877, la care era redactor, publica nota *"Cofetăria M-me Alexandre. Reputațiunea de care se bucură această cofetărie, după a noastră părere, este binemeritată. Elegant mobilată, serviciul prompt, fac ca ea să fie un local plăcut de lectură și de petrecere, drept care cu drept cuvînt merită tot concursul publicului ieșean ; ce în adecă nici nu-i lipsește".* Urmărind viața *Clubului Studenților* din Iași, poetul

îl dorea angajat în activități majore ca și surorile sale *România Jună* din Viena și *Arboroasa - Societatea Academică a Studenților Bucovineni*, din Cernăuți (“*Curierul de Iassi*”, 23aprilie 1877).

...Deasupra căruia locuise poetul Mihai Eminescu

Cum avea să povestească colegul său botoșănean, Gh. Bojeicu avocat, prin anul l875 poetul îndrăgostit de strada Lăpușneanu locuise chiar la etaj “*în casele foste M-me Alexandre (foste Lepadatu, actuale Pollak)”.*

Deși clădirea cofetăresei, din strada Veseliei era convenabilă, uscată și luminoasă, fiind una dintre cele mai frumoase și noi zidiri, de pe strada Lăpușneanu, noaptea semăna cu un infern. Cînd nu-și încercau vocile șantezele aciuate în odăile rînduite pe cerdacul lat de sus ori nu bubuia fanfara Dorobanților instalată sub ferestre, trosnea ca un tun toba cea mare a Roșiorilor, speriind tigrii, momițele și leii din “*raiul*“ numit *Passini*, unde își arăta talentul fanfara Regimentului de Cavalerie. Așa cum s-a mai spus, prinși de aceeași dorință, de îndulcire a vieții ieșenilor, doi italieni deschiseseră și ei o cofetărie napolitană, în palatul senatorului Drossu - sediul de astăzi al artiștilor plastici - înzestrînd-o cu tot tacîmul : grădină, scenă, artiști - de varietăți - fanfară sau orchestră și ceva menajerie, plus specialitatea casei: “*înghețată*

napolitană" și "*bombe glace*"- o înghețată sub formă de praline. Întîmpinînd musafirii încă de la intrare, o nimfă zîmbitoare îi conducea la mese și la galantarele cu prăjituri, poftindu-i să aleagă.

Trecînd cofetăria fiului I. A. Sfetcovici, după l875, Madame Alexandre avea să rămînă chiriașă la parterul propriei clădirii (cu numărul vechi 39). Scoasă la mezat - pentru plata împrumutului luat de la avocatului C. Lepădatu, se vedea nevoită să i-o vîndă. Acesta o lăsa fiului Emil C. Lepădatu (după 1900), urmat de Herman Polac, devenit proprietar. Imobilul cu vreo 28 de camere, extins, avea 2 etaje la stradă și 3 în curte. Intr-o odaie *"la etajul al III-lea din casele Lepădatu, strada Lăpușneanu"*- cum se numea, de acum, clădirea construită de Alexandra Sfetcovici - era găzduit în ianuarie l885 și poetul Mihai Eminescu, abia ieșit din spitalul Sf. Spiridon, unde își vindecase piciorul fracturat, pe o scară, la hotelul *România* din Piața Unirii. Descrierea încăperii o lăsa posterității fosta sa adoratoare (pe cînd era pedagogă la Școala Centrală), Maria Bănulescu, soția doctorandului Gavrilescu, care îi tratase afecțiunea în bolnița Sfintului Spiridon :

Cofetăria Alexandre

"Cum intrai în această odăiță te lovea simplicitatea ei. În față o oglindă cu consolă, în mijlocul casei o masă; la stînga odăii, în fund, un pat simplu de fier cu vergi, la capătul patului o măsuță în dreptul ferestrei și două scaune simple, nimic așternut pe

dușumea. Pe măsuța de la cap un sfeșnic, o carafă cu apă și un teanc de sferturi de hîrtie albă, un condei și o călimară. Pe jos și pe mese tot soiul de reviste, broșuri, cărți,.....precum și numeroase bucăți de hîrtie cu versuri și proză unele șterse, altele rupte și mototolite."("Mișcarea", 1 noiembrie 1925).

Nici de data aceasta nu scăpase de vecini tulburenți. Localul cofetăriei M-me Alexandre ocupat, de *"băcălia"* Iby Successeur și trecut elvețienilor Stocker și Susse *("Curierul",* 2/14 ianuarie 1890*; Rudolf Suțu, Iașii de odinioară),* avea printre chiriașii de la mansardă și o cîntăreață englezoaică, "*bătrînă și sentimentală*", domnișora Dawson. Stătea "*în același gang, ușă în ușă*"cu poetul. Acompaniindu-se la pian, cînta toata ziua. "*Dis de diminețile de vară, mai ales, erau adevărate chinuri pentru nefericitul poet*". Rămînînd mai mult în casă era silit să asculte "*vocalizele*" bătrînei pianiste, care deschidea în zori ferestrele și începea exercițiile, fredonînd și repetînd fragmente din producțiile sale: *"Aaaaaa..aaaa...aaaa.!. Oooo...ooooo..oooo! Aoao. aoao aoaoao...!*"Ar fi scăpat, cum se povestea, dresînd un cîine care trăia și el pe culoar, din mila locatarilor și mîrîia, disperat, cînd auzea exercițiile colocatarei. După un timp, atunci cînd aceasta începea să cînte cîinele latra și el, după tactul muzicii. "*Schelălăia bietul cîine, că-ți venea să apuci cîmpii și duetul dintre vocea de contraaltă a d-rei Dawson și cîinele tenor... putea dispera și pe cel mai profund wagnerian. Enervată, d-ra Dawson înceta să cînte și închidea ușa disperată, de înfiorătoarele urlete ale cîinelui. La Sf. Gheorghe Eminescu a scăpat de clasica sa vecină"* (*Icoane, cugetări, și fapte din viața lui Eminescu*, Corneliu Botez, *Omagiu*, Galați 1909).

După 1916 clădirea o administra Herman Pollak, căci în 1911 Constantin Lepădatu era de acum defunct (A.S.I, dosar 337/39).

Datorită așezării centrale, fosta grădină M-me Alexandre fusese înghițită, postată cu postată, încă din l873, cînd începea zidirea la stradă a șiragului de clădiri comerciale (43 - 53) - rămase pînă după ultimul război - astupîndu-i vederea și înghesuind cofetăria de care se apropiase la urmă și *Trianonul*. Pe ultima porțiune, de la stradă, (ce urma să capete numărul 41, cînd vechiul număr 39 trecea cinematografului), se construise în

anii l904 - 1905 casa, tot cu un etaj, proprietatea lui Simon Gross. Astfel dispărută, pentru a o localiza, prin 1925, Rudolf Suţu scria:”*M-me Alexandre era proprietara casei şi a grădinei în faţa cărora se află astăzi vechile case ale lui Simon Gross”.*

Sub acoperişul noii clădiri se instala prin l912, magazinul muzical Weinştein, reprezentantul pentru România al fabricilor de orchestroane automate şi piane electrice, marca “*Patria* “, ce se puneau în funcţie cu o monedă de 10 bani şi “*înlocuiau orice orchestră sau fanfară”.* De peretele nordic se lipise cinematograful. După ultimul război, prin 1948, clădirea adăpostea Atelierul de Radio-reparaţii al inginerului Lenderhendler.

Cam vizavi funcţionase atelierul vestitului Nestor Heck

Dincolo, pe partea cealaltă a străzii, din jos de palatul lui Drossu, exista casa Elenei Pastia - înlocuită acum de Grădina restaurantului de vară. Cam pe unde-i bucătăria acestuia (la vechiul număr 42), se păstrase pînă la ultimul război ghereta

vestitului fotograf Nestor Heck, prin munca şi talentul căruia au rămas pentru posteritate imaginile unor monumente

(precum Mitropolia restaurată - al cărui album cu 50 fotografii a fost premiat la Expoziția parisiană din 1889), cît și figurile multor ieșeni. Erau fotografiați în mărime *“cabinet*” sau “*naturală”* (l907), cu aparatele mînuite și prin anul l923 de Salvador Scutari, urmașul căruia i le lăsase în l9l2, cînd deceda.

Mai înainte, prin 1857, Ioan Heck - fondatorul atelierului în anul 1850, cum scria pe emblema unor fotografii - imortalizase figurile deputaților Divanului Ad-Hoc Primind o copie Mihail Kogălniceanu a notat “*Temelia casei”* și a dăruit-o lui C. A. Rosetti, păstrîndu-se apoi la Academie (Constantin Săvulescu, *Cronologia ilustrată a fotografiei din România).*

Talentat maestru al artei și tehnicii fotografice Nestor Heck devenise o personalitate importantă a Iașilor. Atelierul său avînd mare căutare, și-a adus ajutor pe Otto Flechner (1868). Pe atunci fotograful își făcea singur soluțiile, hîrtia sensibilă și plăcile din sticlă, pentru clișee, imaginile luîndu-le la lumina zilei, motiv pentru care atelierul avea acoperișul, jumătate din sticlă. Orele cu lumină naturală, prielnică pentru fotografiere, se anunțau prin ziare, pînă a apărut lumina artificială, cu petromax, magneziu, lămpi electrice sau fulgere electronice (în zilele noastre). Mai înainte, Heck își adăpostise atelierul în vechile bolți existente cîndva, pe locul unde este acum imobilul ocupat de CEC, din strada Cuza Vodă (fostă Golia nr 83), apărînd în lista atelierelor fotografice din țară, publicată de *Almanachul tipografic*, pentru anul 1901. (Constantin Săvulescu, *Cronologia...).*

“După arderea caselor acestea, (1890*) fotograful Heck s-a mutat în strada Lăpușneanu, în casele d-nei Elena Pastia” (*Rudolf Suțu*).* Pe Lăpușneanu atunci existau și studiourile *Franchette* la numărul 44, *H. Flaschner* la 41 și *Chaland* la 10. Vizavi de ultimul, în clădirea lui Konya, cu numărul 13, funcționase prin 1914 atelierul lui Alfred Launay. Cu toate acestea studioul Heck nu avea rival, fiind considerat “*cel mai bun din orașul Iași atît sub raportul execuțiunei cît și al artei*”(“*Ecoul Moldovei*”, 25 mai 1895).

Trecut lui Salvador Scutari la moartea neîntrecutului artist (iunie 1912) atelierul își păstra numele și prin 1921, pe fiecare

fotografie ștampilîndu-se emblema : “*Nestor Heck, Atelier fondat în 1850, cu diploma de onoare la Expoziția de la Paris, 1889 și alte ateste de merite pentru lucrări artistice. Strada Lăpușneanu No.42. Salvador Scutari, Proprietar, Iași*”*. Cu aparatele sale năzdrăvane, Heck imortalizase chipul Veronicăi Micle, al lui I.L.Caragiale și al poetului Mihai Eminescu.

Mihai Eminescu **Veronica Micle**

Fotografii executate la Nestor Heck

Ion Luca Caragiale

*Colecția Victor Macarie

Fotografia autorului “*Luceafărului*” are și o mică istorie povestită de profesorul A. C. Cuza: “*Într-o zi profitînd de bunele lui dispoziții, l-am luat de pe terasa otelului Traian împreună cu Wilhelm Humpel și cu Petru V. Grigoriu, și așa îmbrăcat în costumul său alb de vară, cum era, ne-am dus cu toții la atelierul de fotografie Nestor Heck, unde a consimțit a se fotografia, însă numai în grup, alăturea cu noi. Ne-am și așezat împreună. După indicațiile noastre însă, fotograful l-a scos numai pe dînsul, ceea ce nu puțin l-a supărat, mai apoi, văzîndu-se amăgit, ca un copil*.”. Fotografia se păstrează pînă în zilele noastre și e datată cu anul 1884, întîmplarea petrecîndu-se în vara acelui an.

I. L. Caragiale se fotografiase, mai înainte, cu prilejul unei vizite la Iași, pe la începutul lunii aprilie 1883. Colabora cu Iacob Negruzzi și Eduard Caudella la realizarea operetei *Hatmanul Baltag.* Obținînd serviciu la Craiova departe de Iași, în ziua de 4/16 aprilie 1883 scria disperat amicului Petrache Missir să scoată de la Heck cele 6 fotografii plătite și să le împartă așa cum stabiliseră. Una probabil revenea Fridolinei Reinike, o duducuță cu ochi albaștri și părul frizat, de care dramaturgul se amorezase lulea și nu mai putea de dorul ei. La plecarea din Gara Iași chiar plînsese.

Casa *Pastia* și cîteva anexe, mai mici, adăposteau în anii ultimului război, *Institutul de Cultură Italiană* cu o bogată bibliotecă și *Școala italiană* (dînd și adresa strada Lăpușneanu nr. 28).

La *Viaţa Românească* Mihail Sadoveanu, Ionel Teodoreanu şi ceilalţi vieţişti dădeau autografe...

Locul liber dintre Casa Pastia și hotelul Traian - pe care se întindeau odinioară mesele cofetăriei *Alexandre*, se instalau circurile ori scaunele pentru teatrele de vară (1916 - 1918) și cinematografe (bunăoară “*Pathée freres*”), din mai 1923 se ocupa de înalta clădire a hotelul ultramodern (cu calorifer), numit *Palace* sau *Regal*. Era lipit de hotelului Traian, dar trăia viața străzii muzicale, motiv pentru care George Enescu în timpul vizitelor sale la Iași îl căuta. Deși era “*solicitat de*

*numeroase familii, prefera să stea la hotel"*scria Aurel Leon, amintindu-și tentativa de a-i lua un interviu în octombrie 1934, ("*la hotelul cel nou de pe strada Lăpușneanu"*). Îi plăcea să asculte, seara tîrziu, de la o fereastră, ecourile bătrînei străzi, în care se auzeau cîntecele cîtorva orchestre, zumzetul chitarelor studențești și trilurile privighetorilor și graurilor pripășiți prin grădinile vecine. Pe sub ferestre defila junețea orașului, glumind, povestind și visînd Ilene Cosînziene și Feți Frumoși.

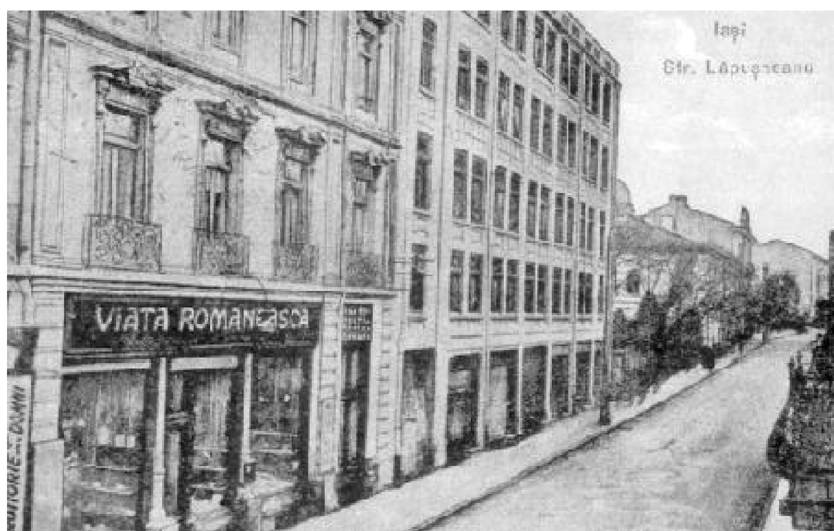

Farmacia Centrală, la Traian

Parterul comercial al celor două clădiri primea diferite prăvălii, adesea efemere. Printre ele, în colțul Traianului, poposise, cîndva, florăria marelui grădinar Grabovenschi, apoi vechea Farmacie *Werner* (*Centrală),* magazinul de cafea *Mocca,* parfumeria *Palace*, mai la urmă instalîndu-se Librăria societății literare"*Viața Românească*" (1926). Deschisă mai întîi lîngă Administrația Financiară (restaurantul S*elect* de astăzi), și apoi mutată aici, pe strada Lăpușneanu la numărul vechi 44, adăpostea o comoară de tipărituri și ustensile școlărești, albume, dicționare, enciclopedii, cărți științifice și literare nelipsindu-i lucrările editurii proprii, alături de care trecuseră tipografiile istorice ieșene: *Naționala* lui I. S. Ionescu, *Dacia* lui P. Iliescu cît și editura bucureșteană *Alcalay*. Elegantă și luminoasă, avînd vitrinele largi și tavanele înalte, acoperite de podoabe, ramuri de brad și beteală, la finele anului își întîmpina vizitatorii în zvon de clopoței oferind noi tipărituri sub banderole cu "*La Mulți Ani!",* anume pregătite pentru dăruire.

Gătită de sărbătoare, bătrîna stradă Lăpușneanu tixită de firme și potopită de ghirlande și reclame, înșirate de-a lungul și

de-a latul, fremăta de lume. Strigînd și cîntînd, comercianții, ambulanții și coropcarii, însoțiți de gramofoane, flașnete, orchestre și chiar vreo fanfară, pofteau, insistent, "*onorata clientelă*" să le viziteze, "*magazinele*", să se bucure de "*noutățile tocmai sosite*", s-asculte plăcile de gramofon :"*Odeon*", "*His Master's Voice", "Columbia"* și "*Poliphon",* ori să încerce năstrușnicile cufărașe cu un talger sau o trompețică cîntătoare. Se numeau, la început, radiofoane, iar mai încoace: radioreceptoare. Cu timbru metalic, printre trosnete și pîrîituri în ele cîrîiau "*greierii. Europei*": posturile de radio *Varșovia, Moscova, Viena*... și-și încerca glasul greierașul românesc - "*Radio București"* (1926 - 1927). Într-una din zilele lui martie 1926, acasă la profesorul Ion Simionescu, pe Sărărie, Mihail Sadoveanu trăise prima audiție la radio, ascultînd emoționat "*un glas de departe"* rostind: "*Radio Wien*" (*Radiofonia).*

Aici dădeau autografe Mihail Sadoveanu, Ionel Teodoreanu, George Topîrceanu și ceilalți scriitori de la „Viața Românească"

Străbătînd puhoiul trecătorilor din strada Veseliei, aproape de ceasurile amiezii, se îndreptau către librărie scriitorii Mihail Sadoveanu, Ionel Teodoreanu, George Topîrceanu, Păstorel Teodoreanu, Mihai Codreanu, Demostene Botez și ceilalți adorați ai fostului Iași - îndrăgostiți de cuvîntul scris.

Lîngă colțul hotelului Traian, unde făcea ultima haltă iubita librărie îi întîmpinau voioși pîlcuri de cititori cu ultimele apariții - pentru Sărbători - în mînă, fericiți de întîlnire și încîntați de darurile “*Vieții Românești*”. Era o tradiție, în *Iașii de odinioară*, ca de Sărbători, elevii și studenții să-și dăruiască sau să primească măcar o carte, cu autograful autorilor, iar aceștia drepturile de autor cuvenite, din vînzarea trudei lor. Și ce fericiți erau cu toții !!

Mihail Sadoveanu rîvnea chiar la o casă cu trei nivele, în dricul tîrgului, pe strada Lăpușneanu, destinînd parterul și primul etaj activităților economice, iar etajul de sus pentru loja francmasonă - pe care o conducea. De această clădire avea a se ocupa “*fratele*” Păstorel Teodoreanu, căruia îi adresa o scrisoare, cu această sarcină, în 4 iulie 1928.

Dispărînd “*Viața Românească* “, ca multe asemenea activități prin prăvăliile clădirii, urmau să mai treacă *Librăria Hachete* (l932) și cofetăria *Funiak* - altă celebritate a anilor 1936, deschisă și ea la numărul 44, cam peste drum de *Cofetăria Vlădescu* așezată, pentru o vreme, la numărul 47 (1935-1936). Tot pe atunci în capătul de sus al străzii, la numărul 6, funcționa cofetăria *Butuc*, iar pe la mijloc a lui *Cameic Eugen* (nr. 27) și bineînțeles, nu lipsea a lui *Iani* de la numărul 2, astfel încît strada avea 5 cofetării, fiecare cu “*prăjiturele casei*”.

Pe același colț al hotelului Traian a poposit o vreme redacția ziarului “*Evenimentul*”, cotidian cu apariție îndelungată (1896-1940), la care au scris multe condeie talentate ale Iașului de odinioară: Rudolf Suțu, Petre Grigoriu (Budușcă), fratele Ioan Grigoriu (Havas), St.O Iosif, Eugen Herovanu și un timp chiar I. L. Caragiale.

Celălalt colț, cu numărul 57, adăpostea un timp redacția “*Opiniei*”, pe care încerca s-o concureze *“Evenimentul Iașilor*”, instalat tocmai sus, la numărul 6, lîngă consumul *Comerțul Oriental.*

VI. Ne amintim şi de Strada promenadelor, a aperitivelor şi a grădinilor de vară

Consumul lui Ermacov

Dincolo de stradă, după un șirag de prăvălii trecătoare pe la fostele numere 43 - 53, chiar pe colț, în Piața Unirii (numărul 3) se afla ca vecin fostul *Consum - de coloniale și aperitive* - al lui Ermacov- lăsat de moștenire fraților Pogor. În vogă, prin anii 1900 avea mare căutare numele aflîndu-se pe răbojul multor ieșeni și prin toate gazetele, precum revista "*Epigonii*" din 15 decembriee 1903: "*Băcălia I. Ermacov - Iași, Piața Unirii. Recomandă onor public toate articolele de calitate ireproșabilă și cu prețuri ce desfid orice concurență loială... Local separat pentru aperitive alese. Mare depozit de excelente vinuri de masă din propriile vii (renumitele podgorii Uricani), vin din anul trecut cu 60 bani litrul alb și 80 bani roș; vin vechi 1 fr. alb și 1,20 roș... Cotnari, Tămîios, Pelin și diverse băuturi fine... Sănătate, bucurie, / Nu catați la spițerie / Cea mai bună doftorie / O găsiți la băcălei*".

Intrarea la Ermacov, pe colț

Despre ea Ionel Teodoreanu avea să scrie *“miros mai bun decît al pragului acelei băcănii niciodată n-am să întîlnesc “*(*Castanul de aur*). De cum intrau, clienții credincioși erau tratați cu cîteva măsline sau niște boabe de icre unse pe o felioară de pîine, însoțitoare unui pahărel de vin. Dar ce vin? Licoare și balsam în stare să furnice trupurile înghețate, să lumineze frunțile încruntate de greutățile traiului - “*veșnic, tot mai rău*”- și să deschidă desagele cu amintiri din anii cînd ieșenii, aflați pe strada Lăpușneanu, nu știau unde să intre mai întîi: În *Grădina Alexandre*, unde cînta fanfara dorobanților, iar Matei Millo juca cu frenezie *Cucoana Chirița la Paris* sau *la Expoziția din Paris* (l877). În *Grădina Passini* să asculte fanfara Roșiorilor și să vadă comediile *Doi morți vii* și *Pădurea de la Bordea* (l878)??? In *Grădina Cuza-Vodă* să acompanieze orchestra, la cîntece de pahar ori în *Grădina Primăriei* să rîdă copios pe seama concetățenilor luați în tîrbacă de cupletiștii *Teatrului de vară*. La *Grădina Teatrului Tivoli*, din colțul străzii Banului, unde se producea fanfara Gărzii Civice (1881) și poposeau vestite trupe străine, aflate în drum spre Odessa și Kiev, iar uneori își făcea loc și Matei Millo (l883). În capătul străzii, la *Grădina Hotelului Binder*, cu taraf și potcoave de trandafiri afumați, sfîrîind pe grătarele înconjurate de cîrdul butoaielor cu bere proaspătă din Păcurari sau în grădina cu orchestră și prăjituri de la *Jockey Club*. Greu de răspuns și mare problemă de rezolvat, fiindcă printre ele mai erau și micile cofetării, iar la tot pasul furau ochii și vitrinele celor mai luxoase magazine cu firme încîntătoare : *Martin, Valter*, *Derigault, Herțog* (croitorul) și *Delpuech* (pălărierul) - prin anii lui Eminescu-, urmate de: *La Cavalerul Șic, La Americanul Fasson, La magazinul Englez, La Luxoria, La Triumf, La Cristian, La Mode Helen* (vreo *7* pentru manufactură)*, La Violeta, La Deomnița Ruxanda*, *La buchet (pentru flori),* - în anii scriitorilor viețiști (1932) - și multe, multe altele, galanterii, parfumerii, drogherii, pantofării... Intre acestea un loc aparte ocupa magazinul de la numărul 32, “*locul de întîlnire al high-lif-ului ieșean”. A*parținea lui Cristian negustor evreu de manufactură și galanterie, dar pasionat “*îndrăgostit al documentelor vechi și prieten al scriitorilor”,* cum îl

caracteriza Aurel Leon, pomenindu-l în una din *Umbrele* sale (vol.III). "*Cele mai fine cămăși, cele mai elegante cravate, aici puteau fi găsite, iar arbitrul cochetărei vestmintare era însuși negustorul Cristian, bărbat bine ras, bine hrănit, bine dispus*"cu "*zîmbet îndatoritor și comportare de om civilizat în toate fibrele."*...Era "*nu numai manechinul reclamă al magazinului ci prieten sfătuitor al clienților săi, printre care se numărau Mihai Codreanu, George Topîrceanu, Păstorel Teodoreanu"* pe lîngă sumedenie de magistrați, medici și profesori... Uneori îl vizita și Nicolae Iorga să cerceteze lucrări și cărți rare (aduse de negustorul de cravate, din anticăriile Europei) și nu lipsea nici Mihail Sadoveanu. Discutau despre vremea lui Vasile Lupu, ticluind, se spunea - romanul *Domnița Rucsandra* (Aurel Leon).

Cînd avea timp și n-avea clienți scria articole istorice, în 1935 publicînd volumul *Călători și scriitori străini despre evreii din Principate,* conceput împreună cu prietenul său Scarlat Calimach. Povestind lui Grigore Ilisei despre Panait Istrati, poetul George Lesnea își amintea că entuziastul scriitor brăilean locuise la Cristian. Bolnav și deprimat, prin iunie 1932, venise la Iași, de unde pleca la Mănăstirea Neamț doritor să scrie *Le bureau de plassament*.

Strălucind un an, doi sau cîteva luni, în vadul scump, din Lăpușneanu, dădeau farmec străzii întîlnirilor, a paradei modei și a promenadelor - faimoasele promenade de sîmbătă și duminică seara, la care participa toată tinerețea tîrgului (în straie festive), revărsată, ca un imens șuvoi, pe crîmpeiul de caldarîm dintre Tuffli și Piața Unirii. De aici si titlul unor articole apărute prin ziare: *Între Tuffli și Pogor*. Curățenia și eleganța erau cerințele cu numărul 1 în preocupările plimbăreților. De îmbrăcăminte se ocupau cele vreo trei spălătorii *"rapide"* aciuate prin ogrăzile Uliței de Sus sau pe Strada Gării, unde în vr-un ceas, cît clientul se îmbăia ori citea gazeta, dosit într-un cearșaf, cîteva lucrătoare îl dichiseau și-l făceau fercheș. De încălțăminte aveau grijă cei vreo 10-20 de lustragii, înșirați sub zidurile hotelului Traian. Înconjurați cu scăunașe, perii și felurite cutii galbene, strălucitoare și gălăgioși, nu lăsau nici cum să între vrun flăcău în strada Lăpușneanu nevăcsuit sau măcar

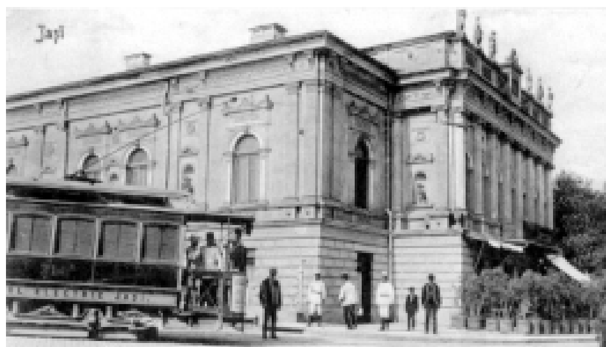
neprobozit, dacă se dovedea îndăratnic și surd la pofteala lor: *Ghete glanț, ieftin și degrabă!* Cînd n-aveau de lucru, băteau toaca cu periile în scăunașe, acostau trecătorii, iar pe cei mici îi înhațău de pe stradă, aducîndu-i la văcsuială. Chiar dacă puștii n-aveau bani, le făceau papucii lună, pe datorie - urmînd s-aducă francul - sau pe veresie - ca să-i înnădească.

Locul "*vederilor*" şi al primelor întîlniri

Vara, în anumite duminici pe la 1900 asociațiile feministe și Primăria, organizau chiar zile "*de vedere* "ale tinerilor, poftindu-i la"o *bătaie cu flori*" sau la *"răpirea fecioarelor*". Încolonate, sute de fete curajoase, din oraș și chiar de prin satele megieșe, defilau voioase de la Traian pînă la grădina Copou, în cîntecul fanfarelor, sub privirile fascinate ale cavalerilor. Îngrijit îmbrăcați și înșirați pe trotuare, cu brațele pline de flori, aceștia puteau să se apropie de "*aleasa căzută cu tronc",* să se recomande politicos, să-i ofere un buchet cu flori, să o însoțească, mergînd alături, să-i propună o întîlnire și dacă era acceptat, chiar s-o "*răpească"*din coloană. Fetele puteau, de asemeni, să întindă o floare "*prințului*" căzut cu tronc. Ca să fie și haz, unii părinți, mai glumeți sau disperați - nu se mai știe - își urcau odraslele în carele cu boi, pline de covoare și zestre, alții scriau și dota - în număr de trusouri și hectare - pe o pancartă mare, pusă la vedere. Fiind *Sărbătoarea Tinereții*, magazinele de veșminte scoteau la defilare orchestre și cîrduri de manechine, mirese, miri și nuntași îmbrăcați în cele mai frumoase costume ale firmei, iar acele de cadouri umpleau mesele cu pachete și pachețele strălucitoare, pregătite și menite pentru: "*prietene, logodnice, mirese, nași, nuntă, cumetrie, supărare, iertare și împăcare*".

Petrecerea se încheia c-o veselă *"bătaie de flori* ", între fete și băieți, după care "*răpitele*", "*răpitorii*", părinții cît și *"martorii"* - tîrgoveții veniți la spectacol - asaltau cofetăriile și locantele străzii. Anume pregătite, aveau muzici, ringuri de dans și

Salutări din Iași!

Ilustrată trimisă la data de 3/6 iunie 1907
De reținut nota: *Ai fost la bătaia de flori?*

vagoane de bere ieftină, pentru sărbătorirea celor "*înturlucați*"și alungarea tristeții celor "*nepricopsiți*", cum socotea cîte un tată rămas fără ginerică, zicînd nevestii, înainte de a ciocni halbele: *"Lasă, că mai este panaramă și la anul!"* Seara, toată lumea era încîntată, privind fascinată bogatul joc de artificii, candele și rachete din înaltul cerului. Pretutindeni, se auzea doar : *Aaaaaaa!!!!* La asemenea evenimente, florarii își vindeau marfa pentru tot anul; unii dintre părinți scăpau de grija "*pietrelor din casă"*; locantierii făceau mare alișveriș, deși vindeau cu prețuri anume scăzute, iar tinerii petreceau minunat, încîntați de cunoștințe. Primarul, foarte bucuros pentru ceasurile de veselie aduse urbei și bogatele încasări, plănuia altă ispravă *și mai și*... Funcționarii săi, sîrguincioși, plasați la capetele străzii, vînduseră maldăre de bilete și decoraseră cu *cocarde* toată suflarea prezentă la sindrofie, astfel că Ospelul avea bani pentru pomeni, faceri de bine și înzestrări nebugetare, vreo cîteva luni... Asemenea „bătălie" extinsă între Copou și Piața Unirii descria gazeta „Mișcarea" din 15 mai 1910. Lăpușneanu era pe atunci atracția întregului tineret. Descriind mulțimea ieșită la plimbare, într-o seară din vara anului1897, un gazetar tendențios de la "Opinia" scria: "*Era o oardă, oarda mare, nesfîrșită, care venea, venea din jos, venea grămadă, venea desordonată, venea în haine de sărbătoare... Și erau perechi și erau copii, erau calici, erau vînzători de gazete, era mulțime de norod... urcînd în deal, urcînd fără număr... Venea de jos, de pe malurile Bahluiului, ale Calcainei, ale Nicolinei, aducînd o atmosferă înăbușitoare în mirosul de săpon, un aer de mizerie în aparentele haine de sărbătoare. Și am revăzut Iașul un moment, cu toată trista lui sărăcie" ("Opinia",* 13 iulie 1897*).* Era aici tot Iașul. Iașul celor cîteva mii de oameni cu oarecare stare, dar și al zecilor de mii de nevoiași, din mahalalele sărăcăcioase cu bordeie și case umede, din vălătuci, igrasioase, lipite cu lut pe jos drept pardoseală și pline de copiii subnutriți, crescuți din mila Cerului, pentru care ieșirea de sîmbată seara, pe strada Lăpușneanu, reprezenta bucuria vieții. Și o serbau, ghilosindu-se cu săpun mirositor (Bob) și îmbrăcînd hainele de Paști și de mare sărbătoare.

Cuibul radiofoniei

Strada teatrelor de vară, a cinematografelor, a atelierelor fotografice (patru - cinci pe cîteva sute de metri), a magazinelor muzicale (trei prin 1926) - vestalele Conservatorului din ulicioara Banului -, uimea tîrgoveții deceniului al treilea cu noile cutii cîntătoare, meșterite să prindă muzica din “*cer*”, prin niște sîrme. Înălțate pe cîte două prăștine, numite antene, se întindeau de-a lungul a macar vreo trei mari magazine specializate în articole tehnice, electrice și radiofonice: *Magazinul General* (nr. 35), *Radio-electrice* (nr.40), *La Sportul Modern* (nr.26), pe lîngă care zbîrnîiau și altele mai mici, oploșite prin pasajele curților interioare, între ateliere, vitrine, prăvălioare și depozite (1932), ca într-un Cuib al radiofoniei.

Dînd deoparte patefoanele, gramofoanele și chiar minifoanele - gramofoane de buzunar (cu diametrul de 12 cm. și înălțimea de 4 cm), abia apărute -, în strîmtoarea îngustelor vitrine își făceau loc un neam de cutioare ivite parcă de pe alta lume : Supradine, Tetradine, Superhetrodine (Philips, Standard, Telefunken, Volvo) cu acumulatoare, baterii, lichtantene - antene legate la priza electrica printr-un mic condensator - și cadre - singurele care păreau mai pămîntene, semănînd cu vîrtelnițele bunicelor. În jurul lor, pe toți pereții, pancarte și afișe cu litere de-o șchioapă glăsuiau:

“*În 3 minute Europa întreagă în vorbitor prin «Lumophon»”*- un cufăraș rotunjor la capete. Avea 3-4 butonașe și o crăpătură triunghiulară prin care se ițeau posturile scrise pe un disc rotitor.

“Bateriile «Cripton» normale, anodice (de 90 Volți) și de negativare, se găsesc la toate întreprinderile radiofonice. În lipsă, direct la fabrica «Crypton» Rădăuți “(l933).

“Nu cumpărați la întîmplare ci alegeți de-a dreptul un electro-dynamic «Voce de aur»” Era un cufăraș vertical avînd vîrful asemănător căciulii turnului de la Sfîntul Spiridon.

“Cu o mică diferență de preț vă schimbăm instalația D-vstră, veche, printr-un electrodinamic «Voce de aur»”(1936). “

Numai la magazinul Phoenix, din Lăpușneanu no.44 găsiți aparate Blaupunct, Marconi, Orion, Columbia cît și plăcile de patefon Odeon și His Master's Voice..." (1937).

"Aparatul de radio Braun, portabil, cu lămpi metalice, vă aduce la picioare întreaga lume" (1941). Era o valiză nemțească, lungă de vreo 30 de centimetri și înaltă de vreo 2o centimetri, înzestrată cu o baterie anodică, de 90 volți și alta pentru filament de 1,25 volți. Nemaipomenită, putea cînta oriunde: pe masă, pe stradă, în tramvai. Într-un cuvînt, era o adevărata minune germană a anilor '40, urmată apoi de alta și mai grozavă, cu tranzistoare și numai două baterii, de 4,5 volți - creație a Fabricii *Electronica* din București (1965) - după care venea cutiuța cît o tabacheră a micului radio de buzunar "*Cora* ". Spre mîndria localnicilor, se fabrica la *Tehnoton* - Iași (1975), după o licență japoneză și se livra tuturor magazinelor din Europa răsăriteană, inclusiv celor din Marele Berlin, unde le priveau încîntati și le cumpărau cu satisfacție turiștii ieșeni aflați în capitala RDG.

VII. Nu uităm nici Strada inspiraţiilor literare...

... Precum romanul *Strada Lăpuşneanu*

Bogăția de evenimente, amintiri și legende închinate străzii Lăpușneanu oprise, un timp, sistematizatorii s-o potopească. Era strada, care cu vreo zece ani înaintea suratei din București - *Calea Victoriei* - inspirase și un roman. Mihail Sadoveanu îi dedicase tulburătoarea evocare: *Strada Lăpușneanu* - 1917, (tipărită în anul 1921). La început fusese o simplă *Scrisoare deschisă domnului Lăpușneanu,* adresată prin gazeta ***România*** (1918) de Mihail Sadoveanu refugiaților bucureșteni, apăruți

Colecția Constantin Liviu Rusu

pe draga stradă a Iașilor, lipsiți de înțelegere și de omenie. Romanul înfățișa viața orașului și a străzii din vremea primului război. Cu toate zilele de durere și lacrimi, după amiaza *“În strada Lăpușneanu, o stradă îngustă, cotită și scurtă”* era *“un viermăt.. de lume... Erau mai ales foarte multe femei tinere, în toalete elegante și vii. În jurul lor foiau ofițeri cu dolmane și tineri cu fețele rase, în corecte straie englezești - paltoane largi și pantaloni cu dungă și manșetă... Era întreg Bucureștiul aici, toată Calea Victoriei, vioae și veselă, murmurînd, salutînd, observîndu-se pe sub gene încondeiate și prin monocluri cu luciri ciudate.”* Pretutindeni *“mult fard pe fețe si prea mult roșu pe buze”...* Deși în jur se simțea războiul din plin, pe străzi trecînd căruțe cu morți, automobile sanitare pline de răniți, tărgi cu “*bolnavii acoperiți peste obrazuri cu cergi negre”,* strada Lăpușneanu *“întortochiată între statuia lui Cuza și cofetăria Tuffli era numai o expoziție de haine, zîmbete și frumuseți... Automobilele treceau încolo și încoace...”* Nu mai departe decît în Strada de Sus, în piața Sfîntul Spiridon,*”stăteau schilozii războiului, supți, boliți, în praguri de crîșme, -unii fără mîni, alții cu picioare de lemn...Pe aici treceau convoaie de convalescenți, albi ca ceara, obosiți și cu gurile întredeschise, îmbrăcați cu măntăi informe, murdărite de sînge, boțite și scorțoase de aburii etuvelor. Aici stăteau, în preajma pităriilor îmbulziți, copii cu încălțări rupte, uriașe și încovoiate, în picioare, cu surtuce zdrențuite în spate și femei groase îmbodolite în șaluri, tînguindu-se, blăstămînd și așteptînd pînea. Un abur de amară tristețe plutea în viermătul mulțimii acestia*”.

Deseori, unele dintre necăjitele făpturi omenești părăseau cozile interminabile și intrau grăbite în forfotul din strada Lăpușneanu să citească, cu infrigurare, listele celor uciși pe fronturi și publicate în fața redacției gazetei”*România*”. Se edita de Marele Cartier al Armatei, - de unde și caracterul de publicație oficială bine informată și avea redacția la numărul 33, în sălile fostei berării Bragadiru și alăturea. Se tipărea la Institutul *Versuri și Proză*, din strada Ștefan cel Mare și o conducea Mihail Sadoveanu, la redactarea materialelor, citite de ostașii fronturilor și de ieșeni, participînd aproape toți scriitorii aflați în oraș, iar uneori chiar și regina Maria. Despre activitate gazetei aveau să povestească majoritatea martorilor vremii între care și George Lesnea și Ion Minulescu, autorul romanului *Roșu, galben și albastru*: “*E luna mai. La Iași a înflorit parcă amintirea trandafirilor de altă dată. Armata noastră refăcută a început să înlocuiască pe front unitățile rusești de care Comandamentul Superior nu mai este sigur* (începuse revoluția*)... Pe strada Lăpușneanu trec regimentele de vînători... Soldații cîntă din gură și din frunze. În capela fiecăruia o altă frunză de stejar îi înfrățește parcă, cu pădurile din mijlocul cărora s-au desprins...Toți sunt la fel. Parcă toți n-ar fi decît același țăran multiplicat în rîndurile regimentului ce parcă nu se mai sfîrșește.. Redactorii de la ziarul Marelui Cartier au ieșit pe trotuar ca să-i aplaude...*”

Laolaltă cu întreg Iașul, în zilele ofensivei germane din iulie-august 1917, redacția trăia groaza soluțiilor finale, propuse, în cazul victoriei inamice. “*Armata se va retrage de pe front și va forma în jurul Iașilor un triunghi strategic, botezat «Triunghiul Morții». În mijlocul lui regele, guvernul și ultimii demnitari ai statului aveau să repete gestul strămoșescului Decebal și al ultimilor ostași din Sarmizegetusa*”... sau “*Retragerea generală peste Prut, peste Nistru, peste Nipru, peste Don,...*”. Toate însemnau sfîrșitul României. Opunîndu-se cu dîrzenie, în marile bătălii de la Mărășești, Oituz, Cireșoaia, oastașii români transformau uriașa ofensivă inamică într-o zdrobitoare înfrîngere... Dar cu cîte sacrificii? În geamul redacției se publicau dimineața, nesfîrșite liste cu eroi pe care cîrduri de femei, mame, fiice si soții îngrijorate și înnegurate, venite din toate colțurile

Iașilor, din mahalale, sate și cătune, în cortegii nesfîrșite, le parcurgeau tremurînd. Atunci, cînd găseau numele celor dragi, rămîneau încremenite sau izbucneau în plînsete sfîșietoare, scăldînd caldarîmul cu ploi de lacrimi.

În acele dimineți Strada Veseliei devenise Strada Marilor Dureri. Părăsită și de cei mai înverșunați plimbăreți, era parcursă doar de sutele de femei în haine negre, cu obrajii pămîntii, brăzdați de șanțurile lacrimilor amare ale sărăciei și durerii...

Cum scria același Ion Minulescu, pe timpul războiului Iașul fusese "*transformat, într-un vast dormitor de seminar*", în care refugiații bucureșteni ca și seminariștii, nedesmeticiți din vîltoarea în care fuseseră aruncați, invocau "*pe Dumnezeu și pe Maica Domnului la fiecare pas*".

Ca pretutindeni, în orasul ocupat de vreo 400.000 de musafiri, și-n clădirile străzii Lăpușneanu se găzduiseră refugiați, mulți din rîndul marilor personalități bucureștene. Cum avea să povestească profesorul N. Iorga (*O viață de om...)* deși el locuia pe strada Română, vizavi de primul ministru Ionel Brătianu, redacția gazetei sale, "*Neamul românesc* " se aciuase în "*biroul de vînzare a biletelor de teatru, al lui Maximovici*" (casa Tiktin)." *Tipografia Iliescu se afla în față. În aceeași clădire centrală, guvernul adunase pe scriitorii al căror talent nu trebuia expus gloanțelor și le dăduse sarcina de a scoate marele ziar oficial (România) prin care să se pregătească și să se mențină o atmosferă morală...*". Profesorul fiind evacuat din casele maiorului Bonciu, după armistițiu, îl găzduise preotul Andriescu, îngăduindu-i să facă ziarul "*într-o odaie din căsuța sa de la Biserica Banu".* Tipografia, rechezițională de la Botoșani, și-o instalase în niște odăițe, din dosul Agenției lui Maximovici. Primea apoi locuință la Mitropolie. Fiindcă tipografia avea o mașină manuală pe *"care o hîrîiau toată noaptea doi țigănuși",* iar la etajul clădirii, locuia Zizi Lambribo, amica principelui Carol - viitorul rege Carol al II-lea -, se iscase și o glumă. Supărată că tipografia trăncănea cînd tocmai duduca se odihnea, a trimis o servitoare să-i spună profesorului că rîșnița lui o deranja. Înfuriat, Iorga ar fi răspuns: "*Spune-i cucoanei care te-a trimis,*

că a mea o deranjează numai pe dînsa, pe cînd rîșnița dumneaei deranjează o țară întreagă." (Aurel Leon, *Umbre*, vol I).

Alături, în casa Tiktin, locuia profesorul Iorgu Iordan, care a trebuit să-și restrîngă si el spațiul, pentru cazarea unui general (*Memorii).*

Pe strada Lăpușneanu, la Jockey- Club, își petreceau viața și unii dintre eroii romanului *Landoul cu blazon* scris de Aurel Leon, cît și ai romanului *Concina prădată - cronica unui Iași de la 1900*, publicat de scriitorul Teodor Scorțescu. Cofetaria *Tufli,* consumurile *Smirnov* și *Ermacov* erau punctele de referință, iar strada Lăpușneanu, calea de legătură. Una dintre eroine, Rașela, avea *pasiunea străzii Lăpușneanu*, în fiecare zi, fîțîindu-se *"macar de zece ori între Piața Unirii și Tufli".*

De aici nu lipseau nici Gabriel și Dobrian, tinerii eroi *ai* romanului *Turnuri în apă*, scris de Sandu Teleajen (1934). Ieșind pe stradă, cei doi "*fac cîțiva pași și se amestecă în furnicarul mulțimii, care tocește în fiecare seară, trotuarul Lăpușneanului. Înaintea lor două tinerele pline de nuri, curățel îmbrăcate sporovăesc de mama focului în limba lui Dostoievski De cum i-au zărit, întorc capetele, clipesc cu șiretenie din ochi, rîd vorbesc și iar rîd. Asta, probabil ca să pară interesante și lor și celor doi juni sublocotenenți de cavalerie, care merg în rînd cu ele, pe lîngă trotuar, dar nu îndrăznesc să intre în vorbă*". Iuțind pasul, Dobrian s-a prins din mers între ele și, fără să le cunoască, l-a prezentat pe colegul său. Cei doi aflau că le chema Niura si Zinicika și veniseră de peste Nistru, cu speranța unui adăpost. Potrivit uzanțelor străzii - unde asemenea procedee erau obișnuite - își continuau plimbarea, împreună.

...Schiţa *Monopol*, a lui I.L.Caragiale

Întorcîndu-se acasă, din străinătate, cu acceleratul Berlin - București și ajungînd la Pașcani, în ziua de 24 mai 1907, dramaturgul întrerupea drumul și lua trenul spre Iași, pentru a merge la familia Ronetti Roman. A doua zi, vizita redacția ziarului "*Opinia*", aflată vizavi de Mitropolie, de unde, pe străzile inundate de o ploaie torențială, pleca cu o trăsură *"la*

deal", spre Smirnov sau Ermacov. Amîndoi erau "*imperfecți*" (fiind scapeți), dar aveau mare dever. La primul - așezat cu prăvălia în capătul de sus al străzii Lăpușneanu - mergea elita Iașilor (parlamentarii colegiului I, din Senat și Cameră), iar la al doilea, aciuat în partea de jos a străzii Lăpușneanu - cam pe unde e acum cofetăria Amandina - mergeau membrii colegiului II – intelectualii. Acolo oprea și conu Iancu, notînd: "*Dugheana e plină de amici, toți funcționari publici și profesiuni liberale. Așteaptă aici de mult, să se oprească potopul, și, așteptînd, ca să le pară timpul mai scurt, iau aperitive, țuică, mastică, pelin, mișmaș și gustă mezeluri, salam ghiudem, cașcaval, măsline...*" Fericit că nu făcuse o criză de *"dambla",* cînd a intrat în prăvălie și a alunecat din cauza unor sîmburi de măsline aruncați *"pi gios",* s-a amestecat printre ceilalți. Urmau : "ș*i aperitive, și mezeluri, și vorbă, și discuție asupra «situațiunii dificile în care se găsește țara în urma tristelor evenimente* (răscoala țăranilor din martie 1907), *ca să zicem așa, și-n fața atîtor reforme ce această situațiune le reclamă imperios, dacă ne putem pronunța astfel» și apoi «asupra trecutului, prezentului și viitorului, ideilor și programului fiecărui ales și fiecărui candidat»- și dezbateri și vorbă, și aperitive și mezeluri și aruncăm sîmburii pi gios!."* Ceasul aratînd ora unu și jumătate și fiind așteptat la dejun, conu Iancu hotăra că trebuie să plece. Voia să-și achite consumația, dar amicii nu-l lăsau căci era rîndul amicului X care a repurtat, la o întrunire electorală *"un fenomenal succes.*" După încă vreo două rînduri amicul a plătit suma de 20, 20 lei din care 3,15 lei pentru măsline și mezeluri și 17,05 lei băuturi și au plecat împreună, cu trăsura ca o gondolă, pe un*"canaletto", spre casă.* Înaintea despărțirii amicul bine făcut, mărturisea c-avea *"o ide' de refo'mă*"..."*Nu mai me'ge, monșăr, cu țăranii...S'bețivi!... Teb'e un monopol al.. ac...(gondola se clatină) al...ac'cololului!..."*

Seara la opt ceasuri și trei sferturi, musafirul împreună cu gazda mergeau spre gară.

După ce mulțumea pentru primire, declara însoțitorului că pleacă la București și cu o idee de reformă.

„-...Trebuie de înfiinţat numaidecît un monopol al ac'colului....la sate!...pentru rurali!"

Găsind bună ideea, conul Iancu scria schiţa *Monopol...* pe care o trimitea colegilor de la *"Opinia".* Apărea cu titlul *Cronică* în numărul din 16 noiembrie 1907 şi apoi în volumul *Schiţe nouă* din anul 1910. Subiectul era la ordinea zilei, căci guvernul avea pe tapet asemenea problemă. Ceva mai înainte, la 10 noiembrie 1907 *"Opinia"* publicase articolul *Monopolul cîrciumelor* scriind : "*Printre reformele propuse de guvern pentru rezolvarea chestiei ţărăneşti se află şi proiectul de lege asupra monopolului cîrciumilor." "Monopolul voieşte să curme beţia care demoralizează, abrutizează şi sărăceşte pe sătean, în plus produce ra-vagii în sănătatea lor şi ameninţă existenţa neamu-lui*". Legea îşi propunea să reducă numărul cîrciumelor, mai ales săteşti. Acelea din oraşe intrau mai puţin în obiectiv, căci legiuitorii ar fi rămas fără "*aperitive*". Schiţa *Monopol* era de actualitate, arătînd şi originea, de la *Ermacov,* a legii. Cum bunătăţile Iaşului erau apetisante şi autorul le ducea dorul, trimiţînd *Cronica* la 9/22 noiembrie 1907, îi scria poetului Rodion (A. Steuerman) ca din cei 50 de lei cuveniţi, ca drept de autor, redacţia să oprească 4o de lei pentru abonamentul la gazeta *"Opinia"*(ce-o primea la Berlin), iar din restul să se cumpere de la *Ermacov* sau *Smirnov* "*icre tescuite prima* "de 5 lei şi "*măsline mari si mici amestecate*"de 1 leu. Urmau să-i fie expediate "*îndată*", plătindu-se doi lei poşta, iar din ceilalţi doi să se bea aperitive pentru sănătatea sa.

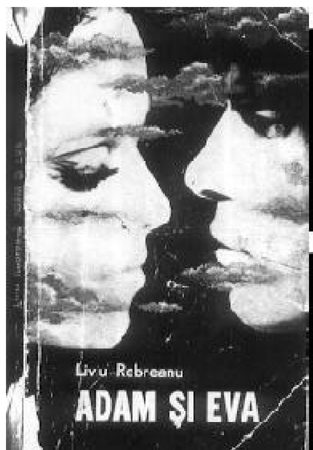

OPINIA

CRONICA

În aceeaşi scrisoare declara "*eu cu sufletul sunt mai mult ieşean decît bucureştean, deşi de fel sunt ploieştean*".

...Romanul *Adam şi Eva*

Parcurgînd strada Lăpușneanu, socotită și de Iorgu Iordan *“echivalentul monden al Căii Victoriei din București”*, găsea inspirație și eroina, Liviu Rebreanu pentru cea mai dragă carte a sa, romanul: *Adam și Eva*. Cum avea să mărturisească el singur : *“Pretextul romanului Adam și Eva e o scenă trăită prin septembrie 1918 la Iași. Pe strada Lăpușneanu, pe o răpăială de ploaie, am întîlnit o femeie cu umbrelă. Din depărtare m-au uimit ochii ei verzi, mari, parcă speriați, care mă priveau cu o mirare ce simțam că trebuie să fie și în ochii mei... Femeia mi se părea cunoscută, deși îmi dădeam perfect seama că n-am mai văzut-o niciodată. Din toată înfățișarea ei înțelegeam că și ea avea aceeși impresie... Am trecut privindu-ne cu bucurie și curiozitate ca și cum ne-am fi revăzut după o vreme îndelungată. Nu ne-am oprit, deși am fi dorit amîndoi... Asta este scena... Mă simțeam fericit și mișcat. Pînă ce am ajuns acasă în strada Păcurari am și botezat-o pe necunoscuta mea cu un nume romanțios, iar din întîlnirea cu ea am turnat repede o nuvelă “.* Urma apoi romanul despre care autorul avea sa scrie: “*In orice caz din tot ce am scris pînă acum, Adam si Eva mi-e cartea cea mai dragă”* (Liviu Rebreanu, *Opere 6, Geneza romanului Adam și Eva)*.

Remarcînd noile aspecte ale Iașului, prins de război, Ionel Teodoreanu, autorul romanului *Bal mascat* observa că orașul străbătut de automobilele demnitarilor avea altă fizionomie. *“Nici străzile nu mai aveau aceeași configurație. Strada Lăpușneanu devenise de fapt Calea Victoriei, adusă la Iași de refugiații Căii Victoriei bucureștene. Păcurarii și Sărărie deveniseră albiile prin care cu armonii grave de orgă și mers de fluvii toropite de înghețul iernii, veneau și se duceau armatele*

rusești... Și toate străzile umblate de alți oameni și toate casele la ale căror ferestre apăreau alte chipuri, contribuiau la înnoirea Iașului, care nu mai vorbea evreiește, ca înainte de război, cu rare insule de grai moldovenesc, ci franțuzește, englezește, rusește si muntenește pe fantoma străzii Lapușneanu și oltenește, muntenește, basarabește în periferii".

Străzii Lăpuşneanu fiindu-i dat să-l audă pe moş Ion Creangă citind *Amintirile...*

Pe strada Banu, "*paralelă cu strada Lăpușneanu*", aflîndu-se într-o vreme (14 octombrie 1876 - 23 aprilie 1877), școlița nr 2 Păcurari, spre ea putea fi văzut mărșăluind cu bastonul în mînă, institutorul Ion Creangă. Venea de la Bojdeucă, intra prin partea de sus a străzii Veseliei, cobora pînă la fostul hotel *Europe* și pășea în străduța cu școlița de la numărul 14. Acolo îl vizita odată prietenul Teodor Speranția. Era iarnă, era frig. Institutorul a spus copiilor să-și pună căciulele pe cap și a urmat lecția... *(Ion Creangă la Școală).*

Evocînd altă întîlnire, același prieten scria*: "Într-un după prînz veneam din Păcurari, pe strada Păcurari, apropiindu - mă de Jockey-Club. Începuse a ploua încetișor. Mergeam cu umbrela deschisă, cînd deodată văd venind la vale, dinspre Copou, pe Ion Creangă. Vine la vale și-mi iese, înainte...*

– Dar ce bine îmi pare că te întîlnesc, îmi zice el. Ești grăbit? Unde te duci??? Ai vre-o treabă acum???

– Dar ce e?

....

–... Uite ce e. Am scris aice mai pe larg și mai amănunțit ce mi-am adus aminte de pe-acasă, din vremea copilăriei. Și dacă e ceva aș vrea să le tipăresc, dacă nu, sănătate... Cu aceste vorbe scoate din buzunar un caiet și începe să-mi citească. Citește bucăți de ici de colo, de acasă de la el, despre prietenii lui, de părintele cutare.... Mergeam amîndoi pe trotuar, pe strada Păcurari cu umbrelele deschise în ploaie, pe la poarta penitenciarului de la

Jockey-Club pînă la vale, pe la casele lui Praja și înapoi. Noroc că ploua și nu prea era lume pe stradă să se împedice de umbrele noastre.... mergeam amîndoi, el citind și uitîndu-se din cînd în cînd la mine să vază dacă îl ascult... Vre-o două ceasuri m-a plimbat prin ploaie, citindu-mi...”

Pe strada Lăpușneanu era văzut și în ultima zi, înainte de a trece în lumea umbrelor. Îl întîlnea profesorul Ștefan Drăghici. Intrase într-o franzelărie și cumpărase niște crafle, umplute cu dulceață. A mîncat cîteva și a cerut *“să-i împacheteze 20 de crafle de Anul Nou, plătind 2 franci în monezi de argint*”. În drum spre casă, au cinstit un coniac - două, la o băcănie și au mers împreună pînă aproape de Bojdeucă, unde s-au despărțit, urîndu- și: “*La mulți ani*!” Era în ziua de 31 decembrie 1889, cînd în fiecare cerdac se auzeau clinchetele clopoțeilor și vocile copiilor rostind versurile strămoșesti, încheiate cu urarea : “*La anul și la mulți ani.!..”* Cei doi prieteni nu se mai întîlneau, căci autorul *Amintirilor* pornea spre alte tărîmuri... (I.Popescu Sireteanu, *Amintiri despre Ion Creangă*)

Pe lîngă paginile literare, memorialistice ale scriitorilor, ziarele adăposteau și ele nenumărate articole și reportaje, scrise în diferite momente, dar cu același subiect : *Strada Lăpușneanu*. O gazetă avea chiar un serial întitulat *De la Corso (Jockey-Club) la Pogor*. Reluarea lor necesitînd sute de pagini, amintim doar două, publicate în zilele cumplite ale celui de al Doilea Război Mondial, de gazeta “*Prutul*”. Unul, scris la 21 februarie1941, de Aurel Leon, are titlul : *De la piață la Copou*. *Turul obișnuit pe strada Lăpușneanu.* Deși afară era încă iarnă și caldarîmul înecat de bălți, “*la ceasul amurgului* “strada “*se trezește la viață... trotuarele devin rîuri de culori mișcătoare...trec grupuri gălăgioase comentînd moda și filmele”,* la urmă purtînd clasica discuție:

“- *Hai, dragă, acasă! E tîrziu.*

– Încă nu! Trebuie să-mi fac turul! Acest tur este intrat în obișnuința ieșenilor ca tabietul cafelei sau ca ziarul. Duduia care nu-și face turul între piață (Unirii) și Corso înseamnă că și-a rupt un picior sau nu are cu ce se « expune».” Ordonanța de închidere a circulației pe străzi, după ora 9, din cauza războiului,

provocase o adevarată nenorocire. Vrînd-nevrînd, pe la 8,3o, începea retragerea spre tramvaie, asaltarea lor și reîntoarcerea acasă în bezna cartierelor camuflate, cu cine știe ce necunoscut sau necunoscută, aruncată în brațe, din cauza înghesuielii, întunericului din vagon și a opririlor intempestive.

Alt articol, din ziarul zilei de 19 mai 1941, se numea *Calea Lăpușneanu* și-i arăta însemnătatea *"calea aceasta, înrudită prin alură cu alta, a Victoriei, posedă o viață proprie a ei cu obiceiuri și principii bine stabilite. În orice anotimp al anului ea strălucește - cu mici intermitențe și schimbări orare - intre 11 și jumătate și unu, dimineața și seara, între orele șase jumătate și opt... Este împodobită ca o scenă de operă cu figuri multicolore..."* Cunoștințele se fac simplu, întinzîndu-se mîinile, mărturisind reciproc, numele de familie și tradiționalul : - "«*Mi-a părut bine*» *și continuînd turul. La el, primii apar școlarii și micele școlărițe mușcate de dorul celor dintîi idile, apoi un amalgam de tipuri: servante cu păr oxigenat doritoare să devina stăpîne, cucoane singure amatoare de o aventură, eleve cu ochi de azur dornice să prindă tururile unor oameni serioși, care să le conducă la o cofetărie, elevi studioși si timizi, dornici să facă o cucerire de*

Zile de război pe Lăpușneanu

mult așteptată, ofițeri cu monoclu și ghete de lac, poftitori de o partidă bună, actori și actrițe dornici să schimbe partenerul din piesa vieții și sumedenie de figuri ce parcurg strada în două coloane cu sens de mers contrar, despărțiți de linia netrasată a mijlocului străzii. La fiecare pas, chicote, izbucniri de veselie și de voie bună”, cu toate că, în jur, zeul războiului se pregătea să muște sumedenie de trupuri tinere, iar pe altele să le îngroape pentru vecie.

Strada avea tradiția ei care nu se putea curma, deși după 22 iunie 1941 becurile i se stingeau și doar ici colo, cîte unul, de cîțiva zeci de wați, aruncau niște slabe raze, albăstrite de camuflaj, deasupra lungilor convoaie de trecători.

Luptele din zona Iașilor, dintre martie 1944 și pînă în 20 august 1944 cînd “*frontul s-a sprijinit pe Iași*” iar mare parte din populația creștină s-a evacuat, au întrerupt tradiția. În locul coloanelor de tineri veseli, ieșiți la vedere, treceau tancuri, tanchete și mașini militare, mergînd în mare viteză spre front sau de acolo, pline de răniți, spre unitățile și spitalele din spate. Deasupra străzii, cu marile clădiri preluate de unități germane, foiau avioanele sovietice aruncîndu-le bombe, fapt pen-tru care cîteva clădiri aveau sa fie distruse - printre care Academia de Muzică, situată lînga casa Drosu unde se instalase Comandamentul Garnizoanei Germane (Povestea fostul șef de gară Neculai Savinescu, în *Gara amintirilor*). În ziua de duminică 20 august 1944, la ora 11, pe

strada Lăpușneanu coborau tancurile și trupele sovietice, după spargerea frontului la nord de Iași. Petrecîndu-se lupte crîncene, la ceasul plimbărilor de seara, strada rămînea plină de ruine cu mai toate geamurile sparte, unele case lovite de proiectile, cu trupurile multor ostași însîngerați și crispați de durere, sărutînd pămîntul stră- moșesc pe care l-au apărat cu arma în mînă, pînă la ultima suflare, înăbușită de gloanțe și schije. Curățată prin muncă voluntară, inițiată de noua adminstrație instalată cu asentimentul Comandamentului Sovietic, peste cîteva săptămîni, strada revenea la viață. Seara, prin fața prăvăliilor redeschise, cu vitrinele bătute în scînduri și unii pereți lipsiți de ferestre și uși, rînjind sinistru ca niște schelete, tinerii - majoritatea evrei, căci parte din populația creștină se evacuase, prin martie 1944 - fete și băieți guralivi ´începeau iar să se plimbe, "*în deal și-n vale*".

Într-una din serile acele întunecate, în amurgul zilei de 15 septembrie 1944, după repararea Uzinei Electrice (8 septembrie), sub copertina din fața cinematografului Trianon (Republica), s-a aprins primul bec al străzii. Era mic, doar de 40 de wați, dar lumina cît o o întregă instalație din timpurile normale. În momentul aprinderii întreaga stradă a strigat: *Uraaa*! Era prima lumină după patru ani de beznă!

Războiul, însă, îi schimbase înfăţişarea

Venind de la București, pentru cîteva zile, în dragul său oraș, scriitorul Mihail Sadoveanu pășea înlăcrămat printre ruine, trăind îndurerat filmul neuitatelor amintiri și țintuind pe acei care au hotărît ca "*frontul Moldovei să se sprijine pe Iași* ":"*Am fost și am văzut Iașii. Mi-am cuprins tîmplele în palme și m-am așezat desnădăjduit între ruini....Iașul e un muzeu; în el se cuprind mai multe monumente istorice decît în tot restul țării... După jafurile, prigonirile și uciderile săvîrșite de huligani, după zdrobirea orașului, a rămas aicea o populație mizeră și înfricoșată, păstrînd în priviri viziuni de infern. Nu mai credeau*

bieții oameni că vor supravețui și acum privesc această nouă primăvară cu neîncredere încă... Sînt cei care au flămînzit, care au tremurat în frigul iernii, care au așteptat biruința și eliberarea, cei care au fost nevoiți să ardă parchetele și mobilele clădirilor lovite de bombe, cei care au rămas părăsiți de administrație, de ocrotirea firească a unei societăți constituite. Sînt cetățenii mizeri care au rămas în acest oraș... Acuma n-au haine, n-au alimente, n-au adăposturi. Un profesor universitar trăiește ca un schivnic, bieți studenți dorm pe rogojini, în camere fără ferestre. Apa nu mai curge în canale și mireasma trandafirilor și liliecilor din grădini se amestecă cu miasmele putrezeciunii “.

Pășind pe strada Lăpușneanu, însoțit de mulțime de “*figuri palide, ce-l aținteau mustrător de dincolo de viață și lume* “ se întreba : “*Unde-i Muțu Podgoreanu - mic și sprinten cu ochii mari scăpărînd de intelegență și bunătate — să-i întîmpine în cîrciumioara-i modestă, urîndu-le: Bun venit! și, punîndu-le dinainte un ficat de gîscă savuros și un vin generos (cel mai bun vin din lume!), să le declare cu voie bună: Va urma*!!...” În zadar îl cauta. Și Muțu Podgoreanu și prietenul Beno și mulți alți trăitori, care însuflețiseră bătrîna uliță a fostului Iași, erau pierduți... Îi amestecaseră *“viforul cu frunzele anului 1941 și cu pămîntul acestei sărmane țări” (*Opere, vol 17). Înaintea plecării spre București, adînc tulburat, lăsa în folosința Facultății de Agronomie, casa și grădina sa de la Copou, ducînd în suflet imaginea orașului grav rănit.

Venise primăvara anului 1945...

Dar încă multe clădiri stăteau în ruine, lovite de bombe, cu pereții sfîrtecați și acoperișurile prăbușite, precum: *Palatul Unirii*, *Hotelul Traian*, *Universitatea*, *Teatrul*, *Școala Notre Dames* (preluată apoi de Filarmonică), cinematografele ***Sidoli*** și *Phoenix*, *Spitalul Sf. Spiridon*, *Liceul Internat* cît și sute de case din Copou, din Păcurari, din strada Gării, din Lăpușneanu, din I. C. Brătianu, din Cuza Vodă, din Ștefan cel Mare, din Hală,

Unele se reparau, în condiții foarte grele, lipsind materialele iar altele complet distruse, se demolau, dispărînd pentru vecie, regretate de foștii proprietari (mulți evrei), care nu-și doreau risipită averea imobiliară cu spații comerciale și o apărau, invocînd, adesea, importanța ei istorică.

Urmau însă anii ’60 ai marilor modernizări, prinzînd contur ideea de lărgire a bătrînei răspîntii (cu dărîmarea hanului Petrea Bacalu - locul manifestațiilor unioniste - urmat de Academia Mihăileană), încurajată de orgoliile unor specialiști doritori să le rămînă numele pe fruntea orașului.

În loc să se continuie plombarea, ici-colo, a golurilor rămase de la război, și reabilitarea mahalalelor pline de acareturi insalubre, pentru a cîștiga experiență și a scoate din mizerii miile de oamenii necăjiți, - cum se proceda în vechile orașe europene,- se pornea cu dărîmarea centrului (1960-1963), ridicîndu-se blocuri liniare, criticate chiar de realizatori, precum a fost cinematograful *Victoria*, ce a mai trebuit înălțat cu un cerdac pe acoperiș...

Pentru a face loc blocurilor sorocite să mărginească Piața cea nouă, cu trepte, dale marmorate și mozaicuri, prin 1961 se pulveriza colțul *Ermacov* (preluat de frații Pogor, prin care trecuse Agenția W*agons-lits*, Agenția *TAROM*, elegantul magazin *Romarta*) - și pe care i-ar fi stat bine o placă amintind de I.L.Caragiale. Nu erau ocolite nici casa Xenopol de alături, nici frumoasa berărie *Bragadiru* devenită *7 Noiembrie*, nici străduță Unirii, cu splendidul Teatru -circ- cinematograf *Sidoli*, construit din anul 1889.

Începutul fiind făcut, urma demolarea, fără nici o cruțare și a restului de clădiri, pînă în peretele cinematografului, odată

Băcănia Frații Pogor (Colecția Olga C. Rusu)

cu el dispărînd și istorica zidire a cofetărie M-me Alexandre - pe care trebuia scris cu litere mari : *Aici venea cu plăcere și a locuit poetul Mihai Eminescu*. Prin vechile zidiri cu stiluri variate, înfățișare, prietenoasă dar prăvălii modeste - ale vremurilor de tranziție - se adăpostiseră o consignație, un magazin cu ceva piese electronice, un atelier de reparații pentru instrumente muzicale și altul de radio, mai sus, așteptîndu-se reîntoarcerea magazinelor elegante, demne de Strada Tinereții.

Unii dintre locatarii de la etaje, chiriași, se mutau la blocuri bucuroși că scăpau de odăile, adesea întunecoase (ca toate zidirele vechi, economicoase cu încălzirea) și mergeau în apartamentele noi din Piata Unirii, cu baie și încălzire centrală. Se construiau vreo 800. Alții însă, erau necăjiți pentru viteza cu care se facea evacuarea, scoțîndu-se lucrurile din case, fără nici o grijă, în iureșul lucrătorilor de pe șantiere.

Părăsirea clădirilor devenea chiar dramatică, pentru foștii proprietari care își vedeau cuibul spulberat, ca și pentru cei mai în vîrstă ce purtau în suflet noianele de amintiri ale unei întregi vieți.

În fostele case Gross, lipit de peretele cinematografului se găsea Atelierul de radio -reparații al inginerului Lenderhendler,

cu odăile pline de radioreceptoare vechi, vîndute pe mai nimic de foștii lor stăpîni, trecuți la aparatură ieftină și modernă - cu lămpi și apoi tranzistoare - adusă din Uniunea Sovietică. Îndrăgostit de mărcile lor, odinioară celebre (*Telefunken, Philips, Blaupunct, AEG, Braun*) și socotind că în viitor - "*cînd vor fi vremuri normale !*"- se vor căuta sau se vor putea refolosi, macar pentru piese, bătrînul inginer le primea dînd ofertanților cîțiva zeci de lei, le privea cu nostalgie, amintindu-și de anii războiului cînd le vînduse noi, și apoi le clituia unul peste altul, în șiragurile de lîngă pereții celor vreo două odăi tip vagon. Ca să nu-i fure careva marea lui bogăție, noaptea dormea, pe o pătură, între ele. Ziua, așezat pe un scaun, afară, moțăia așteptînd clienții care nu mai veneau, căci se duceau la mai tînărul comerciant Saul, responsabilul raionului de radio, din magazinul de stat *Ciocanul,* deschis în fața Poștei, de pe strada Cuza-Vodă. Acolo soseau aparatele noii fabricii bucureștene "*Radio Popular* ". Nostalgic, bătrînul privea curios deverul ce îl mai avea meșterul de reparat stilouri - cu mare cautare pînă la apariția pixurilor - primit în prăvălia sa, tot mai goală.

Se înviora în ziua demolării clădirii, încercînd să-i convingă pe lucrătorii veniți cu tîrnăcoape și lopeți, zicîndu-le că veșcile fostelor aparate prăfuite și brăcuite de studenții angajați cu ora la unele reparații, erau aparate scumpe: *Philips, AEG,Telefunken*... Ținîndu-se de ei, îi îndemna să nu le arunce în basculantele cu moloz, ci să le ia acasă, căci"*vor veni timpuri bune*,"cînd vor avea mare căutare și se vor putea repara, cu "*piese originale."...* Bătrînul radiofonist nu putea înțelege că viața aparatelor tinereții sale trecuse...

Văzîndu-l atît de îngrijorat de soarta "*hîrburilor*", șeful de șantier a dat ordin să fie cărate în camionul adus - ca de obicei - pentru mutarea mobilei , ce aștepta gol la ușa prăvăliei. Cele două odăi, afară de "*aparate"*, un scaun și o tejghea, nu mai aveau nimic. Fostul patron vînduse tot mobilierul, ca să se întrețină și să cumpere relicvele anilor 38-43, pentru care făcuse o pasiune...

Mutat cu ele într-o odaie pe strada Ștefan cel Mare, stătea toată ziua pe prichiciul casei din fața bolții de intrare în curte,

rezemînd zidul și așteptînd clipocind, “*timpurile bune... aduse de americani... care nu mai veneau...”.* Deși nu avea nici o asigurare, așa cum era obiceiul pe atunci, statul îi făcuse o pensie din care își ducea zilele.

Cu cîteva săptămîni înainte de mutare și demolare, vecinul său, cu atelierul de reparat instrumente muzicale, vînduse ultimul acordeon Hohner. Era micuț, roșu - sidefat și cu 40 de bași. Nu-l înstrăinase pînă atunci, căci - zicea el - îi amintea magazinul de pe vremuri, cu articole muzicale. Uneori îl punea pe umeri, îngînînd o melodie.. de demult... Și mai avea un motiv, ascuns în *adîncul, adîncul sufletului*... Auzise de mutare și nu-i făcea probleme. Instrumentul rămas, putea să-l ia în spate și să meargă la apartamentul ce urma să i se repartizeze, potrivit uzanțelor timpului.

Într-o zi a intrat în dugheană un tînăr student de la Conservator. Avea fața albă, fină și distinsă, de artist. Văzînd acordeonul lucitor și stingher, pe tejghea, înconjurat cu maldăre de partituri, nedeschise de ani, l-a luat în brațe, l-a șters de niște urme de praf și încercîndu-l, a început să cînte, dumnezeiește : *Voci de primăvară.* Anotimpul renașterii naturii tocmai sosise. Țigăncușele cutreierau străzile, îmbiind trecătorii cu buchețele de ghiocei, viorele și toporași. Stoluri de vrăbii gureșe se fugăreau printre ramurile salcîmului din colțul străzii, iar razele soarelui, calde, mîngîiau molatec obrajii fetelor... Auzind melodia, bătrînul octogenar, *Domnul, jupînul sau tovarășul Moise, Isac, Leon, Bercu, Leiba, Mendel*, - nici el nu-și mai știa numele și-l accepta pe acel cu care i se adresau sătenii ce-i aduceau armonici la reparat și voiau să pară vechi cunoștințe - a tresărit, s-a ridicat iute de pe băncuța pe care dormita cu capul într-o mînă, a mers lîngă tînăr să-l vadă mai de aproape și a rămas împietrit. Parcă avea în față pe Rubin, pe Mielu, băiatul lui...cuminte și blînd ca un miel - de aceea vecinii îi și spuneau Mielu, și așa i-a rămas numele. Era student și cînta la fel, Strauss, cu micul acordeon... pînă în ziua aceea de la sfîrșitul lui iunie 1944, cînd în ușa prăvăliei a apărut un cap disperat, strigîndu-i: *Fugi!!! Mergi, IUTE!!! în strada I.C.Brătianu, lîngă spital!!* Și apoi a dispărut. S-a dus cu sufletul la gură ...

Acolo, într-o baltă de sînge, pe caldarîm, l-a găsit pe Mielu. Parcă dormea.... Scuturîndu-l, înspăimîntat, băiatul a deschis ochii o clipită și recunoscîndu-l, a șoptit, tot mai stins : *Tată, trăiești! Ce bine! Ne era frică...să nu fi pățit ceva... în noaptea asta!!!... De aceea veneam la mata...*

Pe obrajii bătrînului, rămas ca un sfinx în fața studentului, au început să se rostogolească boabe de lacrimi, fierbinți. Mielu plecase de acasă, îngrijorat, să vină la el, la prăvălie, să vadă dacă nu i s-a întîmplat ceva în noaptea aceea de război, cînd în cer și pe pămînt, în loc de păsări, zburau schijele și gloanțele. Unul l-a lovit și pe el...”*Doamne, unde ai fost în ceasul acela*?”Au murmurat buzele bătrînului înlăcrimat....

De aceea păstrase cu sfințenie acordeonul. Cînd voia să-l audă pe Mielu, îl deschidea, îl mîngîia și încerca o frîntură din valsul lui Strauss...

Neștiind durerea din sufletul negustorului, tînărul student l-a întrebat de preț... Bătrînul n-a răspuns... Privea în neștire. Baiatul a scos din buzunar niște bumăști și le-a pus pe tejghea... Nu era nici jumătate din cît ar fi trebuit... Negustorul se uita mut și a întins mîna după acordeon. Studentul s-a dat înapoi. Zicînd că se duce acasă să mai aducă bani, a întrebat: *Cît*? Văzîndu-l atît de trist, bătrînul *Moise, Isac, Leon,Bercu*, *Leiba, Mendel*, n-a spus nimic. A dat doar din cap, ca un Da! Și l-a lăsat să se ducă, fericit, cu acordeonul în spate.

Ultima imagine, înaintea demolării colțului Ermacov (Colecția Felicia Manciuc)

După plecarea ultimului său client, a privit în jur. Nu mai avea nimic în dugheană. Doar î n g ă l b e n i t e l e partituri. Dar cui îi trebuiau pe atunci știme de pian cînd radiofonia și

televiziunea erau în gîndul tuturor. Și vechile piane din fostele case boierești zăceau în uitare sau se scoteau în stradă. Odată cu acordeonul plecase, pentru totdeauna... și Mielu. A luat din perete fotografia lui, a scos-o din ramă, a sărutat-o plîngînd, punînd-o în sîn, a căutat în sertar cheia, a închis ușa, a tras ruloul de tablă, duruitor, așa cum nu mai făcuse de mulți ani și a plecat și el. Încotro? N-a știut nimeni deși autorul acestor rînduri a făcut cercetări, întrebînd pe foștii vecini. "*Cre'cî, la Mielu, în cimitirul ovreiesc, din dealul Păcurarilor lîngă mormîntul căruia rămînea, noaptea, adesea. Ce rost mai avea el pe lume, fără dragul lui băiat, fără acordeon* și *fără atelier...*"a zis, ridicînd din umeri, fostul vecin, inginerul, martor la scena ultimei vînzări. Nu peste mult timp, dispărea și mica prăvălie muzicală transformată în atelier -magazie - bucătărie - dormitor, după mutarea și a soției lîngă băiat și părăsirea micei lor locuințe, din strada Vîntu..

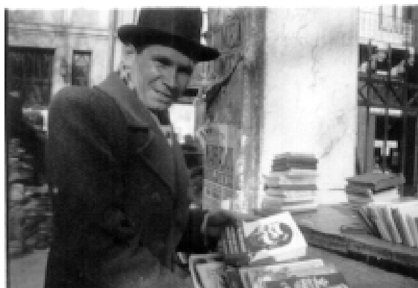
Acești doi septuagenari erau, probabil, ultimii dintre sutele de foști negustori evrei ai străzii Lăpușneanu de odinioară, cînd etnia lor reprezenta jumătate din populația orașului. Rezistaseră pînă la demolare fiindcă înaintea naționalizării comerțului - ca și radiofonistul Ilie Ilie, de lîngă Telefoane - nemaiavînd surse de aprovizionare își transformaseră magazinele în ateliere de reparații, tolerate de autorități, încă multă vreme...

Plimbările totuşi continuau

Tradiția plimbărilor pe fosta strada a Veseliei sau a Tinereții - pe care seara ieșeau întregi familii și chiar bătrînii tentați să retrăiască anii cei uitați - se păstra pînă apărea Televiziunea, cu toate că strada se scurta mereu, demolîndu-se și partea de sus pentru Casa Tineretului. Un articol cu titlul *Strada Lăpușneanu,* semnat de vechiul profesor universitar Gh. Băileanu și publicat de "*Flacăra Iașului* " în 30 martie 1968, făcea un istoric romantic, al iubitei străzi. Pomenind cofetăriile *Nicoletti, Alexandre, Georges, Funiak*, evoca și faimoasa locantă a lui *Tuffli,* unde în anii săi tineri, întîlnise "*ofițerii, sunînd*

pintenii, feluirți barbișonați și pomăduiți cu mănușile în mîna dreaptă, oameni chipeși, eleganți cu mustăți de focă - modele de catalog pentru pictori și caricaturiști." Bănuindu-i sfîrșitul apropiat, încheia articolul, amintind edililor vremii că strada Lăpușneanu nu era oarecare, ci o istorie a bătrînului Iași, plină de evenimente, amintiri și legende...

Înmulțirea televizoarelor după darea în funcție a releului TV de la Repedea - în noiembrie 1968, cînd s-a îmbunătățit radical, vizionarea programelor TV -, Știrile,Teleenciclopedia și Varietățile de sîmbăta și duminica seara, cu marii umoriști și cupletiști ai vremii* , strîngeau în jurul ecranelor chiar și pe cei mai înverșunați plimbăreți, care n-ar fi părăsit strada Lăpușneanu pentru nimic pe lume. În zadar se legau de ei unii gazetari, indignați că mulți tineri nu mergeau la posturile repartizate după terminarea studiilor. Un articol, pe asemenea temă, din gazeta locală avea chiar titlul *Strada Lăpușneanu nu poate fi un ideal*, ("*Flacăra Iașului*", 5 noiembrie 1969). Reporterul gazetei găsise la hotelul *Unirea* pe un șef de promoție, de la Facultatea de Filologie, făcînd-o pe recepționerul cu un salar mic, în loc să meargă la catedra unde era repartizat. Și cum mai erau și alți"*specialiști*", care se "*descalificau*", stînd în oraș, prinși de "*atracția străzii Lăpușneanu*", și a "*dalelor marmorate*" din Piața Unirii, a dat sentința: "*Promenada pe strada Lăpușneanu nu poate fi un ideal și o profesie..."*

Îi mai păstra tradiția anticarul Gheorghe Pînzaru

Ca și cum articolul ar fi fost un cuvînt de ordine, încetul cu incetul dulcea plimbare de sîmbăta și dumineca seara, pe strada Lăpușneanu se uita, strada rămînînd tot mai singură. Vina o purta însă Televiziunea.

*Mircea Crișan, Vasile Tomazian, Gr.Vasiliu Birlic, Puiu Călinescu, Horia Căciulescu, Radu Zaharescu, Ștefan Bănică, Margareta Pîslaru, Radu Beligan, Virginia Tastaman, Toma Caragiu, Octavian Cotescu, Stela Popescu, Dem Radulescu, Ștefan Mihăilescu - Brăila, Amza Pelea, Luigi Ionescu, Gică Petrescu, Doina Badea, Ioana Radu...

VIII. SALVAŢI STRADA LĂPUŞNEANU

Prin anii ’80 i se simţea lipsa

Tinerii nu mai aveau un loc public de întîlnire, și cîteva ceasuri de viață comună. Sîmbăta și duminica - zile de turism - străzile centrale erau pustii, iar orașul rămăsese lipsit de cartea sa de vizită reprezentativă. De aceea, prin anii ’80 simțindu-i-se din plin lipsa, tot mai mulți ieșeni discutau despre *fosta stradă Lăpușneanu*, cu dorința reînvierii vieții de pe strada Veseliei și reluarea frumoaselor ei tradiții. Apăruse și un motiv justificativ. Turismul luase mare amploare, se modernizau vechile stațiuni, se construiau spații moderne de cazare. La București se refăcea zona de la *Curtea* v*eche* cu strada Lipscani, lucrare de care unii edili ieșeni voiau să lege și reconstruirea străzii Lăpușneanu. Problema se discuta într-un Consiliu Județean*. Dorindu-se și introducerea Iașului în circuitul turistic internațional, se propunea repararea și refacerea clădirilor, în stil de epocă, cu multe inscripții de amintire, cu firmele atrăgătoare de odinioară și particula La: *La Ghemul de Aur*, *La Soarele Electric*, *La Talpa de Fier*.

Smonit, un tînăr arhitect** , de la ICPROM, schițase chiar profilul vechii străzi și fostele fațade de odinioară, pe o foaie lungă de calc, susținut prin evocările publicate în gazeta “*Flacăra Iașului* “, de veteranul scriitorilor ieșeni, Aurel Leon. Îl seconda autorul acestor pagini scriind *Strada Lăpșneanu de odinioară* (4 și 11 noiembrie 1984), *Vechi locuri cu chemare turistică* (10 noiembrie 1985), *Alte locuri cu atracție turistică* (24 noiembrie 1985), *Viața Românească din strada Lăpușneanu* (10 ianuarie 1988)*, O poveste și o casă de demult* (6 septembrie 1987), din același serial : *Vechi locuri și zidiri ieșene*, susținut săptămânal la gazetă..

Ultimul, plănuit într-o plimbare cu maestrul Aurel Leon, avea în vedere casa, trecută pe lista demolării, unde locuise Hariclea Hartulari- Darclée, *La Diva Ilustra*, pentru care lumea muzicală

---

*ing. Ioan Rotaru

**Corneliu Drișcu

Capătul de sus al străzii Lăpușneanu

din întreaga Europă are respect și o încăpere muzeală ar fi adus Iașilor mulți vizitatori. În finalul articolului se propunea: "*Clădirea aceasta împreună cu bolțile alăturate și celelalte vechi zidiri, din strada Lăpușneanu, la fel de importante după cum s-a aratat în aceste pagini, îmbrăcate în hainele de epocă, ar da Iașilor o stradă plină de farmec și romantism, așa cum au toate orașele de talia și vechimea orașului nostru, spre care se în-dreaptă gîn-durile și pașii tutu-ror românilor*." Casa în care funcționa cofetăria *Făget*, împreună cu cea alăturată erau dintre puținele

Casa Hariclea Darclée (Colecția Olga C. Rusu)

imobile ale Iașilor care mai păstrau la parter vechile tavane cu bolți rarități strămoșești. Propunerea a fost primită cu entuziasm și mulți dintre ieșeni, telefonau sau scriau autorilor și la gazetă, "*visînd*" readucerea șiragului de bolți la vechea lor înfățisare, iar strada dragilor promenade, preferata poetului Mihai Eminescu, să devină cea mai atrăgătoare din tîrg. Impresionat, careva dintre demnitarii timpului a dispus cercetarea informațiilor, un "*activist*" de la județeană a dat un telefon semnatarului articolului, un consilier, autorul și cîțiva proiectanți de la ICPROM - instituția care întocmea proiectele de sistematizare a Iașilor - au ieșit pe teren să analizeze dorințele. Prin atelierele de proiectare au inceput discuții febrile pe această temă. Cofetăria *Făget* ducea mai departe tradiția fostei locante *Café de Paris*, cafeneaua literară a junimiștilor, care, cu puține amenajări, putea deveni o locantă-muzeu, cum sînt multe pe străzile orașelor istorice occidentale. Tot mai des se auzea: "*Salvați strada Lăpușneanu!!!*"

Se demolează cofetăria Georges (prima clădire după bloc), octombrie 1988 (Foto: I. Mitican)

După o pledoarie pentru stabilirea, pe Lăpușneanu, a *Grădinii Anticarilor*, lîngă cinematograful *Republica* (4 septembrie 1988, o evocare lua apărarea Hanului Binder. Prin ianuarie 1989, sosise și o echipă de la revista "*România pitorească*", cu fotograf (Natalia Dumitru), reporter (Anda Raicu) și gazetarul, vestit pe atunci, Mihai Creangă pentru un material

despre Iașii lui Eminescu. Vizitau muzee, biblioteci, se întîlneau cu profesori și cetățeni doritori să le arate Iașul și împreună cu autorul - recomandat de conducerea Bibliotecii Mihai Eminescu - parcurgeau vechile ulițe, oprindu-se îndelung pe strada Lăpușneanu plină de dărmături, zaplaze și șanturi înglodate. Cele cîteva clădiri din partea dreaptă, de sus , a străzii (casele Konya), rămase, prin noiembrie 1988, încă în picioare, triste și însingurate ca niște oameni hăituiți, privind disperați, în toate părțile după ajutor erau pulverizate. Numerele din martie și aprilie 1989 ale revistei publicau cîte un articol sub titlul *Șapte dealuri pentru Eminescu*. Dar din păcate cu prea puține referiri la Strada Amintirilor pentru care li se adresaseră mai multe SOS - uri. Spre finalul articolului din aprile se făceau cîteva referiri.*

Pe atunci urma să apară volumul *Cu Mihai Eminescu și Ion Creangă prin Tîrgul Ieșilor-itinerar sentimental* - încredințat pentru tipărire *Editurii Sport Turism*, cu prilejul Comemorării poetului Mihai Eminescu (iunie 1989). Socotindu-se că amintirea prezenței la Iași a poetului (1874-1877 și 1884 - 1887), ar fi un argument cumpănitor în lupta pentru păstrarea vechilor străzi, autorul urmărea pașii poetului pe ulițele orașului de odinioară (*Strada Arcului, Bulevardul Ștefan cel Mare, Strada Lăpușneanu, Dealul Copoului, N. Gane, N. Bălcescu, Păcurari, Cuza Vodă) și prin jurul Iașilor (Dulci peregrinări și dragi amintiri*). Era redactat pe baza unui bogat suport documentar, din Arhivele de Stat și publicistica vremii. Negăsindu-se un editor la Iași, dispus să publice cartea, în anul 1988 s-a oferit Editurii pentru Turism din București, unde apărea în 1990. Străzii Lăpușneanu i se închinau 14 pagini din cele 190 ale volumului.

Ideea refacerii străzii pitorești de odinioară, pentru a deveni atrăgătoare de turiști, ca acele din marile orașe occidentale,

---

* Pentru liniștirea spiritelor prea încinse, vizita se încheia, peste puțin timp, cu o “*spargere*” la casa ghidului. Întorcindu-se de la serviciu, în ziua de 10 februarie 1989, a găsit locuința întoarsă pe dos, cărțile din bibliotecă împrăștiate, dulapurile răvășite și vreo trei milițieni - chemați de familiea întoarsă de la lucru - fotografiind, cercetînd, întrebînd. Aruncat pe un scaun, se afla uitat, un fîș albastru cu diferite chei in buzunar. Arătat musafirilor, aceștia l-au luat și au pus punct cercetărilor.

Ultima fotografie a clădirii Editurii Junimea (stînga) (Foto: I. Mitican)

căpăta tot mai mulți adepți. Unii cititori scriau și telefonau la gazeta “*Flacăra Iașului*”, ai cărei redactori* susțineau - pe tăcute - dorința păstrării vechilor străzi, publicînd articole și provocînd întîlniri între cititori, gazetari și proiectanți (ca aceea din 25 martie1989). Răscolind dulapurile cu amintiri, mulți ieșeni căutau fotografii vechi, făceau propuneri, dădeau sugestii, pînă într-o zi din noiembrie 1988, cînd... pe neașteptate... intrau în funcție buldozerele și.... În norii de praf și scrîșnet de șenile, sfărmau, neîndurătoare, ultimele zidiri din capătul de sus al străzii, - scăpate la demolarea precedentă - zdrobind bolți centenare și pereți de cetate peste care trecuseră bombele ultimului război, nămeți greoi, vijelii năvalnice și cutremure năprasnice, precum acele din anii 1940 și 1977, dar fără să le clintească. În loc să le consolideze și reabiliteze, cum se proceda în București cu vechile clădiri din zona hanului Manuc, cît și în alte părți, adepții modernizării orașului prin bolți din beton armat hotărau să demoleze și să planteze niște blocuri greoaie în peisajul romantic, plin de amintiri și înnobilat de pașii marilor înaintași.

Consternată, gazeta “*Flacara Iașului*” înregistra momentul final prin articolul *Lucrările de sistematizare a zonei Piața Independenței - strada Banu* (7 februarie 1989), scriind:

*Camil Grigoraș, de la Secția Agricolă, redactorul șef Gheorghe Mihalache și redactorul Gheorghe Ghindă, cît și profesor-pictor Radu Orac de la Liceul Internat „Costache Negruzzi” care intervenea pe la toate autoritățile, preocupat de această idee pînă la ultima suflare (21 iulie 2004). Articolele despre vechiul Iași ocupau aproape jumătate din mica foaie a ziarului de atunci (cu patru pagini).

“De cîteva zile este o mare concentrare de forțe umane și mecanice in zona Piața Independenței - strada Banu... După demolarea vechilor clădiri situate de o parte și alta a fostei străzi Gh. Dimitrov, s-a trecut la lărgirea și modernizarea acestei artere de circulație care va avea, în final, o lățime de 21 de metri... De o parte și de cealaltă a bulevardului Independenței se vor construi mai multe blocuri (pe locul fostei clădiri care a adăpostit, la parter, farmacia și magazinul de prezentare al CAP Ciurea, a și început săparea fundației primului bloc), însumînd aproape 300 de apartamente... În același timp continuă lucrările de modernizare a străzii Banu care-și schimbă traseul deviindu-se spre dreapta cu aproximativ 50 metri. Această stradă va avea o lățime de 28 metri și 4 benzi de circulație..” Se mai arăta că se vor termina lucrările la noua centrală telefonică, se va începe un nou bloc la colțul străzii Lăpușneanu și bulevardul Independenței, iar de la colțul străzii Arcu urma a coborî în strada Uzinei, noul bulevard Petru Rareș... Conștiincioase, buldozerele încheind lucrul, în ziarul din 26 martie se publica schița de circulație prin noua piață, numită *Mihai Eminescu*. Apărînd unele discuții și mustrări de cuget, acțiunea se justifica, pe la jumătatea lui aprilie, cînd o revistă locală publica o dezbatere pe tema calității în arhitectură. Redactorul, moderator, încercase să afle părerea celor implicați în prefacerile orașului, la discuții participînd și un edil cu rang înalt. Deși se recunoștea că personalitatea cetății se poate defini doar prin diversitatea stilurilor, soarta bătrînelor zidiri reieșea din cuvintele participanților porniți de la ideea lansată chiar de la început: *“Intenționăm să aerisim și să înverzim Iașul“*, urmată de păreri precum: *“În privința păstrării specificului vechi, legat de tradiții, există controverse; s-au mai adus acuze că am «dărîmat» Iașul. Puțini însă știu că fondul vechi construit nu putea fi menținut datorită uzurii fizice înaintate. Un exemplu: a menține zona Cuza-Vodă este un adevărat pericol. O recondiționare echivalează cu o reconstruire totală... Nostalgia față de ce a reprezentat aceasta zonă poate fi diminuată prin faptul că este oricum modificată, «modernizată». Regretăm cu toții după strada Lăpușneanu, dar dezafectarea întregii zone*

Dimitrov este salutară. Înțelegem să facem eforturi substanțiale pentru casele memoriale, pentru monumente.”... “Fondul vechi de construcții din Iasi este de proastă calitate și cu mică rezistență în timp”... “Actuală este reevaluarea și reintegrarea fondului comercial și cultural tradițional al străzii Lăpușneanu zona în curs de proiectare și execuție. Noi urmărim prin redarea în circuitul urban a acestei străzi să aducem modernitatea și rafinamentul funcțional al societății noastre moderne în dialog cu etapa de dezvoltare ce o reprezenta inițial strada. Astfel vedem noi noua calitate în arhitectură! Să exprimăm plastic, volumetric, spațial, dialogul atît de necesar cu trecutul. Se vorbește mult despre nostalgia față de acest început de secol XX al străzii Lapușneanu...” Se aveau în vedere și alte zone precum Tătărașii, cartierul Tudor Vladimirescu și preconizatul bulevard, Petru Rareș propus să lege nordul *“Calea 23 august” (Copou)* cu sudul, prin strada Banu potopind, probabil, și cele cîeva clădiri vechi din străzile, Arcu, Gîndu și Petru Rareș.

Acestea erau casele Konya în octombrie 1988 (Foto: I. Mitican)

Vechile zidiri (fără de care centrul fostei capitale ar fi un cuartal de căzărmi și hambare), nu mai aveau nici o apărare...decît pe Dumnezeu...

De furia buldozerelor scăpa blocul Express ridicat din anul 1960, fostul hotel Binder rămas speriat într-o parte, și primul sediu al telefoanelor - avînd vizavi un gol pe care urma să se ridice noul local Romte-lecom din metal și sticlă, terminat în decembrie 1999, iar peste strada Banu - închisă - alt pustiu, sorocit blocului cu patru etaje - din locul fostului *hotel D'Europe*. Lîngă biserica Banu, la finele anului 1989, se inaugura centrala telefonica de 5000 de linii cu echipament

românesc pusă în exploatare la 9 decembrie. Inconjurat de goluri, în stînga și în dreapta, rămînea singular și primul bloc-plombă al străzii, dat în funcție prin 1960 ("*Flacăra Iașului* 18 februarie 1960), la parterul căruia spre nord, făcea mare dever magazinul reprezentativ al Abatorului (IRIC), iar spre sud se zbătea, să dea oarecare farmec străzii pustiite, magazinul cu jucării *Scufița Roșie*. (Reprofilate, după 1990, pe locul IRIC-ului se instala o Sală de jocuri, iar din 1992 *Galeriile Anticariat*. Alungate de prețurile prohibitive, jucăriile, odinioară ieftine și la indemîna tuturor copiilor, se înlocuiau cu movilele de carne, ale unui nou magazin care avea să dispară și el. Fapt curios, rezistă anticariatul, de unde se vede că, la Iași, se mănîncă mai puțin, dar încă se mai citește mult și se cumpără cărți*. Mai scăpase de modernizări fostul cinematograf al Tineretului. Cu pereții coșcoviți și aproape ruinat, privea trist grădina de vizavi, unde se făceau lucrări ample, pentru berărie.

---

*Lîngă biserica Banu mai este un chioșc de anticariat, altele vreo șapte sînt în Piața Unirii (mutate apoi lîngă Galerii), unul pe Copou și altul pe strada Cuza-Vodă. Piața Unirii are și două mari librării.

Bineînțeles, nu se legase nimeni de biserica Banu. Strîmtorată și înghesuită între blocul Telefoanelor și berărie, slujea cu pioșenie prohodul aceleea care a fost “*răposata stradă Lăpușneanu*”. Poartă amintirea primei ctitorii a boierului Savin Zmuncilă (din timpul lui Dimitrie Cantemir), sfințită la 15 iunie 1705, arsă pe la 1747 și refăcută prin 1800, la îndemnul mitropolitului Iacob Stamate, arhitect fiind Leopold, iar pictor, Eustație Altini. În lunga ei existența văzuse cîteva ocupații străine, cu lupte pe ulițe și marșuri triumfale. Văzuse năvala ienicerilor turci pe urmele tinerilor eteriști, în iunie 1821, trecînd așezarea prin sabie și foc. Privise transformarea fostei ulițe Sîrbească, prăfoasă și glodoasă, prefăcută în stradă. Trăise războiul din 1877 și acel din 1916 – 1918, cu cortegiul lor de lipsuri și dureri. Asistase cutremurată la cumplitele bombardamente ale avioanelor anglo-americane, în noaptea de 5/6 iunie 1944 și ale avioanelor sovietice - din martie și pînă în august 1944 - care ar fi putut face praf orașul situat la numai 20 de km de linia frontului. L-a apărat Dumnezeu sau poate teama de El a celor din avioane, ocolind bisericile, cum avea să mărturisească unul dintre foștii piloți veniți prin anii ’50, ca turist. Sistematizarea însă, nu iertase nimic...

De strajă pe strada Lăpușneanu, peste 200 de ani

Sporovăind, noaptea tîrziu, despre Iașul de odinioară, priveau în jur cu spaimă, ca două bătrîne, vechile rivale: clădirea muzeului Unirii și surata de peste stradă, casa boierului antiunionist Neculai Istrate, trecută senatorului Neculai Drossu.

În ultima, se instalase Uniunea Ariștilor Plastici, cu magazine, jos și ateliere de creație, sus, pe care nu a îndrăznit să le tulbure nimeni. Locatarii n-ar fi înghițit afrontul și careva dintre ei ar fi sunat, cu mare zvon, la Cabinetul Unu sau Doi, cerînd decapitarea dregătorilor locali, făra milă pentru trecutul cetății lor...

Cinematograful *Republica* abia fusese reparat, așa că rămînea, iar fostul hotel *Palace* intrase sub aripa marelui hotel turistic *Traian* cu mare prestanță după ce directorul Arhivelor de Stat, profesorul Gh. Ungureanu, vestise toți corifeii că se afla sub blazonul firmei celebrului inginer Gustave Eiffel, proiectantul lucrării.

Zestrea aceasta, prea săracă, se păstrează și în anii noștri. Cele cîteva spații comerciale din blocul cu numărul 7, de pe locul *hotelului d'Europe*, primeau pe rînd un magazin de Telemobile, altul de încălțaminte, înlocuite apoi de un Club Internet și niște birouri. Doar lîngă bolta încă netermintă - după zece ani - spre ușa vechiului sediu al telefoanelor, s-a menținut statornic, magazinul elegant cu îmbrăcăminte pentru femei.

Să reînviem strada Lăpuşneanu

Socotind că nimic din ce-i pămîntesc nu-i imposibil, în ultimii ani tot mai mulți dintre concetățenii noștri, doritori ca Iașii să-și recapete farmecul istoric, propun refacerea, cu răbdare - pe cît mai este cu putință - a centrului istoric și a vechilor străzi: Cuza -Vodă, Ștefan cel Mare, Piața Unirii, strada Lăpușneanu aflîndu-se în fruntea listei. Unii dintre ei au și semnat într-un caiet deschis pentru acest scop (1999), la Muzeul de Literatură. Alții și-au înscris numele în paginile aceluia înființat la Galeriile Anticariatului. Au apărut și primele propuneri concrete,

Să reînviem strada Lăpușneanu!

gazeta “*Monitorul*” din 7 martie 2001 publicînd articolul *Să reînviem strada Lăpușneanu.* Deși îi lipsește mult din întinderea de odinioară, și o parte din lungimea ei a fost ocupată de instituții, lucrarea nu este prea dificilă. La Varșovia, imediat după al doilea război s-a refăcut centrul orașului vechi după ilustrate și tablouri. Fusese complet distrus. Noile clădiri aveau interioare moderne și numai fațadele căpătau vechiul stil, care încîntă azi miile de turiști, în piața cu flori, pictori și amintiri. Prin 1996, centrul orașului München, înzestrat după război cu unele construcții moderne, afișa un plan imens și propuneri de refacere în stil de epocă, cerîndu-se ajutorul populației. Cam tot pe atunci, parizienii demolau unele clădiri năruite, din zona Gării de Est, păstrînd doar pereții fațadelor pentru a placa noile imobile ce se ridicau.. Idei există, iar fonduri se pot obține prin sponsorizări, eforturi publice și sprijinul neprecupețit al ieșenilor. Probabil că nu s-ar da înapoi nici unii investitori dacă ar obține unele facilități, urmînd să construiască clădiri moderne cu exteriorul tratat în stilul de odinioară.

Așa începea strada Lăpușneanu

Cunoscînd foarte bine zestrea vechii străzi, încă de pe cînd era elev la Liceul Național (anii ’40 din secolul trecut, cînd dirigintele și profesorul Emilian Goraș, un pasionat eminescolog își ducea micii lui elevi pe urmele marelui înaintaș, oprindu-i aproape la fiecare clădire din centru), semnatarul articolului și al acestor pagini socotea că se pot realiza unele modificari cu efect benefic. Astfel, Cofetăria Amandina ar putea să capete o mică aripă pe spațiul liber din colț, asemănatoare vechiului Consum Pogor (fost Ermacov). Pe locul parcării alătu-rate se poate ridica o zidire cu fațada faimoasei cofetării Madame Alexandre. Fostul hotel Palace și cinematograful Republica ar relua unele dintre vechile ornamente păstrate în ilustrate. Restul, ce a mai rămas din fosta Grădină Cuza-Vodă se poate înzestra cu un grup de bănci și mese in jurul cărora să se adune pasionații colecționari (filateliști, numismați, cartofiliști, anticari), amenajîndu-se un pitoresc spațiu cultural, așa cum era odinioară în Grădina Primăriei și există acum în multe centre europene. Aici ar fi și locul potrivit al pîlcului de anticari aduși pe terenul fostei Cofetării Georges și lăsați cu valoroasele tipărituri în bătaia soarelui, a ploilor și a vijeliilor.

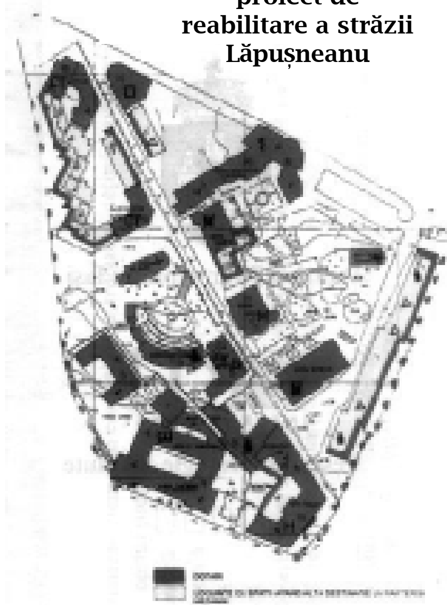

Anticarii din Lăpușneanu (Foto: I. Mitican)

Muzeul Unirii păstrînd destul de bine vechea alură nu pune probleme. Berăria de vizavi ar trebui, poate, să devină mai populară, reinstalînd și vechea Hală de Bere cu canele automate, care să verse în paharele însetaților o anume măsură de bere, potrivit cu moneda introdusă în aparatul încasator.

Bloculețul și cinematograful alăturat pot fi readuse la forma originară cunoscută din splendidele ilustrate ale timpului. Spațiul liber de după Centrul Stomatologic, permite a se reconstrui faimoasa Cofetărie Georges, în care un întreprinzător să readucă pe mese uitatele *“dulcării”* din vreme bunicilor:

sarailii, baclavale, învîrtite cu mere, cu nucă, băltite în siropuri, dulceți și peltele de trandafiri, de tei, sau de gutăi; rahat locum, blamanje, zalatine și cîte alte bunătăți din cartea *200 de rețete cercate*... de marii "*bucătari*" Mihail Kogălniceanu și Costache Negruzzi.

Varianta primului proiect de reabilitare a străzii Lăpușneanu

Blocul Galeriilor Anticariat ar îmbrăca hainele fostului imobil Mavrocordat, urmînd ca o clădire de colț, adusă de peste veac, în grădina localului vechi al telefoanelor, să rotunjească partea de sus a străzii. Alt grup de clădiri mărginind strada Banu ar mai rotunji Piața Mihai Eminescu prea din larg croită și departe de alura vechiului oraș*. Pe o latură a ei, alături de Casa Tineretului s-ar putea rezidi și frumoasa clădire a Jokei-Clubului, în partea parcului, dinspre espla-nadă, ridicîndu-se alte cîteva zidiri scoase din albumele cu ilustrate ale bătrînului Iași.

Unele dintre aceste propuneri au fost cuprinse și în procesul - verbal încheiat în ziua de 20 februarie 2002, la Muzeul Unirii, unde cîțiva pasionați de ideea refacerii străzii au purtat o discuție romantică privind teancul de ilustrate cu imaginile străziii de odinioară și la urmă, într-un impuls de entuziasm și-au scris pe o hîrtie părerile, trimițindu-le la Primărie**. Spre

---

*Strada nouă avînd două sensuri de mers, acel de urcare spre Copou, care trece pe lîngă rondou, păstrează făgașul fostei străzi.
** Le semnau: prof. Aurica Ichim - conservatorul Muzeului, Ioan Sasu - arhitectul proiectului de reparare al bisericii Banu, Dumitru Grumăzescu - "*primarul străzii* "- cum îl numesc amicii pe diriguitorul Galeriilor Anticariat, implicat în toate problemele străzii Lăpușneanu - și unul dintre "*trecutologii tîrgului*", povestitorul amintirilor de față.

lauda ei, sensibilă la propunere, conducerea Primariei* i-a dat curs. A format un colectiv** de lucru cu mai mulți arhitecți, a invitat pe susținătorii propunerii să se întîlnească în sala de sedințe a instituției, a editat un pliant cu titlul inițial “Corso”. - proiect de reabilitare a zonei cuprinsă între B-dul Independentei, Str G. Muzicescu și esplanada Unirii. La 4 aprilie 2002 gazeta *Monitorul* îl și prezenta publicului sub semnătura arhitectului șef (Proiectul “Corso”), arătînd aderența cetățenilor întrebați cu privire la refacerea străzii. Pe aceeași temă au urmat și alte articole cu diferite idei și propuneri. În unul din 6 iunie 2002, cu titlul *În căutarea frumuseților pierdute* de același autor se arăta contrastul dintre strada prietenoasă, caldă și apropiată sufletelor cu clădirile în *“palete largi de culori, în tonuri deschise, parcelate și bine armonizate ce conferă imaginii un aer de poveste”* și strada cu *“masele relativ mari ale blocurilor moderne”,* imaginea cea nouă a străzii Lăpușneanu fiind intr-o opoziție evidentă cu contextul istoric.

*Dr. Constantin Simirad - Primar, ec. Vasile Dumitriu - Viceprimar, și prof. Vasile Munteanu - Viceprimar.

**Arh. șef Ionel Oancea, inspector coordonator proiect Luminița Nazare, arh. Sorana Mancaș, arh. Iulia Morărașu, arh. Ana-Maria Târziu și mulți specialiști și iubitori ai străzii Lăpușneanu.

Ziarul "*Monitorul*" din 19 iunie 2002 publica chiar și un proiect de refacere a străzii: *Cum va arăta centrul Iașului în 2010.* Se considera că proiectul acum numit *"Strada Lăpușneanu"* este cea mai mare lucrare de sistematizare din ultimii 12 ani. Păcătuia totuși, căci se discută de modernizare în loc de restaurare și readucerea străzii la înfățișarea străveche, fără super-market. Ca să redea pitorescul centrului istoric din Praga, cehii au refăcut, fidel, vechile fațade, chiar dacă în spate se aflau clădiri noi.

Făcîndu-se un sondaj printre trecători, se constată că majoritatea celor chestionați și care au răspuns, susțin proiectul refacerii, dorind ca strada să recapete strălucirea de altădată și să redevină reprezentativă, calea romantică a plimbărilor de sîmbătă și duminică seara, a întîlnirii tinerilor, a visurilor, a spectacolelor stradale și a clipelor neuitate. Scoasă de sub circulația auto, de-a lungul ei s-ar putea afla buticuri cochete, pe trotuare mesele și scaunele micilor locante: cofetării, berării, cafenele, ce dau farmec vechilor străzi turistice occidentale și pretutindeni o atmosferă plăcută, civilizată și reconfortantă, de care are atîta nevoie lumea zilelor noastre, stresată de neorînduielile vieții. Așadar: *Să reînviem strada Lăpușneau - strada legendelor și a neuitatelor amintiri!!!!*

Mai tîrziu, îmbrăcate în haine de epocă și fațadele clădirilor din Piața Unirii și puțin ajustate acele din Cuza -Vodă - stradă, deasemeni, păstrătoare de legende și însemnate întîmplări - orașul ar avea o splendidă *Cale a Aducerilor Aminte*, despre care reporterii viitorului vor putea scrie evocînd bogata ei istorie, sub titlul: *De la Golia la Jockey Club*.

10 august 2002

Epilog, la 24 decembrie 2004.

Ideea reabilitării străzii atrăgînd tot mai mulți aderenți, în aprilie 2004 se constituia *Asociația Alexandru Lăpușneanu* suținută de manageri, oameni de afaceri și reprezentanți ai instituțiilor și ai unitaților comerciale și de servicii din zona *Casa Tineretului - Restaurantul Select*. Peste puțin timp s-a semnat *Acordul de parteneriat între Primăria Municipiului Iași, Asociația Alexandru Lăpușneanu și DAI-GRASP* privind constituirea Zonei de Dezvoltare și Afaceri "Alexandru Lăpușneanu*" (11 mai 2004). Parteneriatul "*public – privat își propune să revitalizeze una dintre cele mai cunoscute artere ale Iașului, transformînd-o într-o adevărată atracție turistică și*

comercială și redîndu-i importanța de odinioară. GRASP, *program finanțat de Agenția Statelor Unite pentru Dezvoltare Internațională (USAID) a acordat asistență publică în vederea acestui parteneriat și va finanța proiectul cu suma de 50000 USD. Cu o sumă cel puțin echivalentă va participa și Primăria Municipiului Iași"*

Întocmindu-se documentația tehnică, la 10 decembrie 2004 s-a ținut licitația pentru procurarea mobilierului stradal (bănci, cișmele, care au și sosit)**, oprindu-se și circulația auto. Tot pe atunci a început și reconstruirea primei clădiri din suita celor pierdute în cursul istoriei: *Corpul de Gardă al Palatului Domnesc* (actual *Muzeul Unirii*), ocupat de-a lungul timpului de librării și anticării cochete și apoi demolat. Din vară se lucrează la refacerea pavimentului în Piața Unirii.

Apropiindu-se zilele Craciunului, strada s-a bucurat de o atenție deosebită fiind împodobită, înzestrată cu căsuțe din lemn pentru vînzarea cadourilor și cu un brad – drept "*pom*" – plantat în fața cinematografului Tineretului. La umbra lui s-a ridicat o scenă pe care evoluează trupe de colindători și urători, spre bucuria celor care își fac drum tot mai des, pe Lăpușneanu, curioși să vadă ce mai pun la cale "*visătorii*". Cu acest prilej s-a alcătuit un bogat "*Program al manifestărilor organizate în zona de Dezvoltare a*

La Mulți Ani!
2004-2005

Afacerilor “Al. Lăpușneanu”, în perioada Sărbătorilor de iarnă (15 decembrie 2004 – 5 ianuarie 2005), susținut de Primăria Municipiului Iași, Muzeul Unirii, Galeriile Anticariat, Palatul Copiilor, Înspectoratul Școlar, Asociațiile ASIM, ARTA, AFU, și HOPE.” Cuprinde expoziții ocazionale de icoane, de măști și de cadouri, concerte (*Fulgi de nea*), colinde (*Colinde pe șapte coline),* lansarea volumului *Crăciunul de altădată* – de profesorul Gavril Istrate – la Galeriile de Anticariat, cît și un ciclu de spectacole cu datini și obiceiuri de Crăciun și Anul Nou.

Aceștia fiind doar primii pași, e natural că vor urma și alții. Nu ne rămîne decît să urăm Succes susținătorilor acțiunii: Primăriei Municipiului Iași***, Asociației *Al. Lăpușneanu***** și tuturor celor care vor contribui la reînvierea legendarei străzi, redîndu-i culoarea, aspectul și patina istorică.

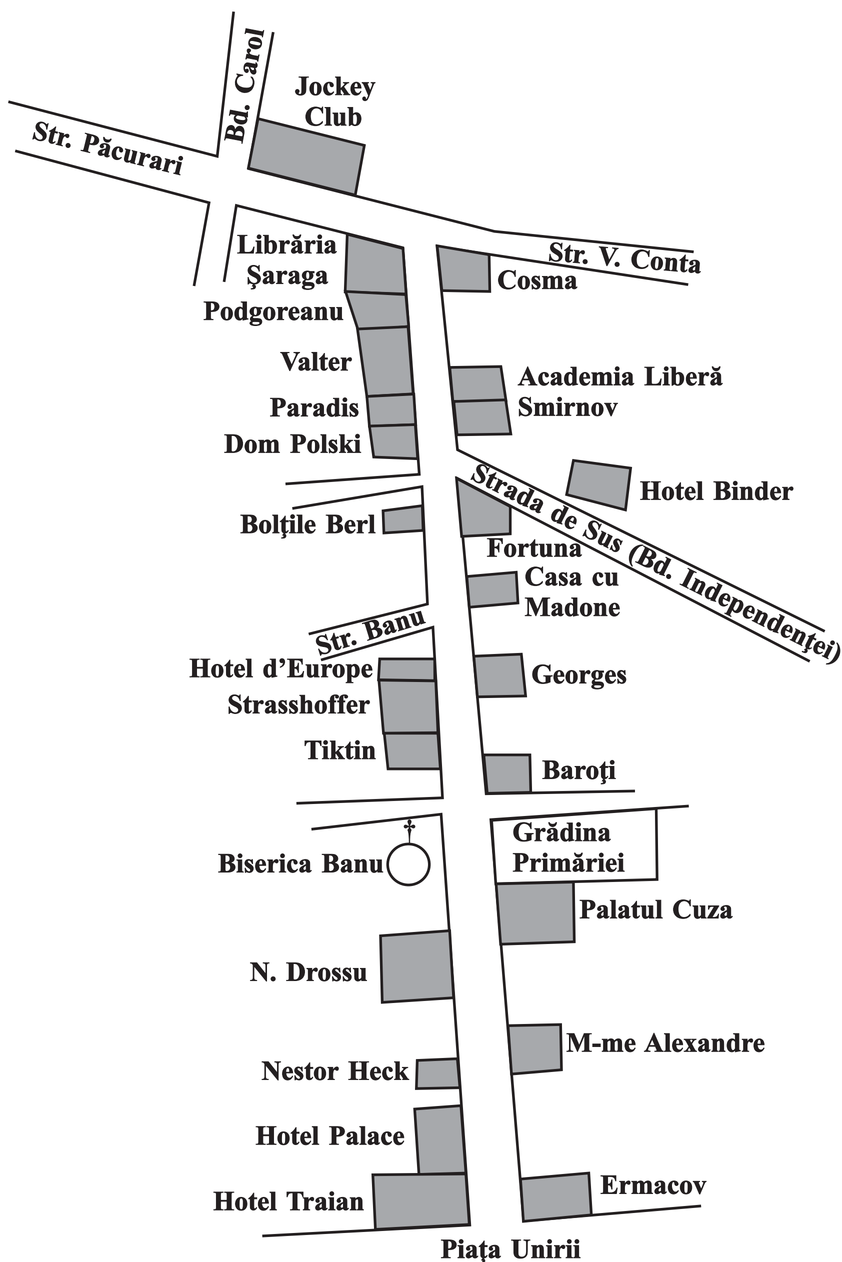
* GRASP – Guvernance Reform and Sustainable Partnerships
DAI – Developemnet Alternatives Inc.

** Cîștigată de firma TERMEX – Balș.

*** Primar: ec. Gh. Nichita, viceprimari: Const. Adăscăliței și Const. Neculau, arhitect șef Iulian Vagner...

**** Consiliul Director: Președinte: Prof Aurica Ichim și vicepreședinți: Dumitru Grumăzescu (*Galeriile de Anticariat*), Stelian Chiriac (Firma *Ștef),* Dănuț Prisăcariu (*Complex Astoria*), Bența Constantin (*Grup. Select*), Alexandru Bernic (*Consulting*), Radu Popescu (*Corso*), Ilie Foia (*Transmixt),* Al. Grecu (*Unirea*), Gineta Roman (*Mica Industrie*) și încă alți vreo 30 de membri, devotați cauzei, proprietari și chiriași din zona Străzii Lăpușneanu și din Piața Unirii.

Strada Lăpușneanu de odinioară

CUPRINS

De acelaşi autor :
Radiotelefoane – principii, Editura M.T.Tc., Bucureşti, 1973 ;
Radiotelefoane mobile, Editura M.T.Tc., Bucureşti,1974 ;
Radiotelefoane portabile, Editura M.T.Tc, Bucureşti 1974 ;
Noi echipamente telegrafice, Editura M.T.Tc., Bucureşti, 1975 ;
Radiotelefoane. Funcţionare. Exploatare., Editura Tehnică, Bucureşti, 1979 ;
Un veac prin Gara Iaşi, Editura Sport-Turism, Bucureşti, 1983 ;
Cu Mihai Eminescu şi Ion Creangă prin Târgul Ieşilor,
Editura Sport-Turism, Bucureşti, 1990 ;
Prin Iaşi cu Veronica Micle, Editura Cronica, Iaşi, 1996 ;
Iaşi, Gara Amintirilor, Editura Tehnopress, Iaşi, 2000 ;
Palatul Marilor Uniri, Muzeul Unirii, Iaşi, 2000 ;

În colaborare : **Constantin Ostap** şi **Ion Mitican** :
Cu Iaşii mână-n mână, vol. II, Editura Dosoftei, Iaşi, 1997 ;
Cu Iaşii mână-n mână, vol. III, Editura Tehnopress, Iaşi, 1999 ;
Iaşul între adevăr şi legendă, Editura Tehnopress, Iaşi, 2000 ;
Primăria Municipului Iaşi. Pagini de istorie, evocări şi legende,
Editura Tehnopress, Iaşi, 2001.

În colaborare : **Alexandru Dobrescu**, **Ion Lupu**, **Gabriel Mărgineanu** :
Bun venit în Moldova cu trenul (Welcome to Moldavia by train),
Mydo Center, Iaşi, 2000.

În colaborare : **Olga Rusu**, **Dan Jumară**, **Ion Mitican**, **Ştefan Oprea**,
Constantin Ostap, **Liviu Papuc** :
Caragiale în Iaşii Junimii, Editura Timpul, 2002.

Tehnoredactor: Mircea Sechelea
Lector: prof. Paul Zamfir

Apărut: 2002. Retipărit: 2003; 2004; 2006; 2008; 2009.
Editura Tehnopress, str. Pinului nr. 1A, 700109 Iași
Tel./fax: 0232 260092
email: tehnopress@yahoo..com
www.tehnopress.ro

...Soarta voise ca strada Lăpușneanu
să adăpostească și **Palatul Unirilor**

ISBN 973-8377-04-8

Vechi locuri și zidiri ieșene 5